МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ІДГУ

НАУКОВИЙ ПОШУК СТУДЕНТІВ XXI СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

Випуск 8

За матеріалами VIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(17 листопада 2022 року)

Ізмаїл – 2022

ББК 72(4Укр)
УДК 001(477)(08)
П 76

Науковий пошук студентів XXI ст.: актуальні питання гуманітарних та соціально-економічних наук. Вип. 8. За матеріалами VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науковий пошук студентів XXI ст.: сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних і соціально-економічних наук» (17 листопада 2022 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. 284 с.

Редколегія:

Кічук Я.В. *– голова редакційної колегії, доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Циганенко Л.Ф. *– заступник голови редакційної колегії, доктор історичних наук, професор Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Кічук Н.В. *– член редакційної колегії, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Шевчук Т.С. *– член редакційної колегії, кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземних мов Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Мізюк В.А. *– член редакційної колегії, кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Мартинчук О.Є. *– завідувач редакційно-видавничим відділом Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Друкується за ухвалою вченої ради Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 22.12.2022 р.)

UNICHECK

Тексти публікацій були перевірені за допомогою системи пошуку ознак плагіату Unicheck в рамках проекту підтримки наукових університетських видань.

©ІДГУ, 2022
©Автори, 2022

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Абрамова А. Роль книги у різнобічному розвитку дитини…… 6
Бондаренко К. Історія терміна сольфеджіо. походження нотної грамоти……... 8
Бур'ян А. Розвиток соціальної впевненості у дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема…… 10
Виноградeнко Н. Взаємозв'язок стану здоров'я здобувачів вищої освіти з їх інформованістю……. 15
Греб Д. Використання нестандартного обладнання на заняттях фізичної культури у закладах дошкільної освіти…… 19
Каракаш В. Теоретичні аспекти застосування STREAM-технології в дошкільному освітньому просторі…….. 22
Касим А. Роль музичної освіти у всебічному розвитку дитини…… 26
Катранжи М. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку……. 29
Клашевич Н. Організаційно-педагогічні засади створення інклюзивного середовища в закладі дошкільної освіти……. 31
Корж О. Адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти…… 34
Марченко А. Музика як інструмент впливу на почуття героїзму та патріотизму українців під час воєнних дій……... 36
Мельник В. Створення інноваційного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема……. 40
Мельниченко В. Су-Джок терапія в роботі логопеда……... 43
Олішевська О. Організаційно-методичні аспекти виховання емоційної культури у дітей середнього дошкільного віку в закладах дошкільної освіти…… 46
Павлова. Д. Логопедична робота в умовах дистанційного навчання…….. 50
Пащенко О. Особливості використання цифрових технологій у практиці роботи початкової школи…….. 52
Поволоцька Д. Соціально-педагогічний супровід молодшого школяра з особливими потребами на засадах співпраці вчителя та асистента інклюзивного класу…… 57
Свистунова Ю. Іван Марчук- геній українського мистецтва…… 61
Сердюченко В. Інтерактивне навчання як основа нових педагогічних пошуків…… 63
Славова Ю. Роль фантазії в образотворчої діяльності дітей середнього віку…… 66
Стрішкова С. Монографічне вивчення творів Л. Українки в 1-4 класах……. 70
Супрун А. Несвідомі детермінанти креативності…….. 73
Супрун А. Філософія серця та концепція щастя в творчості Г. Сковороди…… 76
Шевченко В. Організація педагогічної просвіти батьків дітей з особливими освітніми потребами……. 79

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Васіна К. The translation studies aspect of the study of the representation of syntactic features of English etiquette in artistic speech……. 83
Вельшиневська А. Ways of linguistic determining the scope of the notion lexical word meaning…… 87

Гриценко Л. Особливості викладання граматики української мови румунськомовним учням……... 89
Дерягіна К. Способи відтворення англійських фразових дієслів засобами цільової мови (на матеріалі роману В.М. Текерея «Ярмарок суєти»)……... 93
Іванова К. Ways of explicating the internal form of English adjectives indicating personal qualities……. 97
Ібрагімова М. Етноніми та спосіб їхньої репрезентації у сучасній лінгвістиці……. 100
Іванова Ю. Сучасні тенденції англомовної преси……. 103
Каражекова О. The nature of the notion approval as an evaluative statement……. 106
Кірющенко О. Linguistic approach to the interpretation of the category of imperativeness……. 109
Королюк Т. Лексико-семантична група «добро» як фрагмент мовної картини світу К.С. Льюїса……. 112
Кривопищенко В. Інноваційні погляди на природу сурядного зв'язку в сучасній українській мові……. 115
Кудінова М. Англомовний інформаційний текст: засоби виразності…….. 118
Лаговська В. The spatio-temporal organization of the science fiction literary works…… 122
Михайлова Г. Correlation of semantic categories in the translation of expressions: their evaluation, emotionality, expressiveness……. 126
Олейнікова М. Essence of the concept argumentation in political discourse…… 130
Соколова М. Зміст національної ідентичності молодого українця…….. 133
Соколова М. Компаративний аналіз назв сакрального в англомовних та україномовних казках…… 138
Стамбулова В. Development of communicative and cognitive competence of pupils based on popular-scientific texts…….. 142
Суворова К. SMS-мова в молодіжному сленгу сучасної французької мови……. 145
Яворська К. Еволюція позитивного героя в творчості Чарльза Діккенса…… 148

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Агбаш В. Стандартизація величин……... 152
Афанасьєва В. Воєнний стан в Україні та його вплив на функціонування вітчизняних бізнес-структур……. 155
Барахтянська Ю. Управління маркетингом у діяльності підприємств малого бізнесу……. 164
Бойнегрі М. Тенденції розвитку товарознавство в сучасних умовах…….. 167
Борщ Д. Девіантна та шокова реклама…… 170
Булгару І. Система оподаткування та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств…….. 173
Верба К. Психологічне насильство у подружніх стосунках…….. 178
Вєрємєєв А. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень…… 183
Гажева М. Сучасні тенденції розвитку ресторанного бізнесу…….. 186
Герасимов Є. Технології моделювання з використанням вторинної сировини на уроках трудового навчання……... 190

Гончарова І. Підходи до фрмування логістичної інфраструктури підприємств транспортної сфери…… 192
Дарадур О. Особливості соціально-педагогічного супроводу сімей…… 195
Дімова О. Соціальна реклама як фактор соціалізації сучасної молоді……. 198
Жоха С. Копінгові стратегії особистості як засіб емоційної регуляції……. 201
Іщенко Д. Національні традиції та їх вплив на стилі ділового спілкування (на прикладах різних країн)……. 204
Качанжі Д. Використання неякісної реклами я одна з причин провалу маркетингових комунікацій…….. 207
Кишенко А. Сучасні методи вивчення послуги як об'єкта товарознавства……. 209
Кіося Р. Заснування та розвиток підприємництва у воєнний період часу…… 213
Константинова М. Тренінг як ефективна форма соціально-педагогічної роботи……. 216
Леонідова К. Методичні аспекти підвищення продуктивності роботи персоналу підприємства: європейський досвід……. 218
Лісничук А. Особливості реалізації аналітичної діяльності керівника закладу освіти……... 223
Манолова Г. Значення соціальної реабілітації у житті дітей та молоді з особливими потребами……... 225
Мартинчук О. «Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» як свідчення рівня розвитку української політичної думки XVIII ст……... 229
Мартинюк А. Роль креативу у рекламній діяльності…… 231
Минковська А. Реклама як ефективний інструмент маркетингу……. 234
Морозова Я. Деякі аспекти управлінської діяльності керівника закладу освіти……... 237
Ніколаєва М. Вимоги суспільства до політичного лідера…… 239
Петрова Т. Формування агресивної поведінки у підлітків…… 242
Попова В. Анадол (Долинське): погляд скрізь час……... 245
Рекаід Т. Геометричні величини…….. 253
Рекаід Т. Встановлення комунікації між студентським самоврядуванням і громадою за допомогою засобів PR…….. 256
Решетников С. Характеристика сучасного харизматичного лідера……. 260
Ступакова В. Особливості сучасних субкультур молоді…….. 262
Фльоштер Р. Віртуалізації бізнесу як необхідна передумова успішного функціонування організації в сучасних умовах господарювання……. 265
Хмельниченко Е. Прийоми активізації вивчення величин часу в шкільному курсі математики……. 268
Челак Л. Профорієнтація у новій українській школи: стан і перспективи розвитку……... 270
Шатських О. Форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування……... 273
Шпаченко Г. Практичні аспекти застосування матричних методів формування продуктового портфелю підприємства……. 277
Яніогло Ю. Особливості управління інноваційним розвитком економіки…….. 281

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

РОЛЬ КНИГИ У РІЗНОБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Анастасія Абрамова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С.Д.

Виховати дитину творчою, допитливою, допомогти стати їй культурною і вміючою людиною – бажання кожного з батьків.

Одним з найкращих способів розвитку інтелектуальних, особистісних якостей є долучення дитини до читання книги, оскільки вона є самим головним вчителем у нашому житті. Книга – джерело знань та її роль у розвитку особистості людини має величезне значення. В. Сухомлинський про книгу сказав так: «Без пристрасті до книжки людині недоступні культура сучасного світу, інтелектуальне і емоційне вдосконалення».

Починати долучання дітей до читання літературних творів необхідно з раннього віку. Педагоги та батьки знайомлять вихованців з книгою через ігри-заняття, через різні види художньої діяльності. Це сприяє більшому розвитку творчих здібностей. Перед усім суспільством стоїть питання про виховання людини як гармонійно розвиненою особистості. Велика відповідальність за виконання цією завдання лежить на нас, педагогах дошкільних освітніх організацій, оскільки саме тут починається робота з формування характеру дитини.

Читання у всі часи було актуальним та важливим. На жаль, у наш вік інформатизації ставлення людей до книги змінилося, інтерес до читання став падати.

Цікава книга відразу ж стає близьким та вірним другом. Яке величезне значення має вона у житті кожної людини! Багато нового дізнається дитина із книг. Вони допомагають йому пізнавати новий, ще незвіданий та величезний світ. Книга формує світогляд малюка і дає йому нові знання. Приймаючи до уваги важливу роль книги у розвитку дитини, перед дорослими стоїть серйозне завдання – не тільки зацікавити дитину змістом, викладеним у книзі, але й познайомити його з цінністю самої книги, її сторінок та мови, навчити любити книгу, яка дасть дитині глибокі пізнання в різних напрямках, важливих для його майбутнього [3, с. 32]. Дитяча література виконує і завдання естетичного виховання, вона розвиває у дітей здатність радіти образному слову, співучості мови. Література естетично впливає на дітей, надає вплив на формування моральних почуттів та понять, сприяє вихованню любові до своєї Батьківщині, рідній мові, розширенню кругозору, розвитку допитливості.

Правильно підібраний за віком художній твір, що створює у дитини радісний настрій, виховує доброту, справедливість, гуманне ставлення до оточуючих. Для цього ми підбираємо твори, в яких особливо яскраво показані моральні якості героїв, наприклад, у нашій групі було прочитано казку Михайла Слабошпицького «Хлопчик – Валь». Образ доброзичливого хлопчика, який любить та жаліє тварин, наочно показує необхідність хороших вчинків та добрих справ.

Крім цих книг читали дітям і такі, які вже були їм відомі, наприклад: «Лисичка та журавель» Івана Франка, «Казка про котика та півника» Лесі Українки, «Зварю тобі борщику» Зірки Мензатюк.

Щоб глибше розкрити зміст твору, ми використовували різні прийоми: уповільнене читання, особливо виразні інтонації, іноді повторення окремих уривків. Це допомагало дітям глибше зрозуміти той або інший художній образ.

Велике місце у вихованні дітей 5-7 років займає поетичні твори В. Нестайка. Художні твори, які мають прямий дидактичний задум, звичайно, треба читати саме тоді, коли діти можуть краще сприйняти написане, відповідно до того, що спостерігають, чують, переживають самі.

Велику виховну цінність мають вірші А.Костецького. Ніхто так просто і переконливо, як цей поет, не зміг показати хороше і погане в дитячих вчинках, втіливши картинки з дитячої життя у веселі, дзвінкі вірші.

Формувати гуманні почуття дітей, виховувати правильну поведінку необхідно серйозно та систематично. Слухаючи вірші, діти вчаться відчувати добро в людських вчинках, поведінці, радіти вдачі героїв, переживати їх проблеми. У всіх творах яскраво, стверджуються моральні принципи: етичне та естетичне тут міцно пов'язано [4, с. 112].

Цілям виховання підпорядкований підбір гумористичних історій «Чудернацькі вірші» Сашка Дерманського. Це веселі поетичні історії, у яких діти легко зможуть упізнати себе.

Методика читання дітям пізнавальної літератури повинна бути побудована так, щоб процес читання, бесіди, а також наступна робота сприяли до уточнення кола уявлень, і підведення до узагальнення та розвитку логічного мислення та мови.

Дітям старшого дошкільного віку більшою мірою доступне сприйняття пізнавальної літератури не лише про навколишню дійсність, але й про предмети та явища, які у їх безпосередньому досвіді не було. Читання книги піднімає дітей на більш високий ступінь розумового розвитку («Зоряний хлопчик» Оскара Уайльда).

При використанні пізнавальної літератури з метою повідомлення дітям нових знань та розвитку їх допитливості доцільно підбирати твори різних жанрів, де розкривається та поглиблюється тема.

Цінність фольклорних творів насамперед є в їх високій інтонаційній виразності, що значимо для дітей. З їх допомогою у дитини розвивається мовний слух, вміння володіти інтонацією в голосі. Один з прийомів читання народних фольклорів – читання їх на мотив народних мелодій.

У всіх людей дитинство починається з казок, так що важко переоцінити їх значення, майстерність усного оповідання завжди високо цінувалося у народі. За всіх часів існували чудові казкарі та оповідачі небилиць. Любов до казки, читання та яскраве її виконання, актуальні і зараз [2, с. 3]. Дуже важливе перше знайомство з нею! Казки краще не читати, а розповідати. Діти повинні бачити оповідача, його міміку, емоції. Під час розповідання казки треба допомогти ширше та глибше усвідомити думку автора, звертаючи увагу дітей на те, як автор описав те чи інше явище, той або інший вчинок. У казках особливо яскраво показані моральні якості героїв. Моральним вихованням служать казки, що осміюють людські вади – злісність, боягузливість, дурість.

Книга завжди допоможе знайти контакт з дитиною, зблизитись з нею. Привчаючи дитину до читання та пропонуючи їй цікаві, пізнавальні книги, ми виховуємо її. Книги пробуджують інтерес до навчання, праці, самопізнання. Поясніть дитині, що чим більше вона читає, тим вона краще навчається. З моменту приходу до школи дитина повинна усвідомити, що багато знань потрібно добувати самому, а допоможе саме книга. Якщо дитина виявляє інтерес до книг необхідно її підтримувати та розвивати. Потрібно пропонувати дитині, щоб вона намалювала свого улюбленого персонажа або придумала кінець для якоїсь історії з книги.

Казка завжди допоможе зрости людським можливостям та здібностям, а саме під впливом знайомства зі світом казки у дошкільному дитинстві складається все те, що робить людину універсальним творцем. Тільки казка може знайти істинний відгук у душі дитини. Сама дитина може на якийсь час стати її активним співавтором, вступити з нею в особливий діалог. Дитина, звичайно, завжди з пристрастю відноситься до твору літератури, співпереживає його героям, може обігравати їх дії та вчинки. Казки змушують думати, припускати, порівнювати одне з одним.

Істотну роль формуванні у дошкільнят інтересу та любові до художньої літератури грає книжковий куточок. Тут дитина бачить книгу не в руках дорослого, а залишається з нею віч-на-віч. Вона уважно та зосереджено розглядає ілюстрації, дитина долучається до образотворчого мистецтва, вчиться бачити та розуміти графічні способи передачі літературного змісту [1, с. 243].

Основні поради як ефективно вибирати книги для малюка, щоб насамперед звернути увагу:

– з погляду гігієни та безпеки книга має бути відмінної якості. Якісний папір, бездоганно надрукований текст, досить великий шрифт. Текст не повинен стиратися;

– зовнішня привабливість. Ілюстрації повинні бути виразними і бажано реалістично передавати зовнішній вигляд зображуваного. «Картинки» повинні служити продовженням чи підтвердженням словесного ряду, допомагати дитині орієнтуватися у написаному;

– переконайтеся, що книга підходить за віком;

– існують інші «підводні камені», наприклад, сучасні «неканонічні» переклади знайомих нам з дитинства творів.

Завдяки планомірної роботі над долученням до літературного мистецтва, отримані наступні результати:

– у спільної діяльності дітей та дорослих виявляються творчі здібності дитини, вони вирішують завдання, обіграють і дають оцінку характеру героїв, переказують зміст твору, вигадують кінцівку казкам, самостійно займаються творами;

– у невимушеному спілкуванні розвивається слухова зорова та рухова пам’ять, артистичні таланти.

Головне, що потрібно розуміти педагогу, діти дошкільного віку – це слухачі, а не читачі, літературний твір доносить до них дорослий, тому володіння ним навичками виразного читання має важливе значення.

Таким чином, важливо визнати процес читання книг невід’ємною частиною освітнього процесу у дошкільній освітній організації. Одним словом, книга є незамінним атрибутом всебічного розвитку особистості. Роль читання у розвитку кожної дитини велика. Адже читання має величезний вплив на розвиток дитини: її інтелект, творче та логічне мислення, емоційний та соціальний розвиток, психологічний та психофізіологічний розвиток. Читання розвиває мову дитини, сприяє формуванню правильного морального та естетичного ставлення до всього, що відбувається. Література знайомить дитину з різними проявами життя, трудовою діяльністю, природою, а також розвиває соціальний досвід.

Література:

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіті в України: наук.-метод. посіб/ Наук. ред.О. Л. Кононко. К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання». 2003. 243 с.

2. Луценко І. Дошкільна освіта та глобалізація. Пріоритетні напрямки виховання дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2016. № 3. С. 2-5.

3. ПіроженкоТ.О. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6 р. «Вчимося жити разом». К.: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с.

4. Піроженко Т. О. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6 р. «Вчимося жити разом». К.: Алатон, 2016. 112 с.

ІСТОРІЯ ТЕРМІНА СОЛЬФЕДЖІО. ПОХОДЖЕННЯ НОТНОЇ ГРАМОТИ

Катерина Бондаренко
студентка 1 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Бухнієва О. А.

Сьогодні ми розкриємо історію терміну сольфеджіо та походження нотного запису. Ця доповідь розкриє питання про те, звідки походить сольфеджіо, хто і коли його створив, як з’явився нотний запис і його походження, чому ноти мають такі назви і чому ми вивчаємо цей предмет.

Поняття сольфеджіо бере свій початок як дисципліна, яка розвиває вміння людини чути і слухати музику, а також інтонаційно і ритмічно точно, повністю свідомо і дуже виразно створювати зміст музичного твору. В цілому сольфеджіо спрямоване на

виховання і розвиток музичного слуху (в тому числі так званого внутрішнього) і музичної пам'яті. Він включає сольфеджіо (спів по нотах з вимовою імені різними звуками), слуховий аналіз музики та її запис (музичний диктант).

Етимологічний зміст терміна сольфеджіо і, відповідно, українського «сольфеджіо» походить від нот соль І фа. Існує також похідний термін «сольмізація». Що стосується практики називати ноти відповідно до їх висоти, то вона походить від французького solmisatio, а також від назв нот sol I mi.

Варто відзначити, що існує два основних види сольфеджіо:

-Класичний;

-Джазовий.

Класичне сольфеджіо містить основні поняття, поняття та практичні вправи. Це музичні основи. Примітно, що цей вид сольфеджіо багато в чому базується на засадах школи класицизму і романтизму.

Джазове сольфеджіо вивчає основні поняття, характерні для джазової музики. Примітно, що цей вид сольфеджіо вивчається в музичних школах і консерваторіях, особливо на відділах естрадно-джазового вокалу. Якщо мова йде про початкову або середню музичну освіту, то подібна дисципліна застосовна і до джазового вокалу.

Нині в системі музичної освіти України сольфеджіо викладається як один із основних предметів у музичних навчальних закладах. Програма «Сольфеджіо» для музичних навчальних закладів, рекомендована Міністерством культури України, дає таке роз'яснення суті предмета «Сольфеджіо».

На сучасному етапі розвитку початкової мистецької освіти актуальною є переоцінка сутності предмета «Сольфеджіо» як навчальної дисципліни. Зміст теми «Сольфеджіо» має бути спрямований не лише на формування в учня вміння володіти знаннями про художнє мистецтво, – йдеться в повідомленні. відтворювати навчальний матеріал, але насамперед при активному залученні до оволодіння законами музичної мови через виявлення й реалізацію творчих можливостей дитини, розвиток її музичності й обдарувань, виховання ціннісних орієнтацій. Безпосереднє залучення до творчої діяльності є універсальним методом особистісного розвитку учнів».

Так, наприклад, одним із пріоритетних завдань теми «Сольфеджіо» укладачі програми вважають формування Homo musicalis – людини, яка займається музикою (О. Афоніна, Н. Бергер, І. Земцовський, М. Карасьова, Д. Кірнарська, А. Торопова) і розуміє музику як невід'ємну складову власного життя. Відповідно до типового навчального плану сольфеджіо вивчається в музичних школах з 1 курсу і на навчання відводиться 1,5 години на тиждень.

Відповідні стандарти були затверджені наказом Міністерства культури УРСР у 1987 році та Міністерства культури України у 2002, 2006 та 2015 роках.

Винахідником всесвітньо відомої нотної грамоти вважається монах Гвідо Аретінський (Guido d'Arezzo), який жив у 990-1160 роках нашої ери. Як і все прекрасне того часу, ноти були створені поблизу Флоренції, в маленькому містечку Тоскани – Ареццо. Пам'ятник монаху спорудили у Флоренції. Гвідо був викладачем музики та хорового духовного співу в різних церквах, багато подорожував Італією, зустрічався в Римі з Папою Іваном XIX. і він наполегливо працював над створенням музичної грамоти, яка стала б загальновизнаною.Одного разу, коли Гвідо намагався придумати легший спосіб вивчити незнайомі мелодії для співу, він придумав систему солмізації, засновану на акровірші молитви до Іван Хреститель: UT queant laxis.

Назви всіх нот, крім першої, закінчуються гучним звуком, тому їх легко співати. Склад ут закритий і його не можна співати, як інші. Тому назву першої ноти октави ut у XVI столітті було замінено терміном do (швидше за все від латинського слова Dominus – Господь).

**Сучасна інтерпретація назв нот виглядає так:

To – Dominus – Lord**;

Re – rerum – матерія; Mi – miraculum – диво; Fa – familias rlanetarium – сімейство планет, тобто Сонячна система; Sol – solis – Сонце; La – lactea via – Чумацький шлях; Si – siderae – небо.

Завдяки престижу Гвідо латинська нотація стала загальноприйнятою в Західній Європі і збереглася донині.

Крім того, Гвідо відповідає за величезну продуктивність у виконанні письмової частини нот. Під час виконання хору Гвідо вказував ноти лівою рукою, розгинав суглоби пальців, вказуючи, яку ноту записати в той чи інший момент. У результаті Гвідо почав позначати звуки нотами (від латинського слова nota – знак). Купюри, заштриховані квадрати, були розміщені на основі, що складається з чотирьох паралельних ліній. Якщо цих ліній п'ять, ноти малюються в колі, а не в квадраті, але принцип, введений Гвідо, залишається незмінним.

Також є декілька цікавих фактів з «Сольфеджіо»

- До 90-х років XX століття в ісландському законодавстві було сказана, що іноземець, який бажає стати громадянином Ісландії, повинен прийняти ісландське ім'я або змінити своє ім'я так, щоби воно звучало по-ісландськіи Коли на отримання ісландського громадянства подав радянський дирижер і піаніст Володимир Ашкеназі, уряд Ісландії вніс у список дозволених імен ім'я «Володимир Ашкеназі».
- Австрійськи піаніст Пауль Вітенштейн втратив руку у Першій світовій війні. Він грав однією рукою.
- Слово «фортепіано» у перекладі означає «піано» – тихо і «форте» – гучно. Таку назву дав інструменту його винахідник Кристофорі.
- Скрипки Аматі та Страдіварі нічим не кращі за звучанням від якісних сучасних скрипок. Вони ціняться як антикваріат, ці скрипки були першими скрипками сучасного типу.
- Духовий інструмент «валторна» у перекладі з німецької мови означає «лісовий ріг». Сучасна валторна – це труба з міді чи латуні, її довжина біля трьох метрів. Після того, як цю трубу багато разів згинають, виходить музичний інструмент діаметром біля 40 сантиметрів.
- Бетховен у старості втратив слух. Він слухав музику з допомогою довгої палки, один кінець якої впирався в рояль, інший кінець палки Бетховен зажимав зубами.

Сьогодні з цієї роботи ми дізналися про історію терміна сольфеджіо та походження нотної грамоти. Ми пізнали для чого є сольфеджіо, на що воно спрямоване, що включає у своє пізнання та що означає його етимологічний зміст. Ми дізналися, що винахідником був монах Гвідо Аретінський, про сучасну інтерпретацію назв нот, що означає кожна з них та те, що саме завдяки Гвідо Аретінському нотація стала загальноприйнятою в західній Європі і збереглася донині.

Література:

1. Хто придумав ноти і що означають їхні назви. URL: https://gordonua.com/ukr/interesting/-hto-pridumav-noti-i-shcho-oznachajut-jih-nazvi-254271.html
2. Сольфеджіо. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Сольфеджіо

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Альона Бур'ян
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Лесіна Т.М.

Сучасне суспільство потребує ініціативних молодих людей, здатних знайти «себе» і своє місце в житті, відновити духовну культуру, морально стійких, соціально адаптованих, здатних до саморозвитку і безперервного самовдосконалення. Основні структури особистості закладаються в перші роки життя, а отже, на сім'ю і дошкільні установи

покладається особлива відповідальність за виховання таких якостей у підростаючого покоління.

У зв'язку з цим проблема соціально-особистісного розвитку – розвиток дитини у взаємодії з навколишнім світом – стає особливо актуальною на даному сучасному етапі.

Проєкт державного стандарту дошкільної освіти виокремлює кілька напрямів, серед яких важливе місце відводиться комунікативно-особистісному розвитку, що містить у собі завдання розвитку позитивного ставлення дитини до себе, інших людей, навколишнього світу, комунікативної та соціальної компетентності дітей.

Багато відомих педагогів і філософів звертали увагу на необхідність ранньої соціалізації дитини. Це Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці, А. Дістервег, К. Д. Ушинський, Л. М. Толстой, К. М. Вентцель, В. О. Сухомлинський та ін.

На початок 70-х років 20-го століття сформувалося уявлення про соціальну впевненість як про комплексну характеристику людини, що містить у собі певні емоційні (страх і тривожність), поведінкові (дефіцит навичок соціальної поведінки) і когнітивні компоненти.

Є три види енергії, які впливають на те, у чому людина впевнена, а в чому ні. Річ у тім, що впевненість у собі, впевненість у спілкуванні з однією людиною і впевненість у спілкуванні з групою людей – це різні види впевненості.

Тому ми визначили важливу, для себе мету – формування у дітей позитивного ставлення до свого «Я», однолітків, інших людей. Усе це сприяє розвитку соціальної впевненості. Впевненість у собі є важливою якістю людини як особистості, що дає змогу людині комфортно й ефективно існувати в товаристві інших людей, дає змогу мати й обстоювати власну думку, довіряти собі та своїм почуттям.

Зазначимо, що саме театралізована гра як особливий вид дитячої творчості, виступає тим необхідним інструментом для розвитку самовпевненості дитини, є близькою і зрозумілою дитині, глибоко лежить у її природі і знаходить своє відображення стихійно, тому що пов'язана з грою. Будь-яку свою вигадку, враження з навколишнього життя дитині хочеться втілити в живі образи і дії. До того ж, театралізована гра допомагає розвинути інтереси та здібності дитини, сприяє загальному розвитку, прояву допитливості, прагнення до пізнання нового, розвитку асоціативного мислення, наполегливості, цілеспрямованості, розвитку мовлення, комунікативності, емоцій під час програвання ролей. Крім того, театралізована гра вимагає від дитини рішучості, систематичності в роботі, працьовитості, що сприяє формуванню вольових рис характеру.

Часті виступи перед глядачами сприяють реалізації творчих сил і духовних потреб дитини, розкутісю та підвищенню самооцінки.

Театралізована гра дає змогу формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожен літературний твір, казка, етюд для дітей дошкільного віку завжди мають моральне спрямування (дружба, доброта, чесність, сміливість тощо).

Аналіз проблеми дає змогу робити зазначити такі позиції [3, с. 50]:

- театралізована гра є для дошкільнят формою організації життя і має визначальне значення в його психічному розвитку;
- різнобічний вплив цієї діяльності на особистість дитини дає змогу використовувати її як один з ефективних педагогічних засобів;
- створення психолого-педагогічних умов є основою розвитку театралізованої діяльності дітей дошкільного віку;
- театралізована гра є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань, долучає до моральних і духовних цінностей;
- театралізовані ігри розвивають емоційну сферу дитини, змушують її співчувати персонажам, співпереживати розігрувані події;
- театралізована гра є найважливішим засобом розвитку у дітей емпатії, тобто здатності розпізнавати емоційний стан людини за мімікою, жестами, інтонацією, вміння ставити себе на її місце в різних ситуаціях, знаходити адекватні способи сприяння;

- у процесі театралізованої гри діти вчаться розпізнавати переживання за зовнішніми виразами: мімікою, жестами, позою, інтонацією і довільно висловлювати різні емоційні стани.

Одним із засобів розвитку індивідуальних здібностей і соціальної впевненості дитини є театралізована гра.

Уся робота побудована на ігрових прийомах, із використанням соціогрових методів. На занятті використовуються різні форми організації дитячої активності: від індивідуальної та спільно-індивідуальної до спільно-послідовної та спільно-взаємодіючої.

Спробуємо окреслити основні принципи та зміст ігрових занять.

1. Принцип вільної участі.

Якщо вправа весела і цікава, підвищує рівень самоствердження, то кожен захоче брати участь. Якщо хто-небудь із дітей не хоче брати участь, знаходимо для нього гру, в яку він зміг би спокійно грати в іншій частині кімнати. Дозволяємо дітям спокійно виходити з гри і спокійно в неї повертатися.

2. Принцип взаємної поваги.

Це свого роду кодекс правил взаємодії. У бесіді з дітьми розширюємо це поняття, наприклад:

- кожен має право висловити свої думки та пропозиції;
- кожен має право бути вислуханим;
- кожен має право вибору;
- спірні моменти вирішуються шляхом жеребкування, голосуванням.

3. Принцип усвідомленості.

Перед початком заняття дорослий пояснює дітям його мету та структуру, щоб досягти розуміння та згоди. Якщо хтось не розуміє планованих ігор і вправ, пояснюємо їх.

4. Принцип рефлексії.

Для оцінки ефективності, а також для закріплення результату дуже важливим є отримання зворотного зв’язку від дітей. Наприкінці ігрового заняття ведучий спільно з дітьми підбиває підсумки: що найбільше сподобалося, що найменше сподобалося, якого досвіду набули.

Як варіант, використовуємо різні способи оцінювання кожної гри, наприклад: піднятий догори великий палець вказує, що гра загалом сподобалася, підняті догори великі пальці на обох руках свідчать про те, що гра дуже сподобалася, і, зрештою, оплески свідчать про захват. Негативні враження діти можуть висловити тупотом ніг [4, с. 53].

Такі оцінки корисні для планування занять, оскільки вони дають змогу враховувати потреби учасників більш безпосередньо. Щоб оцінити роботу групи і свою власну, варто переконатися, що обрано спокійні ігри, які викликають позитивні емоції.

Після підбиття підсумків виконують фінальну вправу, яка одна й та сама. Наприклад, утворити коло і взявшись за руки, постояти трохи із заплющеними очима, подумати про що-небудь приємне, а потім, коли дорослий трохи потисне руку своєму сусідові, той розплющить очі та потисне руку дитині, що стоїть поруч.

Рухи передаються доти, доки діти не розплющать очі. Використовуємо колективне виконання будь-яких рухів. Усе залежить від фантазії, головне, щоб цей ритуал стабілізував і викликав приємні емоційні реакції.

Заняття можна умовно поділити на чотири блоки: «Я сам», «Я та інші люди», «Я і дорослий», «Я і колектив». Це розвиток упевненості в собі, упевненості у спілкуванні з однією людиною та упевненості у спілкуванні з групою людей – це різні види упевненості, які і проявляються, і напрацьовуються по-різному.

Перший блок «Я сам» спрямований на вирішення таких завдань:

- усвідомити самого себе, свою індивідуальність;
- розвивати свою самооцінку щодо своєї зовнішності;
- сприяти аналізу своєї поведінки, настрою, думок.

Другий блок «Я та інші люди» спрямований на розвиток:

- почуття симпатії до інших однолітків;
- здатності відчувати і взаємодіяти один з одним;
- прагнення спілкуватися з ровесниками мовою жестів, міміки, рухів, незважаючи на різні бажання і можливості.

Третій блок «Я і дорослі» сприяє розвитку:
- почуття довіри та прихильності до близьких людей;
- здатності цінувати спілкування з родичами та оточуючими дорослими;
- усвідомлення себе як члена суспільства, якого приймають інші дорослі.

Четвертий блок «Я і колектив» виховує в дітей
- бажання спілкуватися в процесі спільної діяльності;
- взаємодопомогу і співпереживання;
- навчання дітей не тільки встановлювати контакти, а й уміння домовлятися.

Наприкінці такого навчання діти освоюють невербальні засоби спілкування (жести, міміку, рухи тощо); розуміють і усвідомлюють емоційний стан людей, що їх оточують, та свій власний; мовлення стає більш виражальним; вони стають більш впевненими в собі, навчаться долати боязкість, співпереживати; у дітей з'явиться інтерес до театралізованої гри. Значна увага приділяється спільній творчій діяльності дітей і дорослих [6, с. 84].

Як форми підбиття підсумків можна застосувати такі:
- діагностика, яку проводять до і після вивчення основних розділів;
- розв'язання проблемних ситуацій під час проведення сюжетно-рольових ігор із будь-якою проблемною ситуацією, де діти мають запропонувати найбільш конструктивне її розв'язання;
- діагностичні вправи, які дають змогу визначити рівень розвитку основних соціальних навичок;
- спостереження, яке проводиться цілеспрямовано під час занять, у спільній і самостійній діяльності;
- бесіда, яка проводиться наприкінці кожного заняття;
- анкетування дітей та батьків;
- виступи з театралізованою виставою.

Використання вищезазначених форм передбачає такий результат:
- соціальні здібності:
- позитивний образ – «Я – довіра», упевненість;
- здатність до сприйняття іншої людини, людей (дорослих, однолітків).
- соціальні навички:
- уміння встановлювати контакти та діяти в різних комунікативних ситуаціях;
- уміння реалізовувати самостверджувальні способи поведінки;
- уміння дітей узгоджувати свої дії з діями партнера (слухати не перебиваючи; говорити, звертаючись до партнера), виконувати рухи та дії відповідно до логіки дії персонажів і з урахуванням місця дії;
- творчі здібності
- у дітей проявляється інтерес до театралізованої гри та бажання виступати разом із колективом однолітків;
- з'являється навичка володіння імпровізацією з використанням доступних кожній дитині засобів виразності (міміка, жести, рухи тощо);
- вміння виконувати невеликі монологи і більш розгорнуті діалоги;
- уміння дітей створити за допомогою жестів, міміки, рухів цілісного художнього образу;
- уміння дітьми розігрувати теми чи сюжету у формі рухової імпровізації;

Виокремимо основні показники, що розкривають перебіг процесу розвитку соціальної впевненості у дітей дошкільного віку:
- здатність розв'язання конфліктів (домінування, рівність, підпорядкування);
- самооцінка (завищена, адекватна - неадекватна, середня, занижена);

- засвоєння соціальної інформації (знання правил поведінки та спілкування).

У сфері особистісних універсальних навчальних дій формуються вміння оцінювати вчинки людей з погляду загальноприйнятих норм і цінностей: у запропонованих ситуаціях відмічати конкретні вчинки, які можна оцінити як хороші або погані; самостійно визначати й висловлювати найпростіші загальні для всіх людей правила поведінки; сформованість Я-концепції й самооцінки, самосвідомості: усвідомлення дитиною своїх фізичних можливостей, умінь, моральних якостей, переживань (особиста свідомість), характеру ставлення до неї дорослих,

У сфері регулятивних універсальних навчальних дій у вихованців будуть сформовані: уміння здійснювати дію за зразком і заданою інструкцією; уміння зберігати задану мету; вміння бачити зазначену помилку та виправляти її за вказівкою дорослого; уміння контролювати свою діяльність за результатом; уміння адекватно розуміти оцінку дорослого та однолітка.

У сфері пізнавальних універсальних навчальних дій у вихованців будуть сформовані пізнавальні інтереси та ініціатива, а критерієм оцінювання слугуватимуть:

- знання правил поведінки з однолітками та дорослими; інтерес до професій дорослих, їхніх трудових дій, допомога за потреби (ініціатива);

- знати морально-етичні якості людини такі як співчуття, справедливість, колективізм та ініціативність у прояві.

У сфері комунікативних універсальних навчальних дій вихованці навчаться планувати та здійснювати спільну діяльність у мікрогрупі (узгодження та координація діяльності з іншими її учасниками; врахування здібностей різного рольового поведінки - лідер, підлеглий).

У сфері знаково-символічних універсальних навчальних дій вихованці навчаться використовувати наочні моделі для розуміння та надання інформації, здійснювати декодування та кодування інформації без називання термінології (піктограми, кола Ейлера).

Отже, театралізована гра – один із способів позитивного впливу на дитину, в якому найяскравіше проявляється спосіб навчання – вчити, граючи.

Основні методи, які можна використовуються під час проведення занять:

1. Розігрування етюдів на вираження окремих якостей характеру та емоцій.
2. Комунікативні ігри.
3. Читання та аналіз художніх творів.
4. Бесіди.
5. Драматизація казок.
6. Спостереження.
7. Вправи (наслідувально-виконавчого та творчого характеру).
8. Розглядання малюнків і фотографій.

Вивчення моральних уявлень, поведінкових і пізнавальних умінь, почуттів і стосунків дошкільнят:

- стосовно педагога може проводитися на основі таких методів як аналіз малюнків дітей на тему «Мій вихователь», методики «А це могло бути з тобою?», бесіди з дитиною про вихователів групи.

- відносини з однолітками може проводитися за допомогою спостереження за спілкуванням дітей у повсякденному житті. Одна із соціометричних методик – «Секрет», «Подаруй листівку», «Новосілля»; малювання на тему «Я в дитячому садку». Одна з діагностичних ситуацій, що виявляють особливості взаємодії дошкільника у спільній діяльності – «Обложка для книжки», «Рукавички», «Чобітки в подарунок», «Зробимо разом».

- уявлення старшого дошкільника про себе та ставлення до себе – це спостереження за проявами дітей у повсякденному житті, діагностична ситуація (розповідь дитини про себе), бесіда з дитиною «Що ти любиш», експериментальна методика «Драбинка»,

методика вивчення образу «Я» дошкільника, діагностичні ситуації «Що я найкраще вмію», «Мої найкращі якості».

Використання театралізованої гри можна виміряти позитивною динамікою розвитку у вихованців соціальної впевненості.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти Київ. М-во освіти і науки, молоді та спорту України. 2012. 26 с.
2. Бех, І. Д. Зростаюча особистість у перетворювальному просторі виховних настанов. *Управління освітою*. 2018. № 10. С. 6-17.
3. Мартиненко С. Діагностичні методики вивчення внутрішнього стану дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Початкова школа*. 2017. № 3. С. 50-52.
4. Мельникова О. М. Кулинич І. І. Соціальне здоров'я дитини як компонент побудови соціального простору міжсуб'єктних відносин в закладі дошкільної освіти. *Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї*. (18 жовтня 2018 р.). Умань: АЛМІ. 2018. С. 52-56.
5. Неудачина Т. І. Психологія розвитку та формування особистості дитини Харків. ХНПУ. 2018. 76 с.
6. Філімонова Т.В. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи : навчальнометодичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева. 2020. 218 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ЇХ ІНФОРМОВАНІСТЮ

Надія Виноградeнко
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Житомирський Л.О.

Здоров'я – безцінне багатство людини, важлива умова повноцінного та щасливого життя. Здоров'я допомагає успішно вирішувати найважливіші життєві завдання: вчитися, працювати, спілкуватися, заводити друзів, створювати сім'ю, виховувати дітей, здійснювати плани, долати труднощі, а в разі потреби перевтомлюватись.

Здоров'я студентської молоді завжди було в центрі уваги педагогів, медиків та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. З різних об'єктивних і суб'єктивних причин проблема формування здорового способу життя студентів поки ще не розв'язана і залишається однією з дуже важливих для українського суспільства. Фахівці, які ведуть свої наукові розвідки щодо вивчення цього питання, приходять до висновку, що настав той час, коли необхідно дати позитивний результат, а не постійно констатувати, що здоров'я студентів від курсу до курсу гіршає.

Здоров'я людини – це більше ніж відсутність хвороб. Це міцне здоров'я та енергія, а також здатність швидко одужувати і успішно справлятися з хворобою.

Здоров'я людини в основному залежить від неї самої, її способу життя. Переважна більшість людей ставить здоров'я на чільне місце серед життєвих цінностей. Але водночас багато людей несвідомо, інколи ж навіть свідомо, жертвують своїм здоров'ям заради інших цілей – навчання, роботи, кар'єри, відпочинку (наприклад, куріння чи вживання наркотиків). Зазвичай це відбувається в молодому віці, оскільки багато хто починає усвідомлювати реальну цінність здоров'я пізніше, коли починають відчувати проблеми зі здоров'ям.

Отже, збереження та зміцнення здоров'я населення та молодого покоління зокрема – цінність, яка має стратегічне значення для сталого розвитку суспільства та належить до актуальних завдань розвитку сучасної України.

Навчальні заклади, насамперед школа, де діти, підлітки та молодь проводять більшу частину свого часу, мають величезний потенціал для оздоровлення та виховання. Тісно співпрацюючи з сім'єю та найближчим оточенням учнів школа вирішує два завдання: збереження та зміцнення здоров'я та розвиток гармонійно розвиненої, освіченої, творчої, соціально активної та відповідальної особистості.

У той самий час позитивне сприйняття учнями шкільного життя сприймається як ресурс здоров'я та добробуту, тоді як негативне сприйняття може бути чинником ризику, що впливає фізичне і психічне здоров'я. За наявності позитивного шкільного клімату, включаючи присутність доброзичливих, дбайливих вчителів, можна спостерігати не тільки високу успішність, а й більш сприятливу поведінку учнів щодо здоров'я.

З метою усвідомлення цінності здоров'я підлітків та юнаків, формування у них мотивацій та поведінкових установок, необхідних для збереження та зміцнення здоров'я, навчальні заклади всіх рівнів повинні систематично проводити послідовну, цілеспрямовану та комплексну виховну роботу. Учні та студенти повинні брати участь у програмах, які пропагують здоровий спосіб життя, запобігають вживанню психоактивних речовин та охороняють репродуктивне здоров'я.

В основі сучасної спортивної культури лежить доцільна фізична активність у вигляді різноманітних фізичних вправ, які сприяють біологічному розвитку молодого організму, дають змогу формувати необхідні вміння та навички, розвивати фізичні здібності, оптимізувати здоров'я, психічну стійкість і , в цілому з точки зору забезпечення високої працездатності протягом усього життєвого циклу у сучасному суспільстві є спортивна культура і спорт.

Складне багатофункціональне явище, яке виконує багато важливих соціальних функцій:

• зміцнення здоров'я людей, сприяння відтворенню здорового населення та захист генофонду нації;

• виховувати всебічно гармонійний розвиток особистості, спрагненої до фізичної досконалості;

• задоволення потреб суспільства в людях, готових до сучасного виробництва;

• інтернаціональне виховання національних громадян, зміцнення національної єдності та згуртованості, дружби та співробітництва між народами.

Куріння – дуже поширена шкідлива звичка. Близько 1,3 мільярда людей у всьому світі мають це захворювання. За даними МОЗ України, за останні 7 років кількість активних курців зменшилася, незважаючи на це, їхня кількість залишається значною, згідно зі звітом Держстату України, без урахування Тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та частина району проведення АТО – 6,2 млн осіб. Серед молоді, особливо дівчат, кількість таких курців зростає, а спроби вживання тютюну починаються в молодшому віці: у більшості випадків – до 18 років, чверть із них – до 10 років має велике значення. занепокоєння, оскільки це неодмінно вплине на здоров'я потомства [8, с. 113], [9, с. 27], [13, с. 93].

Враховуючи те, що паління є фактором ризику більш ніж 25 захворювань, ці хвороби спричиняють майже 75% передчасних смертей населення [4, с. 262]. Щороку в усьому світі майже 6 мільйонів людей помирають через прямий 84 наслідок споживання тютюну. Згідно з невтішними прогнозами експертів ВООЗ, до 2030 року в усьому світі від тютюнопаління щороку помирає понад 8 мільйонів людей, якщо поточні тенденції збережуться. Тютюн може вбити мільярд і більше людей у двадцять першому (21) столітті, якщо не вжити негайних заходів для запобігання поширенню цієї шкідливої звички [6, с. 8].

Наше опитування показало, що сьогодні майже кожен студент піддається впливу тютюнового диму принаймні кілька разів на тиждень (40,08%) або кілька разів на день (31,24%), рідко стикалися з постійним курінням (17,49%) (раз на рік).

Дослідження також показало, що більшості молодих людей доводиться вдихати пасивне паління на вулиці, особливо на зупинках громадського транспорту (55,34%), у

компанії друзів чи знайомих (36,12%) та в навчальних закладах (22,72%). Респонденти – це ті, хто проводить анкетування, дослідження та опитування. Звертаємо увагу, що палити можна на вулицях, на територіях біля навчальних закладів, біля навчальних корпусів, на переходах між будинками та в інших місцях, не заборонених чинним законодавством. Хоча зазначимо, що це все ще так, незважаючи на існування заборони на куріння на території біля навчальних закладів.

Деякі респонденти також відзначили факт пасивного куріння в закладах харчування, особливо кафе (2,14%) та розважальних закладах (дискотеки, клуби) – 9,32%. Все це призводить до необхідності більш успішного дотримання заборони на куріння в громадських місцях і навіть запровадження жорсткіших обмежень. Частка респондентів, які піддавалися впливу тютюнового диму вдома, становила 7,6 % залежно від місця проживання домогосподарства, чи дозволено куріння вдома [1, с. 85], [7, с. 158].

Головною метою дослідження було вивчити рівень знань студентів про шкоду тютюнового диму для організму людини, як вони до цього ставляться. До проблеми пасивного куріння та їх підхід до розв'язання приблизно третина студентів відповіли, що терпітимуть (26,79%), трохи 86 менше – мовчки вийдуть (24,95%), або 23,30% студентів висловилися б про шкоду куріння й вийдуть [13, с. 94].

За словами студентів, пасивне куріння поширене через:

1) нехтування своїм та здоров'ям та здоров'ям оточуючих (58,72%);
2) відсутність «культури куріння» (53,29 %);
3) тих, хто ігнорує чинне законодавство щодо заборони куріння та захисту прав на громадських місцях (43,60%);
4) незнання шкідливого впливу диму на здоров'я людини (40,31%);
5) недостатня доля педагогічного та медичного персоналу у заходах, спрямованих на профілактику пасивного паління (13,95%);
6) наявність прихованої реклами у фільмах, рекламі, журналах тощо (13,95%).

Водночас значна частка респондентів зауважила, що основними джерелами інформації про шкідливий вплив тютюнопаління на здоров'я людини є: вчителі (63,18%) та батьки (52,13%). Враховуючи це, необхідно активніше залучати батьків та педагогів до заходів, спрямованих на профілактику пасивного паління. Серед інших джерел респонденти зазначили:інтернет-сторінки (47,67%), телебачення (36,63%), наукові публікації (21,71%), друзі (12,40%), радіо (6,59%). Водночас, як свідчать результати опитування, засвоєння цієї інформації мало вимушений характер: через виховну бесіду батьків, педагогів, на заняттях у різних навчальних закладах. Так, інформацією щодо шкоди пасивного куріння самостійно цікавились коли-небудь 82% опитаних респондентів, однак лише половина з них виявила бажання поглибити їх під час навчання у нашому навчальному закладі.

«Куріння вбиває» – такий напис на кожній пачці сигарет. Для електронних сигарет і кальянів такої інформації немає, а продавці в спеціалізованих магазинах доводять, що це стильно, безпечно і красиво. Чи змінить цей новий засіб від паління кінцевий результат, який двома словами описано на пачці звичайних сигарет? Лікарі стверджують, що ні. Знижується вік курців. І чим раніше люди до нього звикнуть, тим важче від нього позбутися в майбутньому, і тим сильніший вплив це буде на організм. Це мало кого налякає: багато студентів курять прямо біля університету. Важко відповісти на питання, чому вони почали це робити. Приклади батьків і однолітків? Тривога, відчуття стресу? Кожен курить зі своїх причин, але все, що ми робимо, має наслідки. Якщо смерть від захворювань, спричинених сигаретами, не дивна, то результати вейпінгу з'явилися і викликали занепокоєння: перші жертви «альтернативників» починають звертатися до лікарень. Залежність чи ні – вибір кожного. Слід зазначити, що курити завжди легко,кинути курити набагато важче.

Існує багато причин, чому підлітки курять, ось деякі з них:

- наслідування іншим школярам, студентам;
- свіжість, інтерес;

- бажання виглядати дорослим і незалежним;
- у дівчат участь в курінні часто асоціюється з бажанням оригінальності, бажанням подобатися молодшим чоловікам.

Однак спочатку через короткочасне і нерегулярне паління непомітно створюється справжня звичка до тютюну та нікотину.

Студенти через те, що вони так мало піклуються про своє здоров'я, і через свою незрілість не можуть зрозуміти весь тягар наслідків куріння. Для студента 17-20 років (коли з'явилися симптоми захворювання) здавалися далеким часом, і він сьогодні живе з упевненістю, що коли-небудь кине палити.

Встановлено, що передчасне куріння затримує ріст. Під час обстеження підлітки, які палять, виявили не тільки вищі, але й значно менші груди, ніж їхні однолітки-некурящі. Нікотин знижує фізичну силу, витривалість, погіршує координацію і швидкість рухів. Тому заняття спортом і куріння несумісні. Це ціна куріння для молоді. На жаль, в силу вікових особливостей підлітки не до кінця усвідомлюють масштаби шкідливого впливу куріння.

Профілактика підліткового куріння є дуже актуальною темою не лише в підліткових школах та студентах, а й у всьому світі. Основи пропаганди здорового способу життя повинні закладатися з раннього дитинства, тобто ще в стінах школи.

Більшість респондентів (98%) негативно ставилися до активного і пасивного куріння і підтримали заборону куріння в громадських місцях для збереження здоров'я тих, хто не має цієї шкідливої звички. Отже, з наведеної ситуації можна зробити наступні висновки:

1) серед студентів поширене пасивне куріння;

2) у більшості випадків молоді люди піддаються шкідливому впливу тютюнового диму на зупинках громадського транспорту, в компанії друзів і навіть у навчальних закладах;

3) хоча більшість студентів не знають основних компонентів тютюнового диму, вони повністю усвідомлюють шкоду тютюну для здоров'я, але свідомо ігнорують це;

4) байдуже ставлення молодих людей до власного здоров'я пов'язане в основному з деякими соціально-психологічними чинниками, особливо з бажанням «виглядати не гірше за інших», «надто правильно» і «не бути людиною». «Біла ворона» та «інтеграція» в колектив стали першочерговими завданнями збереження власного здоров'я;

5) розвиток здорового способу життя у майбутніх фахівців освітньої галузі потребує включення до навчальних програм питань куріння та посилення профілактичної роботи серед студентів, а також посилення мотиваційної складової щодо збереження та зберігання тютюнових виробів. власне здоров'я.

Література:

1. Конвенція про права дитини. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021

2. Грузєва О. В. Поширеність куріння серед студентів вищих медичних навчальних закладів України і світу. *Український медичний альманах*. 2010. Т. 13. С. 85-86.

3. Грузєва О. В. Сучасна інформаційно-освітня програма профілактики куріння серед підлітків. *Соціальна медицина*. 2010. № 1. С. 20-27.

4. Зінченко Н. О. Черниченко І.О., Литвиченко О.М. Роль пассивного куріння у формуванні канцерогенного ризику. *Гігієна населених місць*. 2011. № 57. С. 157-161.

5. Зубченко С. О. Тютюнокуріння: вплив на здоров'я молоді. AML. 2011. XV (1). С. 112-120.

6. Красовський К.С.,. Андрєєва Т.І,. Григоренко А.А та ін. *Контроль над тютюном в Україні. Другий національний звіт*. Київ: МОЗ України, ДУ УІСД МОЗ, 2014. 128 с.

7. Тяжка О. В., Ванханова Т.О. Пасивне куріння дітей раннього віку. *Медицина транспорту України*. 2012. № 1. С. 93-99.

ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНОГО ОБЛАДНАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дана Греб
студентка 1 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.

Для успішного проведення занять з фізичної культури в залі необхідно: реалізувати потребу дітей у грі; підвищувати якість освоєння дітьми основних фізичних вправ; сприяти реалізації творчого підходу в роботі інструктора з ФК; формувати мотивацію дітей на рухову активність; усі перелічені завдання реалізуються через використання нестандартного обладнання [2].

Нестандартне обладнання в роботі має бути [3, с. 194]:

– безпечним;
– максимально ефективним;
– зручним у застосуванні;
– компактним;
– універсальним;
– технологічним і простим у виготовленні та застосуванні;
– мобільним (легко і швидко розгортатися і прибиратися);
– багатофункціональним;
– міцним (забезпечувати велику пропускну здатність);
– естетичним.

Запропоноване нестандартне обладнання повинно відповідати зазнченим вимогам [4, с. 124]:

– просте у виготовленні, його може зробити будь-який педагог, батько в домашніх умовах;
– в умовах садка об’єднує батьків і дітей, сім’ю з дитячим садком, у процесі чого відбувається трудове виховання;
– виховує дбайливе ставлення до обладнання, оскільки дитина знає, що самостійно його виготовила або спільно з членами сім’ї, вихователь;
– не вимагає великих витрат, здебільшого використовується різноманітний бросовий і бюджетний будівельний матеріал;
– виготовлено з бросового матеріалу, ви даєте друге життя речам, зберігаєте екологію, не потрібно переробляти сміття;
– викликає інтерес займатися фізичною культурою, розвиває фантазію, оскільки воно яскраве, міцне, зручне в догляді (не боїться вологого прибирання).

Наведемо кілька прикладів використання нестандартного обладнання.

Важливим є той факт, що нестандартне обладнання, яке описується, зроблене власноруч і повною мірою відповідає завданням інтеграції освітніх галузей, має різні рівні складності та варіативність у використанні (одне обладнання може використовуватися в різних вікових групах і різною кількістю дітей) [1].

У поетапне виготовлення нестандартного обладнання включено ігри різної рухливості та ігрові вправи для молодшого та старшого дошкільного віку.

Обладнання «Кольорові змійки»

Опис виготовлення.

Матеріал: пластикові контейнери від кіндер-сюрпризу, кольорова тканина шириною 13см, довжиною 2,5-3м, нитки, тасьма 20 см (за кількістю змійок).

1) Зшити з тканини довгі вузькі «рукави», з отвором з одного боку
2) Наповнити рукав контейнерами від кіндер-сюрпризу.
3) Перев’язати ниткою проміжки між контейнерами.

4) Зашити рукав.

5) На середині змійки прив'язати тасьму.

Ідеї: Можна «Змійку» замкнути в кільце (великого чи маленького розміру). Або зменшити довжину рукава до 50 см і з'єднати кілька міні-змійок в один пучок «Восьминіжка».

Обладнання «Метелики»

Опис виготовлення

Матеріал: кришки від пластикових пляшок (різного кольору), туристичний килимок (пінка), клейовий пістолет, ножиці.

1) За трафаретом вирізати з пінки метеликів.

2) Приклеїти до метеликів з одного боку кришки одного кольору.

Ідеї: Можна вирізати й інших комах, і оформити їх кольоровими кришками відповідно до їхнього натурального забарвлення (бджілка, сонечко, коник, павук, бабка, мураха, жук тощо).

Обладнання «Квітки-пелюстки»

Опис виготовлення

Матеріал: кришки від пластикових пляшок (різного кольору), туристичний килимок (пінка), клейовий пістолет, ножиці.

1) За трафаретом вирізати з пінки кружечки (серцевини) і пелюстки.

2) Приклеїти до серцевин і пелюсток з одного боку кришки одного кольору.

Ідеї: Можна вирізати інші предмети та урізноманітнити зміст ігор (сніжинка, крапля, зірка, сонце, місяць, хмаринка, фрукти, овочі, аркуш, різні геометричні фігури, бантик, серце).

Обладнання «Кольорові смужки»

Опис виготовлення

Матеріал: кришки від пластикових пляшок (різного кольору), туристичний килимок (пінка), клейовий пістолет, ножиці.

1) За трафаретом вирізати з пінки смужки різної довжини (35см і 15см), ширина смужки 4см.

2) Приклеїти до смужок з одного боку кришки одного кольору (смужки мають вийти червоні, сині, білі, зелені, жовті, блакитні, помаранчеві тощо).

Ідеї: Можна зробити математичні смужки, на яких кількість кришок відповідатиме числам 1, 2, 3 тощо. Довжина смужок теж може збільшуватися за типом драбинки.

Обладнання «Воротики»

Опис виготовлення

Матеріал: трубки ПВХ діаметр 25мм, з'єднувальні елементи ПВХ Т-подібні (2 шт.) і куточки (6 шт.), клей.

1) Нарізати трубки необхідних розмірів 50см (3 шт.), 15 см (4 шт).

2) Довгі трубки з'єднати куточками, утворюючи букву П, на вільні кінці прикріпити Т-подібні з'єднувальні елементи. Усі з'єднання проклеювати.

3) На короткі трубки з одного кінця прикріпити куточки.

4) До Т-подібних елементів прикріпити короткі трубки вільними кінцями.

Ідеї: Можна подовжити основу «Воротиків» і натягнути сітку, на кшталт футбольних воріт. Можна з'єднати кілька «Воротиків», утворюючи тунель.

«Воротики» можуть бути різної висоти та ширини.

Обладнання «Човник»

Опис виготовлення

Матеріал: лійка для води з пластмаси (2шт), мотузка 2,5 м, кришка поліетиленова для банок (4шт), скотч, клей, ножиці.

1) Зрізати з лійок «носики».

2) З'єднати лійки між собою широкими сторонами за допомогою клею, утворюючи кулю з двома бічними отворами.

3) Відрізати дві мотузки по 1,2 м. Просунути їх в отвори воронок.

4) Вирізати з кришок кільця. На чотирьох кінцях мотузки прикріпити по одному кільцю (вузли на мотузці обмотати скотчем).

Ідеї: Довжина мотузок залежно від віку може бути різною. Воронки можуть бути різного кольору, оформлені у вигляді птахів, тварин, комах тощо.

Обладнання «Не нудьгуй»

Опис виготовлення

Матеріал: дошка (Дов-2м, Шир-15см, товщина дошки 3см), дриль, шурупи, шуруповерт, мотузка 11м, пластмасові яйця з кіндер-сюрпризу різного кольору (10шт), кругла палиця (20см, діаметр-2см), труба порожниста пластикова (1м75см), кольоровий самоклейний папір (кольори веселки), дошка (Дов-40см, Шир-8см, товщина дошки 5мм), ножиці, канцелярський ніж.

1) Відрізати від мотузки 11 відрізків по 1м.

2) У дошці (2м) зробити 7 наскрізних отворів, на рівномірній відстані один від одного.

3) Просунути в отвори відрізані мотузки в такому порядку: 1-е -1 мотузка, 2-е - 2 мотузки, 3-е - 3 мотузки, 4-е - 1 мотузка, 5-е - 2 мотузки, 6-е - 1 мотузка, 7-е - одна мотузка. Зробити на зворотному боці дошки вузли на мотузках.

4) Прикріпити дошку до стіни, на висоті 1м від підлоги.

5) Оформити кінці мотузок:

1. Прикріпити на кінці мотузки круглу палицю (для намотування)
2. Мотузки для зав’язування вузлів і бантів
3. Мотузки для плетіння кісок
4. Вирізати в яйцях із кіндер-сюрпризу 2 наскрізні отвори. Нанизати яйця на мотузку. У кінці зав’язати вузол. (Переміщення яєць по мотузці).
5. У дошці (40 см) зробити 10 наскрізних отворів на рівномірній відстані один від одного. Прив’язати мотузку до дошки. (Шнурівка)
6. Пластикову трубу нарізати на 7 частин (по 25 см). З країв трубок зробити наскрізні отвори. Обгорнути трубки кольоровим папером. Просунути мотузки з двох боків трубок (драбинка), на кінцях мотузок зав’язати вузли. (Переміщення трубок по мотузках)

Ідеї: Розташувати обладнання в частині залу, де дітям, звільненим від фізкультури, буде комфортно займатися на цьому тренажері, не заважаючи іншим. Можна поставити лавку біля тренажера.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnimstandartam-sergij-shkarlet 2.

2. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4 f68482865820.pdf .

3. Євстігнеєва, І. В.; Захаріна, Є. А. Формування вмінь використання нестандартного обладнання на уроках фізичної культури у майбутніх фахівців з фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. К., 2019. Випуск 3 (110). С. 4-19.

4. Крутова Г. Ю. Педагогічні умови професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Вип. 94. С. 123-127.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ STREAM-ТЕХНОЛОГІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Валентина Каракаш
аспірантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Шевчук А.С.

Зарубіжні та вітчизняні дослідники вважають сучасним світовим трендом новий напрям – STEM-STEAM-STREAM-освіту. З навчанням студентів асоціюють STEM-освіту, STEAM – зі шкільним навчанням, а STREAM-освіту вважають за необхідне запроваджувати вже на дошкільному освітньому рівні.

Загалом термін «педагогічна технологія» з'явився в освіті порівняно недавно. Щодо навчального процесу його було вжито у 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі. Однак дискусія з приводу того, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, яким може оволодіти кожний педагог, триває дотепер, вважає І. Дичківська [1, с. 36]. Вчена, досліджуючи термін «технологія», зазначає, що розробниками технологій у різні періоди можна назвати таких видатних педагогів, як Я.-А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, К. Роджерс, Р. Штейнер тощо. Представники «педагогіки творчості» (Ф. Гансберг, Е. Лінде, Г. Шаррельман) засуджували спроби впливати на неповторну особистість дитини за допомогою технології [там само, с. 37]. Наразі педагогічні технології успішно розробляються, досліджуються, впроваджуються в усіх ланках освіти, у тому числі в дошкільній.

У Новій редакції БКДО (Державний стандарт дошкільної освіти, 2021 р.) в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва» визначенням компетентності як «мистецько-творчої» підкреслюється спрямованість педагогічних зусиль і участі батьків до виявлення дитячої креативності, творчості в контексті мистецької діяльності; компетентність сформульована як особистісне надбання дитини – результат саморозвитку дитини, освітньої діяльності в дошкільній установі й родинному колі. Мистецько-творча компетентність визначена як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності.

Розглядаючи традиції та інновації в оновленому БКДО, одна з авторів освітнього напряму «Дитина у світі мистецтва», А. Шевчук методично деталізує реалізацію діяльнісного підходу. Автор зазначає: «По-перше, дитина сприймає мистецький твір (картина, музична п'єса, пісня, хоровод, казка як основа для постановки вистави), проявляє емоції, свої враження від нього. Потім ознайомлюється з ним детальніше, обстежує – візуально, на дотик, на слух, спілкується й отримує дотичну інформацію про твір, засвоює специфічні назви, художньо-мовленнєві вирази, збагачує активний словник» [9, с. 21]. На другому етапі дітей навчають виконувати пісню, діалог, хоровод, танець. Навчання відбувається як розучування в усталеному, інваріантному вигляді, закріплення, домірне якісне удосконалення навичок. Третім етапом, зазначає автор, є обов'язкове створення ситуації пошуку новизни, гри. Варто запропонувати дітям у змінених умовах проявити творчу індивідуальність. Таким чином їм надається можливість набути продуктивні, тобто творчі уміння, по-своєму перетворити набутий досвід і по змозі скористатися ним в особистому житті, у грі, під час заняття, у сімейному колі [там само, с. 21-22]. Такі чітко окреслені етапи обов'язково призводять до бажаного результату, так як це очікується в педагогічній технології.

З погляду вчених, педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів і регулятивів, які застосовують у навчанні, і як реальний процес навчання. І Дичківська вважає не менш

поширеним погляд на неї як на конструкцію, стратегію, алгоритм дій педагога, організацію педагогічної діяльності. Але, як би її не розглядали, головне в педагогічній технології – розроблення, деталізація інструментальних аспектів педагогічного процесу [1, с. 40].

Доктор педагогічних наук С. Доценко наводить визначення STREAM-освіти (Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics) як варіацію STEM-освіти: освітня технологія, яка об'єднує науку, технології, інженерію, мистецтво, математику, читання та письмо [2, с. 32]. Саме у такій послідовності збагачувалися теоретичні та практичні засади STEM-освіти. Так, С. Подлєсний і О. Тарасов акцентують увагу на тому, що американські вчені дійшли висновку: для того, щоб виховувати креативну особистість, людину, здатну приймати нестандартні, творчі рішення, необхідно включити в STEM-освіту ще такий компонент як Arts-дисципліни, мистецтво. Тому акронім змінився на STEAM [5, с. 125]. Згодом Національний науковий фонд (NSF) і Національний фонд мистецтв (NEA) в США після двостороннього обговорення дійшли думки, що додавання мистецтва (Arts) до STEM явно недостатньо. Також слід додати навички мислення, втілені в читанні й письмі (Reading and Writing), тому STEAM трансформується в STREAM-освіту [там само].

Сучасні українські вчені (К. Крутій та ін.) та практики (І. Грицишина, І. Стеценко, Н. Шалда, ін.) розглядають програмові засади STREAM-освіти дошкільнят для виховання культури інженерного мислення, розвитку критичного мислення, мистецької активності дітей, організації дослідницької діяльності тощо [3; 4; 6; 7; 8].

З позиції К. Крутій, І. Грицишиної, І. Стеценко, STREAM-технологія та всі її компоненти спрямовані на глибоке всебічне дослідження світу, розвиток мислення і мовлення, сенсорної сфери дітей. Важливим є навчання дітей використовувати набуті знання в повсякденні. Тому-то підхід STREAM-освіти має на меті організацію особливого освітнього середовища, яке характеризується інтеграцією і міждисциплінарним підходом до науково-дослідної та проектної діяльності дітей та їх технічної творчості. І. Стеценко уточнює: «STREAM-освіта – напрям освіти, який інтегрує в собі завдання з формування у дітей загальних наукових уявлень про світ; ознайомлення їх з інформаційно-комунікаційними технологіями; розвиток уміння експериментувати, конструювати; навчання дітей основ опрацювання змісту тексту, грамоти, математики, а також різних видів мистецтв [6, с. 14]. Реалізацію всіх зазначених аспектів забезпечує поєднання технічних, природничих і мистецьких основ, втілене в STREAM-освіті.

Поєднуючи техніку і мистецтво у навчанні дітей дошкільного віку, автори наголошують: варто виокремлювати роль кожного з компонентів STREAM-освіти у пізнанні світу. Так, Science, Technology, Engineering, Mathematics забезпечують формування цілісної наукової картини світу. Reading + Writing – спрямовують розвиток мислення, зокрема критичного, формування вміння опрацювати інформацію (аналізувати, систематизувати, класифікувати, робити висновки), розвиток комунікативних навичок і мовлення, а також підготовку руки до письма. Компонент Arts дає змогу перейти від сприймання й милування об'єктом до його пізнання, допомагає вразити, здивувати, тобто мотивувати дитину до пізнання світу; задіяти її емоції; створити зрозумілі дітям образи; активізувати їхнє наочно-образне мислення і творчі здібності [6, с. 15].

Дослідники К. Крутій, І. Стеценко називають такі переваги STREAM-технологій в дошкільній освіті: навчання за темами, а не за предметами (дитина бачить зв'язок між науками); використання набутих знань у повсякденному житті; розвиток критичного мислення та вміння розв'язувати проблеми; надання дитині впевненості у власних силах; комунікація та командна робота; розвиток інтересу до технічних сфер пізнання (предметів); креативні та інноваційні підходи до проєктів; підготовка дитини до технологічних інновацій у житті [4, с. 4].

У контексті STREAM-технологій доктор педагогічних наук К. Крутій пропонує прийоми і форми роботи, які спонукають дітей дошкільного віку до творчого розвитку [4, с. 7]. Зокрема, дитяче експериментування. Воно є доволі новим типом діяльності, який

формується в надрах ігрової та є передумовою майбутньої навчальної діяльності дитини. У дитячому експериментуванні виокремлюють досліди та дослідження.

Автор характеризує досліди і дослідження. У дослідах необхідно навчити дітей бачити зв'язок старого досвіду з новим, уміти поставити їх перед проблемою, для розв'язання якої вони мають необхідні засоби, які, втім, не лежать на поверхні. Педагог має підвести малят до завдання так, щоб вони самі захотіли його розв'язати – захотіли діяти, міркувати, шукати, пробувати.

Форму роботи «дослідження» пропонується розглядати як поєднання спостереження, аналізу, порівняння, висування гіпотез та їх перевірки і зрештою формулювання висновків. Дослідження можна виконувати і подумки, збираючи інформацію під час прогулянок, екскурсій, дослідів та спостережень.

Характерними є діалоги з використанням відкритих запитань. Така форма навчання сприяє підсиленню інтересу до здобуття знань. Діти щиро радіють своїм відкриттям (нехай це поки що відкриття тільки для них, але від цього вони не стають менш важливими) [4, с. 7].

Ключовим твердженням є те, що STREAM-технології – один з пріоритетних напрямків формування інженерного, інноваційного мислення. Отримані знання діти застосовують, створюючи реальні продукти в рамках проектно-орієнтованого підходу. STREAM-проекти можуть бути виконані в сферах робототехніки, 3D-анімації, програмування. Загалом це складні для реалізації проекти, втім науковці бачать і такі перспективи. У цьому аспекті важливе значення на психологічний розвиток дитини дошкільного віку надає навколишнє середовище. При цьому конкретними умовами, що впливають на процеси розвитку, є тільки ті елементи середовища, з якими дитина активно взаємодіє. І це принципово важливо.

Цілеспрямоване створення в ЗДО науково-освітніх лабораторій, реалізація STREAM-проектів, проектів з вирішенням завдань технічної спрямованості та впровадження їх в освітню діяльність, дозволить не тільки дати знання дітям, але навчить їх розуміти застосовування їх в практичній діяльності.

Обов'язковою умовою успішної роботи в галузі STREAM-освіти є створення актуального розвивального предметно-просторового середовища, що відповідає цільовим установкам. При цьому, вказує І. Стеценко, об'єднуючим фактором можуть виступати інтеграція змісту різної діяльності вихованців, перетин в просторі ігрових посібників і матеріалів, доступність обладнання для самостійної діяльності, можливість демонстрації результатів [7, с. 5].

Правильне ігрове обладнання, зазначається в публікації, може надихнути і сприяти навчанню в STREAM підході. Сенсорне та інтерактивне обладнання заохочує творчість, вирішення проблем та іншу взаємодію. Конструкції з канатами, пандусами, гірками та гойдалками заохочують інженерний підхід. Природні матеріали є сировиною, яку можна досліджувати, з якою можна експериментувати. Музичні інструменти забезпечують ритм і повторення, а також допомагають розпізнавати патерни і системи. Все це може допомогти створити середовище, яке живить і заохочує розвиток навичок дошкільнят, збагачуючи раннє навчання та закладаючи основи для майбутнього. Коли діти діють як маленькі вчені, самостійно досліджуючи обрану тему, проводять експерименти і представляють їх своїм одноліткам, це підвищує впевненість дитини та її любов до навчання.

За свідченням і науковців, і практиків, STREAM-технологія – це сучасний освітній феномен, що формує у дітей навички вирішення нестандартних життєвих ситуацій, вміння бачити міжпредметні зв'язки і застосовувати їх на практиці. Навчання за допомогою STREAM-технологій – це завжди експериментальна діяльність, спрямована на вирішення якоїсь реальної проблеми. Робота в команді, діалог, дослідження, експеримент, конструювання, різноманітні активності спрямовані на формування значущого для дитини продукту [7, с. 6].

Практик дошкільної освіти Н. Шалда на допомогу педагогічним працівникам деталізує алгоритм побудови освітньої діяльності в ЗДО за напрямами STREAM-технологій [8, с. 13]. Запропонований алгоритм містить 12 таких позицій:

– визначення теми освітнього блоку (освітньої ситуації, проєкту, інтегрованого заняття);

– врахування вікової категорії дітей;

– формулювання основної мети освітнього блоку;

– визначення тривалості освітнього блоку;

– прогнозування компетентностей, яких набудуть діти в результаті пізнавальної діяльності в рамках освітнього блоку;

– проектування кінцевого творчого продукту, який діти створюватимуть самостійно, разом із вихователями або за участі батьків;

– підготовка, добір інформаційних, довідкових, методичних ресурсів;

– визначення змісту, форм, методів, видів дитячої діяльності та будь-яких інших активностей;

– визначення необхідних гаджетів і пристосувань для організації освітньої діяльності, обладнання і матеріали для експериментальної, дослідницької діяльності, засоби для образотворчості, кількість конструкторів, роздруківок, інших дидактичних матеріалів, необхідних для опрацювання змісту освітнього блоку;

– визначення форми і змісту взаємодії з родинами;

– презентація творчих продуктів діяльності дітей;

– рефлексія.

З практичного погляду привабливими виглядають пропозиції Н. Шалди в рамках освітньої ситуації з теми «Олівці-малювці ожили в моїй руці». Це орієнтовні форми роботи за освітнім напрямом «Інженіринг» [8, с. 16-17].

Наприклад, дослідження «Які олівці зручніші?». Діти маніпулюють олівцями й переконуються: шестигранні оливці зручніші в користуванні, аніж круглі, бо не скочуються зі столу; ті, на яких прикріплено гумка, зручніші від тих, що її не мають. Наприклад, дослідження «Чим зручніше малювати?». Діти пробують малювати олівцями і фломастерами на прозорій плівці, на фользі, склі. З'ясовують, чим зручніше малювати на кожному із цих матеріалів.

З-поміж форм роботи за освітнім напрямом «Мистецтво» пропонується гра-дослідження «Що вміє олівець?». Діти за зразком педагога малюють олівцями штрихи, різноманітні лінії, зафарбовують тло та ін. Інша форма роботи – пізнавальна презентація «Великі художники, що малювали олівцями». Педагогиня розповідає дітям про твори Т. Шевченка, І. Репіна, М. Врубеля та інших видатних художників і показує репродукції картин [там само].

Практик конкретизує й орієнтовні форми роботи за освітнім напрямом «Математика. Логіка». Це ігрова вправа «Лічимо, порівнюємо, класифікуємо», під час якої діти лічать оливці у своїх коробках, з'ясовують, у кого їх більше (найбільше), менше (найменше), скільки олівців певного кольору тощо. Це також практична діяльність «Такі різні лінії», під час якої діти малюють, креслять олівцями різні лінії: прямі – зліва направо і навпаки, зверху вниз і навпаки; криві; ламані; лінію горизонту тощо [8, с. 17].

Таким чином, сучасна дошкільна освіта наразі орієнтована на формування у дітей ключових особистісних компетентностей, пов'язаних із досвідом їх застосування в практичній діяльності. Вони дозволяють дітям досягати результатів у невизначених, проблемних ситуаціях, самостійно або у співпраці з іншими вирішувати проблеми, спрямовані на вдосконалення умінь оперувати знаннями, на розвиток інтелектуальних здібностей дітей. Крім того, в сучасному світі знову-і-знов актуалізується проблема становлення творчої особистості, здатної самостійно отримувати знання, отримувати корисне, реалізовувати власні цілі й цінності в житті. Цього можна досягти за допомогою пізнавально-дослідницької діяльності STREAM-технологій, спрямованої на багатогранне

пізнання навколишнього світу, за допомогою якої стає задіяною потреба дитини в нових враженнях, у виникненні й розвитку невичерпної дослідницької активності дошкільника.

Перспективами подальших досліджень стане розробка методики виявлення стану застосування STREAM-технологій в практиці дошкільної освіти.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. *Навчальний посібник*. Київ. 2004. 218 с.

2. Доценко С. STEM-освіта: науковий дискурс та освітні практики. *Рідна школа,* 2021. №3. С. 31-35.

3. Крутій К., Грицишина І. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*, 2016. №1. С. 3-6.

4. Крутій К., Стеценко І. STREAM-освіта: розвиваємо критичне мислення дошкільнят. *Дошкільне виховання,* 2020. №3. С. 3-8.

5. Подлєсний С. В., Тарасов О. Ф. Актуальність використання STEM-STEAM-STREAM-технологій в сфері інженерно-технічної освіти для сталого розвитку економіки України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2019. № 2. С. 123-131.

6. Стеценко І. STREAM-освіта: техніка + мистецтво. *Дошкільне виховання.* 2016. № 12.

7. Стеценко І. Досліди в STREAM-освіті. Особливості організації дослідницької діяльності дошкільнят. *Палітра педагога*. 2022. №2. С. 3-7.

8. Шалда Н. Моделювання освітньої діяльності за напрямами STREAM. Педагогічна майстерня. *Палітра педагога*. 2022. № 2. С. 11-17.

9. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. №4. С. 20-23.

РОЛЬ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Анастасія Касим
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Бухнієва О.А.

Переваги музичної освіти величезні та дуже корисні для всебічного розвитку дитини. Музика позитивно впливає на успішність дитини, допомагає у розвитку соціальних навичок і дає вихід для творчості, що має вирішальне значення у розвитоку дитини. Музична освіта стімулює навчання дитини та прагнення до нових висот, і тому її завжди слід розглядати як ключову частину освітнього процесу дитини. Взагалі, діти люблять музику і ростуть під її впливом. Очевидно, скільки задоволення та насолоди вони отримують від музики, але чи знаєте ви, що вона також дуже важлива в ранньому дитинстві? Музика є одним із найкращих видів гри для всебічного розвитку дитини та відіграє важливу роль у цьому процесі. Ось кілька причин, чому так важливо, щоб діти розвивалися під звуки музики. Переваги музики величезні в ранньому віці. Вона стимулює такі сфери розвитку:

1. Розвиток мозку. Музика сприяє загальному розвитку мозку та створює шляхи в мозку, які покращують когнітивне функціонування дитини. Завдяки заняттям музикою розвиваються мовні, читацькі та математичні здібності.

2. Мова та словниковий запас. Пісні та віршики розширюють словниковий запас дитини, а також її здатність правильно використовувати мову. Повторення популярних віршів і пісень допомагає дітям запам’ятовувати нові слова. Вони також знайомляться з моделями мови та з тим, як слова поєднуються. Добре розвинений словниковий запас

дозволяє дітям ефективно спілкуватися та вчитися читати з більшою плавністю та розумінням.

3. Слухове сприйняття. Слухове сприйняття – це здатність мозку розуміти те, що він чує через вуха. Це одна з найважливіших навичок читання. Діти повинні вміти чути різні звуки, відрізняти їх один від одного та керувати ними. Наприклад, поєднуючи такі букви як «А» і «Б» в один звук «АБ», щоб прочитати слово «абетка». Вони також повинні вміти з'єднувати звуки та розділяти їх, щоб мати змогу читати та писати слова. Навчання дітей класичним пісням і віршикам є одним із найкращих способів розвинути їхні навички слухового сприйняття. Це весело, і діти вчаться аудіальним навичкам без зусиль. Цікаві, прості віршики чудово підходять для того, щоб налаштувати дитячий слух на звукові моделі, особливо на римування [2].

4. Звукові моделі. Звукові моделі – «шаблони», які закарбовуються в пам'яті дитини завдяки віршикам та пісням. Що цьому сприяє або чому саме завдяки пісням та віршам у дітей формуються ці звукові моделі, які вони потім будуть використовувати у розмові та при мисленні і формуванні думки? Тому що, саме у віршах і у піснях є те що цьому сприяє, а саме:

рими,
римування,
ритм,
моделі наголосу в пісні,
алітерації

Алітерація – це стилістичний прийом, який полягає у «нагромадженні» одних і тих же самих звуків, особливо приголосних. Так підвищується інтонаційна виразність вірша та відбувається емоційне поглиблення його змістового зв'язку. Алітерація виникає з повторення звуків, отже, вона є однією з форм повторення. Головне, аби повторення звуків було приємним для слуху. Приклади з творів:

І. Франко – «Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий, так наші молоти гриміли раз у раз.»

Т. Шевченко «У Бога за дверима»: На восьме літо у неділю, Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло...

П. Тичина – Тінь там тоне, тінь там десь...

Шаблони фактично складають основу грамотності та лічби. Вивчення шаблонів за допомогою музичних занять допоможе дитині впоратися з навчанням під час читання, письма, орфографії та математики [1, с. 8].

5. Рухові навички. Рухові навички надзвичайно важливі для навчання читання та письма. Вони різним чином розвиваються під час музичної діяльності. Дрібну моторику можна розвивати за допомогою: гри пальцями (вправи), грі на інструментах, жестікуляція віршиків. Музика також покращує сенсорний розвиток дитини, особливо в поєднанні з рухливою діяльністю, наприклад танцями. Танцювальна координація, важлива навичка для дітей, можна навчитися за допомогою багатьох музичних занять.

6. Самовираження. Музика є чудовим способом самовираження для дітей. Завдяки музичним заняттям діти розвивають почуття творчості та відчувають свободу висловлювати себе без засудження. Творче самовираження є важливою частиною розвитку дитини.

7. Навички пам'яті Дитячі пісні зазвичай наповнені повторюваними фразами, що допомагає їм розвивати навички пам'яті. Мелодія і ритм пісень і віршиків полегшують їх запам'ятовування. Це добре для розвитку слухових навичок, а також загальних навичок пам'яті, на які дитина покладатиметься протягом навчання в школі та за її межами.

8. Загальне самопочуття. Музика - це просто розважальна діяльність, яка змушує вас почуватися добре. Діти природно тягнуться до музики. Вони не соромляться співу і не стримуються страхом і осудом, як дорослі. Вони розслабляються, співають і вільно

рухаються. У сучасному стресовому суспільстві слід часто заохочувати діяльність, яка розслабляє дитину та сприяє загальному самопочуттю [1, с. 6-9].

Музична освіта покращує та розвиває мовні навички у дітей. Музика стимулює мозок, а завдяки її різноманітним звукам та текстам учні одержують великий словниковий запас за короткий проміжок часу. Музика також забезпечує знайомство з іншими мовами, що створює основу для здатності учня розуміти іншу мову та спілкуватися нею.

Музика це засіб для відмінної пам'яті. Завдяки мелодіям і різноманітності звуків, що запам'ятовуються, музика має властивість «прилипати» до нас: як багато пісень ви памятаєте за текстом, мелодією, хоча багато з них ви вже давно не чули та не повторювали. Згадайте, як тяжко вчити віршик напам'ять, і як сама-по-собі запам'ятовується пісня. При правильному використанні такої особлівості нашого мозку можна легко онановувати нові знання. Це є потужним інструментом для навчання.

З іншого боку, учні також збільшують свої розумові здібності кількома іншими способами, опановуючи музичну освіту. Як було зазначено раніше, музика сприяє розвитку навичок запам'ятовування. На додаток до текстів пісень студенти повинні запам'ятати всі аспекти музики під час підготовки до виступу. Студенти повинні згадати ритми, висоту звуку, динаміку та кілька інших елементів одночасно. Потім учні можуть перенести ці навички пам'яті до академічного класу та використовувати ці навички у навчанні [2, с. 254].

Розумові переваги музичної освіти є надзвичайно корисними для школярів. Музична освіта вимагає командної роботи та співробітництва. Граючи на музичних інструментах, учні розвивають навички слухання. Вони повинні слухати інших, щоб краще вимірювати рівні гучності, реалізацію динаміки та багато іншого. Командна робота та співпраця також необхідні при виконанні простих музичних завдань, таких як ритмічна та мелодійна нотація. Учні швидко навчаються цінувати думки та ідеї інших та ефективно поєднувати ці думки для виконання поставленого завдання.

На додаток до командної роботи, музична освіта створює тривалі дружні стосунки. Студенти, які беруть участь у групі чи хорі, пов'язані своєю любов'ю та задоволенням від музики. Вони поділяють захоплюючі моменти разом із допомогою музики, допомагають розвивати здібності одне одного і стають системою підтримки друг для друга. Цей особливий зв'язок також збільшує участь учнів у школі.

Музична освіта дає учням можливість познайомитися з різними культурами. У ранній музичній освіті надзвичайно поширене використання пісень та ігор інших країн. Учні дізнаються, як грають інші діти, і порівнюють ці знання зі своїм життям. Крім того, у учнів розвивається розуміння інших культур, що призводить до прекрасного прийняття інших. Учні розуміють, що визнання відмінностей це добре, і це сприяє більшій повазі до інших.

Музична освіта сприяє покращенню координації, особливо зорово-моторної координації. Музиканти мають працювати у режимі багатозадачності! Вони повинні робити кілька справ одночасно, і все це покращує координацію та додатково розвиває мозок. Студенти-музиканти повинні читати музику, інтерпретувати її та фізично ініціювати музику, граючи на своєму інструменті. Ці кроки постійно повторюються протягом усього виконання музичного твору, і навіть молодші учні поступово розвивають свої навички координації за допомогою безперервної музичної практики.

Музична освіта виховує у дітях працьовитість та дисципліну. Студенти-музиканти з раннього віку дізнаються, що наполеглива праця, цілеспрямованість та позитивний настрій – це все, що вам потрібне для успіху, але з такими характеристиками потрібна постійна практика. Учні дізнаються, що покращити музичні навички нелегко, тому що для цього потрібні години навчання та практики. Завдяки цьому студенти отримують більш повне уявлення про трудову етику та навчаються дисциплінувати себе для досягнення цілей. Трудова етика та дисципліна є величезними факторами музичної освіти, і важливо відзначити, що ці життєві навички позитивно вплинуть на студента під час вступу до праці та виконанні завдань тощо.

Оскільки музична освіта дає вихід творчості, вона може стати джерелом зняття стресу. На жаль, у школі та вдома у дітей є безліч факторів стресу. Наприклад: тиск з метою скласти тест, отримати позначку, потрапити в команду, перевершити очікування тощо… Музична освіта дає учням шанс досягти успіху з меншими обмеженнями та більшими можливостями. Це також дає учням те, чого вони з нетерпінням чекають протягом навчального дня. Таким чином, безпосередньо впливаючи на участь учнів у школі, музика просто надає їм інші засоби самовираження, і менше перешкод для того, щоб учні могли робити та досліджувати щось цікаве. Учні, які займаються музичною освітою, зазвичай загалом виявляють більше залученості та задоволення у школі [1, с. 16].

Кінцевою перевагою музичної освіти може бути одна з найважливіших переваг. Музика виходить за межі мови. У музики немає мовного бар'єру. Це те, що поєднує людей незалежно від національності чи походження. Музика також долає академічні бар'єри. Усі учні можуть бути успішними у музиці. Буває, у мистецтві витають не дуже невмілі у навчанні студенти! Учні, які можуть згадати основні математичні навички, можуть без особливих зусиль запам'ятовувати і використовувати різні ритмічні патерни. Музика буквально стає їх найкращим предметом, і вони сяють у ній! Завдяки цьому різко підвищується самооцінка студента та його впевненість у собі.

Отже, переваги музичної освіти дійсно величезні та дуже корисні для всебічного розвитку дитини. Музика позитивно впливає на успішність дитини, допомагає у розвитку соціальних навичок і дає вихід для творчості, що має вирішальне значення у розвитоку дитини.

Література:

1. Дяченко І. Ю. Теорія та методика музичного виховання: Навчальний посібник, 2014. С. 92.

2. Зіміна А. М. Основи музичного виховання та розвитку дітей молодшого віку: Навчальний посібник, 2000. С. 304.

ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марія Катранжи
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Рашидов С.Ф.

Соціальний та емоційний інтелект, емоційна чуйність, співпереживання є важливою частиною соціально-комунікативного розвитку дошкільнят. Тому розвиток емоційної сфери дітей – одна з провідних характеристик дитячого розвитку.

Разом із зростаючим рівнем розвитку пізнавальної сфери у дітей спостерігається зниження рівня розвитку сфери емоційної. Дедалі більше дітей відчуває труднощі у спілкуванні з однолітками. Усвідомлення своїх емоцій та контроль над ними знижено. Між дітьми виникають часті конфлікти, які вони не вміють вирішувати. На жаль, доводиться відзначити, що діти стають менш чуйними до почуттів інших людей. Так, дослідження останніх років показують збільшення кількості дітей з ознаками тривожності та агресії, зниження емоційного інтелекту, емоційної чуйності, здатності враховувати почуття інших, співчувати невдачам, радіти успіхам інших, адекватно виявляти свої почуття [1; 3; 5]. У дослідженнях відзначається зниження віку появи емоційних порушень у дошкільнят.

Дошкільне дитинство – дуже короткий відрізок у житті людини, лише шість-сім років. Але вони мають неминуще значення. Маленька дитина не вміє керувати емоціями. Її почуття швидко виникають і швидко зникають. З розвитком емоційної сфери у дошкільника почуття стають раціональнішими, підкоряються мисленню. Розуміння своїх емоцій і

почуттів та вміння висловлювати їх у соціально прийнятній формі є важливим моментом у становленні особи зростаючої людини.

Поява у дитини почуття психоемоційного комфорту загалом фактично забезпечена ключовими новоутвореннями емоційної сфери. Становлення ключових новоутворень емоційної сфери припадають головним чином на дошкільне дитинство, що робить емоційну сферу дитини-дошкільника найбільш завантаженою та компетентною, яка виступає регулятором більшості важливих життєвих функцій, чинником формування складної системи емоційного світовідчуття дитини [5].

Одним із ключових напрямів процесу емоційного розвитку вченими розглядається становлення сприйняття та відтворення дошкільнятами емоційних станів. В рамках окремих завдань експериментальних досліджень (Л. Божович, І. Дичівська, Т. Дуткевич, О. Кононко, І. Мельничук, Г. Селевко та ін.) встановлені особливості розширення модального ряду емоційних переживань, ускладнення системи знань про емоції у дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

Погоджуючись з Т. Дуткевич, вважаємо, що емоційно-експресивний розвиток у період дошкільного дитинства фактично забезпечує здатність дитини диференціювати ознаки експресії та ідентифікувати значення емоцій у контексті певних емоційних станів. Дана здатність виступає одним із ключових новоутворень емоційної сфери дітей дошкільного віку [1].

Іншим пріоритетним напрямом емоційного розвитку у більшості вітчизняних досліджень називають удосконалення емоційного регулювання спілкування та поведінки.

У період дошкільного віку дитина починає відокремлювати себе як причину свого настрою від зовнішнього світу, що призводить до поступового ослаблення егоцентризму. Удосконалення емоційної регуляції поведінки безпосередньо пов’язане з розвитком механізму емоційної децентрації, появою емоційної синтонії та емпатії, виявляють себе у здатності відсторонитися від власних емоційних переживань, перейти на сприйняття та розуміння емоцій інших.

Відсутність емоційної децентрації, емпатії, емоційної саморегуляції до кінця старшого дошкільного віку Г.М. Бреслав розглядає як найбільш значущий фактор емоційного неблагополуччя дошкільнят.

В період дошкільного віку емпатія починає займати важливе місце у колі соціальних емоцій дитини. У дослідженнях О. Волинець, Т. Пономаренко та ін. зазначено, що емпатія, серед іншого, будується на вмінні дітей правильно розпізнавати емоційний стан людини. У складній багаторівневій структурі емпатії закладено сукупність емоційних, когнітивних та поведінкових змінних, опосередкованих досвідом соціальної взаємодії [4].

Вважаємо, що розвиток емпатії в рамках процесу становлення емоційного регулювання відбувається в тісному взаємозв’язку з іншими напрямами емоційного розвитку в дошкільному віці – емоційно-експресивним та розвитком соціальних емоцій.

Таким чином, становлення емоційного регулювання спілкування та поведінки у дошкільному віці як напрям емоційного розвитку обумовлює появу емоційної децентрації, вдосконалення здатності дитини до емпатії, що виявляє себе в послідовній зміні форм її прояву, від співпереживання до співчуття. Розвиток здатності до емпатії залежить з рівнем розвитку в дошкільника здатності до диференціації та ідентифікації емоційних станів, що зумовлює становлення соціальних емоцій як самостійного напряму його емоційного розвитку.

Ключові новоутворення емоційної сфери дитини-дошкільника з’являються в результаті прогресивних закономірних змін, що відбуваються в рамках сприйняття, розпізнання, визначення та вербального позначення емоцій; становлення емоційної децентрації; ускладнення та розширення предметного змісту емоцій, появи нових форм мотиваційно-смислового орієнтування діяльності, узагальнення афекту та інтелекту.

До емоційних новоутворень насамперед відносимо здатність диференціювати ознаки експресії та ідентифікувати їх значення в контексті певних емоційних станів;

розвиток емпатії як здатності співпереживати, співчувати, сприяти почуттю іншої людини, здатність до емоційного передбачання.

Відтак завдання педагогів та батьків – допомогти маленькій людині пізнати та випробувати різні почуття та емоції. Тому дорослі повинні прагнути до встановлення тісних емоційних контактів з дитиною, оскільки взаємини з іншими людьми, їх учинки – найважливіше джерело формування почуттів дошкільника.

Завдання, які стоять перед педагогами дитячого садка:

1. Активно використовувати різноманітні методи та засоби розвитку емоційної сфери процесі виховання та навчання.

2. Навчити дітей розуміти власний емоційний стан, висловлювати свої почуття та розпізнавати почуття інших людей через міміку, жести, виразні рухи, інтонації.

3. Навчити дітей соціально прийнятним способам вираження негативних емоцій.

Для вирішення вищезазначених завдань використовуються такі методи та засоби:

1. Ігри: рухливі, комунікативні, сюжетно-рольові.
2. Читання художньої літератури. Розмови.
3. Мімічні та пантомімічні етюди.
4. Театралізована діяльність.
5. Релаксація.
6. Предметно-просторове середовище.
7. Трудова діяльність.

Усі перелічені методи та засоби розвитку емоційної сфери дошкільнят не лише допомагають дітям розуміти емоційні стани свої та оточуючих людей, а й дають уявлення про способи вираження власних емоцій. Головне те, що діти розвивають і вдосконалюють здатність адекватно керувати своїми емоціями, почуттями та поведінкою.

Література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): монографія. Київ: Стилос, 2000.
3. Мельничук І. В. Генеза емоційних особливостей у сучасних дітей. Наука і освіта. Одеса, 2002. № 5. С. 42-44. URL: file:///D:/User/Downloads/Nvmdup_2014_1.45_35.pdf
4. Пономаренко Т. О., Волинець Ю. О. Розвиток емпатії у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. № 11 (63). Листопад, 2018 р. С. 256-262. URL: https://www.researchgate.net/publication/340930536_ROZVITOK_EMPATII_U_STARSIH_ DOSKILNIKIV_V_UMOVAH_ZAKLADU_DOSKILNOI_OSVITI
5. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2014. Випуск 1.45 (106). С. 155-158. URL: file:///D:/User/Downloads/Nvmdup_2014_1.45_35.pdf

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Настя Клашевич
магістрантка педагогічного факультету,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Сараєва І.В.

Інклюзивна освіта є інноваційним підходом до навчання дітей з обмеженою руховою активністю, яка передбачає модифікацію освітньої програми та освітнього середовища до потреб дітей, які відрізняються своїми навчальними можливостями.

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами (далі ООП) пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища, в

якому всі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, що пристосовані до потреб діткй з особливими освтіними потребами.

У 1978 році Л. Виготським було доведено, що розвиток дитини у спеціальних закладах відбувається у вузькому, обмеженому колі колективу, у маленькому замкненому світі, де все пристосовано до дефекту. Внаслідок штучної ізоляції дітей, відриву від сім'ї, ровесників формується особистість, яка невпевнена у собі, власних силах і можливостях. Таким чином формується так звана «вторинна інвалідність» [1, с. 23].

Більшість учених вказують на необхідність упровадження нових форм освіти, які б сприяли інтеграції людей з особливими потребами у суспільство. Серед таких особливої уваги заслуговує інклюзивна освіта.

Головною метою інклюзивного закладу освіти, як зазначають В. Алексєєва та І. Сошіна, – «надати всім дітям з ООП можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, таким чином забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів співтовариства» [3, с. 9].

Погодимося із Елен Р. Даніелс та Кей Стаффорд у тому, що залучення дає можливість дітям з вадами взаємодіяти зі звичайними дітьми, спостерігати за ними, наслідувати їх. А це можливо лише за умови створення інклюзивного середовища в закладі освіти. Перебуваючи в інклюзивному середовищі усі діти можуть навчитися цінувати й поважати дітей з відмінними здібностями, навчаються бачити людину, а не передусім її ваду чи обдарованість, та не помічати пов'язаних із ними соціальних характеристик.

У 2009 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, визнаючи цим, що інклюзивна освіта не лише забезпечує найкраще середовище для виховання та навчання, а й допомагає усувати бар'єри та стереотипи стосовно дітей з особливими освітніми потребами [2, с. 17]. Усі діти заслуговують на середовище, яке задовольняє їхні потреби бути захищеними, здоровими, відчувати себе комфортно [2, с. 17].

У 2013 році Міжнародна асоціація «Крок за кроком» розробила принципи якісної педагогіки, одним із яких був принцип створення розвивального освітнього середовища, а це означає, що середовище має сприяти розвитку кожної особистості; фізичне середовище повинно бути привабливим, безпечним, інклюзивним та стимулювальним, спонукати дітей досліджувати, навчатися та бути самостійними; сприяти розвитку у дітей відчуття спільноти та їх участі у створенні культури групи [2, с. 20].

Серед першочергових кроків у векторі створення інклюзивного середовища вбачаються такі, як: відмова від стереотипних поглядів на вихователів, вихованців і освітньо-виховний процес в закладі освіти; формування в закладі дошкільної освіти атмосфери, побудованої на ідеях інклюзії; зосереджуватися на співпраці, а не на конкуренції; прищеплювати віру у власні сили кожній дитині з ООП в колективі.

Важливим аспектом інклюзивного освітнього середовища є універсальний дизайн в освіті, в якому кожна людина навчається «по-своєму», тому є можливість посприяти її індивідуальному розвитку і талантам, усунути бар'єри у системі освіти та системі підтримки, цінувати людське різноманіття, визнавати, що діяльність ґрунтується на правах людини і принципах рівності, надавати підтримку під час навчання тим дітям, які мають особливі потреби [2, с. 28].

Отже, можемо позиціонувати власне бачення щодо змісту поняття «інклюзивне освітнє середовище» — це середовище, в якому всі учасники освітньо-виховного процесу, незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти.

Середовище має великий вплив на розвиток дитини в усіх сферах – фізичний, когнітивній, соціально-емоційній, розвитку мовлення тощо. Створюючи фізично і психологічно безпечне й стимулювальне середовище та забезпечуючи різноманітні

ресурси, педагог сприяє розвитку і навчанню дітей через самостійне і групове дослідження, гру, взаємодію з іншими дітьми та дорослими [2, с. 16].

Піклуючись про те, щоб кожна дитина відчувала, що у групі їй радіють, педагог таким чином виховує у дітей повагу до кожної окремої людини, допомагає дітям зрозуміти, що кожна дитина та її сім'я є важливою частиною спільноти у закладі дошкільної освіти, що мають можливість користуватися загальними ресурсами і простором, брати участь у їх створенні й підтримці. Саме педагог обумовлює яким бути новому поколінню, оскільки має змогу висловлювати свій тип мислення, думки, погляди на життя, спілкування та поведінку [5, с. 53].

Створення освітнього інклюзивного середовища передбачає дотримання певних вимог, а саме:

- враховувати індивідуальні потреби та можливості кожної дитини;
- дотримуватися принципів універсального дизайну в освіті;
- взаємодіяти з батьками та командою закладу дошкільної освіти.

Також, окрім вимог, є чиинники які варто враховувати під час організації ефективного інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти. Розглянемо кожен з них.

Час. Стежити протягом якого часу кожна дитина може концентрувати свою увагу на завданні. На початку навчального року доцільно скорочувати тривалість освітніх завдань. Закінчувати заняття, якщо діти втомилися чи відволікаються. Найбільш доцільніше проводити два-три короткі заняття, а ніж одне довге. Тривалість навчальних завдань слід збільшити, коли діти навчаться гратися вправніше і впевненіше.

Зручність. Визначити, в яких осередках діяльності, в яких умовах діти почувають себе більш зручно і впевнено. Орім того, поступово ознайомити дитину з іншими центрами діяльності, іграшками та матеріалами. Скажімо, дитині може бути зручніше сидіти на підлозі, ніж стояти біля столу.

Освітлення. Штучне освітлення у групових кімнатах має бути м'яким, його можна доповнити місцевим освітленням, яке допомагає дітям сконцентрувати увагу на ігровій зоні. Діти повинні багато часу перебувати на свіжому повітрі, бо природнє освітлення позитивно впливає на всебічний розвиток дитини та загального самопочуття. Довготоривале перебування перед екранами телевізорів та комп'ютерних моніторів є небажаним для здоров'я дітей.

Рівень шуму. Деяким дітям важко сфокусувати свою увагу на завданні, коли вони сидять біля вікна або дверей, коли є зайвий шум. Є діти, яким важко сфокусувати свою увагу на завданні, коли вони сидять біля вікна або дверей. Зазвичай робота групи супроводжується певним шумом – «гудінням». Втім, деякі діти полюбляють гратися в тиші. Є й такі, кому важко сконцентруватися, коли їх відволікають інші звуки, тому під час групових занять їх доцільно саджати біля вихователя або іншого дорослого, присутнього в групі.

Відволікання. Враховувати індивідуальні підходи до навчання та виховання дітей, створювати для кожної дитини сприятливе освітнє середовище. Стежити за тим, наскільки відволікає дітей навколишнє середовище. Деякі малята почувають себе зручніше, сидячи в кутку кімнати або обличчям до стіни, інші ж полюбляють бути в центрі подій.

Вибір матеріалів. Педагог має забезпечувати такий вибір іграшок та матеріалів, який сприяє емоційному, соціальному, фізичному, когнітивному і комунікативному розвитку дітей. Незапрограмований, відкритий характер ігор із глиною, тістом, кубиками і фарбами робить ці матеріали ідеальними для усіх дітей, розвиваючи дрібну моторику, покращує емоційний стан, знімає напругу, дає можливість розвивати психічні процеси.

Важливим аспектом інклюзивного середовища є осередки діяльності. Освітнє середовище в групі закладу дошкільної освіти організоване через осередки діяльності для створення розвивального предметного середовища, для повноцінної організації життєдіяльності дітей, з метою їх вчасного, гармонійного, цілісного і всебічного розвитку.

У кожному із осередків є широкий вибір різноманітних іграшок і матеріалів, що дають змогу успішно працювати й навчатися дітям із різними рівнями розвитку і різноманітними стилями навчання, привчати дітей до самостійних ігор , поступово ускладнюючи зміст [4, с. 31].

Насамперед, важливо щоб заклад освіти був універсальним і доступним у своєму дизайні. Особливої уваги слід приділити правильному розміщенню меблів та приладдя для забезпечення зручного використання дітьми з ООП Правильне облаштування групової кімнати має надавати дітям максимум доступу та можливостей для ознайомлення з матеріалами, взаємодії один з одним і сприяти розвитку самостійності [2, с. 38].

Отже, зазначимо, що інклюзивне освітнє середовище спрямоване на розвиток у дітей власних інтересів, співпрацю з однолітками та дорослими, розвиток ініціативності дітей, самостійності, розвиток вміння приймати самостійно рішення, можливість проведення різних видів діяльності відповідно до інтересів і здібностей усіх дітей завжди, яке завжди буде заохочувати дітей до дій.

Література:

1. Даніелс Елен Р., Стаффорд Кей. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Тов. «Надія», 2002. С. 255.

2. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: порадник для педагогів закладів дошкільної освіти. 2019. С. 68.

3. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія.* Особлива дитина: навчання та виховання. 2011. С. 19.

4. Удовенко І. Розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти. 2021. С. 52.

5. Шевченко В. Включення дітей з особливими потребами в соціально-освітнє середовище. 2018. № 19.

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олександра Корж
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мірошніченко О.В.

Початок відвідування дитиною закладу дитячої освіти (ЗДО) є стресом для кожної дитини і для їх батьків, оскільки тягне за собою суттєві зміни в житті сім'ї.

До основних стресових факторів відноситься і розлука з батьками, і незвичне оточення. Реакція на стрес у дітей раннього віку може набувати різних форм аж до рухових протестів, агресивних дій, плачу, криків, також мають місце пригніченість, напруженість. Завдання педагога в період адаптації – виведення дитини зі стану стресу, налагодження взаємодії. Вербальний вплив у цій ситуації є малоефективним. Відповідно до твердження та теорії А. Семеновича продуктивне подолання кризових ситуацій полягає у зміні поведінки [10, с. 47]. На ранніх стадіях розвиток руху дітей безпосередньо залежить від емоцій [9, с. 179]. Зміна рухової активності дитини позитивно впливає на її емоційну сферу та сприяє психологічному благополуччю.

Саме включення даних технік тілесно-орієнтованих вправ (ТОВ) у щоденні заняття з дітьми сприяють зняттю тілесної напруги, формуванню контакту з власним тілом, покращенню психічного самопочуття, підвищенню настрою, розвитку невербальних компонентів спілкування. Таким чином, використовуючи ТОВ, можна пом'якшити або звести до мінімуму негативні реакції дитини в період адаптації, скоротити період адаптації. Використання музики та пісень з мультфільмів у дошкільній установі сприяє поступовому ненасильницькому розширенню зони комфорту дитини та забезпечує створення простору дитячої реалізації. Можуть бути ТОВ органічно включені практично в будь-які види

дитячої діяльності: ранкову зарядку, ігри малої рухливості на прогулянці, фізкульт-хвилин та підготовку до безпосередньої освітньої діяльності (БОД), а також проводитися у вільний час на запит дітей. В рамках підтримки дитячої ініціативи, найбільш вподобані вправи можуть бути показані батькам у вигляді самостійних виступів на святах. А ще, ТОВ можуть проводитись, у моменти, коли діти втомилися від одного виду діяльності та потрібно їх переключити [2, с. 23].

Таким чином, на завершення періоду адаптації 100 % дітей охоче включаються у виконання ТОВ, просять педагога повторити найулюбленіші вправи. Метою ТОВ є привернення уваги дітей до дій педагога, утримання уваги та перемикання дітей з деструктивної поведінки (плач, агресія) на конструктивну взаємодію (гра, освітня діяльність). Завдяки виконанню ТОВ формуються позитивні звички до регулярних занять, почуття ритму, координація рухів, мовленнєвий розвиток, соціальний розвиток, фонематичний слух [4, с. 64].

Активна участь батьків у процесі адаптації дітей до дитячого садка є дуже важливою. Тому, актуальність проблеми дослідження пов'язана з вимогами освітнього стандарту дошкільної освіти, які орієнтують педагогів на створення сприятливих умов для розвитку та виховання дітей у ЗДО, зокрема й у період адаптації, які включають організацію співробітництва з батьками [6, с. 20].

Дослідники відзначають, що дитина з перших днів життя звикає у своїй сім'ї до певного режиму, способу вигодовування, до мікроклімату сімейних відносин та встановлених способів спілкування з ним. Вже протягом першого року життя у нього формуються не лише певні біологічні ритми зміни сну та неспання, а й соціальні зв'язки – прихильність до матері та батька, близьких людей, а також страх та недовіра до незнайомих людей. Зміни чи порушення у порядку життя малюка чи сфері його спілкування негайно позначаються його поведінці. Це тим, що життєвий досвід дитини невеликий і пристосування до нових умов становить певну труднощі [1, с. 15].

Велику допомогу в адаптації дітей до ЗДО можуть надати батьки. Як зазначають дослідники, що сім'я є основним інститутом соціалізації дитини, саме батьки забезпечують її готовність до входження до нового соціального середовища та адаптацію в ньому.

Робота з сім'єю – важливе завдання освітньої системи. Тому що, саме сім'я та сімейні стосунки – є системоутворюючим ядром кожної освітньої програми. Необхідні чіткі взаємодії та наступність між дитячим садком та сім'єю. Дитина часто перебуває між цими двома найважливішими інститутами виховання, що впливає на її емоційний та психологічний розвиток [5, с. 12].

Підтримка батьків, які виховують дитину раннього віку, повинна починатися, коли способи взаємодії сім'ї з навколишнім світом і всередині її ще тільки складаються.

Як показує практика, проблеми адаптації дітей до дитячого садка відображаються і в психологічній, емоційній, поведінковій сфері батьків. Так само, як і дитина, батьки відчувають страх і тривожність у період адаптації дошкільника у дитячому садку, спостерігаючи за змінами поведінки та настрою дітей.

На думку Л. Болотна [7] та Г. Галкіна [8] з усіх причин важкого звикання дітей до нових умов найсерйознішою причиною слід вважати відсутність єдності вимог виховання в сім'ї та дитячому садку. Тому що, роботу із сім'єю слід розпочинати ще до вступу дитини до дошкільної освітньої організації. А саме, за місяць до приходу дітей до групи проводяться збори батьків майбутніх вихованців. Насамперед уточнюється режим і сім'ї даються рекомендації перевести дитину на відповідний до віку режим. Потім звертається увага на навички та звички, якими повинні володіти діти того чи іншого віку, способи годування, укладання на сон тощо. Батькам розповідають, що в перші дні дитину не слід надовго залишати у стінах дитячого садка [3, с. 12].

Отже, через індивідуальні бесіди та пам'ятки, батьки отримують рекомендації щодо організації життя дитини в підготовчий період. Вони знайомляться з методикою годування,

сну, отримують поради щодо формування навичок самообслуговування, розвитку предметних та ігрових дій, розширення досвіду спілкування.

Таким чином, консультативна та просвітницька робота з реалізації психолого-педагогічного супроводу освітньої організації розкривається у трьох напрямках:

1) збір та облік інформації про розвиток дитини;

2) розробка та реалізація стратегії та тактики взаємодії з дитиною;

3) проектування системи психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу загалом.

Література:

1. Адаптація дитини до умов дитячого садка: управління процесом, діагностика, рекомендації / Упоряд. Н.В. Соколівська. Вінниця, 2008.
2. Адаптація дітей раннього віку до умов ЗДО: Практичний посібник / Авт.-упоряд. Бєлкіна Л. В. Вінниця, 2018. 236 с.
3. Айсіна Р., Дедкова В., Хачатурова Є. Соціалізація та адаптація дітей раннього віку. *Дитина в дитячому садку*. 2003. № 5. С. 12-17.
4. Ананьєва Т. В. Психолого-педагогічне супроводження сім'ї в дитячому садку. *Виховання та навчання дітей*. 2012. №1. С. 64-67.
5. Арнаутова, Є. П. Основи співробітництва педагога із сім'єю дошкільника. Харків, 2013. 121 с.
6. Бєлкіна В.М., Бєлкіна Л.В. Адаптація дітей раннього віку до умов ЗДО. Вінниця, 2016.
7. Болотна Л.Р. Дошкільна педагогіка. Суми, 2014. 242 с.
8. Галкіна Г. Г. Пальці допомагають говорити. Корекційні заняття з розвитку дрібної моторики у дітей. Київ, 2015. 40 с.
9. Ньокиктьєн Ч. Дитяча поведінкова неврологія. Харків, 2019. 288 с.
10. Семенович А. В. Нейропсихологічна корекція у дитячому віці. Метод заміщувального онтогенезу: навчальний посібник. 11-к вид. Суми, 2018. 474 с.

МУЗИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПОЧУТТЯ ГЕРОЇЗМУ ТА ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Аліна Марченко
студентка 1 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Бухнієва О. А.

Музика – це один з найсильніших інструментів впливу на людину. Вона майже єдиний вид мистецтва, що може настільки сильно впливати на настрій та навіть його створювати. Цю особливість дуже влучно використовують, наприклад, в кіноіндустрії, де внутрішньокадрова музика в першу чергу підкреслює жанр кінострічки та посилює окремі моменти, додаючи їм трагізму, комізму, створює напруження та інше, в залежності від мети, яку хоче досягнути режисер в певній сцені. Також музика має і інші особливості, зокрема, впливає на здоров'я, що відображено в такому напряму як «музикотерапія». Ця лікувальна практика існує з давніх часів та була окреслена ще античними філософами, такими як: Аристотель, Платон, Піфагор та іншими, але отримало свій сучасний вигляд в середині 20 ст. Роль музики полягає в тому, що вона акцентує людину в певних подіях, ситуаціях, які та проходить, і формує ставлення до них. Також звуки стимулюють нервові центри, від сили звуку та тональності залежить серцевий ритм, робота органів дихання та інше. Достатньо висока ритмічність викликає позитивні емоції, а негативні емоції, в свою чергу, порушують ритмічність організму; а головний вплив звуків здійснюється на психіку [1]. Дійсно, дію

музики на людину як окрему особистість неможливо переоцінити, але ми спробуємо розглянути це питання в контексті цілої нації.

Музична складова культури завжди займала одну з провідних ролей духовного життя українців. Протягом усієї історії становлення України було чимало складних, але визначних етапів, зокрема, постійна боротьба партизанського руху з іноземними господарями. І саме пісня була одним з інструментів підняття патріотичного духу та усвідомлення кожного з українців себе частиною великої нації. Але, окрім цих властивостей, музика може стати зброєю та внести свій вклад в інформаційну складову боротьби, ставши на противагу закликам і новинам, що вводять людей в стан тривоги та паніки.

Наша країна вже восьмий рік перебуває в стані війни, але всю повноту трагедії українці зрозуміли 24 лютого 2022 року. Саме тоді й відбувся один з найскладніших моментів в житті кожного українця та в історії сучасної України в цілому. Масовані ракетні обстріли з боку Росії, що водночас охопили всю територію країни, викликали масову тривогу та відчай; люди одразу почали збирати речі, створювали величезні черги в банках, магазинах, автозаправних станціях та намагалися виїхати або в інші регіони, або закордон. І саме в цій загальній паніці 27 лютого вперше пролунала пісня «Ой, у лузі червона калина» у виконанні соліста гурту «Бумбокс» Андрія Хливнюка, який з перших днів замість мікрофону взяв у руки зброю і вступив в територіальну оборону.

Ця, вже відома на весь світ, пісня була написана набагато раніше, а точніше в 17 столітті в часи Хмельниччини. Цей наспів в 1875 році записали та опублікували Володимир Антонович та Михайло Драгоманов, а вже в 1914 році його обробив Степан Чарнецький для вистави «Сонце руїни», і саме остання версія стала свого часу доволі популярною. Як відомо, того ж року почалася Перша світова війна, під час якої було створене формування Українських січових стрільців, які, дещо змінивши останню версію, підхопили цю пісню та вона стала одним із їхніх гімнів [2].

Як ми бачимо, пройшло 100 років, а як тоді, так і сьогодні, «Ой, у лузі червона калина» стає однією з провідних пісень воєнного часу, та навіть її друге дихання виявилося масштабнішим. Окрім того, що вона стала надзвичайно популярною в Україні, її вплив помітно і далеко за її межами. Наприклад, через кілька днів після публікації відео Андрієм, відомий південноафриканський музикант Девід Скотт (під псевдонімом – The Kiffness) зробив ремікс на цю пісню; а ще через певний час солісту гурту Бумбокс запропонував зробити спільний запис пісні Девід Гілмор – гітарист та вокаліст відомого музичного гурту Pink Floyd. Особливо цікавим є те, що цей музичний колектив вже 28 років не записував жодних пісень та взагалі припинив своє існування. Але, зі слів Девіда, для нього було нестерпним бути бездіяльним в час, коли відбуваються такі страшні події, та він побачив можливість допомогти українцям, саме через вплив гурту. Як результат, вони не лише ще більше розповсюдили тему війни в Україні та важливості єдності та допомоги, а й роблять свій внесок в матеріальну складову, віддаючи усі гроші, що приносить монетизація цього кліпу, на гуманітарну допомогу постраждалим від російської окупації та, зокрема, в фонд, що займається дітьми цієї війни [3].

Взагалі, останнім часом, лейтмотивом можна назвати слово «перемога», яке стало загальнонародною головною ціллю, тому певний підйом патріотизму можна прослідити після перемоги гурту Калуш, які представляли Україну на найбільшому міжнародному пісенному конкурсі «Євробачення» з піснею «Стефанія», яка не лише показала світові колорит української культури, а й відгукнулася в серцях мільйонів людей. Вона була написана лідером гурту Олегом Псюком до 60-річчя своєї мами, та врешті-решт була обрана для національного відбору. По-перше, важливим елементом в мелодії є поєднання сучасних ритмів з традиційними українськими мотивами, що в умовах Євробачення представляє Україну, як самостійну країну не лише в політичному, а й культурному розумінні; по-друге, ця синівська любов, що була покладена в основу пісні, в наших реаліях стала символом кожної матері. Ось, що думає з цього приводу сам співак: «Колись я присвятив цю пісню

мамі, а коли почалася війна, пісня набула нового змісту. Хоч у пісні ні слова про війну, але багато хто почав асоціювати пісню з матінкою Україною. Більше того, суспільство почало називати її гімном нашої війни! Але якщо «Стефанія» тепер є гімном нашої війни, я хотів би, щоб вона стала і гімном нашої перемоги» [4].

Невдовзі після фіналу Євробачення гурт Калуш виклав кліп на цю пісню, головну роль в якому відіграли жінки, що зараз, замість того, щоб спокійно жити в злагоді та ростити своїх дітей, були вимушені вступити до лав ЗСУ та стати на захист рідної землі. Наразі в збройних силах кількість дівчат сягає близько 25 відсотків. Але відома американська професорка українського походження Ніна Карнаух бачить в цьому кліпи ще й прихований символізм, а саме три образи жінок: перша матір привозить свою дитину до батьків, після чого ми бачимо як вона повертається воювати на фронт; друга військова повернула доньку рідній матері; а ось третя - приводить свою дитину до священика, що скоріше за все означає те, що дівчинка померла, але невдовзі ми бачимо як вони знову зустрілися в церкві, що символізує те, що жінка так само покинула цей світ, віддавши свою душу в цій війні за свободу [5].

За цей час війни було створено десятки нових пісень, більшість з яких з різних сторін торкаються цієї теми. І в кожної з них є своя мета: деякі створені для підняття бойового духу, інші – відображають той біль, що зараз відчуває кожен українець, але водночас підтримують. Наприклад, пісня Jerry Heil «Мрія», в приспіві якої ми чуємо такі рядки: «Вони можуть розбомбити Щастя, вони можуть розстріляти Мрію, Але вбити волю їм не вдасться, Кожен буде жати, що посіяв» [6]. Під словами «щастя» та «мрія» ми одразу розуміємо назви українського міста Щастя, який одним з найперших опинився під руйнівною силою окупації, та назву найбільшого транспортного літака світу, який спалили російські військові 27 лютого 2022 року. Але так само ми можемо розуміти ці слова в їх прямому значенні, і тоді зможемо побачити чудову паралель: так само як в перші дні були знищенні місто і літак з такими яскравими назвами, російські військові забрали у всіх українців ці прості, але дуже важливі почуття – щастя та можливість мріяти, проте ані тоді, ані зараз в них не вийде забрати в нас найцінніше – волю! Пройде час і так само як відбудуються міста та нові літаки, до всіх українців повернеться і щастя, і мрія, та саме тоді кожен почне отримувати плоди своїх рук, і той, хто приносив іншим біль та розруху, відчує її на собі в повній мірі.

Також, однією з тем, що можна почути в останніх піснях – це тема дому, а точніше передача почуттів людей, що були вимушені покинути рідні хати та стали переселенцями або біженцями. Наприклад, дуже зворушливою є пісня «Додому» Kalush feat. SKOFKA, слова якої переробили та написали на основі реальних спогадів та малюнків дітей, що побачили війну. Слухати байдуже ці слова просто неможливо, бо те, що стало реальністю для багатьох українських дітей, жоден з дорослих не зміг би навіть уявити. І зараз, коли більшість із них знаходяться закордоном чи в інших регіонах, кожен з них хоче повернутися, бо «я закритими очима знайду де мій двір, бо де би не був, не забуду дім». Та варто зауважити, що такі пісні відіграють величезну роль і в усвідомленні трагедії, бо почувши фрази: «пили воду з батарей і боролись за життя» та «…уявляєте, я, подивившись у віконце, вперше за цей час побачив в небі сонце…» [7], починаєш у кількості загиблих, поранених та осиротілих дітей бачити не просто цифри, а реальні душі, що саме зараз переживають ці жахи…

Ця війна принесла багато страждань і болю, одне з яких – довга розлука близьких людей. Сім’ї розділяються та опиняються по різних сторонах кордонів за сотні та навіть тисячі кілометрів один від одного. І ще, в кращому випадку, родичі мають можливість постійно розмовляти по відео-дзвінку, але в багатьох людей зв’язок втрачається надовго через відсутність мережі, електроенергії та інші технічні причини, а дехто взагалі вже зовсім не знає, що сталося з його рідними та чи живі вони взагалі. Тому зовсім не дивно, що однією з пісень, яка, не дивлячись на те, що була написана ще в 2013 році, відіграла велику роль для мільйонів людей останнім часом – «Обійми мене» гурту Океан Ельзи. Ця

проста дія - обійми, для когось сьогодні стала найбільшою мрією, бо для одних це можливим стане лише після закінчення воєнних дій, а для інших – остання зустріч з близькою людиною так і залишиться назавжди лише спогадом.

Але зі всіх пісень, що були написані як зараз, так і в минулому, особливе місце посідає державний гімн: «Ще не вмерла Україна». Він був написаний Павлом Чубинським у 1862 році та опублікований в 1863 році на Галичині в журналі «Мета». Саме там його побачив композитор Михайло Вербицький та поклав його на музику, зробивши, зокрема, версію для хору, і видав в 1865 році. Згодом цю величну та піднесену пісню визнавали як за національний гімн такі визначні діячі, як Іван Франко і Леся Українка, та українські громади в інших країнах світу. Та офіційно використовували в якості гімну такі державні утворення як Українська Народна Республіка (1917 рік), Західно-Українська Народна Республіка (1918 рік), Карпатська Україна (1938-1939 роки). Та вже після всіх радянських репресій в січні 1992 року ця пісня була затверджена і в незалежній Україні. Звичайно, більшість сучасних громадян, особливо молодь, чули про тяжку боротьбу українців за вільність лише в контексті історичних подій, тому й слова, що покладені в основі, не сприймалися настільки серйозно, але сьогодні, коли кожен громадянин став учасником справжньої жорстокої війни за свободу, гімн неймовірно підіймає бойовий дух, почуття патріотизму, та його слова стають великою духовною підтримкою: «Ще не вмерла України і слава, і воля, Ще нам браття молодії усміхнеться доля. Згинуть наші вороженьки як роса на сонці. Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці…» [8].

Отож, музика – це один з найсильніших інструментів впливу на людину. Саме вона сьогодні, в час коли зо всіх сторін нас оточують біль, страх, втрати та тривоги, стає тим, на перший погляд, непомітним, але дуже дієвим методом заспокоєння та допомагає, замість того, щоб впасти у відчай, зібрати свої сили та направити їх у правильному напрямку. Наприклад, волонтерство чи вступ до лав ЗСУ, або, продовження працювати, в першу чергу, підтримуючи економіку країни та донатами забезпечувати армію. І одразу згадуються слова з пісні Олександра Пономарьова «Заспіваймо пісню за Україну»: «Заспіваймо пісню за Україну! За її незалежність, за волю її! Заспіваймо пісню за Україну, Бо потрібна допомога Моїй рідній землі!» [9], в яких ми відчуваємо, що в єдності наша сила. І сьогодні кожен має працювати в своїй сфері задля перемоги: хтось фізично, захищаючи рідну землю, а хтось створює нові пісні, які будуть надихати людей підійматися, навіть, коли навкруги чутно звук сирен, навіть, якщо постійно чуєш новини про руйнування та загибелі як воїнів, так і цивільних.

Знайома пісня рідною мовою може довести до сліз щастя, коли вона лунає на щойно деокупованій території, яка перебувала в стані страху та постійної тривоги більше ніж пів року, а якщо наша солов'їна мова звучить в містах інших країн, то стає можливістю для біженців, хоч ненадовго, але відчути себе як в рідній Україні. Пісня ніби маяк освітлює шлях, коли ти «заблукав», розгубився, втратив моральні сили. Його світло сяє і ти знов бачиш ціль і готовий йти до неї!

Література:

1. Терентьєва Н.О., Гладков М.В. *Терапевтичний вплив музики: історико-методичний аспект.* Педагогічні науки. Збірник наукових праць. 2017. Вип. LXXIX. Т. 2. С. 46-51.

2. Історія пісні «Червона калина» – це історія нашого народу. URL: https://www.istpravda.com.ua/columns/2022/04/23/161248/

3. Справжні музиканти не мають меж: Хливнюк висловився про запис пісні з гуртом Pink Floyd. URL:https://apostrophe.ua/ua/article/lime/learn/2022-06-03/nastoyaschie-muzyikantyi-ne-imeyut-granits-hlyivnyuk-vyiskazalsya-o-zapisi-pesni-s-gruppoy-pink-floyd/

4. Kalush Orchestra презентували кліп на пісню Stefania. URL: https://galychyna.if.ua/2022/05/15/kalush-orchestra-prezentuvali-klip-na-pisnyu-stefania/

5. Іноземці в шоці від офіційного кліпу Kalush orchestra – Stefania. URL: https://www.youtube.com/watch?v=BrzEa98gRew: 11:45 – 14:25.
6. Jerry Heil – #МРІЯ. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YujzhGdUIFE
7. Додому (не пародія) Kalush feat Skofka. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dzLtMS3PYmU
8. Державний гімн України «Ще не вмерла України...». URL: https://www.youtube.com/watch?v=zwtF2gDB9NE
9. Олександр Пономарьов – Заспіваймо пісню за Україну. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2nkJ5DGiLtc

СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Віта Мельник
аспірантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Лесіна Т.М.

Сьогодні у системі закладів дошкільної освіти з’явилися нові тенденції розвитку освітнього середовища. Так, відповідно до документів ЮНЕСКО освіта є важливим аспектом. Глобальна комплексна структура, яка визначає встановлені цілі розвитку. Освіта є центральною частиною наших зусиль з адаптації та трансформації поточних змін світу в якому ми живемо. Якісна базова освіта є основою навчання впродовж життя. Адже, все життя проходить в складних і мінливих умовах світу [8].

Саме створення, а відтак і використання інноваційних технологій у роботі закладу дошкільної освіти, мають бути спрямовані на вдосконалення пізнавально-розвивального середовища, що набуває сьогодні все більшої актуальності.

Дослідження проблемних питань знайшло відображення у працях науковців, а також педагогів-практиків. Теоретичні засади викладені у працях А. Богуш, В. Бондаря, Н. Гавриш, Л. Даниленко, Л. Калініної, Н. Кічук, К. Крутій та ін.

Мета дослідження полягає у висвітленні психолого-педагогічних аспектів створення інноваційного пізнавально-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти.

Якісна і доступна дошкільна освіта є розумним вкладом у майбутнє держави, відтак має вирішальне значення для розвитку дитини, закладає підґрунтя майбутнього успішного навчання у школі, надає їй впевненості для самореалізації в дорослому житті. Саме тому є актуальним завдання створення сучасного інноваційного пізнавально-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти, яка сьогодні сфокусована на формуванні нового середовища для сучасної генерації; на спроможності створювати безпечне розвивальне середовище, адже воно має цілісний і систематичний виховний вплив на особистість дитини, враховує її особливості, інтереси та потреби, стимулює позитивний розвиток дитини.

Принагідно зауважимо, що новітні форми організації діяльності дитини з новими видами технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності називаються інновацією. Інноваційність в закладі дошкільної освіти означає впровадження в систему нових аспектів, цілей, змісту, обладнання, форм і методів виховання і навчання; в організації спільної діяльності педагога та дитини. Інновації необхідні для того, щоб заклади дошкільної освіти були конкурентоспроможними та динамічно розвивалися. Основними принципами відбору інноваційних ідей створення середовища є актуальність, перспективність, цілісність, реалістичність.

Поняття «дитинство» відноситься до групи складних явищ, адже є об’єктом дослідження таких наук як, педагогіка, історія, психологія, соціологія, культурологія,

філософія та ін. Кожна з даних наук має свої напрацювання щодо дослідження інноваційного середовища, враховуючи вивчення індивідуальних особистостей дитини та розуміння сенсу дитинства [5].

Дослідник С. Гребінь на основі наукового аналізу стверджує, що «ціль дитинства в житті людини – пізнання мети і сенсу початку свого існування». Автор зазначає, що «у світі дитини формуються складні уявлення про пізнання світобуття». Визначає засоби, з допомогою яких, людина досягає і опановує свою роль і місце в суспільстві, дорослому житті. Дитина як «потенційна» доросла особистість підпорядковується загальним законам буття. Дитинство як цілісний інтегрований соціокультурний просторово-часовий феномен, що не лише закладає, але й має важливе значення у суспільстві й культурі, оскільки є основою розвитку майбутніх поколінь та визначає рівень соціокультурного розвитку соціуму [1, с. 10-12].

Варто наголосити, що у дитячому періоді закладаються детермінанти майбутнього. Формування особистості є основою світогляду і духовного світу культури, моралі. Саме дитинство слід розглядати як «фундамент», що має сприятливу основу для розвитку гармонійної та творчої особистості. Адже, швидкість і конкурентоспроможність технологічного прогресу країни, її політичний розвиток і стабільність соціальної сфери, безпосередньо залежать від особистості, держави. Духовність суспільства і статус держави в міжнародних відносинах.

Протягом останнього десятиліття в усьому світі спостерігався великий інтерес до концепції «інноваційного середовища». Вчені вважають, що це категорія, яка інтуїтивно передбачає матеріальні та нематеріальні умови, фактори, які можуть сприяти освіті. Ми констатуємо, що питання створення інноваційного пізнавально-розвивального середовища стало важливою проблемою освітньої політики багатьох країн та міжнародних організацій.

Британський філософ, психолог і педагог Дж. Локк вважав, що талант педагога та інноваційне конгітивно-розвивальне середовище, в якому знаходяться його вихованці, мають вирішальне значення для його особистісного зростання. Наукові погляди Дж. Локка щодо впливу розвивально-пізнавального середовища на розвиток дитини підкреслено філософськими концепціями, що базуються на емпіричних принципах. Книга «Думки про виховання» («Деякі думки про виховання», 1693 р.) [2, с. 25-26].

Отже, необхідно створювати пізнавально-розвивальне середовище, яке оточуватиме дитину, базуючись на принципах гуманізму, моральності, наочності, завдяки яким відбуватиметься гармонійний та всебічний розвиток дитини.

Австрійський вчений Р. Штайнер продемонстрував концепцію середовища розвитку дитини, яким є матеріальний світ та світ людини [4].

Тому ми вважаємо, що взаємодія дитини з навколишнім світом є однією із ключових проблем дитинства. Внутрішнє середовище її життя, адже саме в цей період закладаються основи майбутнього життя людини.

Ґрунтовно досліджує проблему створення інноваційного середовища закладу дошкільної освіти К. Крутій, наголошуючи на тому, що основними критеріями освітнього середовища є змістовність (рівень і якість культурного змісту), процесуальність (стиль спілкування, рівень активності), результативність (розвивальний ефект) [3, с. 302].

Пізнавально-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти має забезпечувати перш за все комфорт дитини. Саме створення інноваційного середовища позитивно впливає на мотивацію дошкільнят до сприймання чогось нового, формує сприятливу атмосферу, задовольняє потребу в дослідженні та інші виховні та навчальні потреби дитини.

О. Шапран стверджує, що інноваційне пізнавально-освітнє середовище – це освітньо добре організований життєвий простір, який сприяє розвитку інноваційних ресурсів особистості. Інтегрований засіб накопичення та реалізації інноваційного потенціалу дошкільних закладів освіти [6].

Як зазначає Н. Разіна, інноваційне середовище – це комплекс взаємопов'язаних умов, що забезпечує виховання людини, формування інноваційної та творчої особистості педагога, мислення, його досвід [7].

Проведені наукові дослідження дозволяють узагальнити, що оптимально створене інноваційне пізнавально-розвивальне середовище дошкільних закладів можна вважати лише за умови задоволенням цим середовищем, своїх основних завдань. Вимоги, що враховують індивідуальні здібності кожної дитини, враховують особливості розвитку та саморозвитку. Тому, головною умовою реалізації виховних функцій інноваційних середовищ є людиноцентрична взаємодія дітей і педагогів у процесі всебічного розвитку дошкільника.

Таким чином, з огляду на вище зазначене, концепцію «інноваційного конгітивного та розвиваючого середовища в дошкільних установах» можна розглядати як низку взаємопов'язаних умов, які можуть впливати на дітей, але сама по собі не вважається невід'ємною складовою частиною цього навколишнього середовища. Інноваційне середовище закладів дошкільної освіти вважається спеціально створеним комплексом освітніх умов, що гарантує виховання і розвиток дитини та знаходиться в прямій залежності від організаторів освітнього процесу, вихователів з інноваційними ідеями для дітей дошкільного віку.

Отже, виокремлення основних концепцій, у межах яких визначається проблема створення інноваційного середовища закладу дошкільної освіти у педагогічній теорії. Саме вміння підготувати майбутніх вихователів до майстерності створювати таке середовище, акцентуючи увагу на основних поняттях, якими в теорії освіти визначається питання створення інноваційного середовища дошкільних закладів.

Базуючись на наукових дослідженнях про створення інноваційного пізнавально-розвивального середовища можемо зробити висновок, що цей процес має спрямовуватися як на розв'язання актуальних проблем в галузі освіти, так і на модернізацію освітнього процесу конкретного освітнього закладу. Перспективу наших подальших досліджень пов'язуємо із вивченням питань оцінювання ефективності функціонування інноваційного пізнавально-розвивального середовища, аналіз елементів системи та вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на їх формування.

Література:

1. Гребінь С. Соціальна інклюзія: аспект «включення» дітей до суспільства дорослих. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3. С. 10-12.

2. Кошіль О. Освітнє середовище і розвиток дитини: ретроспективний аналіз. Педагогічна наука: зб. наук пр. 2017. Т. 1. № 78.

3. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. Київ: Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.

4. Новик І. М., Онянова Т. В. Особливості формування предметноігрового середовища ДНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 6.

5. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті: зб. Матеріали / упоряд. ІІ Міжнародної науково-практичної конференції в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти». Н. А. Басараб, завідувачі А. Л. Черній, І. В. Вєтрова, В. С. Безрученко.Рівне: РОІППО, 2020.

6. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи. *Вісн. наук. шк. педагогів «АКМЕ»*. 2009. Вип. 3.

7 Шапран О. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

8. URL: http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en

СУ-ДЖОК ТЕРАПІЯ В РОБОТІ ЛОГОПЕДА

Вікторія Мельниченко
студентка 4 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мондич О.В.

Для того щоб дитина всебічно повноцінно розвивалася однією із найважливіших умов є – розвинене мовлення. Чим багатше й правильніше в дитини мовлення, тим легше їй викладати свої думки, зростають її можливості в ознайомленні з навколишнім світом, і відповідно активніше здійснюється психічний розвиток. Однак з кожним роком дітей із порушеннями мовлення, нажаль, стає все більше.

На сьогодні в роботі логопедів є неабиякий практичний матеріал, застосування якого, безперечно, помагає продуктивному мовленнєвому розвитку дитини. Умовно даний матеріал можна поділити на дві групи:

- Матеріал, що допомагає особистому мовленнєвому розвитку дитини;
- Опосередкований матеріал, тобто нетрадиційні логопедичні технології

Су-Джок терапія (в перекладі «Су» – кисть, «Джок» – стопа) – це одна із нетрадиційних логопедичних технологій, яка була розроблена південнокорейським професором Пак Чже Ву. Він аргументував взаємозв'язок різних частин нашого тіла принципом подібності (подібність ембріона людини з формою вуха, ноги і руки з тілом людини тощо).

За Су-Джок терапією, якщо подивитися на кисть, то великий палець – це голова, вказівні пальці і мізинець – це кисті, а безіменний і середній це стопи. Цей вид терапії – є унікальним, ефективним та безпечним методом зцілення. Масажер, який використовується для терапії є маленьким та компактним, саме тому його дуже зручно носити із собою. Складається він з двох напівсфер, що розгвинчуються, всередині знаходяться дві спеціальні пружини, призначені для масажу пальців. Завдяки цим кільцям дуже зручно масажувати пальці, і це, в свою чергу, має позитивний вплив на весь організм.

Метою Су-Джок терапії є нормалізація м'язового тонусу, опосередковане стимулювання мовленнєвих зон в корі головного мозку та , звичайно, корекція мовленнєвих порушень.

Методи Су-Джок терапії – це дієві засоби корекції, які доволі часто почали застосовуватися в спеціальній педагогіці й сприяють досягненню найбільш можливих успіхів у подоланні мовленнєвих труднощів дітей дошкільного віку. За умов всебічної логопедичної допомоги нетрадиційні методи терапії, без додаткових зусиль, покращують процес мовленнєвої корекції і допомагають в оздоровленні усього дитячого організму.

Особливості терапії «Су-Джок»:

- Не шкодить здоров'ю;
- Без протипоказань;
- Дуже проста, і тому зрозуміла усім;
- Підіймає настрій з перших хвилин використання.

Прийоми Су-Джок терапії:

Масаж з використанням спеціальної кульки. Через те що на долоні є купа біологічно активних точок, дієвим шляхом їхньої стимуляції є саме масаж за допомогою спеціальної кульки. Коли діти проходять кулькою між долоньками, вони масажують м'язи рук. У кожній кульці є спеціальне кільце.

Ще одним прийомом є масаж за допомогою еластичного кільця, який допомагає прискорювати роботу внутрішніх органів. Так як все тіло людини проектується на кисть і стопу, а також на кожен палець стопи та кисті, результативним способом профілактики та лікування захворювань є масаж пальців, кисті та стоп еластичним кільцем. Кільце необхідно надіти на палець і провести масаж зони відповідно до хворох частини тіла, до її

почервоніння та виникнення відчуття тепла. Цю вправу рекомендовано повторювати декілька разів на день.

Кульками з колечками(їх називають «їжачками») дітям подобається масажувати пальці і долоні, що має позитивний вплив на весь організм, а так само на розвиток дрібної моторики, що , в свою чергу, забезпечує розвиток мовлення.

Ручний масаж кисті й пальці рук. Дуже корисний та дієвим є масаж пальців та нігтів кистей. Тому що, саме ці точки відповідають головному мозку. Крім того, на них проектується все тіло людини у вигляді міні-систем відповідності. Кінчики пальців необхідно розтирати до міцного відчуття тепла. Це має оздоровчу дію і впливає на весь організм. Особливо важливо, приділяти увагу саме на великий палець, тому що саме він відповідає за голову людини.

Логопеди даний метод завзято використовують в роботі при дизартричних розпадах, як ефективний прийом з розвитку мовлення, пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери, а також для розвитку дрібної моторики.

Форм роботи із Су-Джок існує пребагато.

Передусім, це різноманітні пальчикові вправи як кулькою, так і з еластичним кільцем. Можна використовувати абсолютно різні рухи – рухи кульки по колу між долонями, починаючи з кінчиків пальців перекочування кульки аж до самої основи долоні, вертіння кульки кінчиками пальців, давлення кульки між долонями, стискування і передавання її один одному, підкидання кульки з наступним стисненням між долонями та ін. Вправи, зазвичай, коментується невеликим віршем, потішкою, скоромовкою тощо.

До того ж, педагогами може застосовуватися стимулювання активних зон, які розташовані на пальцях рук, внаслідок різного обладнання – колючих валиків, масажних м’ячиків з шипами, волоських горіхів, масажних рукавиць, плодів каштана тощо.

На кистях знаходяться точки, які взаємопов’язані з різними зонами кори головного мозку. Тому, з’ясувавши зони відповідності мовленнєвих органів і систем, можна здійснювати вплив на них заради профілактики та корекції мовленнєвих порушень. За промову в людини відповідають, переважно, дві зони, що знаходяться в корі головного мозку. По-перше – це зона Верніке, яка несе відповідальність за сенсорну або імпресивну мову. Тобто, ця зона відповідає за сприйняття мови. По-друге – це зона Брока, яка відповідає за експресивну промову - вимова звуків особисто людиною.

З чого можна зробити висновок, що для стимуляції мовленнєвого розвитку діяти необхідно на точки відповідності головному мозку. За теорією Су-Джок це верхні фаланги пальців. Таким чином, при масажі Су-Джок кулькою надзвичайну увагу потрібно приділяти саме цим ділянкам кисті руки, але разом з тим, вплив на точки відповідності інших органів позитивно впливає на самопочуття, допомагає призвести до тонусу організм, покращує настрій і, через те, здобувається додатковий слушний ефект від масажу.

Споживаючи Су-Джок терапію, ми використовуємо різні методи роботи, такі як:

- Контактування з казковими героями. Дитині пропонується програти казку, використовуючи Су-Джок терапію.
- Словесні прийоми. Вірші, оповідання, скоромовки, казки, розповіді, запитання, переказ тощо.
- Ігрові прийоми. Ігрові вправи, ігри з дидактичним матеріалом, заняття- шоу.
- Наочні прийоми. Відео, демонстрації, фільми, мультфільми, ілюстрації.
- Практичні дії. Масаж пальців, кисті й стопи.

Зазвичай, Су-Джок терапія проводиться поетапно:

І етап:

- ознайомлення дітей із терапією, правилами використання;
- виконання дітьми вправ за зразком, мовчки.

ІІ етап:

- фіксація знань дітей у вправах, іграх;
- повторення дітьми тексту.

Беззаперечними привілеям Су-Джок терапії є:

- Висока ефективність – при коректному застосуванні з'являється виражений ефект.
- Цілковита безпека – помилкове застосування не може шкодити – воно просто неефективне.
- Універсальність - нею можуть користуватися як педагоги, так і батьки.
- Нескладність застосування – щоб отримати результат необхідно, за допомогою Су-Джок кульок, проводити стимуляцію біологічно активних точок.

Результатом використання Су-Джок терапії є:

- Слушний вплив на весь організм;
- Стимулювання мовленнєвої зони кори головного мозку;
- Розвиток координації рухів та дрібної моторики;
- Розвиток довільної поведінки, уваги, пам'яті, мовлення та інших психічних процесів, необхідних для становлення повноцінної навчальної діяльності.

Наявність варіацій використання в логопедичній практиці різноманітних прийомів та методів розвитку ручного праксису та стимуляція систем відповідності мовленнєвих зон по Су-Джок має наступні переваги:

- Скорочення терміну корекційної роботи;
- Підвищення якості роботи;
- Зменшення енергетичних витрат;
- Налагодження наступності у роботі всіх зацікавлених у корекції мовлення дітей.

Вживання спеціальних комплексів різноманітних вправ та ігор максимально сприяє активізації мовленнєвої діяльності. Їх можна рекомендувати для використання логопедам, педагогам та батькам.

Таким чином, можна зробити висновок і сказати, що Су-Джок терапія – це універсальний, високоефективний, доступний і цілком безпечний метод самозцілення та самооздоровлення за допомогою впливу на активні точки, які розташовані на стопах та кистях, спеціальними масажними кулями, використання яких у зв'язку з вправами з корекції звуковимови та розвитку лексико-граматичних категорій сприяє підняттю фізичної та розумової працездатності дітей, створює функціональну базу для швидкого переходу на більш високий рівень рухової активності м'язів та можливість для кращої цілеспрямованої мовленнєвої роботи з дитиною, надаючи стимулюючий вплив на розвиток мови.

Сполучення таких вправ, як самомасаж з вправами з корегування звуковимови та формування лексико-граматичних категорій, пальчикова гімнастика дозволяє помітно підвищити дієвість корекційно-логопедичної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти, покращувати втілення мовленнєвих вправ у домашніх умовах.

Література:

1. Акіменко В. М. Нові логопедичні технології: навчально-методичний посібник. Ростов н / Д: Фенікс, 2009.

2. Лопухіна І. С. Логопедія, 550 цікавих вправ для розвитку мови: посібник для логопедів та батьків. М.: Акваріум, 1995.

3. Філічева Т. Б., Соболєва А. Р. Розвиток мови дошкільника. Єкатеринбург: Видавництво «Арго», 1996.

4. Цвинтарний В. В. Граємо пальчиками та розвиваємо мовлення. СПб. Видавництво «Лань», 2002.

5. Швайко Г. С. Ігри та ігрові вправи для розвитку мови. М., 1983.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олена Олішевська
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Лесіна Т.М.

У наші дні, коли дитина в буквальному сенсі знаходиться «у владі» засобів масової інформації, що диктують їй дуже розв'язний і агресивний тип поведінки, коли у дітей спотворюються уявлення про доброту, милосердя, справедливість і патріотизм, коли множиться дитяча агресивність, конфліктність, то стає очевидним, що проблема виховання емоційної культури стає все більш актуальною. Питання розвитку емоційної сфери в контексті формування особистості дитини набувають сьогодні особливої актуальності. Різним аспектам розвитку емоційної сфери, емоційного інтелекту присвячено чимало наукових праць у психологічній та педагогічній площині. Розвинута емоційна сфера дитини забезпечує процес позитивної соціалізації дитини, формуванню відносин у дорослому та дитячому соціумах. Отже, проблема емоційного розвитку стає все більш актуальною й потребує додаткових досліджень.

Освітня діяльність у сфері дошкільної освіти регламентована в Професійному стандарті педагога, де визначено необхідниі знання та вміння, які передбачають проектування вихователем ситуацій та подій, що виховують емоційну культуру дитини (культуру переживань та ціннісні орієнтації дитини) [1, с. 80]. Зміст БКДО свідчить, що одним із найважливіших принципів дошкільної освіти є «формування загальної культури особистості дітей, зокрема розвитку їхніх соціальних, моральних, естетичних, інтелектуальних, фізичних аспектів» [2].

У даний час у психолого-педагогічній науці існує велика кількість досліджень, присвячених вихованню емоційної культури та розвитку дітей дошкільного віку. Вчені наголошували на необхідності розвитку емоційної сфери, розвитку почуттів як рушійної сили морального розвитку особистості [1, с. 81]. У науці з'явилися нові поняття «емоційна культура (ЕК)», «емоційне виховання (ЕВ)» і «емоційний розвиток (ЕР)», які здатні оптимізувати традиційне моральне виховання та розвиток [3]. Труднощі виявляються в тому, що частина дослідників (О. Філіпова, А. Прохорова [7], та ін.) як номінації використовують нові поняття - ЕВ та ЕР. У той час як інші автори (Р. Буре, Е. Кякінен та ін.) продовжують оперувати традиційними термінами, закладаючи сучасний зміст. Внаслідок цього відбувається неоднозначне розуміння педагогами-практиками змісту ключового поняття [5, с. 133]. Сучасне розуміння виховання емоційної культури та розвитку розкривається у роботах Н. Єжкова [1], Т. Тимошенко [5], та ін. Дослідники акцентують увагу перещ за все на актуалізації у дитини потреби до співчуття.

Н. Єжкова розглядає «виховання емоційної культури» як спонтанний та педагогічно організований процес, заснований на усвідомлюваних переживаннях життєвих вражень та особистого досвіду відносин, пов'язаних із виконанням дитиною моральних норм [1]. Т. Тимошенко розуміє процес «виховання емоційної культури особистості» як осмислення та прийняття особистістю моральних норм, здійснення моральної самооцінки, перетворення моральних якостей особистості у внутрішній регулятор поведінки [5].

Ми розуміємо процес виховання емоційної культури особистості як педагогічно керований процес, нерозривно пов'язаний з особистісним розвитком дітей у цілому, їхньою соціалізацією, запровадженням у світ культури світосприйняття, самовираження.

Виокремлемо деякі підходи щодо виховання у дошкільників емоційної культури.

Культурологічний підхід обумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей, виробленої людством. Діти виховуються у процесі взаємодії з дорослими, зі світом, освоюючи культуру, норми та цінності із дотриманням таких

принципів: єдності та гармонізації раціонального та емоційного факторів; принцип емпатійності [6, с. 37].

Полісуб'єктний (діалогічний) підхід. Особистість – це перш за все продукт і результат спілкування з людьми і притаманних неї відносин, Тільки в умовах суб'єкт-суб'єктних відносин, рівноправної співпраці та взаємодії можливий гармонійний розвиток особистості [6, с. 54].

Психотерапевтичний підхід.передбачає застосування у вихованні та самовихованні вмінь та навичок у дітей рефлексії власного досвіду, оновлення методик психотерапії з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації [6, с. 86]. До них належать: арттерапія у різноманітті своїх проявів (музикотерапія, танцювальна терапія, психодрама тощо), казкотерапія, кольоротерапія, піскова терапія та інші [6, с. 32].

Забезпечення практичної реалізації процесу виховання емоційної культури дітей середнього дошкільного віку включає спеціальні психолого-педагогічні умови реалізації педагогічної діяльності у ЗДО: створення сприятливого емоціогенного середовища у старшій групі ЗДО, що орієнтує дітей на взаємодію з однолітками; проведення комплексу психологічних ігор та вправ «Я відчуваю», спрямованого усвідомлення (рефлексію) свого емоційного стану; організація занять, використовуючи метод казкотерапії, спрямованих на розвиток емоційного досвіду [3, с. 2].

Реалізуючи першу психолого-педагогічну умову – створення сприятливого емоціогенного середовища у середній групі ЗДО, що орієнтує дітей на взаємодію з однолітками, педагоги групи забезпечують індивідуальну комфортність, психологічну захищеність та емоційне благополуччя кожної дитини та дорослого. Для реалізації другої психолого-педагогічної умови застосовують комплекс психологічних ігор та вправ «Я почую», спрямований на усвідомлення (рефлексію) свого емоційного стану. Дошкільнят вчать усвідомлювати свій емоційний стан, знижувати психоемоційну напругу. У дітей розвивають вміння відчувати настрій та співпереживати оточуючим [9, с. 53]. Реалізуючи третю психолого-педагогічну умову – організація занять, використовуючи спосіб казкотерапії, вкладених у розвиток емоційного досвіду, застосовують добірку художніх казок для дітей цієї вікової групи. Робота з казкотерапії проводиться з дітьми систематично. Організовувалося особливе прочитання казок – емпатійне прочитання.

Грамотно організоване читання художньої літератури з дошкільнятами сприятиме розвитку емоційної сфери дитини, «вихованню добрих почуттів» [6, с. 53]. Також використовують спеціальні прийоми – прийом «моральної драбинки» та прийом квіткотехніки [6, с. 34].

Казкотерапія – ефективний засіб, що розвиває емпатію у дітей середнього дошкільного віку, оскільки вона дає можливість емоційному включенню дитини в казку і є одним із найдієвіших помічників у виховання емоційної культури у дошкільнят [6, с. 163]. Комплексна казкотерапія – це система розвитку емоційного інтелекту, розвиток самосвідомості, саморегуляції, соціальної чуйності та здатності керувати відносинами [6, с. 8].

На всіх етапах роботи з виховання емоційної культури використовують: емоційно-виразний приклад дорослого як метод стимулювання почуттів та відносин дітей; гру-розмову з персонажами як спосіб формування морального свідомості; вправу та керівництво діяльністю як методи формування моральної поведінки. Роботу з виховання емоційної культури дітей середнього дошкільного віку з використанням театралізованих ігор необхідно проводять послідовно у три етапи.

На першому етапі роботи основну увагу важливо приділяти формуванню інтересу до дій та спілкування з ляльками; знайомству з емоційними станами, способами їх невербального та вербального вираження, а також зразками поведінки по відношенню до ляльки та іграшок-тварини; оцінка поведінки персонажів. На даному етапі можна використовувати ігри дошкільнят з ляльками, режисерські ігри педагога, гру-драматизацію за участю дітей на основі спеціально складених оповідань («Ляльці та зайчику весело

(сумно)», «Злий Бубу та добрий зайчик», «Разом весело! », «Допоможи Каті» тощо) та адаптованих текстів Л. Толстого («Чиж» тощо), А. Барто («Ведмедик», «М'яч» та ін.) [6, с. 133].

На другому етапі у дітей розвивають інтерес до емоційних проявів та поведінки персонажів; вчать їх використовувати міміку і пантоміміку для вираження емоцій персонажів у процесі перетворення на театралізовану гру; визначати значні мотиви взаємовідносин персонажів. У процесі роботи рекомендується використовувати самостійні ігри дошкільнят з ляльками та театральними іграшками, ігри-імітації, режисерські, образні та рольові ігри з активною участю дорослого. Як літературну основу театралізованих ігор цьому етапі можна запропонувати розповіді Б.Д. Корсунській («Чашка», «Обдурив», «Не можна кидати друзів» тощо) та спеціально складені невеликі тексти з моральним змістом («Уперті барани», «Сварка», «Друг» тощо), а також адаптовану казку «Курочка Ряба» [6, с. 61].

На третьому етапі роботи з морального виховання дітей необхідно акцентувати увагу на вдосконаленні розуміння емоційних станів (радість, смуток, гнів, страх, подив) з міміки, пантоміміки та смислового контексту ситуації, на аналізі їх причин; на навчанні техніки створення цілісного ігрового образу за допомогою мімічної, пантомімічної та мовної виразності у процесі театралізованих ігор [6, с. 18]. Дошкільнят важливо вчити аналізувати вчинки дітей та дорослих, оцінювати їх з погляду засвоєних норм та правил поведінки. В основу театралізованих ігор можуть бути покладені спеціально розроблені оповідання «Чому Оленці сумно?», «Синє листя», «Зламав» тощо. Крім режисерських та рольових ігор на заключному етапі навчання широко використовуються ігри-вистави («Три порося», «Маша та ведмеді» тощо) та театралізовані дії на святах та розвагах («Свято ввічливості», «Мамин день» тощо).

Дитина, яка розуміє почуття іншого, вміє адекватно і активно відгукуватися на переживання оточуючих людей і прагне допомогти іншій людині, що потрапила у важку ситуацію, щось пропустили тут не проявляти ворожість і агресивність. Дослідники зазначають про актуалізацію у дитини потреби до співчуття [1, с. 82]. Емоційний розвиток особистості, як спонтанний та педагогічно організований процес, заснований на усвідомлюваних переживаннях життєвих вражень та особистого досвіду відносин, пов'язаних із виконанням дитиною моральних норм [6, с. 37]. Процес емоційного розвитку особистості розуміється як осмислення та прийняття особистістю моральних норм, здійснення моральної самооцінки, перетворення моральних якостей особистості у внутрішній регулятор поведінки [6, с. 18].

Від виховного впливу дорослих, від того, які якості будуть сформовані, залежить майбутнє дитини як емпатійної особистості – яка слухає, розуміє внутрішній світ, яка тонко реагує на настрій співрозмовника, співчуваючої, або неемпатійної особистості – егоцентричної, схильної до конфліктів, яка не вміє встановлювати доброзичливі. з людьми [6, с. 17]. Отже, роль дорослого як супроводжуючого дуже важлива і відповідальна. Завдання дорослого – створити психолого-педагогічні умови, щоб адаптація дітей до соціального світу відбулася та пройшла благополучно. Необхідно відзначити, що емоції відіграють важливу роль у житті дітей, допомагаючи приймати реальність і реагувати на неї. Саме емоційний розвиток дуже важливий для гармонійного розвитку дитини, набуття нею основних знань та умінь.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що питанням емоційного виховання та розвитку дітей дошкільного віку присвячено достатню кількість досліджень. Основними принципами духовно-морального виховання та розвитку дітей є такі: принцип розвиваючої освіти, принцип соціально-педагогічного партнерства суб'єктів освітнього процесу, принцип інтеграції освітнього процесу, принцип особистісно-орієнтованого підходу, принцип діяльнісного підходу, принцип культуровідповідності [5, с. 133].

Розпізнання та передача емоцій – досить складний процес. Він вимагає від дошкільника певних знань та відповідного рівня розвитку. Дитина здатна точніше розуміти

стан іншої людини, якщо вона знає, які бувають емоції. Результати психолого-педагогічних досліджень дозволяють узагальнити, що діти середнього дошкільного віку загалом здатні правильно сприймати емоційний стан людини: радість, захоплення, веселощі, діти вагаються у визначенні смутку, переляку, здивування. Дошкільнята, перш за все, звертають увагу на вираз обличчя [6, с. 18].

Отже, актуалізується необхідність у розробці ефективної психолого-педагогічної стратегії, та теоретико-методичної основи розв'язання проблеми дослідження з емоційного розвитку дітей середнього дошкільного віку. У якості стратегії нами обрана сукупність теоретико-методологічних підходів на різних рівнях методології та система принципів. Культурологічний підхід обумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей, виробленої людством. Діти виховуються у процесі взаємодії з дорослими, зі світом, освоюючи культуру, норми та цінності. Сутність полісуб'єктного (діалогічного) підходу полягає в тому, що особистість – це перш за все продукт і результат спілкування з людьми і притаманних неї відносин. У зв'язку з цим дослідниця О. Філіппова зазначає, що тільки в умовах суб'єкт-суб'єктних відносин, рівноправної співпраці та взаємодії можливий гармонійний розвиток особистості [6, с. 22]. Психотерапевтичний підхід передбачає застосування у вихованні та самовихованні умінь та навичок дітей щодо рефлексії власного досвіду, оновлення методик психотерапії з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації. До них належать: арт-терапія у різноманітті своїх проявів (музикотерапія, танцювальна терапія, психодрама тощо), казкотерапія, кольоротерапія, піскова терапія та інші.

Слід відзначити, що забезпечення практичної реалізації процесу емоційно-морального розвитку дітей середнього дошкільного віку включає спеціальні психолого-педагогічні умови реалізації педагогічної діяльності у закладі дошкільної освіти: створення сприятливого емоціогенного середовища у ЗДО, що орієнтує дітей на взаємодію з однолітками; проведення комплексу психологічних ігор та вправ, спрямованого усвідомлення (рефлексію) свого емоційного стану; організація занять із використанням методу казкотерапії, спрямованих на розвиток емоційного досвіду [4, с. 164].

Отже, аналіз психолого-педагогічних фондів з проблеми дослідження дозволив виокремити психолого-педагогічні умови, що сприяють емоційному розвитку старших дошкільнят, а саме: створення сприятливого емоціогенного середовища у середній групі ЗДО, що орієнтує дітей на взаємодію з однолітками, педагогами групи забезпечується індивідуальна комфортність, психологічна захищеність та емоційне благополуччя кожної дитини та дорослого; активне використання психологічних ігор та вправ, спрямованих на усвідомлення (рефлексію) дитиною свого емоційного стану тощо.

Таким чином, ми проаналізували науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження та теоретично висунули підходи, умови, принципи, форми та методи виховання емоційної культури у дітей середнього дошкільного віку. Дошкільний період є сензитивним для формування у дитини уявлень про емоційну природу, а також для організації процесу залучення дитини до ігрової діяльності на основі розвитку емоційної сфери. Гра дитини насичена різними емоціями (страхом, смутком, радістю та ін). У грі розвиваються дружні взаємини, гуманні почуття, діти вчаться поступатися один одному, домовлятися, переживати, допомагати, враховувати бажання. Беручи на себе роль, виконуючи ігрові та рольові дії, розвиваючи та вигадуючи сюжет, дитина може глибоко та усвідомлено розуміти причини своїх вчинків, тому що все, що відбувається у грі, дитина пропускає через себе. Розвиток багатого емоційного світу дитини немислимий без існування в ньому іграшок та ігрової діяльності. Саме вони служать дитині тим середовищем, яке дозволяє висловлювати свої почуття, досліджувати навколишній світ, вчити спілкуватися і пізнавати себе. Отже, з дослідженням потенціалу ігрових методів у процесі розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку ми й плануємо наші подальші наукові розвідки.

Література:

1. Єжкова Н.С. Емоційна культура вихователя: погляд на проблему. *Дошкільне виховання: щомісячний науково-методичний журнал*. 2018. № 9. С. 80-83.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Курганова Є.А. Розвиток емоційної чуйності до однолітка в дітей віком середнього дошкільного віку. *Актуальні питання психології*. 2016. № 10. С. 1-6.
4. Потменська О.В. Можливості казкотерапії у формуванні емоційної культури студента-педагога. *Перспективи науки*. 2019. № 5 (116). С. 163-164.
5. Тимошенко Т.В. Сучасні проблеми визначення підходів до виховання емоційної культури та виховання дітей дошкільного віку. Педагогічний журнал. 2018. № 1. С. 133-136.
6. Філіппова О.Г., Прохорова А.А. Емоційно-моральний розвиток дітей середнього дошкільного віку на основі казко-терапії. *Психолого-педагогічний простір дитинства: пошуки, проекти, дослідження*: збірник науково-методичних статей. Чернігів, 2019. 180 с.

ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Діана Павлова
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Звєкова В.К.

Актуальність теми зумовлена подіями в країні у 2020-2022 роках. До них можна віднести пандемію та бойові дії на території України. Навчання дітей у закладах освіти змінилось на дистанційне навчання вдома. Не дивлячись на це, логопедична корекція має попит і важливе значення в житті дітей з особливими освітніми потребами навіть в форматі «онлайн».

Обов’язки логопеда:

1. Забезпечувати умови для потенційного розвитку дітей;
2. Фіксувати динаміку розвитку хворого;
3. Проектувати шляхи навчання;
4. Надавати консультативну допомогу;

Провідною метою логопедичної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров’я є покращення їх мовленнєвих здібностей для поліпшення їх життєвих умов. Робота логопеда направлена на корекцію вад мовленнєвого розвитку, моторики та психічних функцій. Фахівець повинен спиратися не тільки на календарний вік дитини, а й на інтелектуальний.

По-перше, треба зазначити те, що під час дистанційного навчання ще більш важливого значення набуває співпраця фахівців із батьками дитини. Без супроводу батьків навчання дітей з ООП майже неможливе. По-друге, не менш важливе значення набувають технічні засоби, саме завдяки яким і відбувається процес здобуття знань. Тому, перед тим, як створювати план своєї роботи, треба ознайомитись з можливостями сім’ї, наявністю техніки, обговорити всі деталі проведення занять. Обов’язково поясніть батькам їх значимість та обов’язки. В тому випадку, якщо необхідні засоби відсутні, проводимо співбесіди с батьками в телефонному режимі.

Поради щодо організації дистанційного навчання:

1. Для зручності створіть групу з батьками у месенджері. В групі ви зможете обговорювати та узгоджувати розклад, давати завдання на самостійне опрацювання,

ділитися корисним матеріалом, радитись і постійно бути на зв'язку. До найпопулярніших месенджерів відносяться: Viber, Telegram, WhatsApp.

2. Відразу оберіть необхідні платформи для навчання. Краще обирати безкоштовні сервіси для рівного доступу всіх учнів. Найчастіше використовують Google Classroom та Moodle. Для проведення онлайн занять – Google Meet, Zoom.

3. Для демонстрування наочного матеріалу можна використовувати відео, фотографії, презентації.

4. Заздалегіть озвучте вимоги щодо виконання завдань, поведінки на занятті. При необхідності надайте інструкцію як правильно користуватись програмами.

5. Навчання і виховання дітей краще організовувати через ігри. Для дітей з порушеннями мовлення їх безліч. Також у кожного є можливість створити свої інтерактивні ігри. Для цього існують такі сервіси, як LearningApps, Flippity, ProProfs. Опанувавши ці програми ви зможете зробити навчання більш цікавим, корисним і простішим.

При наявності зворотнього зв'язку легше побудувати корекційні заняття. Якщо батьки будуть знімати на відео те, як вони самостійно роблять вправи, ви зможете вказати на помилки, націлити батьків на вірний шлях.

У дистанційного навчання є свої переваги та недоліки. До переваг ми можемо віднести:

1. Велика відстань тепер не перешкода. Якщо у вчителя та учня гарний зв'язок, відстань між ними не заважає проведенню занять;

2. Асинхронність. Логопед може побудувати «плаваючий» графік і проводити заняття без точно зазначеного часу, що є зручним для обох сторін;

3. Гнучкість. Для такого навчання не потрібно системно відвідувати заклад освіти, і заняття можна проводити і відвідувати будь-де;

4. Економія часу. Діти відвідують заняття з дому, тим самим не витрачається час на те, щоб дістати навчального закладу чи дому.

Недоліки:

1. Відсутність прямого контакту логопеда з дитиною;

2. У дитини немає соціальної взаємодії з іншими учнями;

3. Утруднення роботи над звуковимовою, особливо стосується постановки звуків механічним способом;

4. Необхідність в технічних засобах;

5. Обов'язкове залучення батьків.

Дистанційне навчання це майже теж саме, що і індивідуальне. Це його найвагоміший недолік. Тому що до проблем дитини додається ще одна – проблема розвитку комунікації. Випливаючи з цього дитина не зможе проявляти бажання спілкуватися з дорослими та своїми однолітками. Виникає і проблема з формуванням адекватної самооцінки у дітей.

В умовах дистанційного навчання важливо застосувати інші форми й методи роботи. Не зовсім доцільно пропонувати учню опрацювати текст підручника, адже шкільні підручники спрямовані на очне навчання. Учитель має адаптувати навчальні ресурси відповідно до особливостей класу, можливостей учнів [1].

Логопедична робота в умовах дистанційного навчання повинна мати таку ж систематичність, як і логопедична робота в загальноосвітніх закладах. Сюди входять етапи діагностики порушення, корекції порушення. Також не варто забувати про вступний етап, де логопед співпрацює с батьками(чи опікунами) та з іншими педагогами.

Корекційна програма зазвичай розраховується на один чи два роки, в залежності від виду і тяжкості мовленнєвого порушення.

При проведені занять, індивідуальних чи групових, постають певні завдання:

1. Розвиток мовленнєвого дихання, голосу, тембру, формування сили і тривалості;

2. Розвиток фонематичного сприймання та звукового аналізу;

3. Розвиток функціонування кінцівок рук, покращення моторики;

4. Розширення і збагачення словникового запасу;
5. Корекція писемного мовлення.

Для професійної діяльності спеціаліста в галузі логопедії важливого значення набувають певні комунікативні характеристики його мовлення, оскільки саме він є провідним учасником спеціального корекційного процесу і спілкування, що його супроводжує, яке часто стає не тільки засобом, але й предметом навчання [2]. Саме на це необхідно звернути уваги, адже діти, в першу чергу, беруть приклад з логопеда, а під час дистанційного навчання це може постати проблемою через поганий зв'язок чи несправну апаратуру. Тому треба постійно переконуватись, як добре вас бачать і чують вихованці.

Існує багато методів щодо виправлення вад мовленнєвого розвитку. Зазначимо найефективніші в умовах дистанційного навчання.

Метод імітування. Цей метод особливий тим, що учень повторює дії логопеда. Він досить доцільний, адже для його використання не вимагається якогось тілесного контакту. Достатньо того, щоб учасники освітнього процесу бачили один одного.

Метод фонематичного аналізу. Завдяки цьому методу можна перевірити здатність дитини диференціювати звуки на предмет: м'які – тверді, дзвінкі – глухі, свистячі - шиплячі та ін. Логопедичне обстеження проводиться за допомогою карток-малюнків або іграшок, у назвах яких є схожі за вимовою фонеми [3]. Його дуже зручно використовувати, якщо застосувати презентації, тобто наочний матеріал.

Метод формування рухів, що необхідні для промови окремих звуків. Тут також буде достатньо наочного матеріалу чи унаслідування за фахівцем.

Висновок. Не зважаючи на проблеми, з якими нам прийшлось зіткнутися, наука та освіта не стоїть на місці, завдяки чому фахівці можуть вдало використовувати професійні здібності та допомагати дітям із особливими освітніми потребами, в тому числі і діти с порушеннями мовлення. Ми повинні адаптуватися до сучасних умов, трохи перебудовувати процес навчання з очної форми навчання в дистанційну. Важливе місце має правильна організація навчання. Якщо вжити необхідні заходи, процес навчання може набути більш творчого напрямку і стати цікавішим для вихованців.

Література:

1. Як налагодити освітній процес в умовах дистанційного навчання. 2021. URL: https://sqe.gov.ua/yak-nalagoditi-osvitniy-proces-v-umova/
2. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога. Навчально-методичний посібник. Київ, КНТ, 2015. С. 73-80.
3. Логопедичне обстеження в картинках. 2022. URL: https://korektolog.com/metogykamnu/84-fonemat-syststat

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ольга Пащенко
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Іванова Д.Г.

Нова реальність розвитку освітнього процесу показала запит на суттєву цифрову трансформацію та якісні зміни навчальної діяльності у початковій школі.

Слід зазначити, що цей запит є особливо актуальним в умовах ризиків, пов'язаних з пандемією нової коронавірусної інфекції, а також величезних ризиків, які виникли після нещадного вторгнення Росії на територію України. Все це внесло корективи в управління навчальним процесом. Як ніколи важливою та злободенною стала необхідність вирішення проблем впровадження в початкову школу проектів та ініціатив з цифрової трансформації.

Цифрова освіта передбачає такий процес організації взаємодії між педагогами та учнями, при якому рух від мети освіти до результату здійснюється в умовах цифрового освітнього середовища, а основними засобами виступають цифрові технології, цифрові інструменти та цифрові сліди як результати навчальної та професійної діяльності у цифровому форматі [1, с. 25].

Впровадження цифрової освіти у практику сучасної школи потребує м'якого переходу:

- «від навчання, обмеженого рамками класно-урочної системи – до навчання у різних середовищах та просторах, включаючи мережеве, а також доповнену та віртуальну реальність;
- від навчального процесу освітньої організації – до розподіленого навчання в освітній мережі та самонавчання в освітньому середовищі;
- від організації діяльності викладання та навчання – до організації процесів проектування, формування та освоєння індивідуальних освітніх маршрутів;
- від викладання як провідної діяльності педагога – до різноманіття педагогічних функцій педагога» [3, с. 31].

Все це актуалізує дослідницький пошук відповідей на багато важливих питань, які раніше не виникали: Яка модель цифрової школи? Як забезпечити трансформацію змісту освіти стосовно цифрового освітнього середовища школи? Як здійснити якісний перехід до застосування цифрових освітніх технологій у персоналізованому освітньому процесі школи та використати весь потенціал цифрових засобів для досягнення запланованих результатів освіти кожним учнем з урахуванням його індивідуальних можливостей та освітніх потреб? Які форми та методи доцільно використовувати для організації ефективної взаємодії між педагогами та учнями при їх русі від мети до результату у цифровому освітньому середовищі? Не менш значущим є розгляд питання про роль вчителя та учня, суб'єктні позиції яких суттєво змінюються в умовах цифрового освітнього процесу.

У рамках цієї статті ми зупинимося на розгляді дидактичних принципів та нової ролі вчителя за умов реалізації цифрового освітнього процесу у початковій школі.

Цифровий освітній процес у школі ми розглядаємо як спеціально організований процес індивідуальної та колективної навчальної діяльності учнів, який організується за безпосередньої підтримки вчителя та спрямований на поетапне освоєння системи знань, умінь, навичок та практичного досвіду в умовах застосування цифрових освітніх технологій з метою формування заданих результатів освіти [4, с. 295].

Щоб визначити, які саме зміни відбуваються у функціоналі вчителя у зв'язку з цифровою трансформацією освіти, звернемося до аналізу низки дидактичних засад, що регламентують реалізацію цифрового освітнього процесу у школі.

З погляду П. Біленко, В. Блінова, Є. Єсеніна, А. Кондакова та інших., ключовим дидактичним принципом цифрового процесу освіти є принцип персоналізації [3, с. 10]. Реалізація цього принципу передбачає, що з урахуванням індивідуальних особливостей та особистих уподобань учнів планується варіативний зміст навчальної роботи, способи пред'явлення навчального матеріалу, різний темп роботи різних учнів.

На думку А. Уварова, в умовах персоналізованої організації цифрового освітнього процесу учень стає суб'єктом управління своєю освітою, від якого потрібно взяти на себе низку завдань з управління власною навчальною роботою в цифровому освітньому середовищі разом із відповідальністю за її результати [9, с. 22].

Таким чином, на учня покладається персональна відповідальність за результати своєї освіти, свідоме, рефлексивне ставлення до процесу навчання. Для активізації такої відповідальності у учня, планування, весь хід навчального процесу та оцінка його результативності повинні здійснюватися за його безпосередньої участі, та будуватися навколо індивідуального плану освоєння навчального матеріалу та траєкторії його особистісного розвитку.

Переведення учня в активного суб'єкта навчальної діяльності у цифровому освітньому процесі забезпечується наданням йому з боку вчителя свободи вибору індивідуального освітнього маршруту, можливості самостійно визначати засоби досягнення результатів освіти (форм, технологій, методів навчання та ін.) з урахуванням її освітніх потреб, персональних нахилів та переваг.

З погляду Е. Гейбл, І. Дворецької, І. Фруміна та ін. при спробах організувати персоналізоване навчання в умовах традиційного освітнього процесу вчителі стикаються з низкою труднощів, серед яких: «недостатня кількість методичних засобів та інструментів для індивідуалізації роботи учнів, обмежені можливості педагога контролювати та підтримувати таку роботу в загальному просторі класу, відсутність різнорівневої оцінки освітніх результатів та ін.» [6, с. 205].

Цифровий освітній процес на відміну від свого традиційного аналога має великий потенціал для реалізації персоналізованого навчання. Як зазначають А. Кондаков та А. Костильова, завдяки застосуванню цифрових освітніх технологій, що становлять моделі спільної діяльності учасників освітніх відносин щодо проектування та реалізації освітніх цілей та способів їх досягнень та оцінки, забезпечується повноцінна реалізація персоналізованих освітніх запитів учнів [4, с. 296].

Слід зазначити, що з принципом персоналізації тісно пов'язаний принцип гнучкості та адаптивності, який забезпечує в цифровому освітньому процесі «можливість автоматично здійснювати гнучку настройку на кожного конкретного учня (включаючи порядок, спосіб та темп пред'явлення навчального матеріалу; рівень та характер педагогічної підтримки, у тому числі і у формі персоналізованих рекомендацій, кількості повторень, рівня складності завдань тощо)» [3, с. 41].

Основні рольові позиції вчителя в персоналізованому, гнучкому та адаптованому цифровому освітньому процесі – це роль проектувальника індивідуальних траєкторій освоєння освітньої програми та роль тьютора (наставника) з максимально індивідуалізованою траєкторією навчання.

Принцип домінування процесу навчання передбачає перенесення акценту з педагога і того, що викладається, на учня і те, що вивчається. У цифровому освітньому процесі провідною стає самостійна навчальна діяльність учня, а діяльність вчителя полягає переважно не у викладанні, а у організації умов прояву навчальної самостійності учня, самоосвіти і саморозвитку.

Цей принцип трансформує роль вчителя з транслятора знань на роль фасилітатора (організатора) процесу навчання, котрий координує своєчасність виконання учнем навчальних завдань, надає йому консультаційну підтримку у світі інформації, організує безперервний зворотний зв'язок з учнем, створює умови для стимулювання його прагнення самостійності, самоконтролю.

Принцип доцільності регламентує використання лише таких цифрових технологій та засобів навчання, які забезпечують досягнення поставлених цілей-результатів освіти за умов персоналізованого цифрового освітнього процесу [3, с. 43]. Даний принцип визначає виконання вчителем ролі педагогічного дизайнера, архітектора, що проектує в онлайн-форматі варіативний зміст освіти, що здійснює грамотний підбір та оцифрування освітніх технологій та засобів навчання, інструментів для організації онлайн-оцінювання в логіці заданих цілей та результатів освіти. Е. Гейбл, І. Дворецька, І. Фрумін та ін. однією з умов для якісного переходу до персоналізованого цифрового освітнього процесу визначають освоєння всіма педагогами процедур педагогічного дизайну як основного інструменту планування та розробки занять, підготовки навчальних та оціночних матеріалів [6, с. 33].

Принцип навчання у співробітництві та взаємодії передбачає організацію цифрового освітнього процесу на основі активної багатосторонньої комунікації між учителем та учнями, учителем та батьками, учителем та педагогічним колективом, що здійснюється як у реальній, так і у віртуально-мережній формах.

Для реалізації цього принципу вчителю необхідно взяти на себе роль модератора – організатора конструктивної взаємодії учасників інтерактивної комунікації у цифровому освітньому середовищі. Використовуючи весь наявний потенціал форм і технологій організації цифрової взаємодії (відеоконфернцзв'язок, соціальні мережі, мережеві проект та ін.), вчитель повинен забезпечити залучення учасників освітніх відносин, що знаходяться на віддаленій відстані один від одного, до інтерактивної співпраці, партнерства для вирішення проблем, що виникають. та досягнення запланованих результатів освіти. Для виконання цієї ролі вчителю важливо знати специфічні правила етики, прийняті у соціальних мережах та цифрових спільнотах, добре орієнтуватися у засобах групової взаємодії та вміти використовувати інструменти та послуги для організації навчання у цифровому освітньому середовищі.

Принцип включеного оцінювання передбачає перехід від оцінки для констатації результату навчання до оцінки для прогнозу подальшого саморозвитку учня. Реалізація цього принципу у цифровому освітньому процесі передбачає організацію безперервного формуючого оцінювання успішності кожного учня в зоні його найближчого розвитку із застосуванням цифрових технологій оцінювання в режимі миттєвого зворотного зв'язку з учителем. Тобто. це оцінювання процесу просування учня по власній індивідуальній траєкторії освоєння базової програми, що базується на порівнянні персональних успіхів учня з його попередніми навчальними досягненнями [3, с. 44].

Слід зазначити, що при включеному оцінюванні, поряд із зовнішньою оцінкою (з боку вчителя), особливе значення приділяється внутрішній оцінці (з боку учнів), що вимагає від вчителя застосування таких цифрових технологій, які забезпечать можливість включення учня до процесів самооцінки та взаємооцінки навчальної діяльності. та навчальних досягнень.

Таким чином, при включеному оцінюванні учень стає активним суб'єктом оцінної діяльності, контрольно-діагностична функція вчителя трансформується у ролі експерта, організатора рефлексії, мотиваційного наставника та консультанта. Завдання вчителя перебувати у режимі миттєвої зворотний зв'язок із кожним учням, оперативно контролювати виконання завдань, реагувати питання, вести обговорення, виявляти прогрес учня і прогнозувати сценарії щодо його подальшої самоосвіти і саморозвитку, тобто надавати учневі персоналізовану емоційну підтримку на формування в нього сталої навчальної мотивації.

Як бачимо, у цифровому освітньому середовищі педагогічна діяльність не просто ускладнюється, а з'являється її новий вид, який у нових організаційно-педагогічних умовах, з новим технічним та технологічним забезпеченням передбачає впевнене володіння педагогом цифровими засобами, а також наявність цілого ряду сформованих компетенцій, що належать до особистості самого освітянина. Спираючись на теорію навчання у спільнотах Інтернету, систему таких компетенцій можна представити як сукупність ціннісно-смислових, комунікативних, інформаційних компетенцій, а також компетенцій соціальної взаємодії [7, с. 208].

Ціннісно-смислові компетенції педагога в галузі реалізації цифрової освіти є ядром особистісних компетенцій та системотворчою характеристикою у структурі професійно-значущих особистісних якостей вчителя у цифровому освітньому середовищі. Сформованість даних компетенцій визначається рівнем інформаційної культури педагога, яка є «динамічною системою гуманістичних ідей, ціннісно-смислових орієнтацій, власних позицій і властивостей особистості, що реалізується в способах взаємодій, взаємовідносин, діяльності в інформаційному середовищі, її пізнанні та перетворенні» [2, с. 142].

Компетенції соціальної взаємодії характеризують взаємодію людини із суспільством та іншими людьми. Висока значущість даних компетенцій за умов цифровізації визначається соціальним характером освіти, необхідністю вибудовування дуже складної системи міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у цифровому освітньому середовищі, формування співтовариства педагогів у мережі Інтернет.

Особливі умови взаємодії педагога з суб'єктами освітньої діяльності в цифровій освіті визначають необхідність формування комунікативних компетенцій – компетенцій спілкування, які визначають здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. На відміну від компетенцій соціальної взаємодії, даний вид компетенцій визначає, перш за все, вміння та здатність педагога використовувати засоби цифрових комунікацій для вибудовування своєї мережі взаємодії з іншими учасниками цифрового середовища. Це стосується як принципових питань володіння системою інтернет-комунікацій (правила, норми, мережевий етикет), так і прикладних питань уміння вибудовувати комунікації з використанням різноманітних медіа-можливостей цифрових засобів.

Технологічний компонент особистісних компетенцій педагога до реалізації освітнього процесу в цифровому освітньому середовищі визначається блоком інформаційних компетенцій, які розуміються як компетенція використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань у цифровому освітньому середовищі. Сюди включаються вміння та навички використання програмного забезпечення комп'ютерів та мобільних пристроїв, сервісів Інтернету, систем комунікацій, мультимедійного та іншого цифрового обладнання.

Описана нами система компетенцій не перекреслює, а поглиблює уявлення про вчителя як про педагога-особи, здатного наповнити процес педагогічної взаємодії глибоким змістом та особистісним змістом для учнів, створити умови активної, продуктивної пізнавальної діяльності, особистісного розвитку та самореалізації учнів, а також особистості, що прагне професійного самовдосконалення, пізнання нових технологій, що забезпечують успішну професійну діяльність у цифровому освітньому середовищі.

За основу візьмемо визначення цифрової трансформації системи освіти, дане А. Савіною: «це процес, що характеризується необхідністю комплексних перетворень щодо вирішення наступних завдань: створення необхідної інфраструктури цифрової освіти, заснованої на глибокому проникненні інформаційно-комунікаційних технологій в освітні організації всіх рівнів; формування відповідної нормативно-правової та науково-методичної бази, нових освітніх стандартів, матеріалів та програм; реалізацію пріоритетних проектів із підготовки педагогічних та адміністративних кадрів для цифрової освіти» [7, с. 208].

Як слушно стверджують група вчених таких, як А. Уваров, Е. Гейбл, І. Дворецька та ін., цифрова трансформація «зачіпає всі рівні освіти та неможлива без діяльної участі учнів, педагогів, працівників управління, всіх стейкхолдерів (зацікавлених сторін), включаючи батьків та роботодавців, політиків та представників громадськості» [6, с. 16].

Отже, цифрова трансформація навчальної діяльності у початковій школі – це реальність та водночас виклик сучасності. Вона заснована насамперед на впровадженні різних видів електронних ресурсів, інтернет-ресурсів, цифрових технологій, мультимедійних засобів навчання. Не викликає сумнівів, що застосування у навчальній діяльності онлайн-навчання, мобільного та адаптивного навчання з використанням віртуальної реальності, відеоуроків, мультимедійних презентацій, аудіовізуальних медіатекстів, інфографіки тощо. дозволяє підвищити ефективність та мотивацію навчання дітей молодшого шкільного віку, а також якість освітнього процесу.

Основні цілі цифрової трансформації навчальної діяльності у початковій школі, на нашу думку, полягають у наступному: покращення освітніх результатів кожного учня початкової школи; розвиток онлайн-навчання молодших школярів; трансформація та переосмислення існуючої навчальної діяльності у початковій школі; створення цифрового освітнього середовища початкової школи; розвиток гнучкості щодо навчального процесу за допомогою використання нових форм та методів навчання та організації навчальної діяльності; стимулювання навчальної активності та самостійності дітей молодшого шкільного віку за рахунок використання електронних ресурсів та інтернет-ресурсів.

Виділили основні проблеми, пов'язані з новою реальністю цифрової трансформації навчальної діяльності у початковій школі: створення необхідної інфраструктури цифрового навчання молодших школярів; формування нових освітніх стандартів, проектів та навчальних програм; перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів початкової школи; труднощі у навчальній діяльності у дистанційному форматі в силу специфіки програм із часткою практичних завдань; необхідність активної розробки онлайн-системи документації та моніторингу якості навчальних програм у початковій школі, та багато іншого.

Наприкінці статті зробимо висновок, що цифрова трансформація навчальної діяльності в початковій школі заснована на технологічному прогресі та передбачає використання проривних цифрових технологій (онлайн-навчання, мобільне та адаптивне навчання, віртуальна реальність та ін.), які розсувають межі наукового пізнання.

Література:

1. Воїндорф-Сисоєва М.Є. «Цифрова освіта» як системоутворююча категорія: підходи до визначення. *Вісник державного університету. Серія: Педагогіка*. 2018. № 3. С. 25-36.
2. Данильчук О.В. Методична система формування інформаційної культури майбутнього педагога: дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.02. Вінниця, 2003. 354 с.
3. Дидактична концепція цифрової професійної освіти та навчання / П.М. Біленко, В.І. Блінов, М.В. Дулінов, Є.Ю. Єсеніна, А.М. Кондаков, І.С. Сергєєв. Рівне, 2019. 97 с.
4. Кондаков А.М. Цифрова освіта. *Вісник університету. Серія: Інформатизація освіти.* 2019. Т. 16. № 4. С. 295-307.
5. Пріоритетний проект «Цифрова школа». *Навчальний рік*. 2018. №3 (52). С. 87-89.
6. Проблеми та перспективи цифрової трансформації освіти / А.Ю. Уваров, Е. Гейбл, І.В. Дворецька та ін. Рівне, 2019. 343 с.
7. Савіна А.Г. Цифрова трансформація освітнього простору: реалії та перспективи. *Освіта та наука без кордонів: фундаментальні та прикладні дослідження*. Рівне, 2017. С. 208-211.
8. Сергєєв О.М. Навчання у мережевих спільнотах Інтернету як напрямок інформатизації освіти. *Вісті державного педагогічного університету. Серія «педагогічні науки»: науковий журнал.* 2011. №8 (62). С. 73-77
9. Уваров А.Ю. Модель цифрової школи та цифрова трансформація освіти. *Дослідник/Researcher*. 2019. № 1-2 (25-26). С. 22-37.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗАСАДАХ СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТА АСИСТЕНТА ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ

Дар'я Поволоцька
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Біла О.О.

На сучасному етапі пошуку та впровадження сучасних технологій соціально-педагогічного супроводу учнів молодшого шкільного віку з особливими потребами актуалізується значення наукових праць О.О. Білої, Е.А. Данілавічютє, А.А. Колупаєвої, С.В. Литовченко та інших. Так, слід підкреслити, що сам термін «супровід» означає метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимального рішення в різних ситуаціях життєвого вибору. При цьому під суб'єктом розвитку слід розуміти

окрему людину, яка розвивається та розвиваючу систему (освітній, сімейний, шкільний, позашкільний й інший простір). Щодо ситуацій життєвого вибору, то О.О. Біла презентує їх через існування широкого спектру проблемних ситуацій, при розв'язанні яких суб'єкт визначає для себе шлях прогрессивного або регресивного розвитку [1, с. 26].

Часто-густо поняття «супровід» науковці ототожнюють із класичними, такими як «допомога», «підтримка» або «забезпечення». Такий підхід все ж таки не в повній мірі відбиває сутність вивчаємої дефініції. Бо, зважаючи на предмет нашого дослідження, ідеться не про будь яку форму допомоги, забезпечення або підтримки, а про застосування вчителями та асистентами інклюзивних класів саме таких, в основі яких відбувається збереження максімуму свободи учня та відповідальності його батьків за свідомий вибір варіанту оптимального рішення актуальної для дитини (або її родини) проблеми.

Підкреслимо, що супровід – це складний процес взаємодії особи, яка супроводжує, та особи, яка супроводжується, результатом якого виступає єдине рішення та дія, що веде до прогресу в комплексному розвитку супроводжуваних осіб.

Соціальний супровід переважно пов'язаний із соціальною роботою, що спрямована на здійснення системних заходів з підтримки умов, необхідних і достатніх для забезпечення життєдіяльності соціально незахищених верств населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу. Зокрема, соціальний супровід сім'ї з вихованцем із особливими потребами сьогодні виступає одним із напрямів соціальної роботи, що спрямована на здійснення системи заходів з підтримки умов, достатніх для забезпечення життєдіяльності сім'ї «групи ризику» з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення її соціального статусу.

У процесі реалізації соціально-педагогічного супроводу молодших школярів із особливими потребами та їхніх батьків учителі, їхні асистенти, соціальні педагоги та соціальні працівники здійснюють у форматі командної роботи наступні аспекти професійної діяльності: спільне створення індивідуальної карти розвитку дитини; соціальне навчання життєвим сімейним умінням; консультування сім'ї з молодшим школярем із особливостями в розвитку; інспектування сім'ї та її соціальна опіка.

Як наголошує А.А. Колупаєва, до основних принципів соціально-педагогічного супроводу батьків з учнями з особливими потребами, які співпрацюють з учителем і його асистентом слід віднести наступні: рекомендаційний принцип, що характеризує можливий і водночас необов'язковий для жорсткого виконання стиль супроводу сім'ї; дитиноцентрований принцип (або, як ще його називають «На стороні дитини» (за назвою монографії Франсуази Дольто, 1985); принцип безперервного супроводу; принцип мультидисциплінарного супроводу; принцип автономності на всіх етапах здійснення соціально-педагогічного супроводу [2, с. 20].

Згідно логіки нашого дослідження, слід акцентувати дослідницьку увагу не лише на базові принципи соціально-педагогічного супроводу вихованців і їхніх батьків, а й на з'ясування вихідних даних про моделі такого супровду. складові соціальної допомоги родині. При цьому при виборі тієї або тієї моделі слід враховувати наступні вихідні параметри: кількість дітей; наявність всіх батьків або відсутність одного або обох батьків та кількість осіб, які їх замінюють; середній прибуток на одного члена сім'ї з урахуванням прожиткового мінімуму; здоров'я батьків, іхня спроможність працювати; наявність і стан житла; соціальний стан і статус членів сім'ї у суспільстві.

Як засвідчує О.О. Біла, Р.В. Овчарова, у практичній роботі педагогічного персоналу початкової школи розрізняють декілька моделей соціально-педагогічного супроводу, а саме:

1. Педагогічна модель. Вона грунтується на гипотезі щодо наявної ситуації з недостатньої педагогічної компетентності батьків, дефіциту в них знань і вмінь виховання дітей із особливими потребами. У такому випадку суб'єктом комплексного захисту та підтримки виступає сама дитина. Така модель носить профілактичний характер та

спрямована на підвищення психолого-педагогічної культури батьків, розширення та відновлення виховного ресурсу родини, активне включення батьків у процес соціального виховання дитини. У такому випадку педагоги широко застосовують певні форми роботи: психолого-педагогічні консультації, педагогічні доручення, педагогічні практикуми тощо.

2. Соціальна модель. Така модель застосовується тоді, коли сімейні проблеми є результатом неблагоприємних життєвих обставин. У цьому випадку окрім аналізу життєвої ситуації родини необхідне втручання інших суспільних організацій.

3. Психологічна (психотерапевтична) модель використовується тоді, коли причини труднощів у дитини криються у різноманітних складностях спілкування, наявних особистісних особливостях, що є притаманними для різних членів родини. Згідно концептуальних засад у такій моделі супроводу слід, насамперед, звертати увагу на психолого-педагогічний аналіз сімейних ситуацій, аспект ретельної психодіагностики дитячої особистості, комплексну діагностику сім'ї. Практична допомога шкільної команди супроводу полягає у подоланні перешкод у спілкуванні та причин його порушення.

4. Діагностична модель грунтується на гіпотезі про дефіцит знань батьків про свою дитину або сім'ю. Об'єктом діагностики в такому випадку є родина, діти молодшого шкільного віку з особливостями в розвитку та з відхиленнями у поведінці. Діагностичні результати можуть стати підгрунтям для прийняття низки наступних організаційних рішень.

5. Медична модель полягає в тому, що в основі сімейних проблем знаходяться хвороби. Звідси постає очевидним, що така модель переважно спрямована на надання відповідної допомоги хворим членам родини та адаптацію здорових членів сім'ї до хворих.

Педагогічна спіпраця вчителя та його асистента із сім'єю дитини з особливими потребами базується на таких системоутворювальних компонентах соціально-педагогічного супроводу: освітній, психологічний, посередницький.

Освітній компонент поєднує два напрямки діяльності – це комплексна допомога у вихованні та навчанні. Допомога у навчанні є превентивною та спрямована на попередження виникаючих сімейних проблем та формування педагогічної культури батьків. Просвітницька робота у цьому контексті ведеться з передачі знань за широким колом питань (роль батьків у формуванні адекватного ставлення дитини до ровесників; значення власного прикладу та авторитету батьків у вихованні дітей; виховання дитини в родині з урахуванням її статі. До вихідної характеристики соціальних умінь, що мають набути батьки у процесі практичних занять слід віднести такі: уміння вести домашній бюджет, домашнє господарство, правильне харчування дитини залежно від її віку; навички в галузі санітарії, гігієни, дотримання етичних правил життєдіяльності родини, її духовного життя, культури взаємостосунків між членами сім'ї, адекватного соціального реагування на проблемні ситуації тощо. Комплексна допомога у вихованні дитини надається батькам через їх консультування, штучне створення спеціальних виховних ситуацій із дитиною для наступного вирішення через пошук низки актуальних заходів із своєчасної допомоги всім суб'єктам.

Психологічна складова соціально-педагогічного супроводу та допомоги містить такі компоненти: соціально-психологічну підтримку та корекцію. Соціально-психологічна підтримка спрямована на створення сприятливого мікроклімату в сім'ї у період короткочасної кризи. Психологічну підтримку сім'ям, що зазнають різні види стресу, педагогічна команда може здійснювати, якщо у її учасників є додаткова психологічна освіта. Окрім цього, таку роботу покликані виконувати психологи та психотерапевти, як представники різних служб, інклюзивно-ресурсних центрів тощо. Найбільш ефективною така робота видається тоді, коли допомога сім'ї здійснюється комплексно: вчитель, його асистент і соціальний працівник визначає проблему, аналізуючи міжособистісні відносини в сім'ї, відносини сім'ї з суспільством; психолог за допомогою психологічних тестів й інших методик виявляє ті психічні зміни у кожного члена сім'ї, що призводять до

конфліктів; психотерапевт, психиатр проводять лікування тощо. Корекція міжособистісних відносин відбувається найчастіше, коли в сім'ї має місце психічне насилля над дитиною, що призводить до порушення її нервово-психічного та фізичного стану. До такого виду булінгу відносяться залякування, образи дитини, приниження її честі і гідності, порушення довіри тощо. Пріоритетне завдання для сучасних педагогів у цьому зв'язку полягає у наданні своєчасної допомоги в усвідомленні батьками того, у якій формі вони взаємодіють один з одним, як саме їхнє спілкування можна зробити більш конструктивним.

Посередницький компонент соціально-педагогічного супроводу та допомоги містить в три складові: допомога в організації, координації та інформування. Допомога в організації спрямована на організацію сімейного дозвілля (сімейних клубів, свят, конкурсів, літнього відпочинку тощо), благодійних акцій, аукціонів тощо. Допомога в координації спрямована на активізацію різних відомств та служб зі спільного розв'язання проблем конкретної сім'ї та гармонізації життєдіяльності конкретної дитини в ній. Такі проблеми можуть бути пов'язані й з передачею дитини в прийомну родину, з усиновленням дитини тощо. Допомога в інформуванні спрямована на забезпечення всіх членів сім'ї інформацією з питань комплексного соціального захисту. Вона проводиться у формі консультування. Питання можуть стосуватися як житлового, трудового, громадського, пенсійного законодавства, прав дітей, жінок, членів родиниіз особливими потребами, так і проблем, які існують у середині самої сім'ї. Така допомога надається кожному члену сім'ї, а також всім дітям, з якими погано поводяться або зовсім не турбуються про них. Погане поводження означає нанесення пошкоджень, насилля або залучення їх до непосильної праці. Відсутність піклування припускає й зневажливе відношення при догляді за дитиною, що включає харчування, медичну допомогу тощо. Як крайній захід цей вид допомоги передбачає рекомендації на позбавлення батьківських прав, передачу дитини в інші умови сімейного виховання. Але така міра повинна застосовуватися у виключних випадках, тому як для емоційного здоров'я дитини дуже важлива атмосфера сім'ї. Щоб допомогти дітям залишитись у сім'ї, команда супроводу тривалий час спостерігає за тим, що відбувається вдома, консультує батьків, інформує їх про правові вимоги та вживає судові санкції як засіб мотивації до позитивної зміни життя дитини.

До групи основних методів супровіду дитини молодшого шкільного віку з особливостями та її сім'ї належать: опитування, спостереження, перенавчання, переконання, заохочення, самоаналіз, сімейна терапія, побутове обслуговування, фасилітація, інгібіція, нормування, контроль, показ перспективи, регламентування, сповідальний метод тощо.

При цьому індивідуальний супровід відбувається шляхом надання гарантованої допомоги саме тим членам сім'ї, які її потрубують. Системний супровід здійснюється центрами та службами в декількох напрямках: участь у розробці та реалізації програм розвитку освітніх систем з урахуванням створення більш комфортних умов для розвитку дітей; проєктування нових типів освітніх, соціальних закладів (наприклад, школа для прийомних батьків тощо); створення профілактично-корекційних програм, спрямованих на подолання проблем, характерних для багатьох сімей (наприклад, програма «Діти-мігранти»).

Література:

1. Біла О.О. Першооснови соціально-педагогічного проектування: Навчально-методичний посібник. Одеса: Астропринт, 2012. С. 260.

2. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Київ: «А.С.К.», 2012. С. 308.

ІВАН МАРЧУК- ГЕНІЙ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Юлія Свистунова
студенка 4 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Паньків Г.С.

Мистецтво охоплює майже весь світ. Без нього світ перестане бути таким гарним та яскравим, бо великі митці, художники доповнюють його своїми яскравими творчими барвами.

Наша країна має багато талановитих людей. Багато наших геніїв відомі усьому світу – це письменники, композитори, співаки, художники, які не перестають всіх дивувати та зачаровувати. Один із таких геніїв є художник Іван Марчук.

Я хочу розповісти про цього митця, бо на мій погляд, він створює сучасну історію мистецтва, який створив приблизно 5200 тисяч робіт. Творчий шлях художника і зараз не перестає нас дивувати, тому хочеться, щоб люди дізналися про дивовижний творчий шлях нашого українського художника Івана Марчука.

Зараз роботи митця можна побачити на всіх ділянках світу, багато людей шанують творчість художника та купують його роботи. Але життя творця не є таким безхмарним та світлим.

Іван Марчук народився не в багатій сім'ї, у селі Тернопільської області. Малювати почав змалку, тому сумнівів не було, що хлопчисько стане художником. Починаючи свій творчий шлях Іван Марчук зазнав багато критики зі сторони мистецтвознавців, художників та влади.

На той час на Україні мистецтво мало багато стилів, напрямків і тому художникам треба було активно боротися за свою творчість, а точніше її існування [2, с. 12].

Митець прагнув до індивідуальності, несхожості. Йому хотілося знайти щось таке невідоме, але дуже близьке, тепле для кожної людини.

Закінчивши навчання художник почав шукати себе. Він створював величезну кількість нових робіт. Але інші художники та його вчителя не визнавали цю творчість.

Іван Марчук був творцем нового стилю в мистецтві, який він назвав «пльонтанізм», від слова пльонтати. Цей стиль виник у роботі над пейзажем, під час якої у художника з'явилося осяяння, яке завдало великий крок у новий творчий світ.

Відразу отримати визнання художнику не вдалося, тому Іван Марчук був вимушений шукати відзнаку закордоном.

Вирушивши до Америки художник майже відразу знайшов себе, виявився у своїй посудині. На одній з перших виставок українського художника, глядачі були в захваті та купили майже половину його картин. Після цього вибуху творчість Марчука рознеслася не тільки по Америці, а й по Європі, Австралії.

Художник створював все більше та більше нових шедеврів для глядачів, які були очаровані теплотою зображень рідної землі митця [1, с. 335].

На Україні риси індивідуальності, сміливе вираження власних думок та поглядів Івана Марчука сприяли до відчуження та не сприйняття його як українського художника. Митцю навіть заборонили виставлятися, тому що тогочасна влада була невдоволена поглядами художника. Але через великий проміжок часу країна змінила своє ставлення до художника, побачивши його популярність закордоном, любов глядача та нарешті визнала Івана Марчука як заслуженого митця України.

Для Марчука – мистецтво є невіддільною складовою його життя. Тому зараз художник не перестає нас дивувати.

У сучасному мистецтві Іван Марчук є генієм, якого полюбляють у всьому світі. Полюбивши його стиль живопису глядачі тільки, що і роблять, як чекають на нову виставку, яка перенесе їх у далеку цікаву подорож. Художника називають патріархом авангарду, настільки він популярний та шановний.

Завдяки авангарду та модернізму, художник почав власний шлях у мистецтві.

Художник говорить: «Кожен мій світ має назву. І кожен – технологію та змістовне навантаження. Усі вони різні.» Роботи художника майже сплетені тонкими ниточками різного кольору, такі теплі, але майже об'ємні та деталізовані. Всі хитрощі полягають в ефекті спеціального мазка, який відтворює тільки Іван Марчук, і ніхто інший. Дивовижне мереживо створюються за допомогою тонких ниточок фарби, яке потім ніби підсвічується різними відтінками. Тому завдяки цієї техніки на картині здається ніби ілюзія освітлення [3, с. 16].

Сьогодні художник дивує, зворушує до теплоти не тільки глядача, а й критиків усього світу. Наш художник продовжує виставлятися у найкращих музеях та галереях світу, що надає ще більшого поштовху до творчості митця.

Метою моєї статті є – ознайомлення з творцем українського мистецтва, з великим внеском художника у світове та українське мистецтво. Заохотити людей до творчості, мистецтва в цілому, викликати гордість за талановитих людей, які народилися і внесли вагомий внесок у нашу країну.

Зараз мистецтво охоплює людину майже усюди, навіть в простих речах є оригінальність та креативність, але не всі це помічають.

Просвітництво відіграє велику роль для людини у житті. Навчаючись усе своє життя, художник отримав величезний досвід і завдяки цьому має такі різні за стилем, характером роботи, які притягують до себе. Можна сказати, що митець провів велику працю у житті, створюючи нові шедеври, що блискають своєю оригінальністю, привертаючи до себе все нові погляди.

Українському генію прийшлося відстоювати свою творчість протягом тривалого часу, це зробило його ще сильнішим та талановитішим у його справі, подарувало художнику любов публіки. Зараз для Івана Марчука відкрите вікно у безкрайню свободу, яке дарує людям нові теплі враження.

Іван Марчук пройшов великий досвід з навчання та практики у багатьох країнах світу, отримав визнання у всьому світі та на Батьківщині. Метою моєї праці є – доказ, що проста людина, маючи певні труднощі у житті, наперекір усьому змогла отримати визнання, яке так довго чекала. Художник слідуючи за своєю мрією з дитинства, працюючи над собою став великим художником у світі. Наперекір складним обставинам Іван Марчук не зрадив свою індивідуальність, а навпаки розвинув її.

Такі сміливі люди, як Іван Марчук є переможцями, що змогли побороти труднощі та протистояти усім заборонам.

Мета моєї статті – ознайомлення з генієм сучасності українського живопису. Також поглиблення знань з історії мистецтва нашої країни, розгляд творчості видатного художника, який протистояв бурхливій критиці тогочасної влади та зумів завоювати любов у всьому світі.

Завдяки своїй любові до рідного краю, художник створює немов би такі живі, теплі картини, які близькі майже до кожної людини. Ця безкрайня теплота зворушує та торкає глядача у саме серце. Художник зобразив багато куточків нашої країни, які цікаво буде подивитися кожному з нас та відчути теплі емоції та любов, яку вклав митець у свої картини – у своє творче життя.

Література:

1. Абрамович С. Д. Світова та українська культура. Львів: Світ, 2004. 335 с.

2. Булавко В. Художник місячного сяйва. *Освіта України*. 2005. С. 12.

3. Шевченко Т. Іван Марчук: «Зі своїми картинами я… розмовляю». *Експрес*. 2002. С. 16.

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА НОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ

Вікторія Сердюченко
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Бухнієва О.А.

У статті розглядається необхідність впровадження в освітній процес інноваційного інтерактивного навчання, спрямованого на розвиток творчих здібностей та формування творчої особистості. Автор аналізує основні підходи до застосування інтерактивних технологій у процесі навчання та виховання під час уроків музики. Подібні технології навчання розвивають у учнів пізнавальні навички, здатність творчо мислити та орієнтуватися в інформаційному просторі.

Нові запити суспільства XXI століття висунули сучасні вимоги до підготовки майбутніх компетентних фахівців, та зумовили необхідність пошуку та впровадження нових сучасних технологій навчання. У підготовці майбутніх вчителів склалася стала система підготовки, у якій використовуються традиційні форми проведення занять: урок, практичні, лабораторні роботи, консультації, різні форми позакласної роботи. У зв'язку з переходом на інтерактивні форми навчання учнів виникає потреба у зміні технологій, форм і методів проведення занять, що дозволить уникнути наслідків наявного протиріччя між теоретичною підготовкою та ефективністю практичної роботи. Це й зумовлює необхідність розробки та використання інноваційних технологій навчання з метою формування основних компетентностей в учнів.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі інтерактивного підходу у підготовці учнів присвячені дослідження таких вчених: М. Кларін, Н. Бібік, І. Зязюн, Г. Гуревич, О. Локшина, О. Макарова, О. Овчарук, М. Поборченко, А. Пометун, А. Савченко, В. Сластьонін, А. Хуторський та ін.[1].

Під навчанням, заснованому на інтерактивних технологіях, розуміється навчання, що будується на визначенні, освоєнні та демонстрації умінь, знань, типів поведінки та відносин, необхідних для конкретної навчальної діяльності. Ключовим принципом цього навчання є орієнтація на результати, значущі для сфери праці. Т. Ніколаєнко під інтерактивним підходом розуміє «орієнтацію на організацію навчально-пізнавальної діяльності у вигляді моделювання різноманітних ситуацій у різних сферах життєдіяльності особистості» [3, с. 57].

Основними завданнями інтегрованого предмета «Музичне мистецтво» є залучення учнів до духовних цінностей, формування особистості творчим мисленням, засвоєння школярами цінностей музичної культури, виховання естетичного ставлення до дійсності. Естетичне виховання має бути нерозривно пов'язане з моральним. Естетика без етики мертва. Тому безперечно, що завдання естетичного та морального виховання особливо актуальні зараз, у наш час. Зараз особливо гостро відчувається, що у наш час відбувся небачений розрив між культурою та освітою. «За роки навчання випускник (школяр) має не лише підготуватися до дорослого життя, а й наздогнати людство у його культурному розвитку, а згодом створити себе за законами культури» [5, с. 47].

У XXI столітті змінився підхід до сучасної школи. Питання активізації навчання школярів ставляться до найбільш значимих проблем освіти нині і допомагають вирішити деякі завдання у навчальному, а й у виховному процесі школярів. Щоб досягти результатів у роботі з формування творчої активності особистості учнів та її самореалізації необхідно вирішити такі завдання:

- створити умови для творчої активності школярів;
- розвивати пізнавальний інтерес та спонукати до самостійної діяльності учнів;
- навчати навичкам успішного спілкування (уміння слухати та чути один одного, вибудовувати діалог);

- формувати загальнолюдські цінності; -організувати атмосферу для самореалізації особистості.

Орієнтація освітніх установ на цілі та перспективні види діяльності вимагає прийняття інших принципів та підходів до відбору та конструювання змісту освіти, оновлення організаційних форм, розробки та конструювання технологій навчання.

У теперішний час необхідні нові підходи до викладання предмета «Музичне мистецтво» у школі. Для кращого засвоєння учнями основної освітньої програми представлені особистісні, предметні та міжпредметні вимоги до школяра. Для отримання високих результатів освіти, у програмах розроблено універсальні навчальні дії. Робота на уроці повинна вестися так, щоб учень не приймав знання у готовому вигляді, а докладав зусилля до пошуку нового, умів розмірковувати. Для цього у стандартах нового покоління сформовано декілька видів універсальних дій; особистісні, пізнавальні, регулятивні.

Ці тенденції вимагають змін стратегії освіти та навчання підростаючого покоління. Великий інтерес до оновлення освітніх моделей, технологій та методів. На даний час творчими групами розроблено навчально-методичні комплекти з предмету «Музичне мистецтво», до яких входять підручники та творчі зошити для учнів. Це сприяє глибокому освоєнню їхнього змісту. Особлива увага приділяється педагогічним інноваціям, впровадженню інтерактивних технологій викладання музики.

Головною відмінною рисою інтерактивних методів навчання є ініціативність учнів у навчальному процесі, здатність до колективної роботи та партнерського спілкування учнів між собою та з педагогом.

Слід виділити кілька методів інтерактивного навчання, які активно використовуються на уроках музичного мистецтва у школі:

- мозковий штурм;
- групова робота (дрібними групами);
- рольові ігри;
- музичне портфоліо;
- аналіз конкретних ситуацій;
- рефлексія [5, с. 77].

Методика інтерактивного особистісно-орієнтованого навчання передбачає «вибір конкретної педагогічної технології та методів навчання з метою формування творчого потенціалу особистості, розвитку у учнів креативних якостей таких як: емоційність, уява, оригінальність, критичність мислення, здатність аналізувати та оцінювати явища, здатність до самостійної дослідницької пошукової роботи.

Сучасна педагогіка пропонує досить багато різних педагогічних технологій, які допомагають постійно розвивати креативність учнів.

Інтерактивні методики навчання – основні складові нових технологій. Зміни життя в суспільстві вимагають і відповідних змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значимість та привабливість традиційної організації навчання. Передача готових знань від вчителя до учня перестає бути основним завданням навчального процесу.

Зараз важливо викликати інтерес до навчальної теми, перетворити аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Якщо вчитель у своїй роботі використовує активні форми та методи навчання, це дає можливість сприяння у вирішенні поставлених питань, формуванню в учнів основних компетентностей. Активні форми навчання будуються на інтерактивній взаємодії, у якій здійснюється взаємозв’язок як між учителем і учнями, а й між учнями у навчанні. Викладач частіше виступає у ролі консультанта.

Інтерактивні способи і прийоми – це одні з основних методів розвитку особистісних орієнтацій школярів.

Інтерактивні методи («inter» – взаємний, «act» – діяти) – означають взаємодію, перебування у режимі розмови, діалогу з будь-ким. На відміну від активних методів,

інтерактивні орієнтовані більш широке взаємодія учнів як з учителем, а й друг з одним і домінування активності учнів у процесі навчання. Місце вчителя в інтерактивних уроках зводиться до напряму діяльності учнів досягнення цілей уроку. Вчитель також розробляє план уроку (зазвичай це інтерактивні вправи та завдання, під час виконання яких учень вивчає матеріал). Отже, основними складовими інтерактивних уроків є інтерактивні вправи та завдання, які виконуються учнями. Важлива відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних у цьому, що виконуючи їх, учні й не так закріплюють вже вивчений матеріал, скільки самостійно вивчають новий [4, с. 29].

Щоб створити невимушену, довірливу атмосферу на уроці, пропонуємо використовувати фрази: «Я запрошую вас, юні друзі, у…» або «Сьогодні ми в гостях…». Ці прийоми використовуються при інтерпретації музичних творів. Це дозволяє учням творчо мислити, аналізувати, фантазувати та розкриває емоційну сторону учнів.

Робота у парах. Одним із способів залучення кожного учня у роботу є організація питань одне одному. Це активізує інтерес, викликає дух змагання, посилює мотивацію навчання. Інший вид роботи у парах – обговорення проблемної теми, яке розвиває навички успішного спілкування між однолітками, з іншого боку, розвиває вміння відстоювати свою думку.

Інтерактивне навчання представляє навчання, побудоване на взаємодії всіх учнів та педагога. Всі учні виявляються залученими до процесу пізнання і мають можливість розмірковувати та рефлексувати. Дуже важливо створити ситуації занурення у творчу діяльність, у яких діти починають із освоєння найпростіших методів та пошуку засобів їхнього перетворення. Надалі, у процесі інтерактивної музичної освіти, діти створюють свої особисті музичні простори. В результаті творчих завдань, вправ вони змінюються і стають більш самостійними і активними.

Використанням інтерактивної стратегії вчитель музичного мистецтва регулює навчально-виховний процес і займається його спільною організацією, визначає загальний напрям (готує заздалегідь необхідні завдання та формулює питання або теми для обговорення в групах), контролює час та порядок виконання наміченого плану роботи, консультує, роз’яснює складні терміни та діалогове навчання, допомагає у разі серйозних труднощів, застосовує стратегії чи методи кругової взаємодії. Спільна робота учнів у процесі пізнання, вивчення музичного твору означає, що кожен, хто навчається, робить свій індивідуальний внесок, обмінюється знаннями, ідеями та інтерактивними методами діяльності.

При використанні інтерактивних методів роль викладача різко змінюється, перестає бути центральною, він лише регулює процес і займається його спільною організацією, готує заздалегідь необхідні завдання та формулює питання чи теми для обговорення у групах, дає консультації, контролює час та порядок виконання наміченого плану. В.О. Сухомлинський говорив, що найкращий учитель той, хто забуває про те, що він учитель. Варто вчителеві відкинути менторський тон, виявити справжній інтерес, забути, що він знаходиться «нагорі» і «встати поруч», як учні відгукнуться, виявлять щиру зацікавленість у спілкуванні. Учасники звертаються до соціального досвіду – власного та інших людей, у своїй їм доводиться розпочинати комунікацію друг з одним, спільно вирішувати поставлені завдання, долати конфлікти, знаходити спільні точки дотику, на компроміси.

Переваги інтерактивних методів навчання. Насамперед, інтерактивні методи:

- пробуджують у учнів інтерес;
- заохочують активну участь кожного у навчальному процесі;
- звертаються до почуттів кожного учня;
- сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу;
- надають багатоплановий вплив на учнів;
- здійснюють зворотний зв’язок (у відповідь реакція аудиторії);
- формують у учнів думки та відносини;
- формують життєві навички;

- сприяють зміні поведінки.

Інтерактивна діяльність під час уроків передбачає організацію та розвитку діалогового спілкування, що веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення загальних, але значимих кожному за учасника завдань [3].

Інтерактивне навчання виключає домінування як одного виступаючого, і однієї думки з інших. У ході діалогового навчання учні навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на уроках організуються індивідуальна, парна та групова робота, дослідницькі проекти, рольові ігри, робота з документами та різними джерелами інформації, творчі роботи, малюнки та ін. Наприклад, особливості методу «Мозковий штурм». Він є методом продукування ідей і рішень у процесі групової роботи. Його мета полягає у запровадженні групового обговорення для вирішення проблемної ситуації на уроці.

За допомогою інтерактивних технологій діти отримують уявлення про різну висоту та тривалості музичних звуків, тембрового, динамічного, регістрового забарвлення, зв'язку музичної та мовленнєвої інтонації, про жанри, форми, стилі музики різних епох.

Наведемо приклад реалізацію методу «Три ідеї» під час уроків музики. Вчитель музики зачитує коротку розповідь чи дає прослухати музичний твір. Учням необхідно уважно вислухати та передати зміст оповідання чи музичного твору трьома простими пропозиціями. Перемагає той учень, розповідь якого коротша і при цьому точніше передає зміст. Даний метод сприяє розвитку дуже важливого вміння - виділяти головне та орієнтуватися в інформаційному потоці, а також спрямований на розвиток вміння скласти план, конспект, реферат [2, с. 32].

Література:

1. Волканова В. Інноваційні технології навчання від А до Я. К, 2011. 96 с.

2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [метод. допомога.] [Авт. сост.: О. Пометун, Л. Пироженко]. К.: АПН, 2002. 136 с.

3. Педан-Сліпухіна О. Методична скарбничка. *Спільна історія. Діалог культур:* [навч. посібник.] Львів: ЗУКЦ, 2013. С. 225-246.

4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.-метод. допомога. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженка; за ред. О.І. Пометун]. Х.: Вид-во Х., 2004. 192 с.

5. Садовий М.І. Роль творчих завдань у підготовці майбутніх вчителів [матер. конф., 07-08 жовтня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський]. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2015.

РОЛЬ ФАНТАЗІЇ В ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Юлія Славова
студентка 4 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Паньків Г.С.

В сучасному світі все гостріше постає питання виховання всебічно творчої особистості. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку творчих процесів. Значущим стає виявлення творчої уяви та становлення при вивченні дітей середнього віку. У процесі розвитку творчої особистості важливу роль відіграє фантазія дітей у процесі образотворчої діяльності.

Середній вік у дітей характеризується багатьма переломними моментами у житті. У цей період відбувається перехід до статевого дозрівання. Розвиток всіх процесів у цей віковий період відбувається бурхливо та складно. Важливою стає соціальна ситуація

розвитку. На перший план у дитини виходить спілкування з однолітками, серед яких з'являються авторитети. В даному віці діти дуже відрізняються один від одного за інтересами, рівнем інтелектуального розвитку, світоглядом та рівнем особистісного розвитку. З'являються нові мотиви навчання, пов'язані з формуванням необхідних умінь та навичок.

Фантазування завжди тісно пов'язаний із процесом сприйняття, пам'яті та мислення та протікає у зв'язку з ним. Коли людина сприймає образи, вони не обмежуються відтворенням побаченого. Навіть у процесі репродукції сприйнятих образів зазвичай з'являється те, чого вона сама не сприймала і те, чого взагалі не було. У процесах сприйняття нових обазів фантазія доповнює створені в образах пропуски за допомогою сенсорного сприйняття змісту. Фантазія відповідає за створення перцептивного образу або ілюзії. Проте фантазія дуже полегшує сприйняття в несприятливих умовах [6].

Фантазія відіграє одну з головних ролей у створені продуктів образотворчої діяльності. Фантазія – це психічний процес, який є важливим для розвитку творчої діяльності. Фантазія тісно пов'язана з мисленням та розумінням важливості того, що фантазує людина. Фантазія створює те, чого не існує. Розвиток фантазії відбувається в процесі вищих психічних функцій – від мимовільної уваги до довільної, від репродуктивної до творчої. Проте цей процес може порушуватись через ряд причин:

– педагогічна запущеність;
– використання точних психологічних прийомів формування [5].

Фантазія має тісний зв'язок з уявою людини.

Уявою вважають відтворення реальності в нових, більш незвичайних зв'язках та поєднаннях. Вона заснована на переробці вже відомого досвіду та полягає у створенні нових образів тих об'єктів та подій, які насправді ніколи не були сприйнятими.

Психіці властива образна генеративність, тобто здатність продукувати і видозмінювати образи реальних і вигаданих об'єктів і ситуацій. Виділяють наступні форми образної активності психіки:

– репродукція (відтворення образів в пам'яті);
– образна категоризація (створення узагальнених образів, образних понять і схем, абстрактних символів);
– перетворення (динамічні зміни образів в процесі уявлення, фантазування, розгортання сновидінь, розвитку образних понять);
– образна творчість (свідоме та несвідоме здійснення нових образів, символів, образних ідей);
– моделювання (створення реалістичних образних картин і проектів майбутнього);
– символічна генералізація (свідоме і несвідоме узагальнення символів);
– спонтанне генерування образів (сновидінь, марень і фантазій, проявів психопатологічних станів);
– образне трансцендування («прозріння», «провидіння», «передбачення», що відбуваються при змінених станах свідомості) [6].

У середньому віці образотворча діяльність відіграє значущу роль у формуванні гармонійно розвиненої особистості. Видатні психологи, педагоги та мистецтвознавці (С. Коновець, О. Рожкова, І. Зязюн, Р. Кропіна, В. Малятко та інші) зазначають, що образотворча діяльність у даному віці є потужним засобом впливу на світогляд дитини та розглядається як діяльність, що пов'язана з відбиттям дійсності або фантазії в наочних чи зорових образах, спосіб передачі в мистецтві. Це мистецтво об'єднує собою живопис, графіку та скульптуру. Художні творчість дітей середнього віку відображає сприйняту дійсність, відтворює як чуттєвий, так і духовний посил, внутрішній світ людини. Отже, характерною особливістю образотворчої діяльності у середньому віці є видима схожість та подібність образу й реальності [1].

Фантазія у процесі образотворчої діяльності має наступні особливості:

1) вона розгорнуте в часі, відбувається не одноактно, миттєво, а триває хоча б кілька секунд, а, як правило, і набагато довше – кілька хвилин;

2) вона не однорідне, аморфне, а містить у собі різні етапи, операції, способи, процедури, що не одного змінюють або не з одним взаємодіють, причому звичайно результати первісних операцій включаються до складу останніх тощо;

3) вона відбувається на декількох якісно різних рівнях, включає у свою структуру різні шари [6].

Образотворча діяльність дітей середнього віку має творчий характер та інтегрує:

– пізнавальну діяльність (унаслідок неї дитина відображає об'єктивну дійсність, вона пізнає взаємозв'язки між особистістю й суспільством. Відбувається процес відображення світу через творчість власного внутрішнього «Я»;

– перетворювальну діяльність (полягає в тому, що підліток у процесі діяльності перетворює створений образ, трансформує різні сюжетно-композиційні відносини, видозмінює просторово-часові зв'язки для вираження власної думки;

– ціннісно-орієнтовану діяльність (завдяки ній дитина виражає своє ціннісне ставлення до світу, відображає явища дійсності крізь призму своїх інтересів;

– комунікативну діяльність (вона передбачає пряме або неопосередковане спілкування глядачем своїх творчих робіт [4].

В образотворчій діяльності відбувається:

– створення художнього образу;

– вибір засобів виразності (графічних, живописних, пластичних, декоративно-силуетних);

– взаємозв'язок різних засобів і їх самостійний вибір дітьми;

– художньо-творчий розвиток підлітків, основою якого є особистісна позиція, бажання самовиразитися;

– розвиток здібностей до образотворчої діяльності (емоційна чутливість, сенсорика, творча уява, відчуття кольору, форми, композиції).

Процес фантазування відбувається в тісному зв'язку з процесом мислення. Мислення й фантазія схожі тим, що:

– є формами реалізації аналітико-синтетичної діяльності мозку;

– належать до вищих, специфічно людських психічних функцій;

– прогностичні, тобто проникають в майбутнє, дають можливість його передбачати;

– виникають в проблемних ситуаціях, тобто ситуаціях невизначеності, що містять протиріччя між відомим і шуканим (невідомим);

– мотивовані, тобто обумовлені потребами особистості, життєвою необхідністю [6].

У розвитку образотворчої діяльності дітей середнього віку важливою є вікова періодизація. У 8-12 років послабляється зовнішня фізична активність та посилюється розумова. У цей час діти активно використовують у роботах пунктуальні рисунки. Зникає схематичність, зображення стають більш правдоподібними, деталізованими. Діти прагнуть максимально відобразити предмети за допомогою контурів та силуетів. Фантазія у цьому періоді не відіграє важливої ролі. Діти намагаються відобразити дійсність, а не створити новий продукт. Після цього періоду наступає об'ємно-просторовий. Сюди відносять вік від 12 до 15 років. У цей час діти зображають об'єкти в об'ємному вигляді [2].

Фантазія дітей середнього віку під час образотворчої діяльності фокусується на сприйнятті того матеріалу, з якого буде зроблено щось нове. Потім іде процес переробки цього матеріалу. Складовими процесу сприйняття у фантазуванні є дисоціація (тобто аналіз) та асоціація (синтез).

Проте на цьому процес фантазування під час образотворчої діяльності не завершується. Цей процес буде закінчено лише тоді, коли уява буде втілена у зовнішньому

образі, отримає «матеріальне тіло», почне реально існувати. Тоді уява стане дійсністю та фантазія здійсниться.

Фантазія, що створює нові образи, є необхідною умовою для розвитку творчих здібностей дітей середнього віку. Ці образи створюються шляхом вигадування та з'єднання нових елементів. Іноді вони бувають позбавлені художньої правди, проте це не є катастрофою. Фантазія надає юному митцю певний запас образів та намічає способи їх поєднання. Важливими на етапі поєднання образів виступають естетичні почуття дитини середнього віку. Творчість може набувати неусвідомленого процесу, у якому фантастичні образи поєднуються в художню єдність без розумового контролю та без критичної діяльності. Такий прояв фантазії характеризується піком натхнення і має ознаки імпровізації. Фантазія надає достатньо багатий матеріал для знаходження шляхів аналізу та перевірки всього того, що може мати наукове значення. За своїм походженням в процесі образотворчої діяльності фантазія народжує нову ідею, яка виходить за межі навколишнього світу. Згодом вона перетворює ідею на зримий образ [7].

Мотивом фантазії в образотворчій діяльності дітей середнього віку виступає потреба у пошуковій діяльності, прагненні новизни, чогось незвичайного. Також до цих мотивів відносять незадоволені бажання. Істотним є мотив самоствердження та самовираження, бажання затвердити свою особистість на певних позиціях.

У процесі фантазування не може бути обмежень. Ці прояви спонтанні, проте в цій спонтанності спостерігається послідовність всіх фаз психіки:

– інтуіція;
– мислення;
– почуття [7].

Фантазія в образотворій діяльності дітей середнього віку виконує наступні функції:

– прискорює процес розвитку просторового мислення і образного бачення;
– розвиток розумових здібностей;
– зменшення тривожності;
– доступність;
– розвиток координації.

Також фантазія впливає на нервову систему, емоційну сферу та естетичні почуття. Дитина використовує образотворчу діяльність як спосіб виявлення дійсності та своїх взаємозв'язків з нею. За її роботами можна зробити висновок про рівень її розвитку і ступінь психічної зрілості [3].

Отже, можна зробити наступні висновки. У процесі дорослішання діти середнього віку починають виділяти себе з навколишнього світу. У них формуються світоглядні установки, які відіграють важливу роль у подальшому становленні особистості.

Важливу роль в образотворчій діяльності відіграє фантазія. Фантазія виступає психічним процес, під час якого створюється абсолютно новий продукт творчості. Фантазія тісно пов'язана з мисленням та розумінням важливості того, що фантазує людина. Розвиток фантазії відбувається в процесі вищих психічних функцій – від мимовільної уваги до довільної, від репродуктивної до творчої. Мотивом фантазії в образотворчій діяльності дітей середнього віку виступає потреба у пошуковій діяльності, прагненні новизни, чогось незвичайного.

Література:

1. Атаманчук Н. М. Арт-терапія як засіб вивчення та подолання бар'єрів у спілкуванні підлітків. *Наука і освіта*. 2015. №3. С. 12-16.

2. Васянович Г. П. Основи психології : навчальний посібник. Київ : Педагогічна думка. 2012. 114 с.

3. Краснова Н. М. Формування світовідображення в учнів 5–7 класів спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю у процесі образотворчої діяльності : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07. Київ: 2015. С. 195-219.

4. Краснова Н. М. Образотворча діяльність як засіб відображення світу підлітками. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 30. С. 67-71.
5. Кузнєцов М. А. Психологія уяви: Навчально-методичний посібник. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
6. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник . 2-ге вид., доп. Київ: Либідь, 2001. 288 с.
7. Череповська Н. І. Особливості формування символічного образу в художньо-графічній діяльності підлітків : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07. Київ: 2006. 236 с.

МОНОГРАФІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ Л. УКРАЇНКИ В 1-4 КЛАСАХ

Світлана Стрішкова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С.Д.

Визначальними компонентами літературного розвитку здобувачів початкової освіти науковці називають «стійкий інтерес до читання, практичні вміння, пов'язані з вибором книг, критичним засвоєнням їх змісту, сформованість читацького кругозору, літературознавчих уявлень та вмінь» [2, с. 9].

Так, у загальновизнаній методиці літературного читання йдеться про те, що «вивчення життєвого і творчого шляху письменника – важлива ланка в системі викладання літератури в школі. Насамперед, це пояснюється тим що життя та діяльність визначного майстра слова є найкращим коментарем до його творів» [3, с. 186].

Методисти (Н. Волошина, Т. Качак, Є. Пасічник та ін.) у процесі опрацювання художніх творів доводять значущість ознайомлення молодших школярів з біографічними відомостями українських літераторів-класиків.

Вивченню поетичної спадщини видатних постатей у класичній літературі присвячено немало сторінок у підручниках з літературного читання різних авторів. Імпонує системний підхід до літературного розвитку здобувачів початкової освіти шляхом поетапного ознайомлення з творами поетів-класиків у 1-4 класах. Уже на матеріалах Букваря [1, с. 146] представлено деякі відомості про їхній життєвий та творчий шлях. Наприклад, першокласникам пропонується для читання така стаття про Лесю Українку – найяскравішу вітчизняну поетесу, що залишила у спадок нащадкам прекрасні поетичні твори:

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Леся Українка — велика українська поетеса.

У дитинстві Леся була дуже жвавою і допитливою дівчинкою. У чотири роки вже добре читала. Улюбленими творами дівчинки стали вірші Тараса Шевченка, українські народні казки, книжки про дивовижні подорожі.

Леся Українка щиро любила Україну, свій народ. Написала для дітей і дорослих багато віршів та казок. Роками з любов'ю збирала вона українські народні пісні.

Твори Лесі Українки відомі далеко за межами нашої країни.

146

У наступних класах продовжується вивчення творчості Л. Українки, в кожній із Читанок дітям молодшого шкільного віку в доступній формі подано життєвий і творчий шлях поетеси. Знайомство з її біографією слугує поглибленню уявлень здобувачів початкової освіти про поетичну спадщину геніальної української поетеси, розкрити окремі події життєвого та творчого шляху, сформувати на цій основі власне ставлення до її творчості. Молодшим школярам така робота видається захопливою та пізнавальною. Працюючи над літературними кросвордами, відгадуючи символи в учнів початкових класів з'являється спроба побачити авторський задум, що сприяє їх мотивації, створює позитивний настрій для подальшого вивчення монографічної творчості Лесі Українки в 2-4 класах. З цією метою доцільно запропонувати третьокласникам і четвертокласникам провести певну дослідницьку діяльність:

1) пошук та аналіз текстових та інформаційних джерел про життя та творчість Лесі Українки;

2) відбір наочного матеріалу та літературного супроводу до них за даною темою;

3) робота з обраними малюнками, ілюстраціями;

4) оформлення пошукової роботи у різних техніках [4, с. 104].

Наші педагогічні спостереження над дидактичною структурою уроку літературного читання в початкових класах, здійснені впродовж формувального експерименту, доводять, що етап вивчення життєвого і творчого шляху письменників чи поетів у багатьох випадках супроводжується певними труднощами, пов'язаними, в першу чергу, з тим, що класовод не завжди спроможний у доступній для молодшого шкільного віку формі цікаво ознайомити вихованців із літературним матеріалом з огляду на брак літературознавчої підготовки. Це, в свою чергу, призводить до зниження інтересу здобувачів початкової освіти до письменника зокрема, до предмета «Літературне читання» в цілому. Варто з'ясувати, що сучасний освітній процес у початковій школі має на меті розв'язання проблеми виховання моральних якостей учнівської особистості, тоді як вивчення життєвого і творчого шляху письменника чи поета наповнене вагомим виховним потенціалом, оскільки взаємозв'язок біографії письменника та його літературної творчості є досить важливим для того, щоб молодші школярі змогли більш продуктивно вивчати літературні твори, біографію їх автора відповідно до монографічного підходу.

Досить ефективними виявилися й міжпредметні зв'язки уроків літературного читання з української мовою. Зокрема в роботі четвертокласників над текстами різних стилів ми, використовуючи твори Лесі Українки для дітей, запроваджували вправи та завдання для опанування літературно-художнім стилем, який для молодших школярів є найдоступнішим. У 2-4 класах учні на уроках класного та позакласного літературного читання вивчали віршовані та прозові тексти поетеси. Уроки літературного читання в початковій школі поступово вводять школяра у чарівний світ поезії. Так, найбільш захоплюючими творами, з яким упродовж навчального року познайомилися здобувачі початкової освіти, визнано вірші «Плине білий човник, «На зеленому горбочку», «Як дитиною бувало», «Вечірня година», «Тиша морська», «Вже сонечко в море сіда», «Давня весна», «Конвалія» та казки «Біда навчить», «Казка про Оха-чудодія» тощо.

Підручники з літературного читання різних авторів (М.Т. Тарнавська, В.О. Науменко, М.С. Вашуленко, О.Я. Савченко), розроблені за Концепцією Нової української школи, вміщують багато різнотематичних творів української поетеси, в яких вона пропонує сьогоднішнім дітлахам зануритися у чудовий світ природи рідного краю, виховуючи в читачів почуття краси, дбайливого та бережливого ставлення до навколишнього. Прекрасні зорові образи довкілля, майстерно змальовані Лесею збуджують уяву вихованців, розвивають їхні літературно-творчі здібності. Картини природи, що постають перед учнями відповідно до змін пір року, дають змогу не лише збагнути сезонні зміни в довкіллі, а й на практичній основі засвоїти яскраві мовно-виражальні засоби (епітети, порівняння, метафори та ін.), тим самим образно відчувши милозвучність українського слова.

Знайомство з поетичним спадком Л. Українки, розпочате на уроках літературного читання в класі, продовжується під час позакласного читання. Серед розмаїття форм навчально-літературної діяльності в початкових класах найбільш ефективними виявилися уроки позакласного читання за автором, нестандартні уроки, уроки-подорожі по літературним пам'яткам тощо. В роботі над віршованим текстом учителю необхідно дотримуватися деяких методичних особливостей:

1) викликати в учнів відповідний емоційний настрій;
2) не забувати, що об'єктом аналізу є поетичний твір;
3) розтлумачити дітям авторські засоби художнього втілення змісту;
4) організувати розгляд картин живопису чи прослуховування музичних творів;
5) опрацювати партитуру для виразного читання віршів.

При читанні поезій застосовуємо мовчазне і голосне читання, так як обидва види дають можливість якомога повніше зрозуміти текст. Після вступної бесіди й ознайомлюючого читання варто здійснити повторне читання вірша за різними прийомами (хорове, інтонаційне, ланцюжкове, вибіркове та ін.). В аналізі основної думки поетичного твору варто приділити особливу увагу художньому втіленню авторського задуму – образності, своєрідній синтаксичній будові речень, лаконічному змалюванню образів. Наприклад, у роботі над поезією «Давня весна» пропонуємо четвертокласникам знайти рядки, де весну змальовано як живу істоту, віднайти строфу, в якій сказано про зміни почуттів героїні вірша, прочитати, як передано в тексті пробудження природи (вітру, дерев, пташок) і т. ін. Домашнім завданням може стати створення малюнків до виучуваних творів, підготовка буклету, книжки-розгортки, літературного проєкту тощо.

У нашій дослідно-експериментальній роботі ми пересвідчилися, що на доступному для здобувачів початкової освіти рівні, використовуючи доречні мовні моделі та функціональні стилі мовлення, Леся Українка розкриває засобами своїх поетичних творів актуальні проблеми, говорить з дітьми про надзвичайно важливі речі. В її текстах, у біографічних даних юний читач знаходить ті «цілющі джерела», які будуть повсякчас надавати впевненість, сили, терпіння в подоланні можливих життєвих труднощів, сміливість і мужність на шляху до здійснених особистісних мрій і т. ін. Усе життя і творчість видатної дочки українського народу говорить нам про те, що смуток і негаразди не повинні заважати нам іти вперед, опановувати нові вершини. Незважаючи на досить складні обставини особистого життя, поетеса наполегливо вчить нас бути життєрадісними, допомагати одне одному в скрутні часи тощо. Тим самим, поетичне надбання Лесі Українки надихає читачів пізнавати світ, природу рідного краю, виховує високі моральні принципи.

Отже, твори Лесі Українки дозволяють образними прикладами вдосконалити зміст розумового, естетичного та морального виховання здобувачів початкової освіти, здійснювати міжпредметні зв'язки в процесі опанування мовно-літературної, природничої й громадянсько-історичної освітніх галузей Нової української школи.

Література:

1. Вашуленко М.С., Вашуленко О.В. Буквар: Підручник для 1 кл. Ч. 2. К.: Освіта, 2018. 152 с.

2. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів : навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.

3. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

4. Пилипів Н.В., Гудима Н.В. Скрапбук як один із медійних методів вивчення біографії Лесі Українки. Педагогічні ідеї та культурно-просвітницька діяльність Лесі Українки. *Матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару, присвяченого 150-літтю від дня народження Лесі Українки*, 25 лютого 2021 року / укл. Романюк С.З., Мафтин Л.В.,

Спорняк А.В. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. С. 101-105.

НЕСВІДОМІ ДЕТЕРМІНАНТИ КРЕАТИВНОСТІ

Анна Супрун
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Жоха С.П.

Однією з головних характеристик гармонійної особистості є самоактуалізація. Самоактуалізація (від лат. *actualis* — дійсний, справжній), самореалізація — прагнення людини до якомога повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей [7] (найвища потреба людини за пірамідою А. Маслоу). Одним зі шляхів самовираження людини є творчість.

До цього поняття існує велика кількість визначень. Платон, наприклад, відносив до творчості все, створене людиною. Він підкреслював: все, що викликає перехід з небуття у буття – творчість [8]. В інтерпретації І. Канта творчість є чимось рідкісним і вражаючим, філософ вважав її таємницею: «Новизна стає тут джерелом і засобом пожвавлення уваги. Творчість усе більше суб'єктивується і з універсальної перетворюється на окрему здібність людини» [4, с. 29]. Б. Спіноза вважає, що творчість безпосередньо пов'язана з діяльністю і що вона є сутнісною характеристикою буття. А. Адлер уявляє творчість результатом компенсації комплексу недостатності. За Е. Фромом, творчість – здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, спрямованість на відкриття нового та здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [6, с. 8-9].

Загалом, творчість – це процес діяльності людини, направлений на створення матеріальних і духовних цінностей, яким притаманні унікальність, оригінальність, неповторність. Творчий процес можливий завдяки креативності. Наприклад, Л. Виготський під креативністю природну властивість особистості, яка існує з початку життя людини; це найвища форма активності особистості. Креативність – це така активність, яка втілюється в продуктах творчості. Завдяки креативності людина виражає себе, свій внутрішній світ, змінюючи його. Вона творить не тільки зовнішній світ, але й свій власний (внутрішній) [1].

Креативність може проявлятися за допомогою свідомих та несвідомих процесів. Свідомість асоціюється з порядком, а несвідоме – з хаосом. Процеси, обумовлені свідомістю, є впорядкованими силами. Вони є відправною точкою розвитку знань, а виникнення нового дуже схоже на біологічний процес мутації, який є некерованою силою, тобто позбавленим порядку та свідомої спрямованості. Саме вивчення несвідомих детермінантів креативності та їх прояву у творчості є завданням нашого дослідження.

Актуальність теми пов'язана з тим, що психологія та педагогіка намагаються дати відповідь на питання, як виховати гармонійну особистість, що є дуже важливим для подальшого життя і розвитку людського суспільства, адже саме такі особи є творцями науково-технічного прогресу, шедеврів культури, можуть правити державою на основах гуманізму, добра, норм моралі тощо. У тому числі важливо визначити, що керує людиною, коли вона створює щось нове, адже будь-який талант можна використати або на благо собі і соціуму, або на шкоду. У філософії навіть існують дві течії, які вказують на користь та загрозу наукової творчості. Сцієнтисти відстоюють думку, що наука здатна вирішити всі проблеми людства, а антисцієнтисти вказують на етичні проблеми науки (наприклад, винайдення ядерної зброї, проведення дослідів на тваринах, клонування людини тощо).

Проявами несвідомого у творчості займалися такі науковці, як: Л. Виготський, С. Грузенберг, П. Сімонов, К. Станіславський, К. Юнг, З. Фройд та інші.

Розглянемо концепцію Я. Пономарьова, який дуже влучно описав зв'язок свідомого та несвідомого у творчості. Він виділив такі фази творчого процесу:

1. Фаза свідомої роботи. Це підготовчий етап, коли перед людиною повстала певна проблемна ситуація, яку вона намагається вирішити; передумова інтуїтивного осягнення нової ідеї [5, с. 30];

2. Фаза несвідомої роботи. Як правило, якщо людина не може впоратися з певним завданням, то робить перерву. На перший погляд, вона нібито відпочиває і не замислюється більше над поставленою проблемою, та, насправді, саме в цей час відбувається несвідомий творчий процес;

3. Перетворення несвідомого у свідоме. На цьому етапі до людини приходить натхнення – стан емоційного та творчого підйому. Саме під час цього процесу особа усвідомлює легкість творчості та несподівано знаходить шлях до вирішення проблемної ситуації. У цій фазі проявляється інтуїція та виникає інсайт – раптове осяяння. Зупинимося більше на цих поняттях, адже вони і є проявами несвідомої складової психіки.

Не має єдиного та точного тлумачення терміну «інтуїція». На нашу думку, найбільш близьким до загального розуміння цього поняття є визначення F. Vaughan: «Інтуїція – це знання, які у нас є, але джерело та спосіб їх отримання – невідомий» [2, с. 68]. До інтуїції часто використовують синонім «передчуття».

Існує багато класифікацій видів інтуїції, але ми розглянемо два основні різновиди. Першим з них є інтелектуальна інтуїція. Це «пряме осягнення розумом істини, не виведеної з інших істин шляхом доведення». Другим різновидом є чуттєва інтуїція – «пряме осягнення істини за допомогою зовнішнього чуття» [2] (тобто з використанням органів сенсорної системи).

Також є багато підходів, які намагаються описати механізм роботи творчої інтуїції. Як приклад розглянемо психофізіологічний підхід, який визначає інтуїцію як механізм роботи обох півкуль головного мозку. Автором цієї концепції є Р. Грановська. Коли домінує ліва півкуля, результати мисленнєвої діяльності є усвідомленими та їх можна вербалізувати, а коли домінуючою є права півкуля, то розумовий процес відбувається у підсвідомості, а продукти творчості є неусвідомленими і їх не можливо вербалізувати. Отже, інтуїтивне прийняття рішення є двофазним процесом: спочатку неусвідомлюваний чуттєвий правопівкульний етап, «стрибок» – і усвідомлення в лівій півкулі [3].

Інсайт – центральний момент творчого процесу. Синонімами є слова «осяяння», «прозріння». Це також багатозначний термін, що використовується у психології, зоопсихології, психоаналізі та психіатрії. Це поняття ввів німецький психолог К. Бюлер. Суть інсайту полягає у тому, що до людини приходить раптове вирішення проблемної ситуації, це як несподіваний спалах прозріння.

Виділяють такі умови інсайту: позитивні емоції, повноцінний сон, розвиток правої півкулі, медитації, робота в групі тощо.

Поняття «інтуїція» та «інсайт» дуже подібні один до одного та тісно зв’язані між собою. Деякі вчені вважають ці терміни синонімічними (як приклади: T. Bastick, G. Chapman, G. Myers, R. Spitz). Але більшість все ж таки виділяють деякі відмінності у цих явищах. Наприклад, М. Ліберман писав, що інсайт – це процес раптового осяяння, тобто до людини несподівано приходить розуміння логічного вирішення проблеми, а інтуїція є передчуттям, тобто вона не пов’язана з логікою.

4. Фаза свідомої роботи (завершальна фаза). На цьому етапі відбувається оформлення розв’язання проблемної ситуації та перевірка результатів.

Далі розглянемо три форми несвідомого, що беруть участь у творчому процесі – надсвідомість, підсвідомість та передсвідомість.

Надсвідомість – це рівень психічної активності мозку, позбавлений контролю з боку волі, який виявляється саме під час творчості. За К. Станіславським – це вищий етап творчого процесу, який П. Симонов розумів як механізм творчої інтуїції, завдяки якому відбувається рекомбінація колишніх вражень [2].

Підсвідомість має в основі неусвідомлені стимули до творчого процесу та автоматизовані дії.

Передсвідомість – проміжна ланка між свідомістю і несвідомим людини, що відбиває «зрілі тенденції», чи, як писав Л. Виготський, це «не думка, а її інтонація» [2].

Наведемо думки деяких вчених щодо несвідомих детермінантів креативності та їх проявів у творчості.

М. Арнаудов зазначає, що багато поетів і художників підкреслювали несвідому активність духу в творчому процесі [2]. Наприклад, В. Гюго говорив: «Бог диктував, а я писав», а блаженний Августин зазначав: «Я не сам мислю, мої думки думають за мене» [2, с. 62].

Взагалі зазвичай людина, коли намагається щось створити, уявляє результати своєї діяльності, тобто має певний задум, але під час самої роботи (творчого процесу), вона часто змінює план дій, у неї виникають нові ідеї, які витісняють свідомо заплановані елементи. Це і є боротьба яскравих образів несвідомого, які перемагають свідомий задум. Саме цей процес описано в концепції Я. Пономарьова у вигляді прямого та побічного продуктів творчості.

Дуже цікавим є дослідження С. Грузенберга, який виділяє декілька варіантів пояснення художниками творчої одержимості.

Найпоширенішими є «божественні» та «демонічні» детермінанти креативності. Звичайно, що вибір джерела натхнення залежить від світогляду того, хто творить. Дж. Байрон вважав, що в нього вселяється «демон», а М. Буонарроті. був прихильником «божественної» версії: «Гарна картина наближається до Бога і зливається з ним» [2, с. 63].

Як наслідок, багато художників, музикантів, письменників зрікалися від продуктів своєї творчої діяльності. А. Моцарт вважав себе інструментом сторонньої сили: «Я тут ні при чому» [2]. Я. Парандовський, аналізуючи роботи багатьох творчих особистостей зробив висновок, що «є письменники, для яких видана книга якби перестає існувати».

Також існують дослідження, які показали, що творча активність може залежати від пори року та місяця. Наприклад, Ч. Ломброзо, вивчаючи творчість різних митців дійшов до таких висновків: у П'єра-Жана Беранже найбільше робіт було написано у січні, у М. Лютера – у березні та квітні, у Ф. Шиллера – у червні та липні, у А. де Ламартіна – у серпні, у Дж. Байрона – у вересні, у А. Вольта – у листопаді та грудні. Також найвища продуктивність у багатьох особистостей припадала на весну, а найменша – на зиму.

В. Альф'єрі називає себе барометром, адже у вересні ним оволодівала така величезна сила натхнення, що він не міг протидіяти їй. Таким чином він створив аж шість комедій. Кумедним є надпис на одному із сонетів поета та драматурга: «Випадковий. Я не хотів його писати» [2].

Існування у творчості свідомих та несвідомих процесів надихнула К. Юнга до виділення двох типів творчості: інтровертованого та екстравертованого.

В інтровертованому типі домінує несвідоме, а отже, в такому випадку особистість є пасивним учасником творчого процесу, провідником несвідомої енергії, а продукти є автономною системою, що сама себе створила та розвивається далі. Такий тип притаманний художній творчості.

В екстравертованому типі домінантними є свідомі сили, а значить, творець є активним учасником процесу, він усвідомлено працює. Такий тип характерний для наукової творчості.

Отже, ми визначили форми несвідомого та навели приклади їх проявів у творчості, довели, що несвідомі процеси відіграють величезну роль у креативному мисленні.

Література:

1. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Москва, 1956.

2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. Питер: СПб., 2009. 434 с.

3. Інтуїція як механізм творчості. URL: https://pidru4niki.com/14360106/psihologiya/mehanizmi_chinniki_kreativnosti

4. Кант І. Критика практичного розуму. Київ: Юніверс, 2004. 240 с.

5. Карпенко Н.А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

6. Психологія творчості: курс лекцій з дисципліни для студентів денної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладач Костю С.Й. Мукачево: МДУ, 2018. 46 с.

7. Самоактуалізація, самореалізація. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

8. Яланська С.П., Пільгук Т.С. Психологія розвитку педагогічної творчості: навч. посібник. Полтава: ПП Шевченко, 2015. 114 с.

ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ ТА КОНЦЕПЦІЯ ЩАСТЯ В ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ

Анна Супрун
студентка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Запорожченко О.В.

Поняття «щастя» є одвічним питанням філософії. Наприклад, феномен щастя досліджували Аристотель, Іммануїл Кант, Артур Шопенгауер, Блез Паскаль тощо. Його прагнуть досягти всі люди, проте кожен має власне бачення на це поняття. Хтось надто довго шукає щастя і не знаходить, а інший цінує кожну мить життя, називаючи його щастям. Деякі люди насолоджуються матеріальними цінностями, а інші відчувають радість від духовних скарбів. Щастя залежить від внутрішнього світу особистості (від стану її серця). Саме тому важко дати єдину правильну відповідь щодо того, що є істинним щастям. Отже, ця тема була, залишається і буде актуальною на всіх етапах розвитку людського суспільства.

Метою дослідження є вивчення філософії серця та розкриття поняття «щастя» у творчості Г. Сковороди.

Григорій Савич Сковорода – український філософ-містик, богослов, поет, педагог, можливо, і композитор літургійної музики [5]. Також його називають українським Сократом, степовим Ломоносовим, мандрівним філософом тощо. Він є дуалістом, адже виділяв дві «натури» всього існуючого: видиму (матерія) та невидиму (внутрішня сутність матерії, її форма).

Філософські погляди Сковороди тісно переплітаються з християнським вченням, ідеями платонізму та стоїцизму.

Мандрівний філософ досліджував проблеми буття, особливості пізнання всесвіту та самопізнання, місце людини у цьому світі, Бог як першооснова всього існуючого, моральні цінності. Особливу увагу привертає вчення українського Сократа щодо феномену щастя.

Концепція щастя Сковороди, в основному, базується на трьох ідеях: самопізнання, «сродна праця» та духовні цінності. Тобто людина може бути щасливою тільки тоді, коли пізнала свою «натуру», «трудиться у природженому ділі» (займається саме тим, до чого має здібності та хист) та є особистістю, що прагне до морального ідеалу. «Се і є бути щасливим, пізнати себе чи свою природу, взятися за своє споріднене діло і бути з ним у злагоді з загальною потребою. Така потреба — се благодійство і послуга. Не дивно, що в стародавніх римлян як потреба, так і благодійство означалося словом officium, тобто моральний обов’язок»[4, с. 651], – пише степовий Ломоносов у творі «Дружня розмова про душевний світ».

Ідея спорідненої праці яскраво розкрита у байці «Бджола та Шершень», яка входить до збірника «Байки Харківські».

Бджола – образ людини, яка працює за покликанням серця. При цьому її захоплює саме процес роботи і вона не чекає нічого взамін.

На прикладі Шершня Сковорода прагнув показати особу, яка живе тільки для задоволення своїх нижчих потреб за рахунок праці інших людей.

Також філософ відзначає, що коли особа сама чогось досягає, то отримує від цього більше радості, ніж якщо б це діставалося їй надто легко, зовсім не прикладаючи зусиль: «Погляньте на кота, що сидить перед вами, коли він куражніший? Тоді, коли всю ніч бродить або сидить біля нори, хоча, зловивши, й не їсть миші. Замкни в достатку бджолу, чи не помре з туги, в той час, коли можна їй літати по квітоносних лугах? Що гірше, ніж купатися в достатку і смертельно каратися без природженого діла?» [4, с. 173].

Сковорода у байці «Бджола та Шершень» ще наводить думку, що справа, до якої людина має здібності та інтерес, є легкою, а до якої не має від природи задатків, є важкою і не потрібною. Як доведення, український Сократ використовує афоризм давньогрецького філософа Епікура: «Подяка блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним» [4, с. 173].

У поезії Григорій Савич також осмислював феномен щастя.

Наприклад, шлях до щасливого життя влучно описано у вірші «Чим зайнятий тепер твій меткий розум?»:

Наш розум ніколи не залишається пасивним;
Він завжди любить чим-небудь займатися…
…Займи його тим, наж чим міг би добре попрацювати,
Але гарним і не надмірним.
Так ти уникнеш найлютішої нудьги
І зможеш досягти щасливого життя[2].

Цими рядками філософ знову ж вказує на важливість спорідненої праці.

Також цікавою є у цьому вірші думка про те, що не можна надмірно чимось займатися, адже тоді це стомлює і не приносить користі та щастя. Людина може просто вигоріти. Ця ідея суголосна з афоризмом Будди: «Якщо ви натягнете струну надто сильно, вона лопне. Якщо натяг буде слабким, вона не буде звучати».

Ще в одному вірші Сковорода дає відповідь на питання, чому не кожен знаходить своє щастя:

Ти питаєш: якщо щастя життя в кожному з нас,
То чому досягає його так мало людей?
О, це тому, що їм важко керувати душею,
І тому що не навчилися приборкувати пориви [2].

У цих рядках філософ вказує на те, що важливо керувати своїми бажаннями, не піддаватися спокусам земного життя.

Дуже важливою, на нашу думку, є такий афоризм Сковороди: «Чи не дивина, що один у багатстві бідний, а інший у бідності багатий?» [1]. Це означає, що матеріальні блага не можуть зробити людину, духовно бідну, достатньо щасливою, адже коли не лад на серці, то й зовнішній світ не буде милим: «Кому душа болить, тому весь світ плаче» [1]. А коли людина є духовно багатою, то для неї не дуже важливі матеріальні цінності.

Загальне щастя всього людського суспільства залежить від щастя кожної особи, від того, чи знайшла вона своє покликання та місце у світі, а найголовніше, від стану її серця. Адже саме що криється у серці людини, те й спрямовує її на вибір певного життєвого шляху.

Взагалі у центрі філософії Сковороди стоїть людина. Григорій Савич вважає, що «людська істота – як правда й усе у світі – подвійна, складається із «зовнішності» тіла та з поверхні душі та із захованої в тілі й під душею «правдивої», «внутрішньої», «дійсної» людини[6, с. 130]. Саме глибину психічного життя людини філософ називає «серцем».

« «Серце» є корінь усього життя людини, вища сила, що стоїть поза межами й душі, й духа, – шлях до «дійсної людини» веде через «переображення душі в духа, а духа – в серце.» «Серце наше – це дійсна людина.» «Серце є голова твоєї зовнішності. А коли воно є голова, то ти сам – твоє серце.»[6, с. 137]. Отже, саме у серці криється суть кожної особи,

її «внутрішня людина». Одним зі складників щастя є пізнання своєї «дійсної людини». Ця думка суголосна з головною заповіддю: «Полюби ближнього твого, як самого себе»[3, с. 22, 37-39]. Здавалося б, самолюбство – це гріх, але ми повинні любити себе, а точніше любити свою «внутрішню людину», яка є образом Бога. Доки ми не полюбимо цю «глибоку» людину, не зможемо полюбити інших людей. «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю»[1], – зауважує мандрівний філософ.

Український Сократ вважає, що серце є божественним у людині. Внутрішня людина є Бог, – тому й серце є божественного елементу [6, с. 137]. Воно «вогнисте» і є «божественною іскрою» в людині. Серце, як і Бог, «неподільне», «нероздільне», не піддається аналізові. Серце Сковорода зве «точкою», «пунктом», «центром» душі [6, с. 137].

З раціональної точки зору філософ називає серце думкою: «Думка є наш головний та центральний пункт. Тому вона часто зветься серцем…». «Таємна безодня наших думок та глибоке серце є одне й те саме… Глибоке серце або думка є ціла людина та голова» [6, с. 138].

Також Сковорода описує серце як складник підсвідомого: «Думки в серці та серце з ними, як із крилами. Але серце невидне. Що в ньому: погода, весна та весілля або війна, блискавка та грім, – цього не бачимо» [6, с. 138]. Цими слова Григорій Савич зауважує, що рухи серця важко піддаються розумінню.

Філософія серця Сковороди має містичне забарвлення: «Обидві можливості – безмежна висота, до якої може піднятися людина, та безмежна глибінь, до якої вона може впасти, – є заразом у серці: «стара й нова мова – обидві заховані в безодні серця» [6, с. 138]. Тобто степовий Ломоносов виділяє два серця: «старе» – гріховне, порочне, відвернене від Бога, та «нове» – чисте, блаженне, повернене до Бога. Ці думки дуже співзвучні з християнським вченням. Це нагадує про Старий та Новий Заповіт.

Справжнє щастя – це мати чисте серце: «О, чисте серце! Ти – новий час, вічна весна, прекрасне небо, обітована земля, рай розуму, радість, тиша, спокій Божий, субота та великий день Великодня» [6, с. 139].

Нещастям ж є «старе» серце: «Серце може бути заповнене «морем гірким», у ньому може жити «голова змія». «Своє серце розруйнувати та вбити – це єдине власне нещастя». «Зла людина втрачає своє серце, себто саму себе» [6, с. 138-139].

Яке серце у людини, таке й буде її життя. «Рішення серця є голова наших чинів» [6, с. 138]. «Не може не блудити нога твоя, коли блудить серце» [1].

Григорій Савич вважає, що навіть смерть не страшна людині зі світлим серцем та чистою совістю. Влучною є цитата з пісні 10-ої «Всякому місту – звичай і права…», яка входить до збірника «Сад божественних пісень»:

Знаю, що смерть — як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона.
Байдуже смерті, мужик то чи цар,-
Все пожере, як солому пожар.
Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
Той, в кого совість, як чистий кришталь... [4, с. 60-61].

Цікавою є думка про те, що наше серце може змінюватися залежно від того, з якою людиною ми спілкуємося та якою справою займаємося: «Кожен є той, чиє серце в нім: вовче серце – справдешній вовк, хоч обличчя людське; серце боброве — бобер, хоча вигляд вовчий; серце вепрове – вепр, хоч подоба бобра». «Що вподобав, на те й перетворився» [1]. Ця думка подібна до відомого усім прислів'я: «Скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти». Наприклад, багато психологів вважають, що чоловік та дружина протягом спільного життя часто набувають подібних рис та звичок. Саме тому Сковорода навчає, що ми повинні бути обачними при виборі друзів та наших вчинків: «Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга» [1].

Отже, ми розглянули філософію серця та концепцію щастя Г. Сковороди. Підбиваючи підсумки, можемо сказати, що, дійсно, щастя людини залежить від неї самої,

від її життєвого вибору. Для істинного щастя насправді потрібно дуже мало – це мати чисте серце та займатися справою, до якої маєш здібності та хист. Філософія українського Сократа займає важливе місце у сучасній антропології та етиці. Вона є багатим джерелом моральних цінностей, гуманізму, яких так не вистачає у сучасному світі.

Література:

1. Афоризми Сковороди. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=270
2. Григорій Сковорода: Вірші. URL: https://virshi.com.ua/grygorij-skovoroda/
3. Євангеліє від Матвія
4. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.
5. Сковорода Григорій Савич URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87
6. Чижевський Д.І. Філософія Г.С. Сковороди / Підготовка тексту й переднє слово проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Прапор, 2004. 272 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Вікторія Шевченко
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С.Д.

Проблеми виховання дитини з особливими освітніми потребами стало пріоритетним завданням педагогічної науки та практики. Проблеми педагогічної допомоги батькам, які виховують дитину з ООП розглядається на державному рівні, що зазначено у законах України «Про освіту», «Освіта осіб з особливими освітніми потребами.», «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти». Як зазначено у Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки, головною ланкою у вихованні дитини має стати сучасна сім'я. Відповідно, основними помічниками у розв'язанні так поставлених завдань мають стати батьки дітей відповідної категорії [4;13].

Педагогічна просвіта є однією з традиційних форм взаємодії вихователів, закладів освіти та батьків. Педагогічна просвіта спрямована на вільний розвиток батьків шляхом передачі педагогічних знань і досвіду. Забезпечити розвиток дитини, як активного суб'єкта освітнього процесу, можна шляхом структурування відповідних стратегій взаємодії дошкільних закладів із родиною.

Особливої значущості набуває проблема в просвітницькій діяльності батьків дитини з особливими освітніми потребами, як особливої категорії. Ключовим засобом реалізації цього завдання є організація педагогічної просвіти батьків, яка покликана створити умови для повноцінного фізичного та психічного розвитку дитини з ООП, забезпечити їй почуття безпеки, рівноваги, довіри, та позитивне ставлення до навколишнього світу. Термін «інформувати батьків» використовується сучасними закладами дошкільної освіти для надання певних знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Але педагогічна освіта вимагає наявності зворотного зв'язку [6;7;10].

Слід розглядати педагогічну просвіту батьків, як неформальну освітньо-профілактичну форму співпраці ЗДО із сім'єю дитини з ООП, для побудови взаємодії вихователів, підтримки та впливу на батьків, якщо це необхідно для покращення добробуту

дітей. Також, варто максимально розширити можливості розвитку дітей, і надавати деякі практико-орієнтовані рекомендації загального характеру в контексті розв'язання проблем [9]. Дослідник Е. Бергер виділяє два типи взаємодії між педагогами та батьками – двостороннє спілкування і одностороннє спілкування (включає інформування батьків з боку дитячого садку) [1]. Основними типами двостороннього спілкування є: електронні листи (пошта), телефонні розмови, групові візити, добровільне відвідування дитячих занять, батьківсько-вчительські конференції тощо [8].

Особливістю взаємодії вихователів і батьків при організації педагогічної просвіти є те, що вони також впливають на дітей, але в такому випадку батьки виконують роль учнів, оскільки вони піддаються цілеспрямованому впливу і менш компетентні в педагогічній діяльності. Важливо зазначити, що для того, щоб бути успішним у навчанні батьків, педагоги повинні вміти передавати знання в доступній, детальній формі, яка враховує контекст і позицію батьків. Завдання вихователя – спонукати батьків до реалізації власних ідей, а не до наслідування ідей інших. Для ефективного проведення виховної роботи вихователям необхідно комплексно враховувати такі базові фактори, як місце проживання сім'ї, зайнятість батьків, склад сім'ї тощо [11;12;13].

В основі нової концепції взаємодії сім'ї та дошкільного закладу лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їхню виховну діяльність. Визнання пріоритету сімейного виховання потребує нових відносин сім'ї та закладу дошкільної освіти.

Педагогічне просвітництво батьків з метою підвищення їхньої педагогічної культури – один з напрямків діяльності закладу дошкільної освіти. Організатором діяльності дошкільної установи, спрямованої на підвищення педагогічної культури населення, є завідувачка (керівник установи). До цієї діяльності залучається весь педагогічний персонал закладу, а також спеціалісти іншого профілю (психолог, лікар, медсестра, логопед, керівники гуртків та секцій додаткової освіти) [3].

Соціологічні опитування показують, що значна частина сучасних педагогів пояснюють свою недостатню увагу педагогічній просвіті батьків тим, що в останні роки з'явилося багато популярної літератури відповідної тематики. Відому конкурентність дошкільним закладам у педагогічній освіті становить радіо, телебачення та інші засоби інформації. Так, наприклад, за останні роки стали видаватися нові педагогічні журнали, частина з яких адресована сім'ї («Наш малюк», «Няня», «Домашнє виховання» та ін.) [2].

Перевага педагогічного просвітництва батьків у дошкільному закладі (порівняно з тим, що здійснюють засоби масової інформації) полягає в оперативному зворотному зв'язку. Педагог має можливість залучити батьків до діалогу, виявити ступінь усвідомлення ними тих чи інших психолого-педагогічних знань, у разі потреби – скоригувати окремі уявлення, у чомусь переконати тощо. У ході такого діалогу виникає можливість вплинути на формування у батьків мотивів виховної діяльності, спонукати до педагогічної рефлексії, позитивних змін педагогічної позиції в цілому.

Орієнтованість дошкільного закладу на підвищення педагогічної культури конкретної сім'ї посилює вимоги до рівня педагогічних знань про особливості вікового розвитку дитини з ООП, закономірності та принципи виховання та навчання. Педагог допомагає батькам використовувати ці знання як керівництво до дії, а не як абстракцію, відірвану від життя. Наприклад, наукові знання про особливості розвитку дитини протягом дошкільного дитинства допоможуть педагогічно грамотно вирішити багато практичних питань виховання, а саме: організація режиму дня, раціонального харчування, повноцінного сну, ігрової діяльності, привчання дітей до праці та ін. Завдання педагога – надати теоретичним знанням прикладного характеру. Тут важливе значення має залучення батьків до самоаналізу своєї виховної діяльності, до обміну досвідом коїться з іншими сім'ями, вивчення публікацій та інших., що, своєю чергою, вимагає пошуку нових форм організації педагогічного освіти [2].

Здійснюючи педагогічне просвітництво батьків, можна використовувати поєднання різних видів наочності. Це дозволяє не лише знайомити батьків з питаннями виховання через матеріали стендів, тематичних виставок та ін., а й безпосередньо показати їм виховно-освітній процес, передові методи роботи, доступно та переконливо давати батькам потрібну педагогічну інформацію. Можна постійно оформляти групові стенди типу «Для вас, батьки», що містять інформацію за двома розділами: повсякденне життя групи – різноманітних оголошень, режим, меню тощо, і поточна робота з виховання дітей з ООП у дитячому садку та сім'ї [5].

У роботі з батьками можна використовувати таку динамічну форму педагогічної пропаганди, як папки-пересування. Вони допомагають і за індивідуального підходу у роботі з сім'єю. Про папки-пересування слід згадувати на батьківських зборах, рекомендувати ознайомитися з папками, давати їх для ознайомлення додому. Коли батьки повертають папки, вихователям чи соціальним педагогам бажано провести розмову про прочитане, вислухати питання та пропозиції.

Важливе значення надається і підбору форм педагогічної просвіти батьків дітей з ООП, їх існує велике розмаїття. Зазначу низку найдоречніших та найефективніших форм:

1. Конференція – форма педагогічної просвіти, яка передбачає розширення, поглиблення та закріплення знань про виховання дітей з особливими освітніми потребами. Вони можуть бути теоретичними, читацькими, з обміну досвідом тощо. Прикладом може бути конференція на тему «Моральне виховання у родині».
2. Майстер-клас – форма вироблення у батьків педагогічних умінь у вихованні дітей з ООП, ефективного вирішення педагогічних ситуацій, своєрідне тренування педагогічного мислення батьків. Під час педагогічного майстер-класу вихователь пропонує знайти вихід із будь-якої конфліктної ситуації. Найбільш ефективні майстер-класи проводяться запрошеними фахівцями. Наприклад, лікарі можуть запропонувати батькам взяти участь у «діловій грі» для формування навичок надання першої допомоги у разі нещасного випадку.
3. Батьківська пошта – нетрадиційна форма спілкування з батьками. Це коробка або зошит, в яку батьки можуть містити записки зі своїми ідеями та пропозиціями, звертатися з питаннями до вихователя. Поставлені запитання висвітлюються на батьківських зборах, стають темою засідання батьківського клубу. Така форма роботи дозволяє батькам ділитися своїми думками з групою вихователів і ефективна, коли бракує час батькам зустрітися з вихователем особисто.

Розкриваючи особливості тієї чи іншої форми педагогічної просвіти батьків дітей з ООП, слід зазначити, що будь-яка форма співпраці з батьками повинна мати зворотний зв'язок – вихователь має спостерігати як впливає взаємодія дитячого садочку і сім'ї на формування педагогічної компетенції батьків.

Література:

1. Бергер Е. Батьки як партнери в освіті. Нью-Йорк: Merrill Publishing Company, 2000.
2. Василькова Ю.В. Соціальна педагогіка М: Видавничий центр «Академія», 2004.
3. Гайдарова Л. І. Педагогічне просвітництво батьків як фактор модернізації виховної роботи в школі. Рязань, 2010.
4. Інклюзивне навчання. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-osnova-yakisnogo-navchannya-dlya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-ce-pravo-mati-vibir
5. Історія педагогіки та освіти. Від зародження виховання первісному суспільстві остаточно XX в.: Навчальний посібник для педагогічних навчальних закладів / Під ред. академіка РАВ А.І.Піскунова. 2-ге вид., Випр. та доповн. М.: ТЦ «Сфера», 2011.
6. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «Самміт-Книга». 2009. 272 с.: іл.

7. Котирло Т. В., Щербина Д.В. Освіта і просвіта батьків, членів родин Київ. 2019. С. 9-25

8. Лоулер С. Батьківські бесіди в дошкільній освіті. Вашингтон, округ Колумбія: NEA, 1991.

9. Новик І. М., Ткаченко К. О. Педагогічне просвітництво батьків. *Молодий вчений.* 2017. № 12 (52). С. 417-420. (Серія «Педагогічні науки»). URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/98.pdf

10. Організація просвітницької роботи з батьками дошкільників / за ред. Гурець М. М., Скрипа А. В. Відділ освіти Глухівської міської ради. Глухів. 2015. 62 с.

11. Оржеховська В. М., Кириченко В. І, Ковганич Г. Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі: навч. Практико зорієнтований посіб. Харків: Точка. 2007. 192 с.

12. Паскевська Ю. А., Щербина Д. В. Педагогічні засади організації просвіти батьків у загальноосвітніх, позашкільних закладах: метод. рекомендації. К.: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України. 2019. 105 с.

13. Тихенко Л., Сидоренко Н. Просвітницька діяльність у системі роботи з батьками обдарованих вихованців. Навчання та виховання обдарованої дитини: теорія і практика: зб. наук. праць / за ред. І. С. Волощук. Київ: Інститут обдарованої дитини. 2014. Вип. 12. С. 75-81.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

THE TRANSLATION STUDIES ASPECT OF THE STUDY OF THE REPRESENTATION OF SYNTACTIC FEATURES OF ENGLISH ETIQUETTE IN ARTISTIC SPEECH

Катерина Васіна
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Speech etiquette is the main means of forming and maintaining tolerant, effective communication for each linguistic culture. The uniqueness of each culture determines the national flavor and linguistic specificity of the forms of etiquette speech. In today's multicultural society, it is the translator who becomes an intercultural mediator, whose main tasks are competence in various fields, knowledge and ability to use various language cliches of politeness and their translation transformations to build ethically verified communication.

Speech etiquette is the main component in the process of mastering a foreign language, English in particular, that promotes the solution of such communicative tasks as attracting the interlocutor's attention, acquaintance, greeting, expressing requests, wishes, gratitude or dissatisfaction, farewell etc. Ignorance of the peculiarities of the speech etiquette of the studied language or culture becomes a cause of dissatisfaction, embarrassment and confusion.

An etiquette utterance is a grammatical construction, a communicative unit, a sentence, one of the characteristic features of which is predicativity. Predicativity is the main feature of a sentence that separates it from other units of the language. The Ukrainian Professor M. Mirchenko considers predicativity as a semantic – syntactical category, seeing its close interrelation with the concept of «predication»: «Predication is a categorical phenomenon based on the ability of parts of speech to perform the function of a predicate in a sentence» [2, p. 122].

At the semantic – syntactical level, it is the predicate that plays the main role. According to the definition of M. Karanskaya, «A predicate is the verbal meaning of the reported state, action or feature of the subject of thought, who or what it is, its assessment, etc.» [1, p. 8]. It is assigned the role of the predicate in the sentence. Therefore, among the predicates of a polite attitude, the following semantic-functional varieties can be distinguished: greetings, farewells, congratulations, wishes, gratitude, invitations, apologies, sympathy, advice, refusals and notifications.

The syntactic basis of etiquette formulas are semantic – functional and formal – grammatical features. The identification of semantic – functional features is conditioned by the communicative intention of the speaker in terms of polite communication – to say hello, invite or congratulate the interlocutor on the occasion of the holiday, express sympathy, gratitude, suggestion or request, warn, thank, wish him good health, express a compliment or your own point of view, say goodbye etc. So, the process of communication usually involves the passage of three stages: the beginning, the main part and the end of the conversation, within which there are fourteen semantic – functional varieties of speech etiquette formulas, ready–made constructions for regular use in everyday communication with the meaning of: 1) greeting; 2) invitation; 3) congratulations on the occasion of a significant event for the interlocutor; 4) expression of sympathy; 5) gratitude; 6) warning / remark; 7) advice and suggestions; 8) requests; 9) consent and permission; 10) refusal; 11) expressing one's own point of view; 12) compliments, 13) apologies and 14) goodbyes. They have a diverse structure at the syntactic level and function as separate utterances, speech embodiments of nominal and verbal sentence structures.

From the point of view of syntax and their positional structure, speech etiquette formulas can act as the main member of a sentence within a simple complicated or composite sentence or constitute a predicative communicative unit in complex and compound sentences.

Speaking about the formal and grammatical features of speech etiquette formulas, they are separate communicative units, the structure of which is a schematic complete or elipticized (incomplete) implementation of nominal and verbal sentences. The constructions of speech etiquette are divided into two groups, containing nominal or verbal predicates, which in terms of semantics acquire the meaning of a tolerant attitude towards the interlocutor. A separate part of etiquette constructions functions as an integral part of other syntactic units: insertion components (subject – modal forms) or as a predicate structural unit of a composite sentence. In this work, the main attention is focused on the study and identification of verbal etiquette statements in the artistic speech of the English writer of the Victorian era, Arthur Conan Doyle, particularly in his cycle of stories about the adventures of Sherlock Holmes.

There are two types of etiquette verb statements: 1) wish – motivational speech etiquette formulas, the center of which is a verb – predicate in the form of an imperative mood and 2) performative etiquette statements, the predicative basis of which is a verb – performative, which directly names the action expressed by the speaker and addresses it to the interlocutor in accordance with a certain situation of polite communication. For example: *«Welcome», «Glad to see you!»* for a greeting situation; *«Excuse me / Please forgive me»* for the situation of apology; *«See you soon!»*, *«Come and see us soon»* in a farewell situation; *«Take care of yourself», «Keep well»*, *«Stay healthy / Get well!»* in a wish situation.

According to their functional – semantic subtypes, verbal etiquette formulas of the wish – motivational type are mostly used in speech situations of congratulation, farewell, wish, apology, courtesy, invitation.

Verbal etiquette constructions of greeting are represented mainly by monosyllabic imperative sentences, in which the three main components of predicativity such as modality, tense and person, expressed by imperative mood categories, are embodied in one sentence member – the predicate. For example: *«Welcome!»; «Glad / Happy to see you!».*

The oldest and most widespread among the English are speech etiquette formulas of greeting, wishes and farewell, which make up simple two–member wish-imperative sentences with a predicate in the form of the imperative mood *«be», «help», «bless»*, which contains the verbal component of the address *«God»*: *«God bless you!»; «God be with you!»; «God help us!»*. For instance:

«God bless you, Anna!» he cried. «God bless you!» [6];

«God help us!» said Holmes after a long silence [5, c. 53].

For the etiquette formulas of gratitude, the verbal imperative form of the predicate is not typical in accordance with its functional semantics – to express or convey gratitude. Instead, the etiquette formulas of gratitude are used with a predicate in the form of an infinitive, in particular: *«Thank you», «Please give my best/ sincerest wishes to somebody».* For example:

«Please give your husband my best wishes – when you find him!» [12].

Verbal wish – motivational etiquette constructions of apology contain in their composition the predicates *«excuse», «forgive», «pardon»* and the objective syntaxeme *«for + something»: «Excuse/ forgive/ pardon somebody for doing something».* For instance:

«You will excuse me for not waiting for you, » said he; «I have, I foresee, a very busy day before me in looking into this case of young Opens haw's» [5, c. 63].

The etiquette formulas of apology are also capable of phraseologization: *«Have God in your soul».*

«But remember,» he added, «if you speak to a human soul about this – one human soul, mind – well, may God have mercy upon your soul!» [10, c. 99].

Verbal etiquette formulas of courtesy – polite request contain voluntariness, possibility, a request for permission in their component composition and are formed using the predicate *«have mercy»* as a manifestation of mercy, pity, compassion for someone. For example,

«For God's sake, have mercy! he shrieked» [5, c. 90].

«Sweet Lord, have mercy on our souls!» [10, c. 9].

The next semantic kind of polite request with a motivational meaning are the etiquette constructions of permission addressed to the interlocutor with a request and the hope of obtaining permission from him. According to the syntactic structure, they contain a predicate – the imperative *«let me do something», «allow me to do something».* Etiquette formulas of request – permission are widely used in military etiquette, official business and colloquial speech:

«You have paid me several compliments, Mr. Moriarty,» said I. «Let me pay you one in return…» [10, c. 127].

There is a certain group of accompanying etiquette constructions of a polite gracious request, formalized with a predicate in the form of the imperative mood *«give», «do», «bring»* and a particle *«please»*: *«Please give me something / Will you please give me something».* Stylistically elevated and more polite are the etiquette constructions of courtesy, which syntactically acquire a delicate shade of unobtrusiveness in the form of an interrogative sentence with predicates *«ask», «give»,* modal verbs *«could/would, can/may»*, which are part of a complex verbal modal predicate and relate to the interlocutor, not the speaker, and a particle *«please»*: *«Could you help me?»; «Can/May I trouble you for something?»; «Would you please give me something?»; «Could you do me a favor and give me something, please?». For instance,*

«Have you yesterday's Times, Watson?» said Sherlock Holmes, «Might I trouble you for it – the inside page, please, with the leading articles?» [4].

«Well, would you please, sir, march upstairs, where we can get a cab to carry your Highness to the police-station?» [5, c. 28].

Verbal farewell-wishing etiquette constructions constitute simple monosyllabic sentences with a predicate in the form of an imperative mood. These polite requests, wishes are addressed to the person who goes, but such invitations are considered purely etiquette by the British, in particular: *«See you soon!»; «Come and see us soon!»; «Drop in and see us any time!»; «Keep in touch!».*

In the speech etiquette constructions of attachment, those that contain a request to accept or give a greeting, a bow, not to the interlocutor, but to other subjects acquire a desirable-motivating character. The use of the wish *«Please/ Pray give my best/kindest/warmest regards to somebody!»* in a farewell situation may express respect for loved ones, relatives, friends, acquaintances. For example:

«Pray give my greetings to Mrs. Watson, and believe me to be, my dear fellow. Very sincerely yours, Sherlock Holmes» [10, c. 132].

Likewise, to convey semantic and syntactic relations of polite attitude such performatives as congratulations, wishes, gratitude, apologies, attachments and greetings are used in etiquette formulas as a manifestation of the interpersonal relationships of the interlocutors. Performative verbal etiquette constructions include etiquette formulas of all functional varieties: *«I greet/welcome», «I wish», «I congratulate», «I thank», «I apologise», «I respect»* and others.

Performative etiquette constructions have a general focus on the interlocutor as evidence of an act of politeness, in particular: *«I wish you luck!»; «I owe you an apology»; «I advise/ recommend you to do something»*. For instance:

«You are an early bird, Mr. Mac, » said he. «I wish you luck with your worm» [11].

«I owe you an apology,» he said, raising his golden pince – nez to his eyes [5, c. 57].

During a meeting or farewell, it is generally accepted to use simple two–member personal sentences with the verbs – performatives *«greet», «welcome», «wish»*:

«Thank you, Mr. Sandeford; here is your money, and I wish you a very good evening» [9].

«I wish you, Mr. Holmes, to come to Mackleton with me by the next train» [7].

A number of features are characteristic of performative etiquette statements:

1) The performatives stand in the 1st person singular of the present tense of the indicative mood, that is, the act of etiquette communication takes place face to face, here and now;

2) The speaker's communicative power is directed at the interlocutor;

3) Performatives name the purpose of the communicative situation of polite communication – greeting *«I greet»,* wishes *«I wish»,* congratulations *«I congratulate»,* gratitude *«I thank»,* apology *«I apologize»*, honor *«I respect»* etc.

The most widespread among the performative etiquette statements are speech formulas of gratitude spread by the addressable syntaxeme – a pronoun with the predicate *«thank you»,* which acquires paradigmatic modifications «*I want to thank you»; «I would like to thank you»*. In cases of official communication, in addition to the pronoun *«you»,* the name of the interlocutor can be used as a proper name or his position. For example:

«Thank you! Thank you! What a weight from my heart. But this is inconveivable – impossible. Mr. Holmes, you are a wizard, a sorcerer!» [8].

«Thank you, Jacobs, put it here» [8].

In addition, this most commonly used etiquette construction *«thank you»* can be extended by the adverbial modifier of measure, mode of action or degree:

«Oh, thank you so much! They said you were Mr. Holmes's friend – several people told me that, several – they advised me to ask you where I could find him» [3].

Thus, English speech etiquette is a well-ordered system of special formulas of politeness, which has developed in the process of the historical development of the people. It is the etiquette statements that reflect the peculiarities of the English language consciousness and the main features of the English mentality, in particular sincerity, tolerance, courtesy and benevolence. The etiquette construction is the main communicative unit, a sentence, one of the main features of which is predicativity as the ability to perform the function of a predicate in a sentence. As distinctive features of the predicate of a polite attitude can be called: the use of verbal and nominal predicate as a specialized form of imperative; the use of performatives with the semantics of greetings, thanks, apologies, wishes, farewells, etc.; the direction of the predicate's action on the interlocutor.

Література:

1. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української мови: Навч. посібник. К.: Либідь, 1995. С. 8.

2. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій: Монографія. Луцьк: Вежа, 2001. С.122.

3. Doyle A. A Drama in Four Acts. URL: https://freeread.com.au/@RGLibrary/ArthurConanDoyle/PoetryDrama/SherlockHolmes.html

4. Doyle A. Sir Henry Baskerville. URL: http://www.literaturepage.com/read/hound ofthebaskervilles-29.html

5. Doyle A. The Adventure of Sherlock Holmes. C. 28-90. URL: https://sherlock-holm.es/stories/pdf/a4/1-sided/advs.pdf

6. Doyle A. The Adventure of the Golden Pince-Nez. URL: https://esl-bits.net/Sherlock.Holmes/Return.of.Sherlock.Holmes/Golden.Pince-Nez/02/default.html

7. Doyle A. The Adventure of the Priory School. URL: https://esl-bits.net/Sherlock.Holmes/Return.of.Sherlock.Holmes/Priory.School/01/text.html

8. Doyle A. The Adventure of the Second Stain. URL: http://www.literaturepage.com/read.php?titleid=returnofsherlockholmes&abspage=321&changecolor=3

9. Doyle A. The Adventure of the Six Napoleons. URL: http://www.literaturepage.com/read/returnofsherlockholmes-196.html

10. Doyle A. The Memoirs of Sherlock Holmes. C. 9-132. URL: https://sherlock-holm.es/stories/pdf/a4/1-sided/mems.pdf

11. Doyle A. The Valley of Fear. URL: https://sherlock-holm.es/stories/pdf/a4/1-sided/vall.pdf

12. Smith D. The Lost Chronicles of Sherlock Holmes. URL: https://books.google.fr/books?id=HlwpCgAAQBAJ&pg=PT268&dq=please+give+my+sincerest+wishes+to++sherlock+holmes&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiY46vGpab7AhXsRvEDHYkrBdMQ6AF6BAgNEAI

#v=onepage&q=please%20give%20my%20sincerest%20wishes%20to%20%20sherlock%20holmes&f=false

WAYS OF LINGUISTIC DETERMINING THE SCOPE OF THE NOTION LEXICAL WORD MEANING

Анастасія Вельшиневська
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаільський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Вдовенко Т.О

The current stage of linguistics development is determined by the intensification of semantics, the central position of which in the circle of linguistic disciplines directly concerns «human speech in its main function as a means of communication, encoding and decoding certain information» [1, p. 3]. Many Western linguists note the complexity of studying this section of Linguistics. F.R. Palmer, for example, points out the heterogeneity of semantics: «...semantics is not the only integrated discipline. This level of Linguistics cannot be clearly defined, unlike Phonology and Grammar. Most likely, it is a set of studies of the use of language in relation to various aspects of experience, to the conditions under which it is appropriate to use this or that part of the language... The task of a linguist should be to limit the field of research and order the existing confusion and complexity» [9, p. 206]. S. Ulman believes that the term «meaning» is unclear and contradictory [10, p. 54]. There is no doubt that the meaning of a word is a structure.

L. Elmslev wrote that «the structure is an autonomous entity with internal dependencies» [4, p. 122], that is, the elements that make up its composition are interdependent. There are different classifications of meaning. In the book «Componential analysis of meaning», for example, taking into account such factors as cognitive//emotional and extralinguistic//linguistic ones, referential, grammatical and emotional types of meaning are distinguished [8, p. 25-26]. D. Berlo distinguishes between denotative (sign-object relationship), structural (grammatical), contextual (interaction between a word and its environment) and connotative (a sign, an object, and a speaker) meanings [7, p. 191]. R. Jacobson believes that there is no a clear border between lexical and grammatical elements in the semantics of the word [11, p. 316]. In our research, we distinguish denotative (reflecting the connection with denotatum), grammatical (reflecting the grammatical characteristics of a word), and combinatorial (reflecting the possibility/impossibility of combining with other words of the language) elements. In addition to these components the content of the lexical meaning of words contains semantic components of emotional-evaluative and stylistic nature that create a connotative part of these meanings. Connotation as a semantic modification of meaning consisting of a set of semantic layers, feelings, ideas about a sign, a lexical concept, or about certain properties and qualities of objects for which the given word-meaning is used, does not have an explicit expression. Dictionaries record stylistically-colored meaning of individual words, that is, an indication of the speaker's attitude to the subject of the utterance (disapproving, contemptuous, ironic, etc.) or to the sphere of the word usage (colloquial, official, etc.). Contextual word usage acquires a content that is not characteristic of it, which usually occurs in a specific situation or a separate word usage. Thus, the meaning of a word is a synthetic formation with mutually conditioned and interdependent components directed towards one goal: to ensure that the word fulfills its main purpose as successfully as possible, namely, to be a sign. Establishing the structure of meanings and its typology helps to organize the use of words, contributes to increasing the semantic accuracy of lexical notions.

The meaning is generally understood as the connection (relation) of a sign that exists in our consciousness with what it is a sign of.

The structure of a word meaning through establishing the type of component and reflecting characteristics of linguistic and extralinguistic reality is as follows: *denotative* (characteristic properties of denotatum), *combinatorial* (semantic and syntactic compatibility), *grammatical*

(semantics of morphological categories), *connotative* (expressiveness of utterance), *contextual* (an additional shade of meaning introduced by a context).

The first four components of meaning that we have identified (denotative, combinatorial, grammatical, and partially connotative) are independent. Information about the corresponding characteristics of the word is recorded in dictionaries, grammar textbooks, and other reference literature. Participants in communication have this information, have it in mind, using this or that word in speech. D. Berlo argues that «it is always necessary to consider the meaning in context», because «it is extremely effective in presenting new or difficult to understand words» [7, p. 208]. The context in the broadest sense, which includes not only the verbal structure, but also elements of the external handle, is unique in essence, since the word can be realized in a variety of speech continuums and situations. If we approach the problem of context in this way, we can agree with A. Naida's statement that «any lexical unit will never be identical in meaning if used in two different statements» [6, p. 50]. But this is an extreme, and therefore unpromising, point of view. It implies the impossibility of finding an adequate interpretation of the meaning of the word and, therefore, the incompatibility of lexicographic literature with its main purpose. Therefore, without detracting from the significance of the context and recognizing its most important role in selecting the desired meaning of a word, we will call the contextual component optional and in the process of analyzing the lexical and semantic structure of verbs with the meaning of speech activity, we will rely on their dictionary definitions. The meaning belongs to the word as a sign of a certain element of reality, and the context, as a transient phenomenon, is an additional source of information about the meaning and use of the word.

The meaning of a word depends on many factors: correspondence to the concept, part-linguistic affiliation, grammatical categories peculiar to it, expressive and stylistic coloring, compatibility with other words of the language, as well as on the semantic relationship of this word with synonyms and, in general, with those close in meaning and shades with words.

Words close in meaning are combined into classes for the convenience and efficiency of analyzing the meaning of each of them separately. There are many options for naming these classes: lexical-semantic fields, lexical-thematic fields, lexical-semantic paradigms, lexical-semantic groups, thematic groups. All of them have corresponding definitions. Here are some of them:

– «...a lexical-thematic field is a group of words of the same language, quite closely related to each other in terms of content» [5, p. 57];

– «the semantic field consists of those values that have at least one common semantic component» [1, p. 251];

– «...the term thematic group can denote any semantic class of words (tokens) united by at least one general lexical paradigmatic seme» [2, p. 110]. The structure of the thematic group is a set of words with certain meanings, in which the corresponding categorical schema is presented [3, p. 154].

The last three definitions reflect the position of structural linguistics, one of the most important techniques of which is the component analysis of meaning. It allows you to present the meaning of a word in the form of a set of elementary semantic units, or components. These further indivisible components of meaning are called semantic markers (J. Katz), or semes. Semes are traditionally divided into integral (general, which unites words into groups), differential (distinguish words within thematic group) and potential (display additional features). The main sema – «archiseme» (V.G. Hak) reflects the main element of the meaning of words, the presence of which allows the word to be included in this thematic group.

So, the meaning of a word is a structure consisting of denotative (properties of the signified), combinatorial (features of semantic-syntactic compatibility), grammatical (meanings of various grammatical categories and characteristics), connotative (emotional and evaluative coloring) and contextual (shade of meaning that introduced by the context) of the components. For a more effective analysis of the lexical-semantic structure of verbs with the meaning of speech activity, they must be considered as a component of the class of words close in meaning.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды, том 1. Лексическая семантика: 2-е изд., испр. и доп. М.: Школа «Языки русской культуры», Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. 472 с.
2. Васильев Л.М. Теория семантических полей. *Вопр. языкознания*. 1999. №5. С. 105-113.
3. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. Киев: Международные отношения, 1977. 264 с.
4. Ельмслев Л. Можно ли считать, что значения слов образуют структуру? *Новое в лингвистике*. Вып. II . Киев: Изд-во иностр. лит., 1999. С. 117-136.
5. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. Киев: Наука, 1990. 356 с.
6. Nida E. Langauge and Culture. *Traduire la langue*. *Traduire la culture*. Paris: Maisonneuve et Larose, 2003. 353 p.
7. Berlo D. K. The process of communication; an introduction to theory and practice. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1960. 365 p.
8. Componential analysis of meaning. Edited by Eugene A. Nida. The Hague, Mouton, 1975. 265 p.
9. Palmer F.R. Semantics. Second edition. Cambridge; New York; Cambridge University Press, 1981. 345 p.
10. Ullmann S. Semantics; an introduction to the science of meaning. Harper and Row Publishers, Inc., 1979. 255 p.
11. Jakobson R. On language. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1990. 165 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ РУМУНСЬКОМОВНИМ УЧНЯМ

Людмила Гриценко
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Колесников А. О.

Вивчення проблем сучасної освіти в Україні в умовах війни, зокрема специфіки навчання української мови як шкільного предмета й потреб учасників освітнього процесу, наразі є надзвичайно актуальним, особливо в полілінгвальних регіонах, таких, як південь Одещини, де, окрім українців, мешкають представники інших національностей (болгари, румуни, албанці, гагаузи та ін.).

Відзначимо, що лінгвістична підготовка школяра, що здійснюється в процесі вивчення курсу «Українська мова» як нерідної, безпосередньо залежить від визначення принципів побудови такого курсу, його цілей і завдань, обсягу та змісту мовного матеріалу, що підлягає засвоєнню, пор [5-7].

Існують різні підходи до побудови курсу граматики української мови в неукраїнськомовній аудиторії.

Перший, традиційний, підхід полягає в тому, що граматичні категорії та форми вивчаються в системно-структурному плані. Щодо морфологічних категорій і форм це виявляється у відомій ізольованості морфологічного рівня від інших мовних рівнів. Системно-структурний план вивчення морфологічних категорій і форм не дозволяє показати вживання цих категорій та форм у мовленні. Це спостерігається й тому, що морфологія як вчення про граматичні класи слів та їх форми є – на відміну від лексичного та синтаксичного рівнів мови – найбільш самостійним та відокремленим від мовлення розділом науки про мову.

Другий підхід до вивчення української мови в неукраїнськомовній аудиторії відомий як функціональний. Це передбачає вивчення, аналіз семантичних функцій, морфологічних одиниць, що відбивають відношення позамовної дійсності. Крім того, морфологічна одиниця може бути стилістично забарвлена. Отже, розгляд морфологічної одиниці має проводитися комплексно, з урахуванням семантичних, стилістичних та емоційно-експресивних характеристик. Розуміння різноманіття семантико-стилістичних відтінків морфологічних одиниць сприяє більш ретельному вибору неукраїнськомовними школярами тих чи тих морфологічних засобів для вираження певного змісту.

При функціональному підході до вивчення, наприклад, лексико-граматичних розрядів частин мови наочно виявляються проміжні явища між конкретними і абстрактними, речовинними і збірними іменниками, якісними і відносними, відносними і присвійними прикметниками, перехідністю і неперехідністю, доконаним і недоконаним видом дієслова. Віднесення морфологічної форми до того чи того лексико-граматичного розряду можливе лише за наявності контексту.

Важливим методологічним принципом щодо опанування граматики, зокрема курсу морфології має стати факт взаємозв'язку мовних рівнів. Однак це положення не знайшло широкого відображення у шкільній практиці, і досі у викладанні морфології зберігається відома ізольованість її від інших рівнів, пор [1; 2].

У методику викладання морфології має міцно увійти положення про взаємодію лексичного та граматичного значення у слові. Цей принцип випливає з поняття частини мови, як лексико-граматичного розряду слів [3].

При морфологічному аналізі граматична форма характеризується особливо всебічно. Виявляються як її індивідуальні ознаки – семантичні, словотворчі, стилістичні, так і загальні, властиві цілим лексико-граматичним розрядам – граматичні значення роду, числа, виду тощо. Тому для повноти морфологічного аналізу вивчення граматичного значення слова має проводитися з урахуванням його семантики. Адже на практиці учні оперують не абстрактною граматичною одиницею, а певною лексемою, яка так чи інакше виявляє себе щодо конкретної граматичної категорії у певному контексті.

Завдання повного лінгвістичного аналізу морфологічних категорій і форм вимагають також включення до морфологічної характеристики слова його синтагматичних властивостей, обумовлених його лексичними та граматичними значеннями. Йдеться про синтаксичний аспект у висвітленні фактів морфології, який виправданий як теоретично, так і методично.

Таким чином, при вивченні морфології міжрівневі зв'язки сприяють більш повному, глибокому вивченню морфологічної природи слова.

Відомо, що українська та румунська мови належать до мов, які мають давню традицію лінгвістичного опису. Однак граматична система будь-якої мови, представлена в фундаментальних дослідженнях та описана для тих, хто вивчає мову як рідну, вимагає певної адаптації до потреб національної аудиторії і ставить перед лінгвістами та методистами завдання всебічного й оптимального порівневого опису мови у навчальних цілях. Такий опис орієнтовано на реалізацію конкретних цілей навчання, а також науково обґрунтовує та значною мірою прогнозує зміст навчального матеріалу, шляхи його організації і внаслідок цього дозволяє зробити керованим процес навчання.

Спільність цілей та завдань навчання національної та української мови, спільність умов, в яких воно здійснюється, показують необхідність співвіднесеності та взаємного збагачення двох методичних систем, необхідність єдиного підходу до вирішення цілої низки проблем лінгводидактики [3]. У зв'язку з цим особливо важливою стає проблема взаємопов'язаного навчання рідної та нерідної мови, зокрема, української і румунської мов.

Істотним у галузі лінгвістичного опису у навчальних цілях є опис синтаксичного рівня української та румунської мов (підрівень словосполучення). Це питання обрано не випадково, оскільки знання основних правил об'єднання слів у синтаксичні структури є

основним для розвитку зв'язного мовлення на нерідній мові. І від того, наскільки учні засвоять ці синтаксичні структури, залежатиме їхнє подальше володіння мовою.

Найбільш адекватним описом мови у навчальних цілях, на нашу думку, є системно-функціональний. Тому, вирішуючи проблеми змісту та структури лінгвістичного опису словосполучень української та румунської мов у навчальних цілях, спиралися на ті дослідження, які розглядають значення та функціонування словосполучень на основі їх системних зв'язків. Визнають за синтаксичним рівнем мови статус системи, що має основною одиницею синтаксичну форму слова в його внутрішніх та зовнішніх «парадигматичних» та «синтагматичних» відношеннях.

Уважаємо за доцільне, що відбір необхідного мовного матеріалу та порядок його запровадження в національній аудиторії повинні цілком обумовлюватися функціональною системою української та румунської мов з урахуванням комунікативних цілей навчання. Подібний монолінгвальний опис націлений на виконання двох функцій: прикладної, тобто виділення базисних української та румунської мов як предмета вивчення; наукової, тобто розробку теоретичних основ опису української та румунської мов у навчальних цілях.

Завдання, що стоять перед лінгвістичним описом синтаксису базисних української та румунської мов (підрівень словосполучення), у сучасній лінгводидактиці зводять до таких:

1. Уточнити зміст синтаксичної мікросистеми базисних української та румунської мов
2. Визначити необхідний і достатній мінімум теоретичних відомостей та відповідних термінів.
3. Уточнити і сформулювати відповідно до поставленого завдання принципи опису словосполучень у навчальних цілях.
4. Описати в термінах сформованої метамови синтаксичну мікросистему базисних української та румунської мов, пор [3; 4].

Якщо відібраний мовний матеріал підлягає засвоєнню в національній аудиторії з урахуванням комунікативної спрямованості, то в даному випадку необхідний білінгвальний опис, оскільки оптимальна система викладання другої мови (української або румунської) зобов'язана орієнтуватися на суворе урахування специфіки рідної мови, що має набагато більше значення у поданні матеріалу, а не в його відборі.

Як основні принципи лінгвістичного опису словосполучень української та румунської мов у навчальних цілях виділемо такі:

1. Відбір та мінімізація мовного матеріалу.
2. Виділення ядра граматичної системи української та румунської мов.
3. Системно-функціональне представлення мовного матеріалу.
4. Зіставлення як лінгвістичне забезпечення урахування рідної мови.
5. Прогнозування можливих шляхів організації навчального матеріалу, пор [3].

Результати такого лінгвістичного опису стануть об'єктом опису дидактичного, що визначає, у свою чергу, послідовність розташування та запровадження навчального матеріалу.

Одним із принципів, що лежить в основі процесу навчання граматичних норм української мови учнів, які є представниками національних меншин, є урахування їх рідної мови, що передусім передбачає логіко-порівняльний підхід до граматичних явищ, який здійснюється за допомогою методичного прийому «відкритих зіставлень».

Як показує практика, навіть якщо не залучати уваги школярів до подібності та відмінностей тих чи тих елементів у рідній і державній мові, вони, тим не менш, самі, стихійно здійснюють перенесення мовленнєвих характеристик з рідної мови на досліджувану. У результаті такого стихійного зіставлення у свідомості учнів відбувається помилкове ототожнення двох мов, що виявляється в інтерференційних помилках у мовленні.

У румунській аудиторії інтерференційні помилки зазвичай виникають в українській мові учнів через дії прямої інтерференції (особливо у сфері іменників), що пояснюють типологічною близькістю української та румунської мов (флективний тип) і їхньою спільною індоєвропейською спорідненістю, що зумовила наявність у них одних і тих же граматичних категорій, але з різним внутрішнім підрозділом та їх функціонуванням у кожній мові.

У зв'язку з цим належним чином організоване й контрольоване відкрите зіставлення співвідносних граматичних норм української та румунської мов допомагає школярам правильно встановлювати еквівалентні зв'язки між засобами вираження граматичних категорій обох мов та свідомо контролювати себе доти, доки у них не сформується правильна навичка у використанні «небезпечних словоформ». Свідомість є в даному випадку засобом та обов'язковою умовою міцності та довготривалості сформованої навички.

Необхідність застосування логіко-порівняльного підходу в навчанні української мови учнів з рідною румунською мовою обумовлена й тим, що для таких школярів важливим є не тільки практичне володіння українською мовою, а й глибоке розуміння особливостей її будови порівняно з рідною мовою, що дозволяє набути низки професійно-педагогічних умінь:

1) вміння виділити граматичні елементи мови, які мають інтерференційну потенцію;

2) вміння встановити причини порушень граматичних норм мови, що вивчається, і окреслити шляхи їх усунення;

3) вміння скласти вправу для відпрацювання елементів, які викликають труднощі тощо.

З нашого досвіду, відзначимо, що реалізація логіко-порівняльного підходу в румунській аудиторії щодо граматичних норм української мови може відбуватися по-різному.

Так, щодо роду іменників ефективним способом пояснення граматичного матеріалу буде, напр., така таблиця (табл.1) зіставного характеру.

Таблиця 1.

Мовна належність слів	Синтагматичні засоби для вираження родових значень іменників (форми узгодження)			
	прикметники	займенники	дієприкметники	дієслова у формі дійсного способу минулого часу
Українська мова	великий зелений кавун	цей кавун	помитий кавун	виріс кавун
	велика зелена слива	ця слива	помита слива	виросла слива
Румунська мова	harbuz măscat verde	acest harbuz	harbuz spălat	дієслова в румунській мові не мають форми роду
	prună măşcată verde	această prună	prună spălată	

Досить результативна і система перекладних вправ типу: зіставити застосування узгоджувальних критеріїв щодо родової приналежності іменників в українській та

румунській мовах; дібрати правильно перекладні моделі; доповнити неповні переклади тощо.

Однак застосування перекладних вправ має бути обмежене особливостями навчального процесу, тобто підпорядковане головній меті – навчанню адекватної комунікації на мові, що вивчається. У зв'язку з цим, застосування перекладних вправ може бути рекомендовано, по-перше, при засвоєнні граматичних явищ, схильних до інтерференції рідної мови на формальному рівні, тобто в тих випадках, коли відповідні граматичні поняття є в обох мовах, але способи їх оформлення різні, і, по-друге, як контроль рівня сформованих граматичних умінь і навичок на тому чи тому етапі роботи.

Отже, аналіз особливостей викладання української мови румунськомовним учням півдня Одещини засвідчує необхідність посилення комунікативної спрямованості у викладанні граматики, а також ширшу застосування компетентнісного та комунікативно-функційного підходів.

Література:

1. Биконь Т. Вивчення розділу «Морфологія» на уроках української мови в системі компетентнісної освіти. *Українська мова і література в школі.* 2013. №6. С. 45-49.
2. Білокінь Н. Вивчення розділу «Морфологія» на уроках української мови (7 клас) в умовах компетентнісної мовної освіти. *Українська мова і література в школі.* 2013. №6. С. 50-53.
3. Мацюк З. Л. Лінгвістичні основи викладання граматики української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.* 2007. Вип. 2. С. 31-39.
4. Омельчук С. А. Методика навчання морфології української мови в основній школі на засадах дослідницького підходу: дис. … д-ра пед. наук : 13.00.02. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2014. 537 с.
5. Українська мова: програма для учнів 5-9 класів. URL: https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/#google_vignette
6. Українська мова. 5–6 класи. (Заболотний О. В., Заболотний В. В. та ін.). Чинна модельна навчальна програма. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83075/Ukr_mova_5-6-kl_Zabolotnyy_ta_in_14_07_1_1.pdf
7. Українська мова. 5–6 клас. (Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.). Чинна модельна навчальна програма. URL: https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83074/

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ ЗАСОБАМИ ЦІЛЬОВОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ В.М. ТЕКЕРЕЯ «ЯРМАРОК СУЄТИ»)

Катерина Дерягіна
студентка 3 курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Фразові дієслова з кожним роком набувають все більшої значимості і розповсюдження в англійській мові. Такі дієслівні комплекси відомі своєю семантичною та структурною єдністю, що часто викликає труднощі для легкого сприйняття цих слів іншомовними студентами, особливо коли мова заходить про переклад фразеологічних одиниць, які, за чітким визначенням дослідниці Джейн Поуві, є поєднанням односкладного дієслова і прислівникової чи прийменникової частки [10]. Фразові дієслова є унікальним явищем англійської мови, тому їхня передача українською мовою становить інтерес як для професійних перекладачів, так і для студентів, що неодмінно зустрінуться з ними під час вивчення англійської мови. Для здійснення адекватного перекладу фразеологічних

дієслівних одиниць мовознавці та перекладознавці шукають різні способи того, як відтворити фразові дієслова засобами цільової мови, в нашому випадку, засобами української мови.

Відповідно метою статті є розгляд основних способів відтворення англійських фразових дієслів українською мовою на прикладах перекладу фразових дієслів з роману В.М. Текерея «Ярмарок суєти». Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати думки дослідників щодо можливих способів перекладу фразових дієслів, зокрема в художньому тексті, виокремити основні прийоми перекладу таких одиниць, розглянути українські відповідники та проілюструвати усі способи відтворення фразових дієслів доречними прикладами.

Солотіна О. та Яровенко Л. С. у своїй статті підкреслюють наявність труднощів перекладу фразових дієслів через їхню своєрідну семантику. Вони зазначають, що оскільки в цих дієсловах наявні одночасно два значення (одне з них виражає дію, а інше його характеризує), під час їх перекладу дуже часто доводиться вводити додаткове слово і навіть слова, а іноді вдаватися і до заміни частин мови. Тільки таким шляхом можна повністю передати українською мовою всі значення адвербіального дієслова. Наприклад, якщо адвербіальні дієслова виражають рух і його характер, то зазвичай вони перекладаються дієсловами з якими-небудь обставинними словами, що передають характер цієї дії. З-поміж способів перекладу таких одиниць ці дослідники виокремлюють словникові відповідності, контекстуальні заміни і нульовий переклад [7]. Ці способи вважають дієвими та влучними для перекладу художніх текстів, так як ці дослідники наводили переконливі приклади фразових дієслів з роману Дж. К. Ролінг.

Дослідниця Воробйова О.С. наголошує на іншому підході до способів відтворення фразових дієслів, зокрема в її дослідженні було виділено морфологічний і синтаксичний способи перекладу дієслівних одиниць українською мовою. Науковиця підкреслює універсальність поданих способів та можливість їхнього застосування до фразових дієслів різних семантичних класів з різними постпозитивами [3].

Окрім вже згаданих способів перекладу фразових дієслів існують певні перекладацькі трансформації, що допомагають адекватно перекласти такі дієслова українською. З-поміж таких прийомів найчастіше використовують конкретизацію і генералізацію, проте за потреби можуть вживатися заміна частин мови, модуляція, трансформації додавання, вилучення та антонімічний переклад [1].

Орієнтуючись на всі способи відтворення фразеологічних дієслівних комплексів ми можемо припустити, що переклад відбувається у декілька етапів. Спочатку необхідно зрозуміти контекстне оточення фразового дієслова, потім звернутися до словника фразових дієслів і переглянути усі варіанти перекладу, що пропонуються словником. На цьому етапі вже можна обрати один з найбільш влучних варіантів. Але за відсутності вдалого словникового відповідника перекладачі переходять до наступних кроків перекладу, а саме підбирають удосконалений відповідник, тобто таке дієслово, що підходить конкретному контексту. Підкреслюючи значення фразового дієслова, перекладач здійснює таким чином контекстуальну заміну. Однак, можливі декілька варіантів перекладу. Так, один перекладач застосує словниковий відповідник при перекладі фразового дієслова в реченні, а інший – в тому ж реченні для відтворення того самого дієслова використає контекстуальну заміну. Розглянемо деякі приклади вживання суто словникових відповідників:

- *«When the parties <u>were over</u>, and the carriages <u>had rolled away</u>, Miss Crawley would say …»* [11, с. 134]. *«Коли прийоми <u>добігли кінця</u> і карети <u>поїхали</u>, міс Кроулі сказала…»*

- *«That's why I told him to <u>look out</u>…»* [11, с. 85]. *«Ось чому я сказав йому <u>бути насторожі</u>…»*

- *«…the tune which Amelia Sedley sang on the stairs as she <u>came down</u> to dinner»* [11, с. 79]. *«…мелодія, яку Емілія Седлі наспівувала на сходах, коли <u>спускалася</u> до вечері».*

Дуже часто контекстне оточення фразового дієслова передбачає залучення перекладацьких прийомів, використовуючи які, ми часто прибігаємо до контекстуальних

замін, адже різні перекладацькі трансформації так чи інакше відходять від словникових варіантів, а наближаються до контексту. Це може забезпечити адекватність перекладу фразових дієслів.

Приклад конкретизації: *«It's no pleasure to me to sit up all night »* [11, с. 164]. *«Мало приємного я вбачаю в тому, щоб не спати цілу ніч».*

Приклад генералізації: *«As the majestic Jos stepped out of the creaking vehicle…»* [11, с. 77]. *«Коли Джоз, такий величний, вийшов з цієї скрипучої карети…»*

Ми узагальнили значення фразового дієслова «step out», одним з основних значень якого є «йти великими кроками» [6]. Проаналізувавши контекст, ми можемо припустити, що Джоз вийшов швидко, зійшовши з підмосток карети одним великим кроком, а в нашому перекладі було вжито лексичну одиницю більш широкого значення, хоча це словниковий відповідник. Але в перекладі Ольги Сенюк [8, с. 11] дієслову в контексті було надано протилежного значення, а саме те, що Джоз вийшов не так легко через свою огрядну фігуру, тож в цьому перекладі використано контекстуальну заміну: *«Коли Джоз виліз з карети, що аж зарипіла під ним…»* [8, с.11].

Заміна частин мови:

– *«Be off, you fools!' said this gentleman…»* [11, с. 81]. *«"Геть з дороги, дурні!" вигукнув цей джентльмен…»* Ми вжили вигук «геть» замість дієслова «йдіть».

– *«…and though he dined off boiled mutton, had always three footmen to serve it»* [11, с. 112]. *«і хоча на вечерю у нього була лише варена баранина, її завжди подавали чотири лакеї».* Дієслово «вечеряти» було замінено відповідним іменником.

Наступним перекладацьким прийомом є модуляція, або смисловий розвиток, що є заміною слова, чи словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої можна вивести логічним шляхом із значення вихідної одиниці [4]. Дуже часто ця заміна побудована саме на причинно-наслідкових відносинах. Наприклад:

– *«…and she handed the articles over to Sir Pitt, who taken his seat by the fire».* [11, с. 94] *«…і вона простягнула цей договір серу Пітту, який якраз зайняв своє місце біля каміну».* Фразове дієслово «hand over» в значенні «передавати» [9, с. 631] замінено у перекладі дієсловом «простягати». Ці дієслова логічно пов'язані, адже для того, щоб передати людині щось, необхідно спочатку їй це простягнути.

Трансформація додавання лексичних елементів також може вживатись при відтворенні фразових дієслівних одиниць українською мовою. Аналітична англійська мова тяжіє до стислих граматичних структур, тож для адекватної передачі змісту речень із імліцитною інформацією, перекладачі вживають в мові перекладу додаткові слова [2, с. 117]. Наприклад:

– *«Sir Pitt <…> seldom drove out but with four horses»* [11, с. 112]. *«Сер Пітт <…> рідко коли* ***кудись*** *виїжджав у супроводі менш ніж чотирьох коней»*

– *«He never gave away a farthing in his life, growled Tinker».* [11, с. 94]. *«"За все своє життя він ніколи* ***нікому*** *й копійки не подав",пробурчав Тінкер.»*

Іноді фразові дієслова потребують антонімічного перекладу, який зазвичай є всебічною лексичною та граматичною трансформацією: стверджувальна конструкція перекладається заперечною конструкцією і навпаки [2, с. 116]. Наприклад:

– «*"You're always joking," said she <…> "Joke away, Mr. George; there's nobody to defend me"»* [11, с. 86]. *«"Ви завжди жартуєте", сказала вона. <…> "Що ж, не зупиняйтесь, містере Джордж; мене ніхто тут не захистить від ваших жартів"».* Фразове дієслово «joke away» перекладається як «звести в жарт, віджартуватися» [5], ми ж задля уникнення повторення семи «жартувати» використали антонімічний вислів «не припиняйте жартувати», опустивши друге слово, яке легко відтворюється з контексту, тож було вживано ще й трансформацію вилучення.

Іноді перекладачі не використовують словникові відповідності і контекстуальні заміни, а замість цього відмовляються від передачі значення лексичної одиниці оригіналу в

перекладі внаслідок її семантичної надмірності. Тоді вони вживають такий спосіб перекладу як нульовий переклад [7]. Наприклад:

– *«I think I have seen such comedies of errors going on in the world».* [11, с. 154] *«Думаю, я вже спостерігав в світі такі комедії помилок».*

Майже усі наведені приклади можна віднести до морфологічного або синтаксичного способу перекладу. Так, такі фразові дієслова як *«roll away», «come down», «step out», «hand over», «drive out», «give away»,»joke away»* були перекладені за допомогою українських префіксів, а фразеологічні дієслівні одиниці*»be over», «look out», «be off», «dine off»*– за допомогою словосполучень. Тільки фразове дієслово *«go on»* в останньому прикладі не можна віднести до жодного з цих способів через нульовий переклад. І дієслово *«sit up»* було перекладено українським відповідником без префіксу.

Отже, велику роль у відтворенні фразових дієслів засобами цільової мови відіграє контекст. В залежності від контекстного оточення дієслова ми перекладаємо його чи за допомогою словникових відповідностей чи контекстуальних замін. Іноді застосовують нульовий переклад і часто вдаються до різноманітних перекладацьких трансформацій. В нашій статті ми розглянули думки науковців щодо основних способів відтворення фразових дієслів, охарактеризували деякі перекладацькі прийоми, проаналізували переклад фразових дієслів з роману «Ярмарок суєти». При відтворенні одного речення було зіставлено наш переклад із перекладом професійної перекладачки. До того ж, перекладені фразові дієслова були розподілені на дві групи залежно від того українського відповідника, який було підібрано – дієслова з префіксом, що відображає важливий відтінок значення або дієслова в сполученні із прислівником чи іменником, які, в свою чергу, передають цей відтінок.

Література:

1. Ажгулова К.Н., Горшкова Е.И. Некоторые особенности перевода фразовых глаголов с английского на русский язык: на материале перевода произведения Дэвида Амонда «Скеллиг». *Филологический аспект: международный научно-практический журнал*. 2021. № 04 (72). URL: https://scipress.ru/philology/articles/nekotorye-osobennosti-perevoda-frazovykh-glagolov-s-anglijskogo-na-russkij-yazyk-na-materiale-perevoda-proizvedeniya-devida-amonda-skellig.html

2. Англійська мова для перекладачів і філологів. ІІ курс / Возна М. О., Гапонів А. Б., Васильченко О. Ю., Хоменко Н. С. Вінниця : Нова Книга, 2006. 344 с.

3. Воробйова.О. С. Фразові дієслова в англійській мові: деривація і переклад. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. № 10. С. 41-45.

4. Латышев Л.К. Межъязыковые трансформации как средство достижения переводческой эквивалентности. Москва: Международные отношения. 1986. 107 с.

5. Словари Мультитран: веб-сайт. URL: https://www.multitran.com/m.exe?ll1=1&ll2=2&s=joke+away&l2=2

6. Словарь Lingvo: веб-сайт. URL: https://www.lingvolive.com/ru-ru/translate/en-ru/step%20out

7. Солотіна О., Яровенко Л. С. Особливості перекладу дієслів руху «come» та «go» з адвербіальним компонентом (на матеріалі роману Дж. К. Ролінг «Несподівана вакансія» та його перекладів російською та українською мовами). *Збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу.* Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова. 2018. С. 45-50. URL: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/theory_practice_translate/zbirnyk_naukovyh_stattey2018.pdf#page=46

8. Теккерей В. Ярмарок Суєти : роман / пер. З англ. О. Д. Сенюк. УкрЛіб : веб-сайт. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=4097

9. Українсько-англійський, англо-український словник: 12 000 слів / Сидоренко О.М., Тесленко В.М., Заворотна А.А., Сидоренко І.С. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 640 с.

10. Jane Poyvi, Phrasal verbs and how to use them. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с. URL: https://ua1lib.org/ireader/3159664
11. Thackeray W. M. Vanity Fair: a novel. Moscow, 1951. 442 p.

WAYS OF EXPLICATING THE INTERNAL FORM OF ENGLISH ADJECTIVES INDICATING PERSONAL QUALITIES

Карина Іванова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаільський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Вдовенко Т.О.

The internal form (further – IF) reflects the motivation of the sign, the conditionality of the connection between the forms and meanings of specific words, manifests its motivation as a general feature in certain words, arising during their creation (L.K. Zhanalina [10, p. 37]), that is why the study of IF adjectives denoting the personal qualities of a person is relevant.

The problem of IF was considered by many linguists (V.Humboldt [8], A.A. Potebnia [15], H.O. Vynokur [5], T.R. Kyiak [11], E. S. Snitko [19], N.I. Mihirina [13], A.N. Baranov, D.O. Dobrovolskyi [1], M. Holianych [6], T.A. Hridina, N.I. Konovalova [7]). V. Humboldt's traditions [8], the founder of the concept of IF in linguistics, were continued and developed by A. A. Potebnia [15], who understood IF as a motivating meaning, with the help of which a new meaning of a name is created, as «the relation of the content of thought to consciousness; it shows how one's own thought is presented to a person» [15, p. 115]. He also noted that in each word «we distinguish: the external form, that is, the articulate sound, and the internal form, or the closest etymological meaning of the word, the way in which the content is expressed» [15, p. 134]. Developing the thesis about IF, A. A. Potebnia postulated that this very form of the word implies built-in dialogicity, since through it the word uttered by the speaker gives the direction of the listener's thoughts, without assigning limits to one's understanding the word [15, p. 27].

V.V. Vynohradov emphasized that IF of words is «the image underlying the meaning or usage of a word». It can be clarified in the context of the material and spiritual culture and language system in which a given word or combination of words arose or was transformed, therefore the choice of that or other «internal form» of a word is always culturally, historically and socially determined [4, p. 20].

H.O. Vynokur, developing the concept of IF in his scientific works, drew attention to the fact that «it does not have its own real sound form, but instead uses the form of another, more literal for understanding the content. Thus, the form here serves as the content. One content expressed in a sound form, serves as a form of another content and does not have a special sound expression. That is why such a form is often called as an internal form» [5, p. 145]. H.S. Shapiro in comments to the works of H.O. Vynokur defines the concept of IF as «the relationship between three simultaneously relevant semiotic systems: denotative (direct meaning), connotative (poetic meaning) and metalinguistic (reflective meaning)» [5, p. 327]. However, it should be noted that some linguists do not consider the study of the IF of a word to be relevant for modern linguistics, since for «most lexical units, the question of displaying the IF in the semantic representation ... is not very significant, because the IF is currently realized only for a relatively small part of the vocabulary» (A.N. Baranov, D.O. Dobrovolskyi [1, p. 36]).

In modern linguistics, the IF of a word is mainly understood as a way of presenting extra-linguistic content in the language (V.A. Biloshapkova [2, p. 137]), a mental image, the basis of the future lexical meaning, which further acquires semantic content (T.R. Kyiak [11, p. 61]). At the same time, the lower the word-forming level of lexical unit, the higher degree of commonality is characterized by IF, and the closer it is in meaning [12, p. 17]. L.N. Novikov believes that the meaning is what is «reflected by a given lexical unit», while the internal form is "how this or that

fact of reality is reflected in this unit (in its meaning)", and therefore IF is a «motivating, selected feature of the notion (name)» [14, p. 161].

Speaking about the role of IF, M.N. Yantsenetskaia and Z.I. Riazanova note that it performs a derivational-nominative and system-forming function, being the basis of inter-lexeme motivational relations, and precisely because of this, it is the element by means of which the diachronic and synchronous state of the derivational system of the language is connected [22, p. 17-23]. E.S. Snitko emphasizes that IF regulates the plan of content of language signs, influencing their distribution and functioning [19, p. 4].

Another feature of the IF is indicated by V.I. Kononenko, emphasizing that in many languages it contains the cultural component that reduces the «partial tightness» of each language [12, p. 64], and the perception of a word through the understanding its IF, even at the level of «folk etymology», directly or indirectly determines speaker's affiliation to the national community [12, p. 63-64].

In this study, the viewpoints of the mentioned authors are taken into account, and as a working definition of the internal form, a feature is taken as the basis for the formation of a new lexical meaning, or an already existing word, or a new linguistic unit.

In the field of initial images, it is impossible to draw a clear line between IF and meaning. Such a distinction has taken place later, in the course of the transition to abstract thinking. At the same time, however, each word has its own IF – implicit or explicit.

In connection with the abovementioned facts, the question arises about the possibility or impossibility of interpreting IF. Depending on the positive or negative answer to the question, two main types of IF can be distinguished. The first is the so-called «erased» or «opaque» IF, the meaning and understanding of which can only be decoded with the help of a special kind of etymological analysis, and in some cases not possible at all. E.A. Selivanova notes that many signs created on the basis of non-accidental connections with others are «in the process of language evolution and the dynamics of the conceptual system of ethnos lose their motivation, giving rise to their perception by native speakers as unmotivated. They can acquire a different motivation, conceptually determined», and this is how, in her opinion, «the shuttle» operation between conceptual and linguistic pictures of the world is carried out [17, p. 71].

It is the lost motivation that can permanently fix the status of unmotivated. For example, the adjective *craven* ("cowardly") goes back to the Latin root with the meaning «to burst». Presumably, the semantics of the original word contained the hidden peripheral semes «lack of bravery», «quality», which in the process of historical development moved to the nucleus At the same time, the seme «action» gradually faded away. Thus, the IF of the adjective *craven* is «erased» or «opaque».

The second type of IF is the so-called «live» or «transparent». Understanding and decoding such a IF practically does not cause any difficulties. The perception of this type of IF occurs on the basis of a semantic connection with a motivating basis. Such connections arise between generating and derived LEs. In linguistics, they are interpreted as derivational connections and are one of the ways to reveal the IF of a word. In this case, a special kind of connection is observed between the derivative and the generating one, in which there is a direct dependence: the clearer and easier the derivations of the connection are traced, the more specific and understandable the IF value is. For example, the adjective *intrepid* («fearless»). The meaning of the base of the adjective *trepid* is «trembling», the prefix in– stands out in adjectives and has the meaning of negation. Thus, it is quite easy to restore the IF of the derived adjective intrepid, which cannot be said about trepid.

The derivational connection can be interpreted as motivation, this possibility is pointed out by V.A. Biloshapkova, noting that at the basis of semantic motivation «lies not only similarity, but also a regular, continuous sequence of values of the internal form» [2, p. 184].

Since recently the interests of researchers are more and more inclined to the study of individual lexico-semantic groups and lexical units as elements of the system, the choice of the topic of our research seems to be prospect. Using the example of lexico-semantic field (further –

LSF) of English adjectives denoting personal qualities of a person, we will try to comprehensively investigate the deep essence of semantic processes in the language, reveal the semantics of the units of the field chosen for study, find out their reference, pragmatics, degree of transparency.

By LSF we understand the union of lexemes that have at least one common lexical paradigmatic seme (L.M. Vasyliev [3], L.H. Saiakhova [16], I.P. Sliesarieva [18]. A fairly high degree of orderliness (logical and semasiological structure) is observed in relations between the members of the LSF, which determines certain boundaries of the association [18]. The logical structure reflects the native speakers' idea of a fragment of reality, while the semasiological structure indicates how these ideas are embodied in the language. Words in LSF are connected by various relationships, among which, according to the definition of F.P. Filin [21, p. 536], relations of «synonymy, antonymy, all kinds of clarifications, differentiation and generalization of close or adjacent meanings». LSF, in turn, is a constituent part of language picture of the word [67].

The language field is a system «in which the integrity of the language system is reflected, and the internal properties of this system are characterized by system-component, system-structural, system-functional and system-integrative aspects» (E.V. Tarasova [20, p. 40]). According to V.N. Denysenko, the functional interpretation of the semantic field «allows to present it in the form of a sequential dependence of hierarchically different elements: the core (names of the field, general meaning), the center (specialized classes of units with a more complex meaning) and the periphery (secondary names) in their relationship» [9, p. 4].

Література:

1. Баранов А.Н. Внутренняя форма идиом и проблемы толкования. Сер. Литература и язык. Киев, 2000. Т. 57, № 1. С. 36-44.

2. Белошапкова В.А. Современный английский язык. Учебник для филол. спец. ун-тов. Киев : Высш. шк., 1999. 800 с.

3. Васильев Л.М. Теория семантических полей. Киев, 2001. С. 105-113.

4. Виноградов В.В. Грамматическое учение о слове. Киев: Высшая школа, 1996. 639 с.

5. Винокур Г.О. Филологические исследования. Харьков: Лингвист, 2002. 330 с.

6. Голянич М. Внутрішня форма слова і художній текст: Монографія. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 178 с.

7. Гридина Т.А. Роль внутренней формы слова в представлении языковой картины мира. Материалы. науч. конф. Одесса, 2000. С. 38-40.

8. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Полтава : Прогресс, 1999. 349 с.

9. Денисенко В.Н. Функциональная структура семантического поля: *Филологические науки*. 1999. № 1. С. 3-12.

10. Жаналина Л.К. Номинация и словообразовательные отношения. Алматы: Изд-во АГУ, 2004. 146 с.

11. Кияк Т.Р. Мотивированность лексических единиц: (Колич. и качеств. характеристики). Львов: Вища школа, 1988. 162 с.

12. Кононенко В.І. Мова і народна культура. Київ : *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 62-69.

13. Мигирина Н.И. Внутренняя форма как важнейший узел системных связей в языке. Кишинев: Штиинца, 1977. 120 с.

14. Новиков Л.А. Семантика английского языка. Киев: СИНТО, 1999. 272 с.

15. Потебня А.А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 191 с.

16. Саяхова Л.Г. Лексика как система и методика ее усвоения. Уфа: Изд-во БГУ, 2008. 88 с.

17. Селиванова Е.А. Когнитивная ономасиология: (Монография). Киев: Изд-во укр. фитосоциол. центра, 2000. 248 с.

18. Слесарева И.П. Системный анализ значимых единиц английского языка: парадигматика в лексике и словообразовании. Донецк: Изд-во ДНУ, 2009. 144 с.

19. Снитко Е.С. Внутренняя форма номинативных единиц. Львів: Світ, 1990. 186 с.

20. Тарасова Е.В. Языковое поле как единица дидактической типологии. Харьков: Изд-во ХГУ, 2004. 111 с.

21. Филин Ф.П. О лексико-семантических группах слов. *Езиковедски изслед-я в чест на академик Стефан Младленов*. София, 1999. С. 523-538.

22. Янценецкая М.Н. К проблеме внутренней формы слова. *Вопросы слово и формообразования в индоевропейских языках*. *Проблемы семантики*. Томск, 1991. С. 17-32.

ЕТНОНІМИ ТА СПОСІБ ЇХНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Марія Ібрагімова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Шавловська Т.С.

Коли аналізується картина світу суспільства, то зазначається, що в ній наявний елемент ідентифікації, який протиставляється членам того суспільства. Етнічна ідентичність виступає у свою чергу результатом когнітивного та емоційного процесів усвідомлення індивіда виразником певного етносу або самовизначенням себе носієм цього етносу.

Етнічність є складовою соціальної ідентичності, а також стає предметом лінгвістичних досліджень. В останніх працях лінгвістів, таких як І. Гердер, В. Гумбольдт, Ф. Боас, Е Сепір, Б. Уорф, А. Потебня та інші визначаються особливості етнолінгвістичних досліджень. Наприклад, у роботах В. Кашкіна та С. Пйойхйонена аналізується смисловий обсяг етноніму: дослідники певні, що етнонім не тільки об’єднаний спільністю генезису народу. Вчені стверджують, що етноніми зароджуються як певний стереотип, який вони називають міфологемою – одиницею міфологічної свідомості, через яку передано людську діяльність згорнута поетапна дія тут заміщується знаком, який служить сигналом до дії, готовністю діяти [5, с. 62]. Такий підхід відображає аксіологічний та акціональний погляд на функціональну систему етноніму як одиниці міжкультурної комунікації. Як приклад, можна навести оціночні стереотипні судження.

Поняття етнонім визначається по-різному. У цьому дослідженні ми базуємося на дефініції, представленій у Лінгвістичному енциклопедичному словнику, відповідно до якої етнонім розуміється як особливий розряд історичної лексики, до якого відносять назву різних видів етнічних спільнот, наприклад, народів, племен, націй, родів тощо. Під лінгвістичним розумінням етноніму розуміються не лише суто змістовні, а й формальні ознаки.

У лінгвістичному розумінні етнонім виступає будь-яким однослівним номінантом, який позначає людину за національною ознакою чи державною приналежністю. При цьому, варто зазначити, що розуміння етноніму є динамічним, бо враховує процес соціальних трансформацій сучасного світу, який у процесі міграцій та трансформацій втратив етнічну однотипність [4, с. 46].

Роботи останнього періоду націлено на аналіз міжетнічної інтеграції у поліетнічних державах, що вказує на інтеграційну самосвідомість етносу, тобто, його здатність сприймати себе як члена певної соціальної групи чи спільності. Наявність особливого типу самосвідомості говорить про відносну схожість понять етнічна й етнополітична спільнота, а, відповідно, поняття «етнонім» може використовуватися як номінант для мешканців держави [8, с. 22]. Однак, етнонім може використовуватися як назва представників певного народу, які мешкають у різних країнах, але об’єднані етнічною єдністю.

Етнонім як поняття також використовується для позначення національної приналежності людей. Контрастивний аналіз понять «етнічна група» та «нація» виявляють культурний та політичний аспект, які є головними для визначення відмінностей [12, с. 41].

Усвідомлюючи, що політика є частиною культури у широкому розумінні, можна дійти висновку, що етнічна група є первинною щодо нації.

Тлумачення етноніму як назви призводить до розвинутої терміносистеми, яка представлена у сучасній етнографічній та лінгвістичній літературі та описує самоназви для назви етносу. Умовно погляди дослідників можна розділити на кілька спрямувань: ті, які використовують термін «автоетнонім» (Н. Подільська, О. Суперанська), ендоетнонім (О. Нескрябіна), внутрішній етнонім (В. Супрун), аутоетнонім (Г. Ковальов), а до другої групи можна віднести алоетнонім (Н. Подільська, А. Суперанська), ектоетнонім (Г. Ковальов), зовнішній етнонім (В. Супрун), екзонім (А. Герд, В. Буданова). Наявність такої кількості термінів призводить до розуміння, що нині відсутня єдина класифікація етікона. При цьому, поділ етномаркованих імен на назву та самоназву є важливим, адже він підтверджується комунікативною практикою. Наприклад, відома назва племені індіанців Navajo ‘навахо’ є автоетнонімом, паралельно з яким існує алоетнонім Dine або Dineh ‘народ’ [13, с. 274].

Лінгвістичний енциклопедичний словник має у своєму арсеналі (крім вже зазначених) ще й такі терміни та дефініції: мікроетнонім – позначення невеликих етнічних груп, племінні назви (кривичі, печеніги, ірокези); макроетнонім – назви великих етносів або етнічних спільнот, іноді розуміються розширено і включають генетично різнорідні етноси (українці, американці, араби, китайці); етнотопонім – етнонім, утворений від назви країни; етнохоронім – назви від імен великих регіонів (хоронімів): Європа – європейці, Сибір – сибіряки; авто етнонім – самоназви народів і племен; алоетнонім – назви, надані їм іншими народами.

Зазначені вище дефініції та позначені ними явища є етнорелевантними, тому враховуються у ході дослідження. Крім того, також беруться до уваги відтопоніми й відетноніми, які можна визначити як лексичну одиницю, до складу якої входить топонім чи етнонім у вигляді окремого слова або частини слова, та використовується в мові для позначення поняття, дії чи ознаки та входить до словника.

З метою глибокого розуміння етнічності охарактеризуємо і групу термінів, які називаються ідентиотнімами. До ідентиотнімів відносять лексику у межах ономастики: родові терміни, ідентиніми, які вміщують в себе видові: етноніми (Italian), лінгвоніми (Retororoman), націоніми (Swiss), цівілізаціоніми (Westerner), конфесіоніми (Roman Catholic) [15, с. 41]. Отже, при аналізі цієї лінгвістичної категорії крім власне етнонімів слід враховувати також етномарковані лексеми, етнотопоніми, етнохороніми, мікроетноніми, а також назви жителів міст та районів міст.

Серед сучасних напрямків етнолінгвістики відзначається дослідження лексичної конотації етноніму під час виявлення стереотипу національного характеру. Більшість дослідників розглядають стереотип як елемент соціальної взаємодії, моделі поведінки, яка пов’язана з конкретною ситуацією та призводить до визначеного вибору потреб та мотивів.

Стереотип вперше було вжито як термін американським журналістом на ім’я У. Ліпман у 1922 році. На думку автора, стереотип є певним образом явищ, який народжується як прагнення осягнути навколишній світ у своїй складності [1, с. 5]. Ю. Сорокін додає, що під стереотипом розуміється не лише результат поведінки, а й процес конструювання дій відповідно до семіотичних моделей. Ми вважаємо, що стереотип є фрагментом концептуальної картини світу, яка реалізується у свідомості індивіда [14, с. 6]. Відповідно, етнічний стереотип – це підвид соціального стереотипу, що виражає схематизоване уявлення про образ етнічної спільності, її спрощене уявлення, яке формує емоційну думку. Серед ознак етнічного стереотипу – стійкість, емоційно-оціночний характер, неточність, узгодженість.

Під узгодженістю тут мається на увазі прийняття етностереотипу великою кількістю осіб; під неточністю – узагальнене приписування рис певній соціальній групі. Неточність може бути виражена прикладом, коли властивість однієї людини приписується усьому етносу та кожному представнику цього етносу.

Причинами появи етнічних стереотипів є несхожість етнічних груп та їхня інтеракція. Механізм появи та існування етнічних стереотипів пояснює явище етноцентризму та дозволяє детальніше розібратися з його сутністю. Так, стереотипи дозволяють висловлювати певну оцінку іншому народу, інтерпретувати його крізь призму власної культури. У етнічних стереотипів наявне протиставлення «свій-чужий», яке характеризується більшою різноманітністю та особливістю власних стереотипів у протилежність з чужими. За думкою Ю. Сорокіна та І. Марковіна, це пояснюється закладеною недовірою до нової культури, інформації та представників нового [4, с. 8].

Про іншу особливість етнонімів на лінгвістичному рівні вказує дослідник І. Кобозєва, яка, з поміж інших, називає таку їхню властивість, як емоційність. Емоційність виражається за допомогою конотацій, представлених семантичними ознаками [6, с. 185]. Тобто, різні імплікації з функцією прирощення смислу до значень слів-етнонімів будують систему стереотипів певної культури.

Класифікаційно, такі стереотипи представлено етнофолізмами, які розуміються, як найменування різних етносів з негативним значенням (явище, яке поширене в арго, жаргонах, розмовній мові); етноніми-прізвиська (термін Е. Березович та Д. Гулик), пейоративні псевдоетноніми (А. Архипова), експресивні етноніми (А. Грищенко, Н. Ніколіна), етнічні прізвиська (В. Панін), національні прізвиська. Дослідження останніх років дозволяють включити в цю систему також національно-расові пейоративи (В. Карасик), етнічні інвективи (В. Жельвіс), ксенетноніми (С. Свірковська).

У дослідженні Е. Березович та Д. Гулик відзначено, що репрезентація етнонімів має екстралінгвальний характер: вони пов'язані з історичним, політичним, релігійним чи психологічним контекстом існування самих лексем/референтів [2, с. 47]. Такі екстралінгвістичні причини утворюють формування конотацій етнонімів, після чого – закріплюються узуально та утворюють семантичне ядро похідних і фразеологічно-пов'язаних явищ.

Підбиваючи підсумки огляду теоретичного матеріалу з теми етнонімів та способів їхньої репрезентації, можна відзначити, що сучасний підхід до вивчення такого явища стає все більш обширним, даючи змогу проводити міждисциплінарні вивчення етнонімів. Репрезентація етнонімів пояснюється природою їхнього творення: на тлі культурних, соціальних, політичних чи інших відмінностей та за допомогою різнорівневих мовних засобів й прийомів евфемізації вони закріплюються у мовно-культурній свідомості та стають її носіями. Матеріалом для дослідження репрезентації етнонімів виступає як власне мовлення, так і словники, які є фіксуючим елементом етнонімічної номенклатури й обігу.

Література:

1. Агеева Раиса. О таксономических единицах в этнонимике и типах экзоэтнонимов. Этническое и языковое самосознание. М. : Ин-т народов России, 1995. С. 5-6.

2. Березович Елена, Гулик Дмитрий. Homo ethnicus в зеркале языка: к методике описания. *Этнолингвистика: проблемы языка и культуры*. 2002. № 14. С. 47-67.

3. Горшунова Елизавета. Этнические стереотипы англоговорящего социума и их вербализация в американской лингвокультуре. Башкирский государственный университет, 2009.

4. Дьячков М. В. Этническое и интеграционное самосознание в полиэтнических государствах. *Этническое и языковое самосознание*. М.: Ин-т народов России, 1995. С. 46-48.

5. Кашкин Владимир, Пёйхёнен С. Этнонимы и территория национальной души. *Русское и финское коммуникативное поведение*. 2000. № 2 (23). С. 62-70.

6. Кобозева Ирина. Конкретный пример лексико-семантического эксперимента: выявление стереотипов национальных характеров через анализ коннотаций этнонимов. *Лексическая семантика*. 2000. С. 185-196.

7. Ковалев Г. Этнонимия славянских языков: номинация и словообразование. Воронеж: ВГУ, 1991.

8. Красных Виктория. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? М.: Диалог-МГУ, 1998.

9. Крысько Владимир. Этническая психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002.

10. Липпман Уолтер. Общественное мнение. М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004.

11. Маслова Валентина. Культурный стереотип и его роль в поведении сквозь призму языка. *Вестник Северо-Осетинского гос. ун-та им. К. Л. Хетагурова*. 2008. № 4. С. 30-37.

12. Селіванова Олена. Опозиція свій / чужий в етносвідомості (на матеріалі українських паремій). *Мовознавство*. 2005. № 1.

13. Соболева Елена. Образ «чужого» во фразеологизмах американского варианта английского языка с компонентом этнонимом. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского.* 2008. № 6. С. 274-277.

14. Сорокин Юрий, Марковина Ирина. Понятие «чужой» в языковом и культурном контексте. *Язык: этнокультурный и прагматический аспекты*. Днепропетровск, 1988. С. 4-10.

15. Сорокин Юрий. Введение в этнопсихолингвистику. Ульяновск: Изд-во УлГу, 1998.

16. Тер-Минасова Светлана. Язык и межкультурная коммуникация. М.: МГУ, 2004.

17. Шен Дарья. Этноним в лексико-семантическом пространстве английского языка. Нижний Новгород, 2009. 160 с.

18. Nataliia Melnyk. Sociolinguistics studies of English language: analytical overview of the problem. Science and Education a New Dimension. Philology. 2019. VII (63). Issue 212. P. 36-40.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

Юлія Іванова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Вдовенко Т.О.

Під час глобалізації та сильного розвитку міжнародних відносин публікації зарубіжних газет стають все більш актуальними та цікавими для сучасного читача. У наші дні засоби масової інформації дуже впливають на життя людей, на нашу свідомість, навіть на культуру та мову. Медіа англомовного світу по праву вважаються головними провідниками засобів масової інформації двадцятого століття: тисячі видань виходять англійською мовою в десятках країн; більше вісімдесяти відсотків інформації в Інтернеті поширюється однією мовою, яка з об’єктивних причин стає мовою міжкультурного діалогу. У період глобальних змін у нашому бутті, коли інформація стала одним із визначальних факторів цивілізаційного розвитку, преса продовжує відігравати важливу роль у процесі інтеграції України в європейський та світовий простір, створюючи ефективну міжкультурну взаємодію між різними націями та народами.

Мета англомовної преси визначається мовним жанром: вплив інформування, тобто здійснення прагматичного маніпулювання адресатом. За допомогою преси виражається та формується громадська думка, визначаються стандарти статусних ознак особистості, відбувається опосередкований міжсуспільний діалог. Завдяки жанровій різноманітності

засобів масової інформації створюють потужні інформаційні потоки впливу, а засоби публіцистичного стилю формують загальну картину світу [5, с. 92-93].

Лінгвістика на даний момент більшу частину уваги приділяє дослідженню мови засобів масової інформації, а саме мову преси, в якій характерно виражена жанрова різноманітність, яскравість, динамічність. Мова преси є своєрідним живильним середовищем для різних новоутворень. Абревіація скорочує сприйняття довгої назви та є способом експресії, який зайняв особливе місце у світі преси за останні кілька років. Різні випадки розвитку полісемії та омонімії стали особливістю абревіатури англомовного друку і оскільки скорочення утворюються від різноманітних словосполучень, можна сказати, що йдеться про поширення омонімічних абревіатур. Найвідоміші значення абревіатури: 1) *Peace Corps* (Миротворчі сили); 2) *Politically correct* (Політкоректний); 3*) Professional corporation* (Професійна корпорація) [1, с. 655]. У газетно-публіцистичних текстах дедалі частіше набували знання використання абревіатур, що є засобом централізації інформації завдяки своїй стислості та лаконічності.

Протягом еволюції суспільства можна відзначити появу і функціонування багатьох різноманітних напрямів (політичних, економічних, правозахисних, освітніх та інших). Згодом засоби масової інформації стали так званою суспільною потребою та включали різноманітні форми їх виявлення. Яскравий приклад – газета, яка стає основою для розвитку масової комунікації. Нездатність усного словесного контакту замінюється людиною на стандарт письмового спілкування. Серед найбільш ефективних засобів колективного та міжособового спілкування можна побачити друковані періодичні видання. До таких видань належать передусім газети, які дозволяють громадянам звертатися окремо до мас, які є читацькою аудиторією видання [3, с. 128-129]. Газетна журналістика називається хронікою сьогодення, оскільки це відображення того, що відбувається в суспільстві – політично, соціально, внутрішньо та філософсько – вирішуючи питання, що мають значення для кожного дня.

Діяльність друкованих ЗМІ включає збір, створення, редагування, підготовку інформації для друку та публікації друкованих ЗМІ для розповсюдження читачів. Робота друкованих ЗМІ, спрямованих на отримання прибутку, є підприємницькою діяльністю в цій галузі. Діяльність друкованих засобів масової інформації забезпечується незалежністю її предметів у всіх типах відносин. Вдалий заголовок містить високу смислову наповненість, спонукає читача до критичного мислення і вчить його відбирати для подальшого читання найважливіше, найвагоміше і найзначуще. Слід зазначити, що ефективність газетного тексту багато в чому визначається його заголовком, адже незаперечним є той факт, що часто вдало продуманим заголовком легше переконати читача, ніж змістом. Більше того, психологами встановлено, що близько вісімдесяти відсотків читачів звертають увагу лише на заголовок [2, с. 119]. Простий заголовок зазвичай складається з одного речення, що містить якесь закінчене твердження. Він може бути як стверджувальним, так і питальним за своєю природою. Складні заголовки відрізняються від простих тим, що вони «формуються» з кількох незалежних, логічно завершених частин, які містять повну думку, твердження або один момент, важливий для розуміння суті матеріалу. Комплекс заголовків складається з основного заголовка і підзаголовків (додаткових заголовків) різної складності та призначення. Використання заголовків виправдане тим, що публікації в пресі дуже різноманітні й відрізняються не тільки за тематикою, а й за способом відображення дійсності, за жанровими характеристиками і за складністю змісту. Це, звісно, відбивається в назвах різних текстів.

Дослідження газетних заголовків становить інтерес для вчених з точки зору вивчення багатьох актуальних лінгвістичних проблем, серед яких на особливу увагу заслуговує особливість перекладу газетних заголовків. У науковому доробку вчених проблему газетних заголовків розглядали з різних боків: вивчали їхню структуру, синтаксичну природу, функціональний розвиток, семантику, стиль і прояв законів збереження мовних засобів. Хоча в журналістиці накопичено багатий досвід створення

заголовків, у преслінгвістиці досі бракує досліджень щодо правильної інтерпретації заголовка.

Преса пам'ятає найголовніше правило, а саме якщо аудиторія більша, то й рекламний бюджет вищий, внаслідок цього преса намагається об'єктивно інформувати читачів про події, які викликатимуть у них інтерес [4, с. 129]. У читачів прокидається активність та залучення до процесу співтворчості завдяки заголовкам, які створює преса англомовного друку. У цьому вони бачать найважливішу передумову розвитку від початкової уваги до свідомої концентрації. З цією метою вони використовують широкий спектр прийомів для актуалізації мови, посилення сенсу, пожвавлення заголовка та уточнення авторського ставлення до тексту газетного матеріалу. Як каже Девід Кристал, у заголовках часто можна зустріти використання абревіатур, так як на сторінках вони заощаджують місце і відбувається так, що читачі загострюють свою увагу на цих абревіатурах, тому що у них виникає бажання подумати над вихідним словом або словосполученням [6, с. 10] (наприклад: *PM – Prime Minister* (прем'єр-міністр), *IELTS – International English Language Testing System* (Міжнародна система тестування англійської мови)).

Економія місця та зменшення довжини заголовка відбувається завдяки скороченню різних слів у пресі. Наприклад: *grad – graduate* (випускник учбового закладу або закінчувати учбовий заклад, *Hi-tech – High technology* (Високі технології). В англійській пресі складні слова зазвичай складаються із двох і більше слів. При складанні спрощується структура, таким чином заощаджується простір (наприклад: *Courtroom* – зал судового засідання). Дедалі частіше журналістів хвилюють проблеми звучання заголовків. Журналістам часто доводиться напружуватись, підбираючи схожі за звучанням слова для досягнення алітераційного ефекту. Виразність та привабливість заголовків відбувається завдяки повторенню голосних та приголосних звуків (наприклад: *Media makes Madonna Mad* (ЗМІ роблять Мадонну божевільною), *Poison and Progress (Отрута та прогрес)* (*The Wall Street Journal, January 26, 2010*)). Заголовки часто збивають з пантелику і це спонукає читача подивитися на статтю. Ще одним важливим прийомом журналістів є алюзія. Характер алюзії, образність, співвідношення розмовних та літературних елементів змінюються залежно від специфіки видання, змісту публікацій, цілей, які ставлять перед собою журналісти. Аналіз англомовних газетних заголовків також свідчить про велику кількість неологізмів, поетизмів, жаргонізмів, діалектизмів, метафор, сленгових виразів та суспільно-політичної лексики.

На сьогодні англійському ринку характерна крайня насиченість, імовірність, що тиражі збільшуватиметься, вичерпалася, а отже може відбутися тільки рекомбінація читацького попиту і буде збиток для тих публікацій, які не змогли вистояти в конкурентній боротьбі. Фінансово-стійка організація має великі шанси лише та, яка зможе суттєво знизити ціни на свої газети для залучення читачів. Отже, сьогодні у Великобританії у сфері засобів масової інформації з'явився наднаціональний корпоративний імперіалізм, який замінив національний імперіалізм. Газети у Британії публікуються та розповсюджуються у багатьох провідних світових фінансових столицях. У всьому світі, як і у Великобританії, відбувається розвиток злиття засобів масової інформації (конгломерація). Великобританія – це країна, де вчення про «природне законодавство» діє, а це означає, що права притаманні людині з народження. Зокрема, свобода думки і слова, право на інформацію та публічне вираження поглядів. В Англії не існує спеціального закону про засоби масової інформації, а також не використовується цензура. Ліцензія не потрібна для друку регулярного видання. Для цього достатньо надіслати повідомлення з даними про публікацію на головне поштове відділення і ви отримаєте реєстраційний номер. Повага до свободи преси та відповідальність за зловживання нею регулюється загальним законодавством країни, зокрема законами про наклеп і образи, про державну таємницю, про рекламу та про непристойність. Професійна етика журналістів та редакцій газет і журналів регулюється «Кодексом практики». Правила існують лише для регулювання радіо, телебачення та

реклами, а також для розміру власності в газетному бізнесі. Рада з друку преси, заснована в 1953 році, стежить за етикою преси. У 1965 році Парламент прийняв Закон про монополії та злиття, який дозволяє злиття газет лише за згодою Міністерства торгівлі та Міністерства промисловості за умови, що загальний тираж не перевищує п'ятсот тисяч примірників.

Преса грає унікальну роль у суспільстві. Газетні публікації називаються хронікою сучасності, оскільки вони відображають події та розглядають загальні проблеми – політичні, соціальні, внутрішні, філософські. Газети англійською мовою використовують власну мову, власний стиль презентації, який є унікальним. Дійсно, мова є організмом, що зростає, і вона ж – дзеркало соціального прогресу. Як результат, зростає значення лексико-семантичної взаємодії з англомовною пресою. Є багато особливостей, які глибоко проникли в «мову» преси – різного роду абревіатури, неологізми, особливості заголовків, які, безумовно, вимагають окремого і більш детального вивчення синтаксису газетних статей.

Література:

1. Адамчик М. В. Великий англо-український словник. Донецьк: Сталкер, 2002. 1152 с.

2. Галлін Д. С. Манчіні П. Сучасні медіасистеми три моделі відносин ЗМІ та політики. К: Наука, 2008. 320 с.

3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. К.: Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.

4. Шаповалова Г. В. Лексико-стилістичні особливості заголовків у сучасних українських друкованих ЗМІ. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2011. Том 24 (63). № 4. Часть 1. С. 204-210

5. Яблонська І.В. Розуміння художнього тексту в рамках лінгвостилістики. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* Зб. праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції, Хмельницький: ХНУ. 2005. 320 с.

6. Crystal D.A. A dictionary of linguistics and phonetics. 5th edition. Oxford: Oxford University Press, 2003. 555 с.

THE NATURE OF THE NOTION APPROVAL AS AN EVALUATIVE STATEMENT

Олександра Каражекова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаільський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Modern Linguistics is characterized by the study of speech processes and the dynamics of speech behavior of individuals in a social environment. «The systemic nature of speech correlates not only with the systemic organization of language, but also with the organizing and regulating function of the needs of human life, therefore speech in this sense is not only the activity of language, it is a phenomenon of social, cultural and other interaction of speakers of one language» [8, p. 24].

Modern functionally oriented linguistics is characterized by the understanding language works (utterances) as purposeful speech acts. One of the most important goals pursued by the speaker when producing speech acts is to influence other participants in the communicative act.

In the linguistic literature [9, p. 47], the following main types of speech influences are distinguished: social; manifestation of will; explanatory and informative; evaluative and emotional ones. The fourth type is relevant for the purposes of this study. Let's dwell on it in more detail.

In the process of communication, axiological relations are invariably manifested, which are transmitted by various means both at the level of language and speech. Ethics considers approval and disapproval as categories that reflect a moral assessment based on an objective criterion of morality, which has a historically variable character and establishes the

conformity/non-conformity of social phenomena and individual actions to the currently formed moral requirements.

When studying all the diversity and flexibility of the functioning language and speech units in different communication situations, as well as the role of the human factor in the language functioning, more and more attention is paid to the phenomenon of «positivity / negativity», which is a reflection of the axiological category of evaluation and an element of the categories of approval / disapproval.

Approval in interpersonal relationships can be defined as an attitude that expresses a positive attitude towards another person and consists of:

1) a positive assessment of the individual, one's qualities, actions and thoughts;

2) the desire for objectivity, expressed in the willingness to listen and understand the interlocutor.

Approval is one of the widespread speech acts performed by representatives of English-speaking cultures in order to recognize someone's actions, deeds, decisions, etc. faithful, correct; positive, benevolent attitude towards someone, something; a positive rating.

Approval is a characteristic manifestation of empathy and can be effective only when your interlocutor feels that you understand, see or hear her/him [14]. Therefore, the nature of approval should correspond to the personality of the addressee and the communication situation.

The important role of approval in English-speaking cultures is noted by many observers, in particular, A. Wezhbitska, who emphasizes that in order to be effective, approval must be sincere and reliable, and not «manipulative». «Approval will be appreciated if it is spontaneous, "comes straight from the heart" and is the result of sincere feelings, and not just a desire to please the addressee» [15, p. 256].

The production of linguistic works is subject to the communicative norms and rules of behavior/communication formed in this society, which Hoffmann [13, p. 476] divides into substantive and ceremonial. Approval is undoubtedly regulated by the former, which reflect the law, moral and ethical standards of society.

In the general sense, the norm is defined as a prescription, a pattern of behavior or action, a measure of conclusion about something and a measure of evaluation [11, p. 305]. There are four elements that make up the content of the norm, namely: an action that can, should or should not be performed; application condition – a situation in which it is necessary or permissible to implement the action provided for by this norm; subject – a person or group of persons to whom the norm is addressed; the nature of the norm, which is determined by the fact that it obliges, allows or prohibits some actions [6, p. 23-24].

From the abovementioned notes, it is obvious that the norm is inextricably linked with the evaluation, which is usually understood as a judgment about values. The problem of understanding value is the subject of axiology-philosophical teaching about the nature of values, their place in reality and the structure of the world of values, that is, about the connection of different values with each other, with social and cultural factors, and with the structure of the individual [11, p. 763].

In linguistics, the understanding norms is correlated with «the number of features/the degree of quality most usual for a certain class of objects in a certain situation» [1, p. 18]. The norm is not absolute, its quantitative content is blurred and mobile. The normative amount of any trait can never be exact. The «blurring» of stereotypes is an indispensable property of natural languages [3, p. 60].

The degree of «blurring» of norms and stereotypes correlates with the degree of objectivity/subjectivity of a feature, which, in turn, is determined by its rational nature. A more objective norm of qualities perceived by the senses, especially those that allow measurement (for example, length, weight, etc.). The most subjective norms of evaluative features attributed to the object, for example, «beautiful – ugly».

In addition to the norm as the most common quantity of a feature, we can talk about the norm for any specific task, that is, the measure of a feature necessary or desirable under certain

conditions to achieve a certain goal [10, p. 21]. The rating «good» can mean both compliance with the norm and deviation from it in a positive direction, while the rating «bad» always means deviation from the norm in a negative sense [3, p. 19].

In addition to the quantitative value, modality is included in the measure in this case. A norm of this type can be called a moral norm. Norm orientation is one of the fundamental principles of language functioning.

In the assessment, as a rule, four components are distinguished: 1) the subject of the assessment is a person (or a group of persons) who assigns value to some object; 2) subject of assessment – an object to which a value is attributed, or objects whose values are compared; 3) the nature of the assessment is absolute and comparative; 4) the basis of assessment is that from the point of view of which the assessment is made [4, p. 141].

From the point of view of morality, the assessment of the act and the person who committed it is separated from the immediate psychological reaction of others. The assessment does not just expressively express feelings of approval and/or indignation, but establishes in what relation the committed action is to the norm [5, p. 279]. According to the logic of moral consciousness, a grade must be earned to have meaning. The individual perceives in it not just an act of manifestation of general encouragement or dissatisfaction, but a reflection of the actual state of affairs, which one shares. Moral evaluation does not give importance to the committed act, but evaluates it.

In speech, the evaluative structure is more complex and also includes a number of components, which, however, have not received an unequivocal interpretation.

N.D. Arutiunova [2, p. 11] recognizes the subject, the object of evaluation and the evaluative relationship expressed by the evaluative predicate as the main elements of the evaluative structure. She considers the types of intensifiers, de-intensifiers, motives, evaluation grounds, etc. to be optional elements of the evaluation structure. N.D. Arutiunova describes evaluative predicates that can be expressed explicitly and implicitly, dividing them into two classes: 1) predicates expressing concepts related to obligations (debt, obligation, correctness of an act); 2) predicates expressing the concept of value (good, bad, E.M. Volf [3, p. 12] characterizes an evaluative predicate through a number of features specific to evaluation: 1) emotionality, 2) emotionality, 3) rationality, 4) expressiveness, 5) affectivity. In the analysis of the evaluation subject, two aspects are distinguished: 1) the evaluation subject, which is considered as a participant in the communicative act – the «factor of speaker» [2]; 2) the assessment subject, presented as a component of the assessment structure [7].

The main function of a descriptive statement is to present reality. If the description contained in the statement corresponds to the real state of affairs, the statement is considered true, if it does not correspond, it is false.

Evaluative expression is used for another purpose, namely, it is an expression of evaluation, and with it some qualitative characteristic, since the concept of evaluation implies quality and vice versa [6, p. 79]. It is important to emphasize that not every statement that has elements with evaluative semantics can be considered a speech act of evaluation. Only in those cases when the evaluation scheme dominates, one can talk about an evaluative statement. «A person who praises at the same time expresses an appreciation of an action that meets certain standards» [12, p. 63].

Since approval is verbalized in evaluative statements focused on positive evaluation, its study provides an opportunity to learn about an individual through the system of value orientations, moral and social norms, which are reflected in the process of speech communication.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М.: Наука, 1974. 376 с.

2. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 341 с.

3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. 228 с.

4. Горский Д.П., Ивин А.А., Никифоров А.Л. Краткий словарь по логике. М. : Просвещение, 1991. 208 с.

5. Дробницкий О.Г. Понятие морали. М.: Мысль. 1974. 375 с.

6. Ивин А.А. Логика норм. К. : Фитосоциоцентр, 1990. 122 с.

7. Почепцов Г.Г. Слушатель и его роль в актах речевого общения. Единицы и регулятивы: Межвуз. сб. научн. тр. Калинин: Калининск. гос. ун-т. 1987. С. 26-38.

8. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: Фитосоциоцентр, 2002. 237 с.

9. Федорова Л.А. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения. *Вопр. языкознания*. 1991. №6. С. 43-57.

10. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1988. Вып.23. С. 52-92.

11. Философский энциклопедический словарь. М. : ИНФРА-М., 1998. 795 с.

12. Dickson D., Sauders Ch., Stingler M. Rewarding People: the Skill of Responding Positively. London, New York : Routledge, 1993. 232 p.

13. Goffman E. Interaction in Ritual: Essays on Face to Face Behaviour. Garden City, NY: Anchor, 1997. 503 p.

14. Klochko L. The Pragmatic Strategy of Praise in Modern Language. *Pragmatics and Beyond*. Kharkiv: Vasyl Karazin National University. 2001. Pp. 19-20.

15. Wierzbicka A. Semantics. Primes and Universals. Oxford : Oxford Univ. Press, 1996. 425 p.

LINGUISTIC APPROACH TO THE INTERPRETATION OF THE CATEGORY OF IMPERATIVENESS

Олена Кірющенко
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаільський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Imperativeness as a form of emotionally volitional assessment of reality lies in the plane of modal relations, which indicate the nature of the correlation of the statement with objective reality from the speaker's point of view, find their natural manifestation in language, in its specific linguistic form. Modality in the above-mentioned meaning permeates all linguistic expressions and therefore it is not by chance along with the category of predicativeness, is recognized as the main category that forms a sentence as a relatively complete thought about the «piece» of extra-linguistic reality it reflects [4, p. 41]. In the works of Ye.O.Krasheninnykova [9] and O.V.Bielskyi [2], imperativeness is separated into a special modal category. In this connection, the question arises about the place of imperative modal values in a number of other modal values. The most generally accepted was the inclusion of the imperative modality in the plan of the unreal modality, since the action in the urge is unrealized at the time of its announcement and is therefore considered problematic and constitutes a component of unreality [3, p. 51]. In other words, persuasiveness is part of convention «as one of the universal notions of expressing problematicity and unreality in the role of one of its equivalent values» [7, p. 108-112]. Another classification of modal values is proposed by Ye.O.Krasheninnykova, where the motivating modality is excluded from the plan of problematicity and unreality. This classification is based on the fact that not only judgments about what is possible, valid, necessary, but also will, intentions, aspirations in the form of requests, orders, advice, and prohibitions are reflected in language modality. In the category of modality, the author singles out the modality of reflection, which includes indicative, potential, problematic, and unreal modality, and the modality of intention, which is divided into the motivating modality and the modality of desire (optative modality) [9].

The specificity of the motivational category is the inextricable connection between the modal and communicative meanings of the syntactic structure, which expresses imperativeness. The coincidence of the modal and communicative meanings – the motivating modality, the motivating metasetting, as well as the morphological deficiency of the imperative form proves that the imperative is removed from the composition of the grammatical category of methods and is considered as a formation of the syntactic level, in which the form of the subjective I or the base form is used verbs [14, p. 204].

D.A. Shtelinh insists on removing the imperative from the system of the category of verbalizing. The form of the imperative cannot be considered on the same plane as the forms of the real and conditional modes. In his opinion, expressiveness due to intonation is inherent in the imperative. This form is considered in grammar not in connection with other forms of the verb, but in the system of the corresponding conjunctions, where the encouragement is caused by means of the modal participle *let*, as expressing an invitation to joint action (*let us go*) or an order regarding action, what is expected of the individual (*let him do it*). Such consideration of the imperative, according to D.A. Shtelinh, is quite natural, while a simple enumeration of the varieties of verbalizing (real, conditional, imperative) does not reveal the essence of the issue [13, p. 25].

However, most linguists recognize the imperative in a special way in the English verb system (O. Espersen, Dzh. Kerm, co-authors of the latest English Grammar of the English language R. Kverk, S. Hrynbaum, Dzh. Lych, Dzh. Svartvyk) and provide convincing arguments in favor of this concept. A.I. Smyrnytskyi notes the complexity of the issue of distinguishing the imperative, on the one hand, from the Present Indefinite form, and on the other hand – it seems even more difficult – about distinguishing it from the infinitive forms. As evidence, the author shows the discrepancy between the imperative in the Present Indefinite of the verb *to be*. At first glance, the complete homonymy of the imperative and the infinitive is striking, which gives reason to some linguists to consider the imperative among impersonal forms of the verb. However, homonymy is broken in the negative construction; compare: *to be (not to be) – Be! (Don't be!)* [11, p. 343]. The same view is held by other linguists: [14, 58, 117, 176, 234]. A. P. Zahnitko writes: «In the Ukrainian language, mode is a three-component category that includes the indicative, conjunctive and imperative» [6, p. 241].

The interaction of modality and communicative attitude in persuasiveness is interpreted in different ways. There is a widespread view, according to which persuasiveness is a term applied to two different categories – the category of modality, the main form of which is the imperative form of the verb, and the category of communicative orientation, which is characterized by the persuasive sentence, which has its own properties and structural features. At the same time, it is recognized that a motivational sentence, due to the complete coincidence of functional and modal meaning, is a functional-modal type of sentence [3, p. 55]. The imperative is explained as one of the types of functional sentence. Thus, highlighting the category of the order, O.M. Pieshkovskyi considers it as a communicative category at the level of declarative and interrogative. However, he notes that the category of order is still «close to the imperative mood of the verb» [10, p. 348]. The category of imperative as a communicative formation is supported by those linguists who remove the imperative from the system of methods and consider it as a syntactic unit. Thus, R. Lonh emphasizes that the term «imperative» should be used for two types of sentences – independent (main clause patterns): *Be diplomatic* and dependent (subordinate clause patterns): *I suggest that you be diplomatic* [14, p. 204-205].

Persuasiveness is interpreted only as a modal category, while persuasive sentences are not considered as a special functional type, but are included in the composition of declarative ones [5, p. 545]. In this regard, it should be noted that the inclusion of motivational sentences in the composition of declarative sentences leads to the leveling their structural and semantic properties; namely: normative simplicity and the moment of the speaker's expression of will. The moment of expressed volition that opposes persuasive utterances to all other utterances of speech is the basis of the opposition persuasiveness – non-persuasiveness [1, p. 172-176].

Motivation is interpreted as a functional-modal category. This approach requires consideration, on the one hand, of the means of expressing incentive modality, and on the other hand, consideration of those functional (communicative) types of sentences in which the meanings of forms of incentive modality are updated.

When considering the means of expressing persuasiveness, first of all, the imperative form was analyzed as the main one. A large number of works are devoted to the analysis of the meaning and use of the forms of the morphological imperative. The interest of linguists in the category of mode is conditioned by the lack of a generalized approach to its definition. Interpretation as a means of expressing the speaker's own attitude to the statement is especially common. Categorical forms of real and conditional modes, reflecting objective reality, differ among themselves by the degree of facticity of the reproduced picture of the world are divided into real and unreal. The imperative form is neither real nor unreal in content. Since the imperative is not a grammatical (morphological) means of expressing the relation of the content of the language to the reality, its assignment to the mode is considered as very contradictory one. This problem is especially acute when considering persuasive sentences in the English language. This is due to the fact that the imperative form completely coincides with the infinitive, that is, the infinitive without the particle *to* and *the Present Indefinite form* completely coincide, differing from each other only in the 3rd person singular. Their difference concerns the entire system of forms of the verb *to be*. The opinions of scientists on this problem are divided.

Linguists studying the imperative mode mainly studied the imperative. V.S.Khrakovskyi, O.P. Volodin noted that imperative forms are designed to implement the call [12, p. 68]. O.V. Isachenko notes that «the imperative is a form of direct address in which the speaker prompts the addressee to the action expressed by the verb. The presence of these two persons (speaker and addressee) is the grammatical core, the organizational beginning of the imperative form» [8, p. 8]. In the imperative mode, the main imperative and secondary forms were distinguished. This is due to the fact that only a few scholars have advocated the point of view of accepting the form of incitement to joint action as potential varieties of imperative statements, such as: *Come on!, Let him do it! Let me do it!* Such inconsistency is connected with the fact that, according to some features, statements acquire the status of imperatives, and according to others, they contrast. The analysis of the means of expressing motivation was carried out in syntactic studies, that is, the structural types of motivational sentences were studied.

The attempts are made to identify imperative sentences based on the structural features that specify them and contrast them with non-imperative declaratives and interrogatives. Scientific reviews of imperative statements are based on the study of predicate forms, focusing on the analysis of imperative sentences with imperative mood forms, with indefinite and performative forms of the verb, as well as imperative interrogatives and verbless sentences.

Література:

1. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. Москва: Высш. шк., 1966. 200 с.

2. Бельский А.В. Побудительная речь. Ростов : Изд-во Рост. ГУ, 1999. Т.1. 142 с.

3. Валимова Г.В. Функциональные типы предложений в современном английском языке. Донецк : Изд-во ДоНУ, 2000. 331 с.

4. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в славянских языках. Л. : Наука, 1994. С. 38-79.

5. Грамматика современного литературного языка. / Под ред. Н.Ю. Шведовой. М. : Политиздат, 1989. 767 с.

6. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. Донец. нац. ун-т. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.

7. Ильиш Б.А. Строй современного английского языка: Теоретический курс : Учебн. пособие для пед. ин-тов. М. Л. : Просвещение, 1965. 378 с.

8. Исаченко А.В. К вопросу об императиве в английском языке М.: Учпедгиз, 2001. С. 7-14.

9. Крашенинникова Е.А. Побудительная модальность в немецком языке / Известия АН СССР. Отд. лит. и яз. М., 1999. Т. 12. Вып. 5. С. 457-469.

10. Пешковский А.М. Английский синтаксис в научном освещении. М.: Учпедгиз, 1997. 348 с.

11. Смирницкий А.И. Морфология английского языка / Ред. В.В. Пассек. М: Изд-во лит. на иностр. яз., 2008. 440 с.

12. Храковский В.С., Володин А.П. Семантика и типология императива. Л.: Наука, 1996. 213 с.

13. Штелинг Д.А. О неоднородности грамматических категорій. *Вопр. языкознания*. 2009. № 7. С. 25-55.

14. Long R. B. Imperative and Subjunctive in Contemporary English. American Speech. Vol. 41. Oct. 1996. № 3. P. 204-205.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА «ДОБРО» ЯК ФРАГМЕНТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ К.С. ЛЬЮЇСА

Тетяна Королюк
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Проблеми вербалізації морально-етичних цінностей через систему мовних засобів та функціонування їх в мовній картині світу останнім часом набувають особливого значення, що викликано загостренням кризових явищ у суспільстві.

Аксіологічні категорії добра і зла синтезують загальнолюдські цінності та відображають особливості національної мовної свідомості різних спільнот. Ці універсальні поняття в кожній культурі мають свою специфіку (В. Гумбольдт, О.О. Потебня, A. Wiezbicka) [2].

Відображенням картини світу певного народу є пам’ятки його духовної культури, особливе місце серед яких посідає художня література. Звернення до творів видатного британського письменника К.С.Льюїса дає змогу по-новому осмислити поняття добра і зла в лінгвістичному аспекті, зрозуміти їх антропоцентричну сутність з урахуванням лінвокультурної специфіки [3].

Досліджуючи сім повістей популярного фентезійного циклу К.С. Льюїса *«The Cronicles of the Narnia»* (загальним обсягом 765 сторінок), було виявлено: проаналізовані твори насичені морально-етичними категоріями, серед яких поняття добра є одним із найважливіших у ціннісній картині світу автора [8].

Для комплексного дослідження системно-структурних особливостей лексико-семантичної групи «Добро» ми використали методику формалізованого аналізу лексичної семантики [5, с. 198]. Одним із положень цієї методики є введення формального, суто мовного критерію – віднесеності слів, які аналізуються, до однієї частини мови – іменника, що апробовано проф. М. П. Фабіан при дослідженні етикетної лексики в українській, англійській та угорській мовах [6]. Було виявлено, що лексика на позначення Добра в досліджуваних текстах нараховує 158 іменників [8]. Необхідно зазначити, іменники на позначення добра займають важливе місце в англійській мові [4, с. 155].

Лексичні одиниці на позначення Добра у мовному просторі фентезійного циклу відповідно до семантичного наповнення розділено нами на дев’ять (9) тематичних груп.

Перша тематична група на позначення добра *«Морально-етичні та суспільні цінності»* в досліджуваних текстах об’єднує 12 лексем. Використовуючи лексичні одиниці

good, mercy, truth, honesty, justice, freedom, dignity, peace, wisdom, health, life, beauty, К. С. Льюїс трактує добро як найвищу моральну та суспільну цінність [8].

Друга тематична група *«Позитивні стосунки як реалізація Добра»* об'єднує 26 іменників (*friendship, trust, respect, esteem, reverence, regard, interest, consideration, care, service, agreement, alliance; aid, help, rescue, service, care, favour; politeness, civility, courtesy, gallant, chivalry, decorum, hospitality).* Семантика дружби розкривається як емоційно позитивні взаємини, засновані на довірі та взаємній відкритості персонажів твору, орієнтовані на моральне вдосконалення [8].

Третя ТГ *«Морально-етична характеристика персонажів»* налічує 47 іменників. До морально-етичної характеристики персонажів входить їх соціальне становище та визнання, риси характеру та особливості внутрішнього світу. Використовуючи лексеми *courage, interest, countenance, advantage, kindness, regard, honour, dignity, respect, pride, consideration, glory, credit, praise*, автор розглядає Добро крізь призму соціального становища персонажів та їх визнання. Добро в досліджуваних текстах також пояснюється через розуміння рис характеру персонажів твору та чеснот (людей, тварин, казкових створінь) за допомогою лексичних одиниць *goodness, grace, truth, heart, favour, honour, propriety, virtue, mercy, constancy, consideration, delicacy, jollity, glory, honesty, courage, valour, freedom, credit, gentleness, gaiety, dignity, kindness, tenderness*) та особливостей їх внутрішнього світу (*sympathy, cheer, concern, felicity, glee, rapture, warmth, happiness, shyness*) [8].

Четверта ТГ *«Емоції»* налічує 35 іменників на позначення Добра. Досліджувані лексеми характеризуються широким діапазоном вираження позитивних почуттів. З добром у фентезійному циклі асоціюються позитивні емоції персонажів, які репрезентуються за допомогою лексичних одиниць *joy, contentment, heart, respect, pride, comfort, passion, will, interest, love, relief, jollity, pity, compassion, shyness, gladness, satisfaction, happiness, cheer, fun, merriment, gaiety, rejoicing, exaltation, revelry, frolic, mirth, excitement, thrill, wonder, love, tenderness, pleasure, enjoyment, delight*. Завдяки емоціям відбувається суб'єктивне сприйняття персонажами твору навколишнього світу. Вони нерозривно супроводжують будь-яку їх дію [8].

Фентезійний цикл «Хроніки Нарнії» часто розглядають як релігійну алегорію, тому необхідно звернути увагу на окрему підгрупу іменників, які репрезентують символічні асоціації, пов'язані з релігійним життям. П'ята ТГ *«Релігійні асоціації»* налічує 10 іменників (*truth, love, Beloved, Heaven, glory, goodness, mercy, blessing, belief, indulgence)* на позначення Добра. Уособленням Добра, об'єктивним вираженням морального закону в фентезійному циклі є лев Аслан, якого К.С.Льюїс протиставляє релятивізму. Для позначення Аслана автор використовує такі найменування *'King'*, '*Lord of the whole wood'*, '*the son of the great Emperor-beyond-the-Sea', 'the great Lion'*. Аслан втілює широкий спектр моральних цінностей, чеснот. У текстах це реалізується через семантичне зближення поетоніма Aslan з лексичними одиницями *joy, truth, glory, goodness, mercy, chance* [8].

Шоста ТГ *«Бажання, мрії, надії»*. Семантику надії, сподівання, мрії, бажання автор передає, використовуючи 7 лексем (*hope, dream, wish, desire, will, longing*). За допомогою іменника *hope* К.С.Льюїс фіксує емоційний стан персонажів, який виникає під час очікування бажаного, того, що виступає в якості певної цінності для них. Добро інтерпретується автором також як бажання, наміри, прагнення. Лексеми *wish, desire, longing* в фентезійному циклі розкривають спільний семантичний зміст бажання. Лексична одиниця *desire* має інтенсифіковане значення сильного, палкого, нестримного прагнення ('*great desire for wisdom and understanding'*). Предметом бажання виступає найчастіше те, що реально можна досягнути, отримати. Іменник *will* репрезентує поняття бажання, наміру, задуму, волі [8].

Сьома ТГ *«Сприятлива можливість»* налічує 5 іменників на позначення Добра (*opportunity, chance, luck, event, fortune).* Лексичні одиниці *fortune, luck, chance* відображають спільне поняття удачі, везіння, щасливої долі. Зазначені одиниці функціонують як лексичні синоніми. Іменник *opportunity* в текстах фентезійного циклу

вказує на слушну нагоду, сприятливу можливість: Лексема *good* підсилює позитивну конотацію: *«I'm not going to lose an opportunity like this. It will do me good»* [8, с. 563]. Для позначення можливості здійснення певної позитивної події, вдалого збігу обставин, везіння, неочікуваної приємної можливості автор досить часто використовує лексему *chance* (*'the chance of endess youth', 'the only chance of saving smb'*) [8, с.95]. Іменник *chance* в текстах семантично пов'язується з лексемою *luck: «Is there any chance now?» – «Presious little,» said Edmund. «With luck»* [8, с. 404]. При цьому, зважаючи на релігійний підтекст фентезійного циклу, шанс/вдача не бувають випадковими, вони контролюється вищими силами, пов'язуються опосередковано чи прямо з іменем Аслана: *«Only Aslan… That our chance now»* [8, с. 149].

Восьма ТГ *«Чудо. Диво»* об'єднує 4 іменники. Добро в досліджуваних текстах – це чудесні, дивовижні, неочікувані події, визначені долею заздалегідь або отримані за допомогою моральних зусиль, які приносять радість, щастя (*miracle, marvel, wonder, suprise*). На думку К.С.Льюїса, немає сенсу звертатися до текстів, поки ми не думаємо про можливість та ймовірність чудес. Ті, хто не вірять в чудеса, витрачають даремно час, дивлячись в тексти: заздалегідь можна сказати, що вони там знайдуть [7]. Лексеми *marvel, miracle* та *wonder* вказують на семантику чуда як на незвичайне, надприродне явище, яке викликає в очевидця подив і захоплення. З одного боку, вищезазначені лексеми маніфестують значення неконтрольованості чуда та неможливості його пояснити раціональним способом. З іншого – емоційне ставлення до чудесного [1, с. 139]. Необхідно відзначити, що слово *marvel* відноситься до групи слів, які позначають не одну базову емоцію в чистому вигляді, а сукупність декількох – подиву і захоплення [9].

Дев'ята ТГ *«Винагорода, досягнення, успіх»* об'єднує 12 іменників на позначення Добра (*reward, bounty, gift, present, sacrifice; success, achievement, attaintment, gain, victory, win, improvement*).

Таким чином, досліджуючи іменники на позначення Добра в текстах К.С.Льюїса, було визначено: найбільш важливі для свідомості автора ціннісні поняття (*God, joy, love, truth, mercy, honesty, belief, marvel та ін.)* вербалізуються та знаходять різні способи лексикалізації в мовній картині світу автора.

Лексико-семантична група «Добро» актуалізується в текстах автора на основі як типової сполучуваності значень лексем, характерної для англійської мови так і індивідуальної своєрідності способів сприйняття явищ об'єктивної дійсності, обумовленої релігійним світоглядом автора.

Література:

1. Іваненко Н. В. Лексико-семантичне поле *добро* в українській та англійській мовах: автореф. … канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2007. 23 с.

2. Королюк Т.І. Добро і зло в науках про людину. *Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Полтава, 28 квітня 2022 р.) Полтава, 2022. С. 36-37.

3. Королюк Т.І. Лексико-семантичні засоби відображення добра і зла в мовній картині світу К.С.Льюїса. *Сучасні аспекти модернізації науки стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXVI міжнародної наук.-практ. конф. (Загреб (Хорватія), 07 листопада. 2022 р.) Загреб, 2022. С. 297-300.

4. Онищак Г. В. Семантичні особливості найбільш багатозначних лексичних одиниць на позначення *добра* в сучасній англійській мові. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2015. Вип. 740-741 : Германська філологія. С. 154-157.

5. Сорока Т.В. Семантика найбільш багатозначних аксіономенів. *Сучасні дослідження з іноземної філології.* 2014. Вип.12. С. 189-200.

6. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах : монографія. Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство «ІВА», 1998. 255 с.

7. Lewis C.S. Mere Christianity. London: HarperCollins Publisher, 2012. 234 p.

8. Lewis C.S. The Chronicles of Narnia. London: Harper Collins Publisher, 2011. 768 p.
9. Solomon R.C. In defence of sentimentality. Oxford: Oxford University Press, 2004. 297 p.

ІННОВАЦІЙНІ ПОГЛЯДИ НА ПРИРОДУ СУРЯДНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Валерія Кривопищенко
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Топчий Л.М.

Звернення до проблеми взаємин семантики та синтаксису, що стало кардинальною особливістю теоретичної лінгвістики останніх десятиліть (праці А. П. Загнітка, К. Ф. Шульжука, Н. Л. Іваницької, Н. В. Гуйванюк та ін.), дозволило встановити, що як семантика має свій синтаксис, так і синтаксичні структури є значущими, тобто існують значення, які виражаються синтаксичним способом.

Стосовно сурядності ця теза означає необхідність семантичного перегляду наявних синтаксичних концепцій: адже їх спільним місцем, якщо не брати до уваги традиційну (доструктуралістську) граматику, стало твердження про те, що сурядність – лише економний спосіб відтворення підпорядкованого ряду, скорочене уявлення мовою тотожних розумових відношень, тобто її призначення в мові обмежено суто конструктивною (структуроутворюючою) функцією. Втім, у дещо іншому вигляді це положення формулювалося і в традиційній граматиці, де, зокрема, асиметрію сполучної сурядності та виражених нею логічних відношень пояснювали тим, що сурядність визначається не самими цими відношеннями, а характером, способом їх вираження, пор [1; 2] (але сурядними зв'язками може бути виражено далеко не будь-яке логіко-смислове відношення, і, отже, кореляції типів відношень і форм їхньої синтаксичної об'єктивації цілком можуть бути встановлені).

Вивчення сурядного зв'язку зазвичай здійснюють з урахуванням двох аспектів його функціонування: у складі складного (складносурядного) речення, з одного боку, і в складі різного типу внутрішньофразових словесних структур – з іншого, пор. [3]. Напр., О. С. Мельничук уважав, що «немає підстав для того, щоб до словосполучень відносити конструкції лише з якимсь певним характером синтаксичного зв'язку, наприклад з підрядним зв'язком, і не враховувати словрсполучень з іншим – сурядним – типом зв'язку, які в такому разі вагалі не знаходять собі місця в системі синтаксичної науки» [3, с. 32].

Проте конструктивні можливості сурядності цим далеко ще не вичерпуються. На її основі утворюються також численні фразеологізми, діалогічні єдності різних типів, надсинтаксичні (текстові) утворення монологічного характеру.

Аналіз сурядного зв'язку абстраговано від вузько типологічних властивостей усіх цих одиниць та єдностей дозволяє усвідомити його як цілісну синтаксичну категорію, яка у своїх головних рисах залишається сама собою на всіх ділянках українського синтаксису.

Таким чином, в сучасній лінгвістичній літературі можна виокремити два напрямки, що по-різному характеризують семантику сурядності: один з них ототожнює семантику сурядних конструкцій з семантикою засобів зв'язку їх синтаксично рівноправних компонентів (його практичну реалізацію складають відповідні розділи дескриптивних граматик), другий обґрунтовує інтерактивну природу семантики сурядності, в якій поєднується семантика складених компонентів, їх логіко-семантичні відношення між собою та семантика засобів зв'язку («операційна» семантика) [8, с. 10].

Другий напрямок можна розглядати, на наш погляд, як орієнтований на функційну парадигму в її сучасному розумінні, оскільки семантика сурядності береться тут не в словниковій (лексикографічній) статиці засобів вираження сурядних відношень

(зауважимо, що у будь-якому словнику список їх явно неповний: у ньому немає, як правило, нульових маркерів, сполучникових комплексів, омолексем та ін.), а в текстовій реалізації сурядності. При цьому тільки другому напрямку виявилося під силу розмежувати формальну і номінативну семантику сурядності, типи взаємодії семантики сурядних сполучників із контекстом тощо, див. [4-7]).

Водночас у синтаксичній науці робилися спроби надати семантичної значущості усім термінологічним складникам сурядності, представленим у її тезаурусі. Особливо це стосується термінів *сурядність* та *однорідність*.

Про семантику сурядності в загальнотеоретичному плані вперше у славістиці було поставлено питання у 80-х рр. Згідно із думкою учених того часу семантику сурядних відношень утворюють їх інформативний і власне синтаксичний змістові аспекти. Інформативний аспект змісту служить для передачі відношень між предметами та явищами об'єктивної дійсності. Синтаксичний змістовий аспект виступає як спосіб осмислення інформативних значень у мові, як мовна організація інформативних значень [5]. До інформативної семантики сурядності належить значення множини, а до синтаксичної – значення відмінності та подібності рахованих (або, точніше, включених у множинність або категорично співвіднесених з нею) предметів [5]. Окремі дослідники уточнювали: «За допомогою сурядності реальна множинність предметів (ознак, дій) може бути представлена по-різному. Поєднання, поділ, протиставлення, зіставлення відбивають різні способи уявлення самої множинності» [3, с. 254]. Певною мірою узагальнюючи, можна сказати, що комунікативний сенс (або значущість) сурядності у простому реченні полягає в тому, що вона синтаксично репрезентує різні способи категоризації множинності.

Щодо єднальної сурядності про це, щоправда в інших термінах і у зв'язку з іншими проблемами, писали неодноразово. (див., наприклад, [4–7] але значення множинності так чи інакше актуалізоване у будь-якому типі сурядних відношень: так, припустимо, за протиставних відношень (*Йому подарували не книгу, а клинок*) у референтно-денотативному плані реальний лише один компонент, але для його введення в текст мовцю з будь-яких прагматичних причин потрібно співвіднести його з іншим компонентом (= елементом множинності) і потім протиставити йому як нереальному. Порівняйте, напр.: *Йому подарували не книгу, а ножа. – Йому подарували ножа, а він сподівався отримати у подарунок книгу. – На жаль, йому подарували ножа. – Йому подарували не книжку. – Йому подарували ніж.* У такому ряді речень стає зрозумілою суттєвість значення множинності для виявлення семантики (та й прагматики) протиставних відношень. Проте тільки у комплексі з формальними значеннями подібності та відмінності воно здатне забезпечити семантичну організацію сурядності. Порівняйте: (1) *Йому подарували не книгу, а книгу; (2) Йому подарували не книгу, а місяць.* Хоча в належних конситуативних умовах і наведені речення-висловлювання можна було б зробити цілком інтерпретованими, але для норми в (1) бракує відмінностей предметів, що входять до множинності, а в (2) – подібностей. Очевидно, смисловий елемент *норма* також системно «вбудований» у семантику сурядних сполучників [1; 2], завдяки яким синтаксично виражається та чи та категоризація предметних (та інших) множинностей.

Семантична специфіка сурядності дозволяє їй брати участь у вираженні окремих номінативних значень, які мають у мові також інші тією чи тією мірою регулярні способи вираження. Так, беручи участь у вираженні значення певної кількості, сурядність «поєднує в собі і ідею кількості, і ідею якості, причому якісна характеристика виступає на передній план, а кількість спеціально не називається, але ідея кількості... є і може бути виявлена. «*Де хлопці? – На пісочку. – Скільки їх? – Синок та донька*». Речення *Скільки їх?* містить питання кількості дітей. Відповідь подано у вигляді сурядного словосполучення *синок і донька*, яке точно вказує і на колькість дітей і дає якісну характеристику кожному (за ознакою статі)» [3, с. 33]. Але при цьому тут припустима також відповідь *Двоє*, де в збірному числівнику виражено тільки власне-кількісне значення. Підкреслимо, що вибір різних способів

вираження зазначеного значення визначається волею мовця по-різному і дозує інформацію: *двоє / двоє дітей / синок і донька.*

Разом з тим було помічено, що, виконуючи номінативну функцію у вільному синтаксичному вживанні, максимальну номінативну цінність сурядні словосполучення знаходять завдяки лексикалізації і фразеологізації (порівн., зокрема, *вагон і маленький візок*, англ. *lost and found* тощо). Номінативна цінність сурядного словосполучення змінюється в залежності від лексико-граматичного вираження його компонентів та від типу сурядних відношень, репрезентованих ним. За сучасними спостереженнями, найбільшою номінативною цінністю характеризуються субстантивні сурядні конструкції із єднальними сполучниками. Ця їх риса обумовлена семантичною своєрідністю цих одиниць: вони розчленовано представляють у тексті родове поняття (*батько і мати* – ’батьки’) або нелексикалізоване в цій мові загальне поняття, одним із контекстно пов’язаних засобів вираження якого є сурядність. Найчастіше сурядне словосполучення служить ситуативно мотивованим видом номінації, а тому й не пориває остаточно із синтаксичним механізмом його творення. Порівняйте: *Він нагадував мені досвідченого торговця, який намагається продати і візочок, і пару коліс покупцю, що прийшов до нього за ремінцем.* – ’непотрібний товар’. Найбільш очевидною номінативна цінність сурядність стає тоді, коли номінація предмета словом утруднена або неможлива і мовець, змушений використовувати для найменування одиниці малого синтаксису (порівн., наприклад, конструкції з розділовим сполучником *ні те..., ні те*), а також коли конструкція виступає у функції препозитивної узагальнюючої одиниці при інший сурядній конструкції і фактично є способом розчленованого найменування пояснюваного компонента.

Проте в семантиці сурядного зв’язку як синтаксичного явища більш важливими видаються власне синтаксичні, формальні компоненти змісту, бо зрештою їхній внесок у здійснення сурядними словосполученнями номінативної функції дуже значний: адже значення певної кількості формується тільки на базі єднальних словосполучень, а значення невизначеної ідентифікації предмета (пор.: *чи то суп, чи то каша*) – тільки на базі розділових, і т. ін.

У сучасних дослідженнях з семантики сурядності беруть до уваги, як правило, позицію слухача, завданням якого є отримання семантичного змісту сурядних сполучень із тексту. У них тому не завжди детально розмежовуються формальна семантика сурядності, семантика контексту, фонові знання адресата та багато іншого, що відбивається в розмаїтті семантичних класифікацій типів сурядних відношень і особливо їх підтипів. Семантика сурядності з позиції

мовця є структурованим «квантом» когнітивного змісту, що в принципі підводиться під розуміння синтаксичної форми сурядності. Тому для неї важливо визначити способи диференційованого/недиференційованого вираження того чи того типу формальної семантики, а також виявити всі семантично значущі структурні параметри сурядності. Семантика сурядності з позиції мовця повинна ввести у функціональний підхід до цього синтаксичного явища розуміння того, що у реальному породженні мовного висловлювання механізм сурядності глобально семантичний, тобто семантика не тільки підсумовує кінцевий результат його дії, але й розсереджена по всіх включених до нього операціях. Висловлюючи це положення, ми повністю приймаємо психолінгвістичну тезу про те, що семантика «пронизує» всі етапи породження висловлювання і характеризує всі результати цього процесу, в тому числі і проміжні, пор. [7]. Ця теза була верифікована в багатоетапному експериментальному психолінгвістичному дослідженні структурування творчих відносин при породженні висловлювання, в якому виявлено різноманітні семантичні ефекти в таких часткових мовленнєво-мисленнєвих операціях, як вибір потенційних складених компонентів у якісному та кількісному відношенні, вибір способу синтаксичного маркування сурядного зв’язку, вибір порядку розміщення компонентів сурядної конструкції, синтагматичні зрушення під час мовленнєвої реалізації сурядних структур. Наразі на порядку денному стоїть питання про те, як здійснюється компресія всіх цих семантичних ефектів у загальному комунікативному призначенні сурядного зв’язку у

висловлюванні. В останньому вбачаємо перспективу подальших досліджень семантики сурядності в сучасній українській мові.

Література:

1. Грищенко А. П. Сурядність. *Українська мова. Енциклопедія.* 2004. С. 668-669.
2. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Наукова думка, 1969. 156 с.
3. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
4. Христіанінова Р. О. Безсполучникові складносурядні речення в сучасній українській мові. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету.* 2013. Вип. 9. Ч. 2. С. 185-194.
5. Христіанінова Р. Типові і специфічні складносурядні речення. *Граматичні студії* : зб. наук. праць. 2015. С. 69-74.
6. Христіанінова Р. О. Способи оформлення незалежної предикації в сучасній українській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2015. Вип. 15. Т. 1. С. 79-83.
7. Христіанінова Р. О. Співвідношення змістів предикативних частин у складносурядних реченнях. *Мовознавчий вісник.* 2016. Вип. 21. С. 118-126.
8. Lang E. Semantik der koordinativen Verknuepfung. Berlin, 1977. 232 p.

АНГЛОМОВНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕКСТ: ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ

Марина Кудінова

магістрантка факультету іноземних мов

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – доц. Четверікова О.Р.

Попри усталену думку, що інформаційна група жанрів ЗМІ не володіє достатнім інструментарієм засобів виразності, а отже і впливу, аналіз сучасних онлайн-ЗМІ доводить протилежне. Адже в інформаційному тексті в Інтернет-мережі на перший план виступає завдання подати інформацію та створити імідж відповідно до первинної мети, яку переслідує автор та/або видання. Згідно свого формату, тенденцій висвітлення інформації, аудиторії та інших чинників, що впливають як на форму, так і на зміст публікації. Уявити собі досягнення такої мети як вплив на читача та формування у нього відповідних уявлень чи світогляду, без застосування в тексті засобів виразності неможливо, навіть якщо, здавалося б, йшлося про суто інформаційний формат повідомлення чи публікації. З розмиттям кордонів між жанровими групами та появою нових квазіжанрів бачимо й набуття інформаційними текстами жанрових характеристик художньо-публіцистичного та аналітичного стилю. Таку тенденцію висвітлення вже традиційно, як лідери думок задають саме англомовні ЗМІ – якісні видання Великої Британії та Сполучених Штатів. Які, в свою чергу, також запозичили багато мовних прийомів з видань, розрахованих на більш масового читача, щоб бути доступнішими і конкурентоспроможними. Основний тематичний обсяг видань складає суспільно-політична тематика, в якій знаходиться місце і для персоналізації, і для гумору, і для емоційно-експресивних засобів, що, безумовно, в першу чергу апелюють до емоцій аудиторії. Однак при цьому зберігається характерна структура інформаційної подачі, яка збагачується виразною формою подачі. Для цього використовуються різнорівневі лінгвістичні засоби виразності: топоніми, антропоніми, ерг оніми, числівники, точні дати, абстрактна лексика, широкосемантичні дієслова та стійкі дієслівні конструкції [1]. Науковцями Д. Кристал і Д. Дейві було помічено шиоке застосування складних слів, фраз та термінів з різних наукових чи спеціальних сфер, які набули широкого вжитку. Зустрічаються у великих обсягах і мовні кліше, колоквіалізми, експресивно забарвлені конструкції та безпосередньо ідіоми [8].

Відзначимо, що в ході нашого дослідження було встановлено, що найдієвішим та найфункціональнішим засобом виразності в англомовному інформаційному тексті виявилася метафора – її підвиди і різновиди, які є в однаковому ступеню і образомоделюючими, і текстоутворювальними. Дж. Лакофф і М. Джонсон в книзі «Метафори, якими ми живемо» виокремили термін «концептуальна метафора, яка фактично є не стільки художнім тропом в традиційній своїй функції, але більше як засіб мислення [13]. Тобто метафора – це не стільки засіб, скільки результат, що було отримано автором під час когнітивної операції. На цей час теорія перебуває в розробці та активному обговоренні в наукових колах. В представленому науковцями контексті метафора може розкритись лише в контексті, отже вона не може існувати поза словосполученням, яке і утворює метафоричну конструкцію. До метафор як до художніх тропів дослідники відносять такі лексичні одиниці як метонімія, порівняння, алюзія, фразеологізм та ін. Саме тому метафору прийнято вважати як основну когнітивну операцію та способом пізнання й розподілу світу на тематичні рубрики. Для цього необхідний певний механізм для повноцінного функціонування розумового процесу. Метафора широко використовується також в лінгвістичному іміджевому моделюванні певного явища, особистості, суб'єкта міжнародних відносин тощо.

Метафори розподіляються на мовні (узуальні, конвенційні) та мовленнєві. Перші – це метафори, що закріпилися в мові, другі є авторськими, а отже індивідуальними. На думку М. Н. Лапшиної, мовні метафори є «мертвими» через стирання їх образності на відміну від мовленнєвих [4]. Але, враховуючи велику кількість авторів, що оперативно створюють клішовані матеріали, розраховані на широку аудиторію, використовуються в більшій мірі метафори першої групи, тобто мовні.

Засоби виразності використовуються не лише для створення відносно правдивої (якщо відкинути тенденційність, формат видання та кінцеву мету створення інформаційного тексту) інформації, але й для фейку – тобто маніпулятивної або відверто неправдивої (такої, що повністю суперечить фактам) інформації. Фейки мають свій спосіб побудови і лінгвістичні маркери, а саме – велика кількість засобів виразності, апеляцій, евфемізмів та ін. Інформаційний фейковий текст може бути написаний з використанням сатиричного забарвлення, з відвертою іронією, навіть сарказмом, а головним інструментом виступає евристика, на відміну від правдивої інформації, нехай навіть і з сильною позицією автора, що надає вагомі аргументи на користь своєї думки.

Стилістичними маркерами, які можуть сигналізувати про високу вірогідність дезінформації слугує побудова заголовків, в які по-особливому вписані іменники, зокрема власні назви. Назва заголовка як правило довша – адже тут важливо не тонко зацікавити читача, а викласти одразу цілий тезис, що в шоковому порядку гарантовано спонукатиме користувача перейти за посиланням і ознайомитись з повною версією публікації. Слова в довгому заголовку як правило простіші, технічніші (тому що їх тиражують різноманітні сайти, де працюють так звані «переписувачі інформації» – рерайтери). Заголовки рейкових публікацій насичені довгими словами, власними іменниками, зокрема, а не іменниками взагалі. Це робиться і для того, щоб, якщо більшість читачів навіть не перейде за посиланням, все одно зможе отримати адресований їй меседж, вміщений в заголовок. З такою формою подачі можна порівняти подачу інформаційних повідомлень у формі стрічки, що біжить внизу екрану під час прямих ефірів та дискусійних клубів із запрошеними експертами, політиками тощо, з тією різницею, що в новинах зі стрічки інформація правдива і подається максимально сухо, але сприймається глядачем на рівні 25 кадру. Тобто, заголовок фейкового повідомлення слугує одночасно і скороченим дублером повного тексту, і традиційним анонсом. В той час як заголовок правдивої інформації характеризується більшою роботою автора у формуванні цілісної композиції з основним інформаційним текстом. Основною фразою рейкового заголовку може бути далеко не головна думка чи власне інформаційний привід а те, що хотів автор винести на перший план. Але заголовок ніби стоїть попереду тексту, отже сприймається як повноцінна самостійна частина в будь-якій інформації з точки зору лінгвістики, саме тому заголовок

виконує інформативну та атрактивну (приваблюючу) функцію. Науковцем І. В. Біляком встановлено, що заголовок поєднує 3 комплекси інформації [2]:

- відомості в тексті;
- відомості відносно світогляду кожного окремого читача;
- актуальні для конкретного проміжку часу і суб'єкта в історичному контексті відомості.

Правильний заголовок в поєднанні з текстом формує смислову композицію перевернутої піраміди, в якій головне винесено в заголовок, а обставини, коментарі та подробиці вже викладені в тексті. Проте в заголовку засобами образності створюється і певна інтрига, недомовленість, можливість широкого трактування, що без прочитання всього матеріалу зробить неможливим отримати точну і конкретну інформацію (бекграунд інформаційного приводу). Саме в заголовку можна найкраще прослідкувати авторську чи редакційну позицію. В англомовних ЗМІ є досить поширеною іронія – той випадок, в якому експліцитно виражений позитивний зміст ніби «перекреслюється» негативним імпліцитним підтекстом, що різко контрастує між собою, залишаючи певний когнітивний дисонанс в свідомості читача та спонукаючи його до власних роздумів. Але присутній буває і суто гумор, без висвітлення негативу а лише влучна словоформа для привернення уваги та зняття певного напруження. Фактично іронія – це прихована насмішка на думку М.Н. Лапшиної, яка буде неможливою без контексту [4].

В більшій мірі переважно в заголовках можна найчастіше зустріти такі прийоми, як риторичний вигук, риторичне запитання, градацію, інверсію, парцеляцію, сегментовану конструкцію, синтаксичний паралелізм, еліпси та інше. Також Д. Кристалом і Д. Дейві запропоновано до переліку особливостей звернути увагу на пунктуаціюта графічні (невербальні) засоби виразності. Використовується менше ком, але більше цитованих фраз в лапках [8].

Науковці зазначають, що найбільш вживаним засобом виразності мови ЗМІ в англомовних інформаційних текстах є метафора, а також її різновиди - порівняння і алюзія. Розглянемо підвиди метафор, які засостовуються в сучасних англомовних інформаційних текстах

- Фізіологічні метафори «On the other hand, there is a demotivating brain drain to contend with» [9]. Метафора brain drain – переселення спеціалістів високого рівня та науковців в іншу країну з об'єктивних причин і це явище стає масовим.
- Зооморфні метафори «Unemployment hovers at around 10%, and the economy is still sluggish» [14]. to hover – застигати в повітрі на висоті за рахунок швидкого руху крилами [6]. Sluggish – повільний (як равлик).
- Фітоморфні метафори «…and a flowering of film production and appreciation»; «… a hotbed of urban creativity …» [14]. Метафора flowering – квітнути; hotbed – парник, в тексті – осередок міської творчості.
- Морбіальні метафори - метафори на тему смерті – характерна особливість англійської мови. «Corruption remains deeply endemic» [14]; «The Ukrainian city of Lviv – long noted for its Habsburg-era buildings and vibrant cafes – is in the throes of a trash crisis» [15].
- Військові метафори «They are children of war and over the last three years, their lives have been lived to a background of shots and explosions» [12].
- Спортивні метафори «Ukrainians worry they're the big losers in the U.S. election» [17].
- Театральні метафори: «While its nationwide support remains in single digits, Samopomich has built a loyal following and its members have staged high profile protests against the government» [15].

Порівняння, як випливає з назви – це фігура, що заснована на зіставленні двох предметів але з оціночною метою в уявленні реципієнта інформаційного тексту. Приміром, «They claim that the hospital, like government bodies all over Ukraine, appears to have been infected by corruption» [5]. У цьому прикладі the hospital, like government bodies порівнюється з урядом. «We must remove corruption in Ukrainian healthcare like we would a

malignant tumour» [5]. А в цьому реченні корупція зіставляється за рівнем шкодочинності із злоякісним утворенням.

Останнім часом інтернет-ресурси та соцмережі переповнюють алюзії, тобто натяки, посилання на події, що відбувалися раніше зазначеної в черговій публікації події. Особливо актуальні алюзії для резонансних подій, навколо яких створюється хайп в силу провокативності та емоційного відгуку у читачів. Таким чином в інформаційні жанри просочився суто літературний засід виразності. Спричинено це почасти і тим, що в інтернет-ресурсах набагато простіше в режимі реального часу дізнатися, на що саме посилається автор, тобто алюзія на який інформаційний привід або особу була використана, в той час як для літератури реципієнту потрібно було багато читати, бути ерудованим та обізнаним. Зараз, завдяки інтернету, коло читачів розширилось, інформаційні обсяги збільшились, як, відповідно, і частотність алюзій. І. Р. Гальперін дає таке визначення терміну: «Приховане звернення, оформлене словом або фразою, до історичного, літературного, міфологічному, біблійного фактом або до факту щоденного життя, що зустрічається в усній або письмовій мові».

До повномасштабного вторгнення росії на територію України, британські та американські журналісти, для того, щоб дати читачеві базове Президента України Володимира Зеленського, порівнювали його з Рональдом Рейганом. І недарма, адже обидва до обіймання відповідального посту мали солідну акторську кар'єру. Примітно, що ця алюзія настільки прижилася, що була розтиражована цілою низкою видань:

- The New York Times: «He added that he hoped Mr. Zelensky would turn out to be a leader like Ronald Reagan» [10];
- The Independent: «These will include an hour-long profile of Ronald Reagan, actor-turned-president, voiced by none other than Mr Zelensky» [7];
- The Guardian: «He quoted Ronald Reagan, the US actor turned president whom Zelenskiy has sought to emulate» [16].

В уявленні журналістів, саме постать Рейгана є найбільш відомим відповідником чинному Президенту України в історичному контексті. Звісно, використовувати алюзію слід з обережністю, оскільки на порівнювані речі, явища, особистості і предмети може бути перенесено стереотипні уявлення, породжено і помножено різноманітні штампи, ярлики і кліше, що може мимоволі вплинути на контекст повідомлення або бути хибно сприйнято і витлумачено читацькою аудиторією. Приміром, порівняння з мультиплікаційними героями дві держави, що перебувають у гострій фазі конфлікту, ніби є проблемою, значення якої автор хоче навмисно применшити, в той час як жартівливе порівняння, точніше алюзія зовсім не відповідає контексту, в якому йдеться про речі з жахливими наслідками, загибеллю великої кількості людей та горем: «Russia and Ukraine like the tales of never ending stories of Tom and Jerry» [11].

Література:

1. Арнольд І.В. Стилістика. Сучасна англійська мова. М.: Флінта, Наука, 2002. 384 с.

2. Біляк І. В. Ігровий заголовок як засіб впливу в англомовному новинному медіа тексті: Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46(1). С. 172-182

3. Гальперін І.Р. Стилістика англійської мови. М.: Вища школа, 1981. 334 с.

4. Лапшина М.Н. Стилістика сучасної англійської мови: Філологічний факультет СПбДУ; М .: Видавничий центр «Академія», 2013. 272 с.

5. Bullough O. Welcome to Ukraine, the most corrupt nation in Europe. 2015, February 6. URL: https://www.theguardian.com/news/2015/feb/04/welcometo-the-most-corrupt-nation-in-europe-ukraine

6. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org

7. Carroll O. Volodymyr Zelensky: The showman whose next act may be taking the Ukrainian presidency. 2019, March 27. URL: https://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-volodymyr-zelenskyactor-comedian-presidency-a8842856.html%3famp

8. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. L.: Longman, 1969. P. 174-179.

9. Eden C. The cult of Babel: Odessa's literary flashmobs attract book-loving tourists. 2017, August 1. URL: https://www.theguardian.com/cities/2017/aug/01/odessa-book-lovers-babelto urists-literary

10. Higgins A. Ukraine Election: Volodymyr Zelensky, TV Coedian, Trounces President. 2019, April 21. URL: https://www.nytimes.com/2019/04/21/world/europe/Volodymyr-Zelenskyukraine-elections.html; https://www.washingtonpost.com/world/europe/ukraine-biden-trumpelection/2020/11/08/15b755fa-1ee1-11eb-ad53-4c1fda49907d_story.html

11. Jenkins N. Russia and Ukraine like the tales of never ending stories of Tom and Jerry. 2019, November 4. URL: https://www.alleseuropa.net/russia-andukraine-like-the-tales-of-never-ending-stories-of-tom-and-jerry/ 85

12. Kyrylenko T. Volunteering in Ukraine: «If we want change, we have to inspire kids». 2017, May 12. URL: https://www.theguardian.com/voluntarysector-network/2017/may/12/ volunteering-ukraine-english-language-kids

13. Lakoff, G., Johnson, M. Metaphors we live by. London: The University of Chicago Press, 1990. 193 p.

14. Lepeska D. Kiev's new revolution: young Ukrainians spur cultural revival amid the conflict. 2016, August 31. URL: https://www.theguardian.com/cities/2016/aug/31/kiev-new-revolutionyoung-ukrainians-cultural-revival-amid-conflict

15. Peleschuk D. Trash talk: how beautiful, progressive Lviv became overrun with rubbish. 2017, April 24. URL: https://www.theguardian.com/cities/2017/apr/24/trash-talk-lviv-rubbishcrisis- ukraine

16. Roth A. Ukraine's leader takes office and calls snap election. 2019, May 20. URL: https://www.theguardian.com/world/2019/may/20/ukraine-volodymyrzelenskiy-takes-office-calls-snap-election

17. Roth A. Ukrainians worry they're the big losers in the U.S. election. 2016, November 17. URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/ukrainians-worry-theyre-thebig-losers-in-the-us-election/2016/11/16/8b2b962e-ac18-11e6-8f19- 21a1c65d2043_story.html

THE SPATIO-TEMPORAL ORGANIZATION OF THE SCIENCE FICTION LITERARY WORKS

Валерія Лаговська
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник –доц. Олейнікова Г. О.

The author's picture of the world in the work is a kind of conceptual scheme that combines individual elements of the reflected reality. At the same time, the creation of artistic space and time becomes the means of organizing and representing the artistic picture of the world, where it is the chronotope that manifests the properties of one of the main structural and content elements.

Time and place usually define as chronotope. This term (from the Greek «chronos» (time) and «topos» (place)) denotes the unity of temporal and spatial parameters which expresses a certain meaning. In the «Philosophical Encyclopedic Dictionary» V. Lukyanets defines the chronotope as «an inseparable connection of spatial and temporal relations» [5, p. 702].

The definition of the chronotope spread in literature thanks to the famous scientist, literary scholar and philologist M. Bakhtin, who in his work «Forms of Time and Chronotope in the Novel. Essays on Historical Poetics» noted: «We will give the name chronotope (literally, "time space") to the intrinsic connectedness of temporal and spatial relationships that are artistically expressed in literature. This term [space-time] is employed in mathematics, and was introduced as part of Einstein's Theory of Relativity». [1, p. 234].

C. Emerson and M. Holquist, scholars and translators of M. Bakhtin's work, argue that the chronotope is "a unit of analysis for studying language according to the ratio and characteristics

of the temporal and spatial categories represented in that language" [8, p. 425]. In the work «The Dialogic Imagination» it is noted that, unlike other uses of time and space in literary analysis, Bakhtin's concept does not grant a privileged status to any category: they are inseparable and completely interconnected.

The scientist Timo Müller in his article «Notes Toward an Ecological Conception of Bakhtin's "Chronotope"» admits that the analysis of chronotopes emphasizes the ecological dimension of the literary texts, since attention is focused on the specific physical spaces in which events take place. Müller explores the chronotope of the road, which for M. Bakhtin was a meeting place, but in postmodern literature no longer brings people together in this way, because cars have changed the way we understand the time and space of the road [9, p. 98-102].

Since the chronotope is a central and fundamental term in literature, the following functions should be mentioned:

- structuring and organizing the world of the work;
- ensuring the artistic unity of the work;
- objectification of the artistic and cultural meanings of the literary work.

As for the types of chrontope, M. Bakhtin identifies the following:

- folklore;
- adventurous;
- adventure-domestic;
- autobiographical;
- medieval;
- Rabelaisian;
- idyllic [1, p. 17-167].

Folklore chronotope is characterized by deep spatiality, concreteness, perceptibility, cyclical nature of time, the unity of such phenomena as food and water, life and death, laughter [1, p. 138-141].

In the adventurous chronotope, the space is extensive, time is not historically localized and is a series of short segments corresponding to individual adventures, the size and diversity of the artistic world are abstract, the world and heroes remain unchanged [1, p. 17-26].

The adventurous-domestic chronotope is an amalgamation of the hero's life path with a real one under the shell of transformation [1, p. 39]. At the same time, the path runs through the native country, in which there is nothing exotic, alien. In this chronotope there is no integral biographical time, only one or two moments deciding the fate of the hero are depicted. The chronotope combines adventurous and domestic time. The characteristics of the adventurous time are exceptional events, random simultaneity and difference in time. The domestic time is not cyclic, lacking integrity, shredded into separate segments, which cover single everyday episodes [1, p. 56].

The autobiographical chronotope is characterized by the fact that real biographical time is almost completely dissolved in the ideal and abstract time of transformation [1, p. 58-59]. An important role is played by the chronotope of the square, according to which the biographical image of a person is directed externally, it has nothing of its own, nothing that would not be subject to public-state control [1, p. 60].

The medieval chronotope can be described as a world of wonders in an adventurous time. Here appears a subjective play with time and space, a violation of elementary temporal and spatial relationships and perspectives, their allegorical and symbolic nature [1, p. 84]. Real time is devalued and dissolved in timeless categories. Time acts as a destructive and crushing factor.

Rabelaisian chronotope is characterized by productive creative time [1, p. 138], extreme spatio-temporal extensiveness, direct proportionality between the value (both material and spiritual) and its spatio-temporal dimensions. Within the framework of this chronotope, the artistic world is immersed in the atmosphere of the body and bodily life, due to which it becomes more material and measurable [1, p. 106].

In the idyllic chronotope, there is a combination of human life with the life of nature, the unity of their rhythm, localized space and long-term series, the regional nature of the homeland motif, the opposition of the village and the city [1, p. 157-167].

The categories of time and space have special features of expression in different genres, including science fiction. Each of them should be considered.

The category of time is an important universal category, both complex and abstract to understand. It is believed that the idea of it begins with a movement, since any changes, both external and internal, are carried out in time.

For centuries, representatives of various scientific fields have made attempts to comprehend time, describe its properties, analyze them, and determine the units of time measurement.

Historically, two types of time were distinguished: cyclic and linear. The idea of cyclic time appeared in the era of antiquity. It was perceived as a sequence of events of the same type, the main source of which was seasonal cycles. The repetition of events, the indistinguishability of beginning and end, the idea of return were considered its characteristic features.

With the advent of Christianity, time began to be perceived as a straight line. Its vector of movement was directed from the past to the future. The characteristic features of linear time, the movement of which was perceived through the duration and sequence of processes and states of the surrounding world, were one-dimensionality, continuity, irreversibility and orderliness.

Today, time is perceived as an ontological given, which is a form of being of all objects of the material world, but exists independently and does not depend on the subject in it. This provision applies to real time.

The Ukrainian linguist O. Bondar points out that among the means of expressing real time there are not just components of individual levels of the language structure (phonological, morphological, lexical and syntactic), but the entire lingual reality [2, p. 44-45].

In recent decades, the category of time has been considered in a new way in linguistic manifestations in connection with the intensive development of the cognitive paradigm of knowledge in linguistics and the integration of related humanities. The language, as the main way of reflecting objective reality, has a whole range of means for expressing temporal relations.

The depiction of time in artistic discourse, the creation of the changing time perspective and the study of the linguistic means involved in this are the main problems investigated by modern linguistic science.

Despite the success of modern linguistics in the study of «artistic time» in literary discourse, it is quite interesting to investigate the category of time in the works of science fiction genre, which has peculiar features.

Characteristic of the science fiction works is temporal shift, which is considered as a combination of two interconnected phenomena – shift of narrative perspective and arbitrary movement in time [3, p 113-114].

In the scientific work «Time's shift as a method of alienation in science fiction», I.Kolegaeva and G. Oleinikova explains that «a shift in narrative perspective is a shift in the time of narration into the future, in which, by one or another compositional and linguistic means, the reader is made to understand that the story about events is not in the historical period in which the work was created and in which the reader lives, but in a more or less distant future» [3, p. 114].

In the work is also emphasized that one of the main components through which the narrative perspective shift is implemented is the narrative past, which can act as both the real future and the real past, and the real present/past time, that is, the time when it was the work was written and when it was read [3, p. 114-115].

As for arbitrary movement in time, it is considered as «a figment of the imagination of science fiction writers, and the reader of a work describing such travels is bound to perceive them as a signal of counterfactuality, the unreality of the world being described» [3, p. 117].

It should also be mentioned that in the science fiction genre, the depiction of «artistic time», which can be shifted by the author with the help of linguistic means used to completely immerse

the reader in a certain historical period, is considered one of the main methods of expressing the author's personality, since they broadcast his subjective attitude and a set of ideas about the events and phenomena described in the work.

One of the important text categories is also space. The literary text is a certain spatial organization. That is, its analysis may include consideration of such properties as volume, configuration, a system of repetitions and oppositions, as well as an analysis of such properties of space as symmetries and connections.

In a narrower sense, the space of the literary text is the organization of its events, inextricably linked with the temporal organization of the work, and affecting the system of spatial images of the text. Text elements have a special spatial configuration, so there is a theoretical and practical possibility of spatial interpretation of the linguistic means used by the author, as well as the structure of the narrative.

Ukrainian literary critic N. Kopystyanska explains that «the chronotope is a genre-creating, meaningful, structural and philosophical factor. It participates in the creation of the text (internal textual tension), in the creation of subtext (tension between text and subtext), in the laying of supertext codes, recoding, appealing to the experience and imagination of the reader» [4, p. 172].

The space of the literary text of the science fiction genre, like time, has certain properties. A. Pereyaslova distinguishes between a narrow and a broad understanding of space. The first aspect related to the spatial characteristics of the text is «artistic space», and the second aspect related to the external point of view on space is the «spatial architectonics» of the text.

The scholar also distinguishes between the space of characters and the space of the narrator, thanks to which the artistic space of the entire work becomes voluminous, multidimensional and lacks uniformity. However, the space of the narrator is dominant, since it creates the integrity of the text and its internal unity. The space of the character can expand or contract in relation to the hero of the work or to a specific object that is being described. The expansion of space occurs by the method of gradual expansion of the hero's experience and the character's knowledge of the outside world. The real space, which the character or the narrator can distinguish, can be augmented by an imaginary space. The space depicted through the prism of the character's perception can be characterized by a change associated with a certain point of view in relation to it and its elements [7, p 193].

S. Skvarczynska, a Polish theorist and historian of literature, distinguishes between definite and indefinite space of the literary text. That is, the reflection of space can be completely identical to reality (reproduce a specific toponym) or directed at the reader's imagination. The scholar also divides space into «open» and «closed», applying them to such concepts as «view» (limitless) and «landscape» (limited) [10, p. 124].

O. Oliynik allocates a discrete (fragmentary) space that selectively reproduces the reality in which the main events of the literary work take place. Such a space can be large-scale, that is, cover several continents or countries, or it can narrow to the boundaries of the room [6, p. 69].

To draw the conclusion, we can say that in literature time and space are the main components of the artistic image. They organize the composition of the literary text and help the reader to perceive artistic reality in a holistic way. It should be mentioned that throughout the writing, the author gives space and time subjective characteristics that help to reflect his own worldview. That is why the spatio-temporal organization of one work of art is not similar to the spatio-temporal organization of another. Especially the difference can be seen between the literary chronotope and the chronotope of real life.

Література:

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики.: Сб. Москва: Худ. лит., 1975. 407 с.

2. Бондар О. І. Лінгвістична категорія часу як відображення реального часу. *Мовознавство.* 1986. № 2. С. 41-45.

3. Колегаєва І. М., Олейнікова Г. О. Темпоральний зсув як засіб очуднення у жанрі наукової фантастики. *Записки з романо-германської філології*. Одеса: Фенікс, 2009. Вип. 24. С. 111-121.

4. Копистянська Н. Аспекти функціонування простору, просторової деталі в художньому творі. Молода нація: [альманах]. Київ: Смолоскип, 1997. Вип. 5. С. 172-173.

5. Лук'янець В. Хронотоп. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

6. Олійник О. Часопросторова проблематика у літературознавчих і фольклористичних дослідженнях. *Міфологія і Фольклор*. № 3-4 (7). 2010. С. 66-71.

7. Переяслова О. О. До проблеми наукового вивчення хронотопу як категорії лінгвопоетики. *Лінгвістичні дослідження*. 2012. Вип. 34. С. 192-196.

8. Bakhtin, M. M. The Dialogic Imagination (M. Holquist, & C. Emerson, Trans.). Austin: University of Texas Press, 1981. 425 p.

9. Müller, T. Notes Toward an Ecological Conception of Bakhtin's «Chronotope». European Journal of Literature, Culture and Environment. Vol. 1, n. 1. 2010. P. 98-102.

10. Skwarczyńska S. Wstęp do nauki o literaturze. Warszawa: PAX, 1954. T. I. P. 124-138.

CORRELATION OF SEMANTIC CATEGORIES IN THE TRANSLATION OF EXPRESSIONS: THEIR EVALUATION, EMOTIONALITY, EXPRESSIVENESS

Ганна Михайлова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Communicative semantics with the help of an inexhaustible arsenal of linguistic and non-linguistic means in organic unity with the content and structural features of utterances ensures the mental and communicative activity of a person and is a unique means of expressing evaluation, feelings and emotions [12, p. 38].

The study of emotional expressions of negative evaluation requires clarification of the concepts of evaluation, emotionality and expressiveness.

Evaluation as a specific component of cognition plays a significant role both in the creation of language signs and in the process of communication. The speaker's assessment of the realities of the surrounding world is based on his emotional experiences. A person constantly expresses a positive or negative attitude to the surrounding world. The division of linguistic evaluations into neutral, positive (ameliorative), negative (derogative) results from the understanding of evaluation as the subject's relation to the known object and the recognition of evaluation as a mandatory component of the structure of language meaning [7, p. 72; 47].

The assessment depends on compliance with the norms and principles that operate in a certain language community. In everyday consciousness, the universality of the category of evaluation is inseparable from the national specifics of the perception of the world. Language evaluation has a specific structure, its main components are the subject, the object of evaluation, the evaluation predicate, the evaluation scale with stereotypes, the evaluation aspect, and the basis [3, p. 29]. According to this, the following types of assessments are distinguished: 1) positive / negative / neutral; 2) general / private; 3) objective / subjective; 4) emotional / rational / emotional-rational [5, p. 75].

Rational (external) assessment is related to the intellectual sphere of human activity. Emotional (internal) assessment expresses emotions and also includes an intellectual element [4, p. 72]. Under the emotional assessment, according to N.O. Lukyanova [9, p. 18], we understand part of the connotative aspect of meaning, which expresses the speaker's emotions. It is often present in the definitions of words that denote emotions, as well as in stylistic markings. Emotional

assessment is connected not only with the psyche (which is characteristic of emotionality), but also with thinking. Means of emotional assessment are always expressive, they not only express the intensity of the sign, its increased level, but also strengthen the influence in relation to the addressee, that is, they have a certain modification of the pragmatic meaning. In addition, assessment plays an important role in social and communication processes and is considered a universal language category.

Communicative, emotional and cognitive aspects of the evaluation nomination are closely intertwined and connected with each other. The study is based on a theoretical concept that points to communicative principles and their interaction as the primary source of expression of evaluation in the process of communication [16, p. 458].

Among the communicative principles, the following are distinguished [16, p. 458]: evolutionary, social, interpersonal principle of socio-cultural and ethnographic rules, verbal / non-verbal and the principle of an interactive chain. Each principle, in particular, provides an answer to the question of how and when evaluation is expressed. The first two principles are intertwined, as they are determined by biological, cognitive and socio-cultural influences. Satisfaction, suffering, disgust, interest are inherent in a person from birth and express his inner reaction to pleasant or unpleasant events. In particular, surprise, joy, anger are quite clearly emotionally formed after the first seven months of life. Their expression is carried out mainly non-verbally, sometimes accompanied by certain exclamations [16, p. 460]. In the formation of communication skills regarding the expression of emotions in a verbal/non-verbal way, taking into account the socio-cultural norms and rules of a certain society, the leading role belongs to parents, and later it is completed by the social environment [8, p. 173].

Evaluation is expressed not only in the process of social interaction of people and personal relationships between them, but also in the case of observing various natural phenomena, such as sunsets (feelings of admiration, joy, beauty), terrible thunder strikes (feelings of fear) [7, p. 175]. However, the most frequent expression of appreciation is prompted by interaction between people. Thus, the third principle is based on interpersonal communication. Communicating with others, an individual tries to give an assessment, express his feelings, his inner «I».

Socio-cultural, ethnographic rules emphasize the specificity of each society. In particular, the social traditions of a certain linguistic and cultural community, the rules and norms of etiquette, the situation in which communication takes place, the intentions of the speaker, his expectations and the purpose of communication affect the verbalization of the assessment. Linguistic behavior to a certain extent depends on the basic cultural values of the society [17, p. 225]. Therefore, what is considered rude and unacceptable in one culture may be positively evaluated in another. Ignorance or neglect of this often leads to conflict [15, p. 458]. Native speakers who have mastered the rules of speech usage, that is, the peculiarities of the customs and traditions of a certain people, intuitively select the necessary units, focusing on extralingual conditions, among which the level of officiality and relations between communicants are of particular importance [14, p. 74].

The fifth principle is based on the expression of evaluation by both verbal and non-verbal means. Verbal expression of evaluation (verbal cues) according to P.A. Andersen [15, p. 51], is carried out by lexical, syntactic and stylistic means. The author includes vocal cues (squealing, screeching, trembling, use of a low tone, slowness, monotony, silence) as non-verbal; body cues (physical arousal, heartbeat, change in breathing, body temperature, sweating, etc.); facial cues (smile, grim look, teeth grinding, facial muscle tension).

The last principle is characterized by the fact that one assessment causes the emergence of another, thus forming an interactive chain, and therefore the expression of the assessment with a + / – sign. For example, with strong human feelings, emotions often form a complex contradictory unity: with jealousy, passionate love (+) coexists with fierce hatred (–) [17, p. 432].

Among the more common ways of expressing evaluations, we distinguish: simulation, inhibition, intensification, deintensification, masking. Simulation is the expression of such feelings and emotions that a person does not actually feel. For example, expressing surprise at an anticipated event or expressing unreasonable joy. Inhibition as opposed to simulation involves the

suppression of those feelings or emotions that a person experiences, in particular: anger towards a high-ranking person, an attempt to be serious, despite a situation that undoubtedly causes laughter. Intensification is the process of making the expressive expression as strong as possible with the help of linguistic means in order to have a stronger impact on the listener, despite the real sensations. Deintensification is reduced to a weak verbal and non-verbal reaction in the presence of strong feelings, emotions (strategy of hiding the evaluation). Masking is one of the last rules in this cycle, which a person masters at a more mature age, because this requires a complex of social skills that are acquired gradually, with experience and has a negative basis [ibid., p. 116].

The above communicative principles are implemented in the expression by various language means that contribute to the intensification or deintensification of the negative evaluation in the expression.

The processes of thought formation and verbal communication cannot be explained without the categorical apparatus of psychology, which analyzes the process of reflection in the human brain of objective reality: human feelings and perceptions, ideas and desires, character traits, temperament. Emotions represent a very peculiar form of reflection of the surrounding world: in them, a person appears simultaneously as a subject and an object of knowledge [10, p.181]. Thus, the communicative function of speech is not limited not only to the transfer of concepts, but also to the reproduction of feelings, mental states.

In the terminological sense, emotions – (from the Latin emoveo – to excite, to move) – the subjective reaction of a person to the influence of internal and external stimuli, which reveal both satisfaction or dissatisfaction, and joy or horror, etc. Accompanying almost all manifestations of the vital activity of the organism, emotions fix the significance of phenomena and situations in the form of direct experience and are one of the main mechanisms for the internal regulation of mental activity and behavior, focused on meeting actual needs (motivations) [11, p. 398].

According to the definition of V.I. Shakhovskyi, emotions are an integral part of a person's essence, realized in speech activity, one of its important features, because through the linguistic expression of emotions, the person himself is recognized as a linguistic personality [13, p. 10]. «You cannot recognize a person without recognizing his language», H. Vezhbitska convincingly asserts [2, p. 278]. On the other hand, it is impossible to know the language itself without contacting its creator, carrier, user [16, p. 118].

Due to the fact that the emotional state covers the entire human body, it is clearly reflected in the characteristics of its behavior, and in particular in speech. Through emotions, the individual evaluates reality and conveys his evaluation to the listener/addressee in the language of experiences. Emotions are also interpreted as a specific form of flow of feelings [14, p. 64].

Some scientists claim that feelings and emotions are different concepts, given the peculiarities of human perception of reality. Emotion is a momentary feeling, and a feeling is more lasting. Emotions as a lower manifestation in the structural organization of the human psyche form the basis of higher manifestations – feelings [8, p. 169]. The feeling is always conscious, objectively directed, supra situational. Emotions are not always conscious, they are situational, that is, they arise and disappear along with the existing situation [14, p. 96]. However, sometimes there are no differences between emotions and feelings, because they are so closely related that they are not always differentiated, without having clear boundaries. In this work, the terms «feelings» and «emotions» are used as equivalent designations of certain human states and experiences.

According to the theory of V.I. Shakhovskyi, such concepts as «emotionality» and «emotionality» should be distinguished. According to his theory, «emotivity is the linguistic aspect of the category of emotionality, which evokes corresponding emotions in the recipient, and emotionality is a psychological characteristic of a person and his condition» [13, p. 114]. However, some linguists identify the concepts of emotionality and emotivity, referring them to the sphere of expressing feelings, moods, and subjective attitudes. In our study, we also equate these two concepts.

The category of evaluability is closely related to the categories of expressiveness and emotionality. Together they form the connotative aspect of the meaning of the linguistic unit. The expressive function of speech is realized through the creation of intensity, evaluability, emotiveness, imagery of content through a conscious choice of language means.

Expressiveness, according to N. Lukyanova, is the desire to make the expression more understandable in order to strengthen its influential power [9, p. 157].

Following Anderson [15, p. 307], we consider it necessary to distinguish between absolute and relative expressiveness. Absolute expressiveness is inherent in a certain unit of language (word, word form, syntaxeme, etc.). Relative or contextual expressiveness is realized in a certain speech context.

There is a point of view according to which everything that serves in language to express and excite emotions is expressive, but not all expressiveness involves an emotional reaction, that is, expressiveness as a linguistic category is broader than emotionality [12, p. 18].

Expressiveness can permeate both emotional, intellectual and volitional in their manifestation [6, p. 38]. Expressiveness implies the ability of a linguistic sign to express the intensity of the subject-logical or stylistic information of this sign. It also correlates with the expressiveness of speech units, is emphasized in oral speech by a special intonation, and in writing by an exclamation mark. Expressiveness should be considered as a category of language, and emotionality as a category of speech [6, p. 42].

In this work, expressiveness is understood as linguistic means of influencing the psyche and behavior of the addressee through such expressive and visual qualities as imagery, intensity (of signs, actions), novelty («freshness»), etc.

Expressiveness is a consequence of a whole chain of meanings that form the connotative component of the meaning of the word and the subtext of the statement. The specificity of this meaning is the ability to signal the speaker's value attitude to the world, and thus the ability of expression to produce a pragmatic effect. According to V.V. Buzarova, «...expression is always subjective, characteristic and personal. It can be short-term and stable, temporary and permanent, not only for the individual, environment, class, but also for the era, people, culture» [1, p. 405].

In an expressively colored meaning, the interaction of meanings is structurally more complicated than in an evaluative sense: in addition to the descriptive and evaluative components (which are logically primary), it includes at least one more component – emotive-evaluative, although the emotive principle is not always clearly expressed in it.

Consequently, the implementation of semantic categories in statements contributes to expressiveness, figurativeness, evaluativeness, emotiveness through a conscious choice of language means to achieve a certain pragmatic effect.

Література:

1. Бузаров В.В. Основы синтаксиса английской разговорной речи. М.: Просвещение, 1996. 127 с.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. М.: Русские словари, 1996. 411 с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. 299 с.
4. Гак В.Г. Эмоции и оценки в структуре высказивания и текста. *Вестн. МГУ. Сер. 9. Филология*. 1997. №3. С. 87-95.
5. Залевская А.А. Экспериментальное исследование параметра оценки в психологической структуре значения слова. *Психолингвистические проблемы семантики.* Тверь: Изд-во Твер. ун-та, 1990. С. 73-83.
6. Карабан В.І., Верба Л.Г. Дослідження непрямих мовленнєвих актів у зіставній комунікативній семантиці. *Проблеми зіставної семантики: Доповіді та повідомлення міжнародної наукової конференції*. К.: Київ. держ. лінгв. ун-т., 1997. С. 345-347.
7. Крисанова Т.О. Співвідношення емотивного та оцінного компонентів висловлювань, що передають негативну оцінку адресата. *Філологічні студії*. Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Волинський Академічний Дім, 2001. № 2. С. 70-73.

8. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. М.: Изд-во Моск. гос. Ун-та, 1972. 575 с.

9. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления: Проблемы семантики. Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1996. 230 с.

10. Симонов П.В. Информационная теория эмоций. *Психология эмоций: Тексты.* М.: Наука, 1994. С. 178-185.

11. Словарь по этике / Под ред. А.А. Гусейнова и И.С. Кона. М.: Политиздат, 1989. 447 с.

12. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М.: Наука, 1996. 143 с.

13. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. 182 с.

14. Шингаров Г.С. Эмоции и чувства как форма отражения действительности. М.: Наука, 2000. 223 с.

15. Andersen P. A. Principles of Communication and Emotion in Social Interaction. *Handbook of Communication and Emotion*. San Diego, California: Academic Press, 1998. P. 49-89.

16. DeVito J.A. Human Communication: the basis course. N.Y.: Longman, 1997. 476 p.

17. Williamson Smith. Interpersonal Communication: Roles, Rules, Strategies, and Games. Dubuque, Iowa: Guilford, 1999. 362 p.

ESSENCE OF THE CONCEPT ARGUMENTATION IN POLITICAL DISCOURSE

Марія Олейнікова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник –доц. Четверікова О.Р.

Different spheres of human activity always play a special role in the life of society. A special place is given to the political component. Thus, a country's place in the international arena, its relationship with other states, and its role in the world community depends on a certain political position or situation. However, a special role in determining the image of a country, society is played by the way it is presented by the political leaders of a given state. Through speeches, politicians have the opportunity to address both the international community and the citizens of their country. Politicians must not only inform their audiences about some aspect of public life, but, importantly enough, they must win their audience's favor, persuade listeners to adopt a particular position, and gain the support of the citizens of the country they represent. The interest in the functioning of natural language in the political sphere is related to its manipulative potential and the dialectical interplay of argumentation and manipulation.

The importance of this problem has prompted an in-depth study of political discourse, which is the subject of research in political linguistics, a discipline that has relatively recently emerged within the framework of linguistic research.

Political discourse can be considered through the synthesis of linguistics and politics, which allows us to highlight some specific features in the understanding of this phenomenon, its nature and approaches to the study. Political linguistics was formed at the intersection of different fields of science: ethnography, cultural studies, psychology, sociology, political science, linguistics and other humanities. To understand and successfully describe the mechanisms of political communication, political linguistics also attracts the achievements of cognitive linguistics, functional: rhetoric, stylistics, sociolinguistics, linguopragmatics, text linguistics [3, с. 46-47].

Political discourse combines a variety of discursive practices that serve to express a particular meaning in political communication. Political discursive practice uses a wide range of texts: on the one hand, narrative, declarative, referential, and on the other hand, artistic, journalistic, scientific texts are used by political agents as a tool to influence the consciousness and experience of the recipient. In general, political discourse is aimed not so much at the objective representation of reality, as at the construction of a special type of reality in accordance with the intentions and ambitions of power. It operates with rich linguistic, cognitive, communicative tools, which enables political actors to veil the basic goal of achieving and retaining power.

The latter is reflected in the argumentation, which helps the speaker to target and convince the audience of the correctness of the speech, the actions of the speaker, the correctness and necessity of the speaker's intentions.

It is worth noting that argumentation is the object of research in many paradigms of knowledge. Argumentation is reflected in philosophy, psychology, rhetoric, logic, linguistics, cognitive science, sociology, and other fields. The tradition of linking argumentation with politics dates back to Greek culture. Argumentation was and remains a subject of study in rhetoric and logic, each of which has undergone significant changes since Aristotle, not only in the content and scope of its problems, but also in the development of its apparatus.

In various fields of knowledge the term «argumentation» (from Latin *argumentum, arguo*, «to clarify», «to clarify») is interpreted differently. This has led to the fact that today there are many definitions of argumentation, which are operated by various scientific disciplines. Let us dwell on the term what is argumentation and consider some of them [7, c. 82].

The term «argumentation» comes from the Latin word "*argumentatio*" which means "to make arguments." It means that we give any arguments (arguments) in order to cause trust, confidence in the thesis, hypothesis or statement that we put forward.

Argumentation is a logical-communicative process involving subject-subject relations; therefore, it is always dialogical, and thus broader than logical proof (which is essentially impersonal and monological), since it assimilates not only the «thinking technique» (logic proper), but also the «persuasion technique» (the art of influencing the thinking, feeling and will of a person) [8, c. 15].

Nowadays, argumentation generally refers to the explicit ways of speech influence on the addressee, which is carried out through propositional components, as a result of which new knowledge is introduced into the addressee's world model, affecting the course of decision-making.

In text linguistics argumentation is considered as a finished result of speech-thought activity, which is a sequence of inferences, deduced by the laws of general logic and actualized in the form of a monologue, the purpose of which is to support the point of view put forward: «The formal tradition of argumentation considers …what constitutes a good argument or a bad one in terms of persuasive ability» [4, c. 24].

If we look at the concept of argumentation from the point of view of logic, then in this perspective argumentation is considered as a kind of communicative activity, which consists in presenting evidence (arguments) in order to change the position or beliefs of the other party (audience) [1, c. 39].

Interest in the problems of argumentation occurred in the 1960s and is associated with the names of H. Perelman, G. Johnston, and S. Toulmin. The question of the place and role of the human «I» in argumentation began to be raised, the topics of argumentation and freedom, argumentation and proof, argumentation and interpersonal relations. According to H. Perelman and L. Olbrecht-Tieteki, argumentation was presented as a technical activity with the goal of persuading an audience to increase their predisposition, approval of the values or hierarchy of values presented and defended by the arguer.

It should be noted that the anthropological component of the entire research process has recently been given a leading place in linguistic research. Such a position makes it possible to reveal and demonstrate the human factor in the communications of any groups. For example,

S. Jacobs and S. Jackson expressed the opinion that argumentation can be considered not only as monological speech, to which arguments are given in favor of the proposed position, but also as an interactive process that develops between two or more communicators [5, c. 123]. Such a view of argumentation allowed us to focus not on the ultimate goal, which is characteristic of the traditional approach to the study of argumentation, but on the very process of communication, communication between people in terms of asserting their point of view, persuasion when there is a disagreement of views, goals or positions.

A. Belova divides argumentative discourse into the following types: political, legal, advertising, religious and every day. Understanding political discourse as a linguistic representation of human interaction allows us to consider the relationship between logical and emotional, general and particular, objective and subjective in argumentation [2, c. 57].

Political discourse is the most value-oriented among other types of discourse. The most significant political arguments during presidential campaigns are usually based on such key criteria as democracy, socio-economic problems, moral and aesthetic values and ideological preferences [6, c. 38].

In modern foreign linguistics one can find the following variants of designating speech activity in conditions of communicative dissonance: «disagreement», «the adversative episode», «the contracting routine», «oppositional argument», «quarrel», «disputes and disputing», «conflict talk». One of the most widely used terms is ‘argument’ (see, for example: in domestic linguistics one can find such terms as argumentation, argumentation, conflict dialogue, problem dialogue, speech conflict, argumentative discourse).

The language of politics and political leaders is a system of communicative means of encoding political information, provoking and controlling political actions. Argumentation represents here the communicative activity of the subject in the trinity of the verbal, nonverbal and extra-linguistic, the purpose of which is to convince the addressee through justification of the correctness of his position.

Thus, we can conclude that argumentation is an important pragmatic tool in various fields of science. Its presentation and analysis are possible only from the perspective of a holistic consideration of this concept in relation to thinking and speech, which is of direct interest to political linguistics.

Література:

1. Аргументація у дискурсі. URL: https://pidru4niki.com/1221060540358/logika/argumentatsiya_diskursi
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. К.: Изд-во КНУ, 1997. 311 с.
3. Бурлака А. Лінгвокультурні особливості політичного дискурсу. Суми, 2012. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25457/1/
4. Antaki C. Explaining and arguing: The social organization of accounts. London & Thousand Oaks: Sage, 1994. 12 p.
5. Jacobs S., Jackson S. Argument as natural category: The routine grounds for arguing conversation. *The Western Journal of Speech Communication.* № 45. P. 118-132.
6. Pavlyuk L. Extreme Rtetoric in the 2004 Presidential Campaign. Images of Geopolitical and Division. *Aspects of the Orange Revolution II. Information and Manipulation Strategies in the 2004 Ukrainian Presidential Elections*. Stuttgart, 2005. P. 141-170.
7. Pomerantz A. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred / dispreferred turn shapes. *Structure of social action: Studies in conversation analysis*. 1984. P. 57-101.
8. Аргументация. Концепты коммуникационного дискурса. URL: https://gtmarket.ru/concepts/7226

ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДОГО УКРАЇНЦЯ

Марія Соколова
студентка 1 курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Радкіна В. Ф.

Проблеми формування ідентичності особистості, яка має багатофакторний характер, сьогодні відзначаються актуальністю. Особливої гостроти в умовах воєнного стану набуває завдання відтворення сакрального рівня ідентичності та її конструювання.

Феномен ідентичності особистості як один із складників науки про людину здавна приваблював увагу різних вчених: І. Канта, Л. Фойєрбаха, А. Шопегауера, Г. Зіммеля, Е. Дюркгейма, Дж. Міда, Ч. Кулі, О. Потебні, Ю. Липи та ін., які в свою чергу вносили вагомий вклад у вирішення цієї проблеми.

Вперше термін «ідентичність» у психології був використаний У. Джеймсом, американським психологом та професором філософії, який підкреслював такі властивості ідентичності, як боротьба свого та чужого, тотожність та відповідність собі та суспільству, а заслуга у поширенні даного терміна належить відомому психологу Е. Еріксону.

Процес ідентифікації може бути спрямований як на себе (самоідентифікація), так і на інших індивідів. Серед компонентів ідентичності Е. Еріксон називає індивідуальність (відчуття власної унікальності), єдність та синтез (внутрішній цілісний образ себе) та соціальну солідарність (відчуття причетності до соціальної групи, суспільства). Інакше кажучи, ідентичність, на думку вченого, це образ себе, що приймається індивідом «у всьому багатстві відносин особистості до навколишнього світу, почуття адекватності і стабільного володіння особистістю власним «я» незалежно від змін «я» і ситуації; здатність особистості до повноцінного вирішення завдань, що виникають перед нею на кожному етапі її розвитку» [5, с. 12].

Загальний погляд на проблему ідентичності полягає в тому, що ідентичність – це результат ідентифікаційних процесів особистості, що реалізуються в ході її суб'єктивної життєдіяльності в тісному зв'язку з її індивідуальним психофізіологічним потенціалом та соціальним контекстом її існування.

Поняття «національна ідентичність» є тотожністю своєї країни, її звичаїв, традицій, культури. Нація є великою культурно-історичною, соціально-економічною, політико-географічною, духовною, полісемантичною спільнотою людей. При цьому націю не слід ототожнювати з етносом, оскільки він є лише групою людей, об'єднаних об'єктивними та суб'єктивними ознаками. У той самий час нація не тотожна і етнічної спільності, що є стійку групу людей, які мають загальної етнічністю.

Національна ідентичність – це почуття «нації як зв'язного цілого, представленого унікальними традиціями, культурою та мовою». Національна ідентичність може відноситись до суб'єктивного почуття, яке людина поділяє з групою людей про націю, незалежно від її правового статусу громадянства. Національна ідентичність розглядається у психологічному плані як усвідомлення відмінності, почуття та усвідомлення «ми» та «вони».

Вчені виявляють особливий інтерес до цієї проблеми, яку можна пояснити низкою обставин. Проблема ідентичності набуває абсолютно іншого значення в контексті глобалізації з її неоднозначним характером. Змінилися способи інтерпретації поняття ідентичності. Завдяки вивченню цієї проблеми можна виявити особливості кризи сучасної цивілізації, що впливає на формування та зміну ідентичності. Криза культури прискорила переоцінку цінностей, які раніше становили основу ідентифікації людини в суспільстві.

Існує безліч дефініцій ідентичності, що свідчить про дослідження наукової літератури. Термін «ідентичність» використовувався у роботах західних філософів від стародавніх греків до сучасної теоретичної філософії. Термін «ідентичність» походить від латинського слова identifico – «тотожнюю».

Психологи тлумачать ідентичність як розуміння належності об'єкта (суб'єкта) до іншого об'єкта (суб'єкта) як частини та цілого. У межах розробленого психоаналізу З. Фрейд вводить таке поняття як «ідентифікація». Процес ідентифікації є механізмом, що забезпечує формування особистості, і інтерпретується як переживання індивідом своєї подібності з іншим суб'єктом або об'єктом дійсності [4, с. 53-57].

Е. Еріксон визначив ідентичність як «почуття особистої самоідентифікації та історичної спадковості особистості» [5]. За словами Еріксона, ідентичність проявляється на двох рівнях. Перший рівень, індивідуальний (я-ідентичність), має на увазі сприйняття себе як тотожного і розуміння безперервності свого існування в часі та просторі. Другий рівень, соціальний, охоплює сприйняття того, що інші визнають мою ідентичність та наступність. Кожен рівень ідентичності має дві протилежності: позитивну – те, якою має бути людина з точки зору свого громадського оточення, та негативну – те, якою людина не має бути.

Проблемам вивчення національної ідентичності присвячено чимало наукових розвідок вітчизняних вчених-психологів: М. Боришевського, В. Зливкова, П. Чамати, П. Гнатенка, В. Павленко, Т. Яблонської, М. Степико, М. Матяша та ін.

Процес формування національної ідентичності у системі ідентичностей має три складові: прийняття специфічних елементів (вірування, цінності, очікування), що утворюють колективну національну ідентичність; розвиток орієнтації нації як такої; самовизначення себе як члена цієї нації.

М. Степико в монографії «Українська ідентичність: феномен і засади формування» зауважує, що «в Україні проблема національної ідентичності має свої особливості, зумовлені передусім тривалим періодом бездержавності, перебуванням територій сучасної України під контролем різних імперій і державних утворень, тривалою мовно-культурною асиміляцією українського населення» [3, с. 172-173].

На думку дослідника, «Українська нація, що формується в умовах глобалізації, універсалізації культурних зразків, має вирізнятися насамперед своїми психологічними особливостями, типом поведінки, рисами національного характеру. Ідентичність сучасних громадян України має постати з тих умов, у яких перебуває наша країна, втілювати в собі спільну волю до вирішення загальнонаціональних завдань, поставлених цілей. Поліетнічне українське суспільство має продемонструвати навколишньому світові здатність до радикальної модернізації усіх сфер суспільного буття на основі концентрації усіх сил і ресурсів держави заради добробуту громадян» [3, с. 221].

В «Енциклопедії Сучасної України» зазначено, що «у структурі національної ідентичності виокремлюють когнітивний (пізнавальний), афективний (емоційно-оцінний) і конативний (поведінковий) компоненти. До когнітивних належать: знання про існування національної групи, категоризація себе як члена національної групи, знання про національну територію, державні символи, звичаї і традиції; до афективних – суб'єктивна актуальність національної ідентичності та прихильність до неї. Конативний компонент передбачає здатність особистості реалізовувати свою поведінку відповідно до цінностей та вірувань національної спільноти» [2].

О. Гора зазначає, що «уявлення сучасних психологів про механізми ідентифікації базуються на виокремленні когнітивної, афективної та комунікативно-дійової граней процесу ідентифікації. Відповідно до цього дослідники національної ідентичності (M. Barrett, Т. Воропаєва, Г. Солдатова, О. Шевченко, Р. Попов та ін.) в її структурі виділяють когнітивний, афективний та конативний компоненти» [1, с. 91].

Для дослідження специфіки національної ідентичності психологи використовують різноманітні методики, які забезпечують визначення рівня сформованості компонентів національної ідентичності. Так, нами обрано методику Дж. Фінні, адаптовану та перевірену на валідність Г. Арбитайло [1], що саме і дозволяє визначити зміст складової національної ідентичності за когнітивним та афективним компонентами.

До опитування було залучено здобувачів вищої освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету I та V курсів, всього 51 особа.

У заголовку до питальника пропонувалось обов'язково зазначити назву курсу, а прізвище та ім'я не обов'язково було вказувати. Це дозволило нам отримати показник відкритості респондентів, за яким на I курсі з 35 опитуваних тільки 13 відповідей (або 37%) є анонімними. Натомість на V курсі цей показник був вже набагато вищим – 45%. Такий результат свідчить про зниження готовності студента відверто висловлювати свою точку зору, про його неготовність відкрито відстоювати свої погляди.

Для з'ясування етнічної приналежності респондентів нами було запропоновано питання: *«Хто ви за національністю?»,* яке дало змогу побачити етнічний склад студентства. Результати опитування демонструють представлені нижче діаграми на мал. 1.

Етнічна приналежність респондентів I курсу:

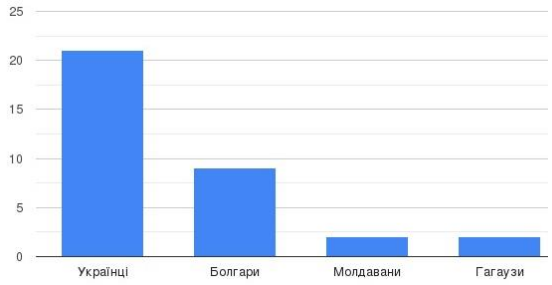

українці – 22 особи;
болгари – 9 осіб;
молдавани – 2 особи;
гагаузи – 2 особи.

Етнічна приналежністю респондентів V курсу:

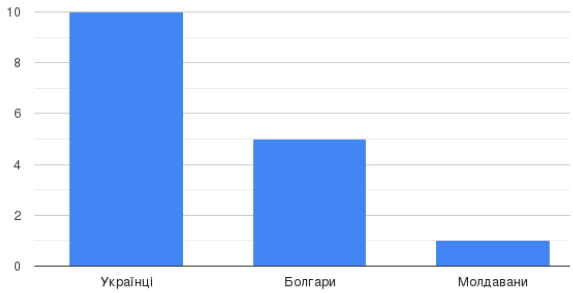

українці – 10 осіб;
болгари – 5 осіб;
молдавани – 1 особа;

Мал.1. Співвідношення етнічної приналежності респондентів.

Отримані дані свідчать про те, що етнічний склад студентів I та V курсів цілком відповідає статистиці останнього повного перепису населення в Україні, який проводився у 2001 році. Найбільшу частину населення тоді складали українці (62,8% від усього населення області).

За нашими спостереженнями ця статистика і сьогодні фактично підтверджується, де серед респондентів українці складають 62,7%, або 32 особи з 51.

Запропонована методика Дж. Фінні – Г. Арбитайло, що спрямована на визначення національної ідентичності, містить 12 питань, поділених на два блоки [1, с. 92].

Когнітивний блок визначається наступними показниками сформованості особистості:

– значущість її національної ідентичності ;

– важливість її знань про історію та культуру нації;

– її розуміння нації як основи суспільства.

Показниками афективного блоку змісту національної ідентичності є:

– почуття приналежності до нації;

– позитивне, ціннісне ставлення до членства в своїй національній групі, рівень національної гордості та гідності, які проявляє індивід у відношенні до національної спільноти, національних цінностей та національної моралі;

– солідарність зі своєю нацією, національна самоповага;

– позитивне ставлення до інших етнічних груп, відчуття групової спільності [1, с. 92].

Кожну відповідь на питання оцінено відповідними балами: «2», «1», «0», «-1». Показники субшкал обчислювались як середнє арифметичне від отриманих за субшкалою

балів.

Розглянемо вираження ***когнітивного компонента*** у національній ідентичності молодих українців нашого вишу.

Відповіді студентства на перше питання, а саме «*Я проводжу багато часу, намагаючись дізнатися як можна більше про українську спільноту, її історію, традиції, звичаї»* засвідчили високий рівень їх обізнаності. Так, 68,8 % респондентів V курсу виявили повну згоду із запропонованим питанням-твердженням. Натомість на I курсі всього 28,6%, що є свідченням малообізнаності респондентів молодшого віку.

У відповідях на друге питання, а саме «*Я багато думаю про те, як українська приналежність вплине на моє життя»* маємо таке співвідношення: V курс – 68,8 %, а I курс – 57,1%. Як бачимо, у своїй більшості студенти пов'язують своє майбутнє саме з українським суспільством.

Відповіді на твердження «*Для того, щоб дізнатися побільше про українську націю, я говорив з багатьма людьми»* вказують на те, що студенти старших курсів виявляють більшу комунікацію щодо обізнаності про українську націю: V курс – 62,5% , а I курс – 45,7%.

З відповідей на питання «*Я дотримуюсь українських традицій»* бачимо, що для більшої половини студентів обох курсів українські звичаї та традиції є близькими і зрозумілими: I курс – 54,3%, а V курс – 66,3%. Прикметно, що серед респондентів I курсу, є такі, що не погоджуються із запропонованим твердженням, а отже, не виявляють прихильності до української традиційної культури. Це можна пояснити їхньою етнічною приналежністю та сконцентрованим проживанням (болгари, молдавани, гагаузи), де спільноти дотримуються в першу чергу своїх традицій, звичаїв, обрядів тощо.

Наднизькі результати отримані у відповідях на твердження «*Я активний в організаціях, або соціальних групах, які складаються, переважно з українців*», всього 34,3% на I курсі та 41,3% – на V, що є свідченням того, що навіть етнічні українці не проявляють соціальну активність в означених групах.

Загальний аналіз отриманих результатів свідчить, що рівень сформованості когнітивного блоку у студентів-першокурсників складає 44%, а у магістрантів – 61,5%. Як бачимо, професійна підготовка студентів магістратури у вищому закладі освіти позитивно впливає на формування когнітивних складових національної ідентичності молодого українця.

Аналіз ***афективного компонента*** національної ідентичності показав наступні результати.

У відповідях на питання-твердження «*Я дуже добре знаю про свою українську приналежність і розумію, що вона значить для мене»* більшість студентів засвідчила добру обізнаність до української приналежності: I курс – 68,6%, а V курс – 85%.

У твердженні «*Я задоволений тим, що належу до української нації»* своє задоволення виявили 88,6 % студентів I курсу, а V – 90%. Такий показник свідчить про високий емоційний настрій молодих українців, гордість за приналежність до української національної спільноти.

Наступне твердження « *Я чітко відчуваю зв'язок з українським суспільством»* констатує повну згоду у 65,7% респондентів I курсу, а V курсу 56,7%. Відносно низький показник у відповідях респондентів V курсу може пояснюватись самостійним особистісним відношенням до українського суспільства, більш свідомою аргументацією приналежності до українського соціуму.

З відповідей на питання «*Я пишаюсь українською нацією»* бачимо, що майже всі опитувані студенти одностайні у цьому твердженні: I курс – 94,3%, а V курс – 91,7%. Такий високий показник обумовлений наслідками сьогоднішньої боротьби України з країною-агресором. Незважаючи на те, що студентство нашого регіону не зазнало прямих ударів війни, все одно воно відчуває гордість за українську націю.

У відповідях питання «*Я гостро відчуваю прихильність до української спільноти»*

83,3 % студентів V курсу її відчувають гостріше, ніж студенти I курсу – 62,9%. Це вказує на свідомий вибір студентів старшого курсу, їх достатньо високий рівень знань.

У питанні *«Я добре ставлюся до українського етносу»* 88,6% студентів I курсу виявляють його як таке, а на V курсі цей показник є трохи більшим – 93,3%.

В останньому питанні *«Я добре усвідомлюю, що значить для мене моя приналежність до українського народу»* повну згоду демонструють 88, 6% студентів I курсу, а на V курсі – 92%.

Таким чином, рівень сформованості афективного блоку має наступні показники: 79,6% у студентів I курсу, а у магістрантів – 84,5%. Перевищення кількісних показників афективного блоку у студентів старших за віком вказує на більш сформовані почуття їхньої приналежності до української нації та вищий рівень національної гордості за українську національну спільноту.

Результати рівня сформованості компонентів національної ідентичності студентів I та V курсів представлено на мал. 2.

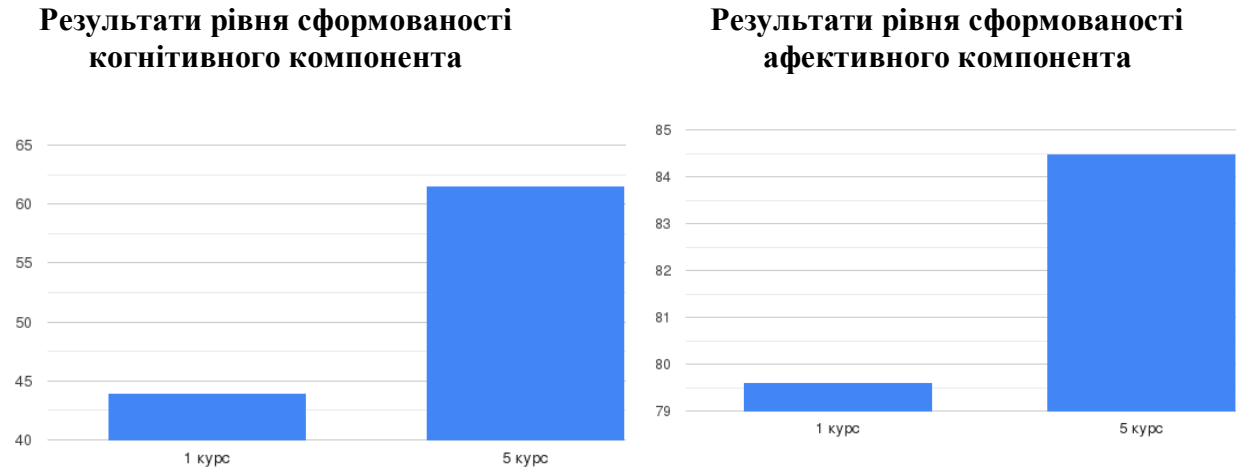

Мал.2. Результати рівня сформованості когнітивного та афективного компонентів національної ідентичності реципієнтів

Як бачимо, порівняльний аналіз рівня сформованості когнітивного та афективного компонентів національної ідентичності студентів-першокурсників та магістрантів свідчить про дійсний зріст змісту національного самосприйняття та готовності до самореалізації в українському суспільстві майбутніх фахівців.

На наш погляд, для того, щоб переконатися у валідності отриманих результатів необхідно розширити кількість респондентів, залучивши студентів інших факультетів ІДГУ та інших вишів як нашого міста, так і області в цілому. Бажано провести діагностичне дослідження за рівнем визначеності конативного (поведінкового) компонента національної ідентичності отримати соціально-психологічні результати щодо поліпшення роботи всіх соціальних інститутів, яки впливають безпосередньо або опосередковано на процес формування національної ідентичності молодого українця.

Література:

1. Гора О. Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 103. С. 90-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_103_14

2. Енциклопедія сучасної України: у 30 т./ ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Коорд. бюро Енцикл. Сучас. України НАН України. URL: https://esu.com.ua/article-71062

3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. К.: НІСД, 2011. 336 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf

4. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я». URL: http://www.magister.msk.ru/library/philos/freud001.htm.

5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. М.: Прогресс, 1996. 450 с.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НАЗВ САКРАЛЬНОГО В АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ КАЗКАХ

Марія Соколова
студентка 1 курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Четверікова О. Р.

Вивчення походженнята функціонування власних назв у художньому тексті завжди привертало увагу великої кількості дослідників, адже оніми як «мовні універсалії» є невід'ємним складником мовної картини світу загалом та національної картини світу окре мого етносу зокрема.

Дослідження фольклорних онімів як об'єкта лінгвістичних досліджень цікавило багатьох вчених. Ономастикон українських фольклорних текстів принагідно згадується в дослідженнях ще XIX ст., зокрема в роботах О. Афанасьєва, Ф. Буслаєва, О. Веселовського, В. Григоровича, В. Міллера, О. Потебні, О. Соболевського, І. Срезневського, М. Соколова.

Упродовж 60-70-х років XX ст. після певної перерви продовжується вивчення власних назв, однак іще (так само, як і в XIX ст.) переважно в описовому та етимологічному плані.

Власне вивчення поетики фольклорних онімів розпочалося лише наприкінціXX ст. Упродовж останніх десятиліть усе більшу увагу дослідників привертає мовна концептуалізація знань людини про світ і про себе в цьому світі. У такому контексті актуальності набуває когнітивний підхід до вивчення мовних явищ. Цим і пояснюється посилення інтересу до культурно маркованих одиниць як виразників певних специфічних рис народного світогляду. Зокрема про це йдеться у дослідженнях С. Лавриненко, О. Порпуліт, О. Юдіна, Н. Хобзей, О. Хомік, Н. Годзь, О. Тиховської.

Особливої уваги, на нашу думку, потребує дослідження назв сакрального змісту у текстах казкового жанру, який пройшов довгийшлях свого формування: від міфів, ритуалів, народних звичаїв та обрядів до переосмислення навколишньої дійсності колективним автором.

Саме тому вивчення специфіки походження та функціонування фольклорного ономастикону як різноаспектного мовного явища в межах англомовних та україномовних казок визначає актуальність нашої наукової розвідки.

Метою наукової розвідки є здійснення компаративного аналізу назв сакрального характеру для виокремлення ключових характеристик онімів казкового жанру.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні завдання: визначити типи сакральних онімів, які функціонують в англомовних та україномовних казках та визначити специфіку їх функціонування.

У сучасній літературознавчій енциклопедії знаходимио потрактування поняття «сакральний» як «недоторканний, священний, властивий релігійній моделі світосприйняття, наявний у текстах Рігведи, Св. Письма тощо. Поетичне начало покликане повертати божественне, відсутність якого помітна після руйнування монотеїстичних моделей світобудови» [7, с. 364].

На думку В. Проппа, саме «казка виявляє зв'язок із системою давньої релігії

(зокрема обрядом ініціації)… цей жанр генетично пов'язаний з древніми формами оповіді, коли герой втрачає своє ім'я, а розповідь втрачає свій свій сакральний характер, міф і легенда перетворюються в казку» [11, с. 227].

З числа власних назв, які функціонують у текстах казок, сакральний характер мають міфоніми – «імена і назви богів та міфічних персонажів (Dazhbog, Perun, nymph, mermaid / Дажбог, Перун, німфа, русалка та ін.), казкових героїв (Dereza Goat, Tsar Peas, Ivasik-Telesik, Kirilo Kozhum'yaka, Vernigora / Коза-дереза, Цар Горох, Івасик-Телесик, Кирило Кожум'яка, Вернигора та ін.), семаника яких інколи затемнена, що зумовлено перефільтруванням народною етимологією, прихованими архетипами» [7, с. 56].

Міфологічні назви відображають особливості культури етносу того чи іншого народу, містять культурно-історичний потенціал, що в кожній назві виявляється з особливою силою. Дослідники фольклорних міфонімів наголошують на тому, що не існує нейтральних, стилістично немаркованих власних імен у межах казковоготвору. Найчастіше такі оніми наділені смисловимнавантаженням та яскравою образністю.

Отже, спробуємо здійснити компаративний аналіз міфонімів англомовних та україномовних казок, у яких наявні назви персонажів – репрезентантів міфологічного світу.

Найбільшу групу народного казкового епосу становлять чарівні (героїчні) казки. На думку багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, «казка виявляє тісний зв'язок з обрядом, ритуалом (а відтак – з міфом), тому зберігає давні форми мислення, трактування дійсності, магічно-релігійні погляди тощо» [6, с. 426].

М. Лановик та З. Лановик зауважують, що «вирішальною ознакою чарівних казок є незвичайність описуваного, надприродність, таємничість, чудесність подій, динамічність їх розгортання» [6, с. 427].

На думку І. Мирковіч, «англійська казка, як за своїм змістом, так і за своєю структурою відрізняється від слов'янської. Для неї характерна вільніша незакінчена структурно-композиційна організація, яка зближується з легендою. В англійській казці можуть виявитися фантастичні герої, а також такі сторонні елементи, як лінгвістичні етюди, етнографічні та культурологічні замальовки, уривки з поем, балад і пісень. Міфологічні персонажі грають у ній значну роль порівняно з традиційними казковими істотами, що представляють світ чудес» [8, с. 87].

Дослідниця міфонімічного простору української чарівної казки О. Порпуліт зосереджує свою увагу на усіх можливих комбінаціях «основоположних для міфічних героїв сфер семантичних ознак» та виділяє у міфічному просторі української чарівної казки два типи міфонімів: «безсумнівні міфоніми (ірреальні персонажі)» та «імовірні міфоніми» [10, с. 73-75].

До першого типу дослідниця відносить такі групи персонажів, як основні казкові персонажі (***Baba Yaga, Soulless Kostiy, Serpent, Miracle Yudo, Idolishche, Forest Tsar, Sea Tsar / Баба-Яга, Костій Бездушний, Змій, Чудо-Юдо, Ідолище, Лісовий цар, Морський цар*** та ін.), сакральні християнські персонажі, пов'язані з церковними сюжетами (***Saints Peter and Paul, Jesus Christ, Luciper / святіПетро і Павел, Ісус Христос, Люципер*** і т.д.) [10, с. 74].

Специфіка таких міфонімів, як зауважує О. Порпуліт, полягає у тому, що «найменування міфічного персонажа містить ознаки, які виділяють стійку, домінуючу рису в характеристиці фантастичної істоти, підкоряючись якій вона і будує схему своєї поведінки. Це стосується деяких персонажів чарівної казки, що пропонують себе на допомогу герою. Наприклад, укр. ***Ломиліс, Зітриліс, Зупинивода, Перевернигора, Вернигора, Вернидуб, Крутивус»*** [10, с. 74].

У структурі українських чарівних казок культові елементи вказують на їх витоки з праслов'янської міфології. Зокрема в композиції чарівної казки виявляються тотемні вірування, які пов'язані з культами дерев, тварин, птахів тощо. Так, в україномовній казці ***«Tree up to the sky / Дерево до неба»*** сюжетна дія розгортається навколо незвичайного дерева, що своїм гіллям сягає неба, пов'язуючи земний і небесний світи : «*The king had a*

miracle garden near the palace, so beautiful that there was nothing like it in the whole world. As if there was less growth in the world – near warm, hot lands – flowers and trees, so there were boules. And in the midst of that garden, a ***tree*** *was already growing at such a height that no one could bachit the top of it. The tzar was very proud of this* ***miracle-tree***» [3].

У народній міфології «***Tree of Life*** (*Universal Tree, Heavenly Tree, Tree of Knowledge, Paradise Tree*) – дерево, що росте посеред вирію-раю. Воно породило *mother of the Universe – Goddess of order and harmony*, а водночас небо, землю та весь світ. У його божественному світлі, з якого вийшла і перша людина, поєднався живий та неживий світ зі світом духів та богів; первовічне дерево виражає золоту трисутність життя, вічну, живу й світлу триєдність *the God of Sun*» [1, с. 140].

В англомовній казці *«**Jack and the Bean-Stalk**» («Джек і бобове стебло»)* спостерігаємо явище гіперболізації паростків бобів, які за розміром та задумом співпадають з міфом про світове дерево.

У казкових назвах здебільшого представлені канонічні імена (розмовні варіанти): ***Thomas*** (***Фома*** – один з дванадцяти апостолів, який не вірив, що Ісус воскрес із мертвих, поки не побачив на руках його рани від цвяхів), ***John*** (***Іоан*** – ім'я хрестителя і апостола), ***Mary*** (***Маріам*** – пророчиця).

У британських чарівних казках чари традиційно пов'язуються з представниками «іншого» світу, що обумовює наявність у самих назвах казок імен ельфів, велетнів, відьом, привидів та злих духів, чиї імена в казковому дискурсі відіграють роль культурних і хронологічних маркерів [8, с. 87]. Наприклад, «***A Bishop's ghost***», «***The Pixies in the Cellar***», «***The Fairy Thieves***», «***The Witch and the Toad***», «***The Boggart***», «***Outwitting the Bogie***». Такі іменування основних героїв чарівної казки безпосередньо відносяться до часів зародження народної міфології, а отже, жанру казки.

У відомій британській казці «***Mother Shipton»*** *(«Мати Шіптон»)* зображено невмирущу відьму, яка наділена потворною зовнішністю, великим розумом та здатністю до чаклунства: «*Knaresborough was once the home of Ursula Southeil, a misshapen child with a big body, huge head and ugly face, although she had a very clever brain*» («*Нерсборо колись був домівкою Урсули Саутейл, потворної дитини з великим тілом, величезною головою та потворним обличчям, хоча вона була дуже розумною»)* [9, с. 183]. Про чарівність та невмирущість відьми Шіптон, її здатність знати все про незнайомих їй людей вказують незвичайні дії персонажа казки: «*She plucked her kerchief from her head and threw it in the fire. To the astonishment of her visitors, it didn't burn. Then she calmly lifted it out of the flames and replaced it, unscorched, on her head*» («*Вона зірвала свою хустину з голови і кинула її у вогонь. На подив відвідувачів, вона не згоріла. Потім вона спокійно підняла її з полум'я й поклала необгорілу собі на голову*») [9, с. 184].

В англомовних та україномовних чарівних казках уособленням наймогутнішого ворога виступають велетні, дракони та дияволи (***Devil, Lucifer*** **і** ***Beelzebub, Чорт, Біс)*.** Цих монстрів здатен перемогти головний герой казкового твору, якому іноді допомагають чарівні помічники чи то предмети. Боротьба із драконом, який жорстоко грабує країну, викрадає жінок зображена в таких англомовних та україномовних казках, як : «***The Dragon of Lyminster***», «***The Proud Lady***», «***Котигорошко***», «***Іван Королевич***», «***Кирило Кожум'яка***».

В українських казках дракони зазвичай носять назву ***Змій*** (***Змій-Горинич, Змій-Перун, Змій Василіск, Перелесник, Вогненний змій*** тощо) – «міфологічний персонаж, неоднозначний за подобою та характером» [1, с. 193].

В. Войтович на матеріалі народних українських казок встановлює такі типи зміїв:

1) змій, пов'язаний з водою, з горами, він – збирач данини, охоронець кордонів, поглинач, викрадач, цербер тощо; 2) змій, пов'язаний з плодючістю, землею, жіночою силою родів, водою, сонцем, з одного боку, і домашнім вогнищем, вогнем узагалі (особливо небесним), а також із 3) чоловічим запліднюючим началом – з іншого [1, с. 193].

Така багатофункціональність казкового Змія зумовлена стародавністю цього образу

в східнослов'янській міфології [2; 4]. Так, у згадуваній вище казці «***Tree up to the sky***» змій виступає викрадачем доньки царя, яку згодом визволяє свинарчук Іван: «*Once the king fell asleep in the garden, and he dreamed that on the day when a terrible storm passed in the middle of the day, there was a seven-headed snake in the cloud. He grabbed his daughter and carried her to the top of a tall tree. And on that tree there was a palace of snakes, and in it we see a captive...*» [3].

Досить часто в чарівних казках роль *Змія / Serpent* виконує морський цар, чарівник *Ох / Ohh*, який володіє магією. Щоб його здолати – необхідно вбити. Так, в казці «***Kyrylo Kozhum'yaka***» змієборцем виступає герой Кирило, який володів фантистичною силою: « – *Is there such a man in the world who would beat you? – And the snake says: – There is, only this man lives in Kyiv above the Dnieper. He can beat me, though I am very strong, but he is stronger*» [5, с. 311].

Велетні в англомовних текстах мають подібні функції. Вони також викрадають когось, наприклад, сина короля у «***Nix Nought Nothing***» або погрожують невинним мешканцям у «***Jack the Giant-killer***».

Зазвичай велетень живе зі своєю дружиною або матір'ю, яка піклується про нього. Вона завжди дає прихисток герою, але велетень повертається додому, коли той ще там. Велетень завжди приходить і каже свою типову фразу «*Fee, fi, fo, fum. I smell the blood of an Englishman*» [12, с. 312] і знаходить схованого героя.

Активно виступають у казках чарівні помічники – мешканці лісу, води, повітря, яких герой зустрічає на своєму шляху. Як зазначає Л. Дунаєвська, «казкові чарівники, маги – міфічні управителі стихій, генетично споріднені з жерцями, жрицями, які виконували культові обряди… Поміч їхню можна одержати просто згадавши про них…» [4, с. 27]. Так, у фантастичній казці «***Ohh***» вимова персонажем вигуку «***oh***» стала викликом лісового царя ***Oxa***: «***Ohh****! How tired I am! – he says. He has just said that, and from the stump – where he didn't start – a small old man climbs out, he's shriveled, and his beard is green and long up to his knees... I'm Ohh – says the old man, the king of the forest. What did you call me? – Wow, I didn't even think to call you! – says the man. – No, you called me, you said: «Ohh!»*» [5, с. 133-134].

Володар лісу ***Ohh*** виступає водночас володарем підземного царства: «*So, Ohh led and led him to the other world under the ground, and brought him to a green hut lined with reeds; and in that hut everything was green: the walls were green, and the benches were green, the Ohh's wife was green, and their children, as it was said, everything, everything was green*» [5, с. 134]. Як бачимо, чарівна казка уся просякнута чудесністю подій, незвичайністю описуваного, таємничістю.

Отже, зіставний аналіз функціонування міфологічно-сакральних назв в англомовних та україномовних казках засвідчує, що вони об'єднані рядом спільних ознак: відображають особливості культури представників британського та українського етносів та містять культурно-історичний потенціал.

В англійській казці міфологічні персонажі грають значну роль порівняно з традиційними казковими істотами, що представляють світ чудес.

У казкових назвах здебільшого представлені розмовні варіанти канонічних імен: ***Tot*** (*Фома*), ***John*** (*Іоан*)**,** ***Mary*** (*Маріам*).

В україномовних казках сакральні християнські персонажі, пов'язані з церковними сюжетами, мають повні форми імен (***Peter, Paul, Jesus Christ, Lucifer*** and the like).

Наймогутніші вороги, що є уособленням зла, наділені такими найменнями, як ***Devil, Lucifer*** **і** ***Beelzebub, Чорт, Біс, Змій*** *та ін.* Кожна така сакральна назва виповнюється поетичним змістом, досить високою стилістичною забарвленістю та етнопсихологічними маркерами.

Функціонально-семантичне навантаження сакральних назв у казкових текстах становитиме перспективність нашого подальшого наукового дослідження.

Література:

1. Войтович В. М. Українська міфологія. 2-ге вид. К: Либідь, 2005. 664 с.
2. Грушевський М. С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т. l. / Упоряд. В. В. Яременко; Авт. передм. П. П. Кононенко; Приміт. Л. Ф. Дунаєвської. К.: Либідь, 1993. 392 с.
3. Дерево до неба. Українські народні казки. URL: http://www.kazka.in.ua/Zbirky/moje/Zmist.html
4. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка. К. : Вища школа, 1987. 127 с.
5. Калинова сопілка. Калинова сопілка: Антологія української народної творчості. К.: Веселка, 1989. 615 с.
6. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. 3-тє вид., стер. Київ: Знання-Прес, 2005. 591 с.
7. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
8. Мирковіч І. Л. Англомовний казковий дискурс у контексті лінгвокультури. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія. 2017. № 31. Т. 2. С. 86-89.
9. Народные сказки Британских островов. Сборник. Сост. Дж. Риордан. М.: Радуга, 1987. На англ. Яз. 368 с.
10. Порпуліт О. О. Міфонімічний простір чарівної казки: безумовні та ймовірні міфоніми. *Записки з ономастики*: Збірник наукових праць. 1999. Вип. 1. С. 70-78.
11. Пропп В. Я. Поэтика фольклора. М.: Лабиринт, 1998. 352 с.
12. A Dictionary of British Folk-Tale in the English language incorporation F.G. Norton Collection Part A Folk Narrative vol 1 London and New York, 1991. 1210 p. URL.: https://archive.org/details/dictionaryofbrit01indi

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE AND COGNITIVE COMPETENCE OF PUPILS BASED ON POPULAR-SCIENTIFIC TEXTS

Валентина Стамбулова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник– доц. Четверікова О.Р.

The need to solve the problems of implementation of scientific knowledge within the framework of an unprepared audience contributes to the formation of approaches that involve the spread of standard ideals of science beyond its borders. The new text arrays have characteristic features in the cognitive, language, lexical content of scientific and general social communication. The value of a popular-scientific publication contributes to the desire of researchers to convey this or that scientific knowledge to a wide range of recipients, and the desire of addresses, regardless of the level of education, to understand the surrounding world. Popular-scientific texts also come to the attention of linguists, who study some aspects of the texts of this genre and determine its place in the system of genres and styles.

The term «popular-scientific text» reflects the scientific concept presented to the average reader. Popular scientific texts are aimed at popularizing the achievements of scientific thought and implementing actual pragmatic communicative tasks. The authors of these texts are trying to find the most optimal ways of spreading scientific facts. They present their ideas at the level of reading experience of an audience that, as a rule, is not an expert in the field. Popular science texts, by their specificity, make science more accessible to students, therefore they are an effective source of learning [1, p. 125-126].

Genre varieties of popular-scientific literature are numerous and diverse. A famous researcher G. N. Shvedova-Vodka [2, p. 37-39] offers to distinguish between: a note (a popular

science message), a popular science article, a science fiction story, a popular science monograph, a popular science guide, a popular science essay, a popular science encyclopedia, a popular science encyclopedic dictionary , popular science (recommended) bibliographic guide, practical (useful) advice for non-specialists, memo. The basis of this classification is the functional-stylistic method: the forms of existence of the text are revealed, which are determined by the socio-cultural needs of a person.

Since a popular-scientific text describes objects and phenomena in the form of essays, sketches, «intellectual adventures», interesting stories, it arouses greater interest on the part of students and shows their desire to work with this material – which is another important argument for using the text as educational material. Popularization of scientific knowledge through a textual materal, development of popular science genres are related to the process of education of high school students, stating the direct subordination of popular science texts to the educational process. Studying in a high school marks the final stage of pupils' mastery of a foreign (English) language, therefore the further development of their communicative competence deserves a lot of attention during the lessons. English language learning acquires «a qualitatively new development in terms of content, greater naturalness, motivation and informativeness» [3, p. 7].

Efforts to promote the expansion of pupils' knowledge related to the peculiarities of the English-speaking linguistic and cultural environment, the improvement of students' general command of the English language and the improvement of their competence in its use are today an urgent problem. It is extremely necessary to sharpen the skills and abilities characteristic of the scientific style of speech, as well as to motivate students to study the scientific style of speech and to distinguish it from the sub-style of popular scientific articles. The current situation in Ukraine makes special demands for English language teachers. A large number of educational services for high-quality mastering of the English language makes it possible to diversify the ways of implementing didactic tasks in lessons. Teachers should qualitatively and systematically use innovative computer technologies and necessarily create conditions for students to acquire motivated knowledge of the English language in all its manifestations.

Formation of the ability to communicate in oral and written forms within the spheres and topics determined by the curriculum, taking into account the traditions and norms adopted in Ukraine. That is, the foreign language program for grades 10–11 has as its main goal the formation of, first of all, communicative competence [4, p. 24].

The term «competent» has the following meanings:

1) someone, who has sufficient knowledge in a certain field; who is well versed in something; clever; which is based on knowledge; qualified;

2) someone, who has certain powers; full-fledged, full-power.

Therefore, «competence» is a property in the meaning of competent, and «competence» is:

1) good knowledge of something;

2) the scope of authority of any organization, institution or person [5, p. 445].

The National Concept of Teaching Foreign Languages in Secondary General Education Schools and the Foreign Language Program for Grades 10-11 of General Educational Institutions indicate four components of communicative competence, which presupposes speech, linguistic, socio-cultural and general educational [6].

The development of communication skills when teaching English using popular science texts involves mastering the language means of oral and written communication. That is, the student must:

- understand the content of the specified texts by ear; read and understand popular scientific texts of various genres and types with different levels of understanding of the content, considering them as a source of various information and as a means of mastering it;
- to carry out oral and speech communication (in monological and dialogical forms);
- use, if necessary, non-verbal means of communication, provided there is a shortage of available language means. In order to implement the content of competence-oriented teaching of the English language, it is necessary to use interactive methods, techniques and organizational

forms in the educational process. The use of paired and group forms of learning has a significant impact on the formation of the ability to apply language knowledge and speech skills for communicative purposes.

Since the competence approach puts first not the student's awareness, but the ability to solve problems arising in cognition, in human relations, in professional life, in personal self-determination, cognitive competence acquires great importance. It is a component of foreign language communicative competence along with linguistic and sociocultural competence.

Cognitive interest is a powerful learning tool. The formation of cognitive interest is a necessary condition for schooling. It is no coincidence that interest is figuratively compared with a catalyst that facilitates and accelerates mental reactions, with an enzyme that enables students to assimilate the basics of science [7, p. 58-59]. Under the influence of such learning, even weak pupils start working productively and creatively.

Cognitive competence contributes to the development of generalized methods of activity, general educational and special educational skills, which allow to improve the educational activity of mastering a foreign language, as well as to use it for the purpose of continuing education and self-education. This includes the knowledge and skills of planning, analysis, self-assessment, obtaining knowledge directly from reality, mastering methods of action in non-standard situations, the ability to distinguish facts from conjectures, the use of probabilistic, statistical and other methods of cognition [8, p. 37].

Popular-scientific texts have some connection with almost all academic disciplines. This interdisciplinary integration is a condition for the development of pupils' cognitive activity and opens the way to obtaining meaningful information. It creates prerequisites for realizing the need to master the knowledge of the English language in an institution of general secondary education, which is an important stimulator of increasing students' interest.

The formation of educational and cognitive competence will allow pupils to use a foreign language to satisfy their interests and cognitive needs in various areas of scientific knowledge, to continue education and self-education [9, p. 69-70]. The totality of the student's abilities in the field of independent cognitive activity includes elements of logical, methodological, general educational activity correlated with real cognitive objects, which is greatly facilitated by popular science texts. In relation to the studied objects, the student masters creative productive activities: obtaining knowledge directly from reality, mastering methods of action in non-standard situations, heuristic methods of solving problems.

Today, methods that contribute to the independence of pupils, the growth of their cognitive activity and creativity have become the priority. For modern education, the state of constant search for new teaching methods is relevant, which will allow us to respond to all kinds of modern challenges. This applies both, to the methods and forms of learning, as well as to the goals and tasks of teaching English. It is relevant today to introduce into the educational process such means of activation as systems of cognitive and creative tasks, the use of various methods of cooperation and educational dialogue, group and individual work, which helps to strengthen the interests of high school students.

At the English lessons, you can use such methods of teaching pupils as discussion, «brainstorming», role-playing and business games, staging situations of various activities, preparing presentations, writing a popular science essay, creating a thesaurus on a scientific topic. Forms of project implementation may include writing small popular scientific messages, articles, questions, making diagrams, instructions, oral stories on various scientific topics, creating audio recordings, drawings, which involves improving language skills and developing foreign language skills.

Working on the projects allows pupils to show independence in solving educational tasks, use knowledge from other fields of science, creates conditions for revealing the inner potential and creative abilities of each pupil.

However, in the system of educational resources, the textbook on the English language does not lose its position as the primary basis of the educational process, since it ensures

systematicity in the presentation of the content of the educational course and in the methods of organizing educational activities, combines motivational, educational, communicative, controlling, educational and other functions [10, p. 76]. The need for a critical approach to the analysis of the textbook with further synthesis of the observations made is justified both in foreign and domestic literature. The teacher according to his own teaching style and characteristics of pupils adapts even high-quality material. In addition, wide access to authentic texts of various formats and content cannot help but stimulate the inclusion of «improvements» in the educational process, which are not part of the undisputed linguistic and didactic potential. The creative approach in this direction deserves all kinds of approval. Especially when it concerns scientific inventions and communication and information technologies in teaching English in high school.

Література:

1. Кочукова Н. І. Сучасні тенденції використання метафори в заголовку науково-популярного тексту. *Лінгвістика*. 2013. № 1. С. 125-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2013_1_19.
2. Шведова-Водка Г. Н. Общая теория документа и книги [Текст]: учеб. пособие. Киев: Знания, 2009. 487 с.
3. Білик Н.І. Моделювання процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2005. 21 с.
4. Зарицька В. В. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи [Текст]. *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти»* (28 квітня 2011 р.). К.: Київ. Ін-т сучасн. підр., 2011. 92 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/
7. Хуторський А. В. Ключові компетенції як компонент особистісно-орієнтованої освіти [Текст]. *Народна освіта.* 2003. № 2. С. 58-64.
8. Вукіна Н.В., Дементієвськаа Н.Л., Суизенко І. М. Критичне мислення: як цього навчити: Науково-методичним посібник / За наук. ред. О. І. Пометун. Х., 2007. 190 с.
9. Літоніна Н. В. Формування навчально-пізнавальної компетенції засобами іноземної мови. *Іноземні мови в школі*. 2012. № 6. С. 69-74.
10. Сисоєв Я. В. Формування навчально-пізнавальної компетенції з метою навчання іноземної мови. *Іноземні мови в школі.* 2015. №10. С. 15-24.
11. Savignon S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. 2nd ed. New York: McGraw-Hill, 1997. 272 p.

SMS-МОВА В МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Ксенія Суворова
студенка 3 курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Кудінова О.І.

Французькі лінгвісти відзначають, що у XXI столітті кожен француз говорить щонайменше «двома французькими мовами» – нормативною французькою мовою, що демонструє освіченість мовця, і розмовною, котра демонструє його індивідуальність. Але існує ще й «третя французька мова» – молодіжна. Вона найчастіше сприймається як джерело особливо виразних, експресивних слів і оборотів [3].

Сьогоденна інтернет-комунікація «як особливе середовище спілкування привертає дедалі більшу увагу науковців, зокрема філологів, надаючи дослідникам ресурс мовного масиву, який стрімко розвивається й починає впливати на мову поза власними межами» [9]. Означений факт зумовлює актуальність здійсненого дослідження.

Об'єктом нашого аналізу є SMS-мова у молодіжному сленгу сучасної французької мови.

Предметом дослідження виступають лінгвістичні особливості SMS-повідомлень.

Мета роботи полягає у виявленні та описі мовних особливостей SMS-повідомлень молодіжного сленгу в сучасній французькій мові.

Наукова новизна полягає в аналізі найуживаніших мовних особливостей SMS-повідомлень, які використовуються у сучасній французькій мові.

У роботі використано описовий метод, метод класифікації, метод порівняльного аналізу, метод суцільної вибірки.

Матеріалом дослідження виступають сучасні інтернет-джерела, а також словники абревіатур та скорочень.

Методологічну основу роботи становлять концепції сучасних наукових досліджень з вивчення мовних особливостей спілкування в Інтернеті, молодіжного сленгу, абревіатурних конструкцій (Алексєєв Д.І., Бірюкова О.О., Борисов В.В., Горшунов Ю.В., Гришкевич А.М., Редозубов К.М., Жаклін Більєз, Жан Луї Кальве, Жан П'єр Гудіє, Фредерік Макс та ін.) [1, 2].

Одним з важливих аспектів молодіжного сленгу в сучасній французькій мові є SMS-мова, неабияку популярність якої можна пояснити її здатністю економити час, відсутністю дотримання правил написання та наявністю ігрового елемента. Попри неоднозначну оцінку даного феномена у сьогоденному французькому суспільстві (так, одна частина французького суспільства виступає проти вищезазначеної мови, вважаючи що її лексико-стилістичні особливості засмічують французьку мову, інша ж частина не бачить нічого поганого у мові текстових повідомлень, вважаючи її цікавою новою тенденцією, здатною ще більше збагатити їхню рідну мову [8]), молодіжний варіант SMS-мови об'єктивно існує, незалежно від позиції та сприйняття критиків, адже йдеться про мовну еволюцію, котра «визначається постійним протиріччям між властивими людині потребами спілкування та вираження її прагненням звести до мінімуму свою розумову та фізичну діяльність… Мовна поведінка регулюється, таким чином, так званим принципом найменшого зусилля» [5].

Нагадаємо, що «SMS» означає «Short Message Service», тобто «служба коротких повідомлень». У французькій мові існує декілька «синонімів» для SMS: «текст», «міні-повідомлення», «телеповідомлення».

У сучасних класифікаціях основних мовних процесів, які використовуються для створення лексичного фонду коротких текстових повідомлень найпоширенішими є наступні:

1.Фонетичний запис – це одне з найпоширеніших явищ у мові SMS, оскільки дозволяє при використанні меншої кількості символів передати більшу кількість інформації:

a) За допомогою літер

- ki = qui (хто), ke = que (що), g = j'ai (я маю), dout = douter (сумніватися), frr = frère (брат).

b) За допомогую цифр

- цифра 1 замінює собою артиклі un і une , і навіть склади у словах demain (завтра) - 2 m 1, préviens (попередити) - previ 1 і viens (прийти) - v 1;

- цифра 2 використовується замість прийменників de і des, крім того зустрічається заміна складів у словах depuis (від) – 2 h 8, demander (запитати) – 2 mndé і demandes (прохання) – 2 man 2;

- цифра 8 , на відміну інших цифр, використовується набагато рідше й у складі лише трьох слів: aujourd'hui (сьогодні) – ojourd 8, та suis – s 8 (бути).

2.Абревіація. Абревіатури можна розділити на три групи:

a) Абревіатури, які мають у своєму складі тільки приголосні літери

avc – avec (з), bnj – bonjour (привіт), mdr-mort de rire (сміятись), dr-de rien (нічого), stp – s'il te plait (будь ласка);

b) Абревіатури, що мають у своєму складі як приголосні, так і голосні

dpenc – dépenser (витрачати), dzspré – désespéré (відчайдушний);

c) Абревіатури, створені на основі фонетичної транскрипції

ht – acheter (купити), id – idée (ідея).

3. Типографічні ребуси – це найцікавіший і найскладніший спосіб, який полягає в тому, що для написання слів або фраз потрібно використовувати не тільки літери, а й цифри, а також знаки

@2m1 – à demain (до завтра), K7 – cassette (касета), bi1 – bien (добре). quoi de neuf – koi 2 9 (що новенького?) [7].

4. Використання англійських запозичень котрі є більш короткими ніж французькі відповідники: today замість aujourd'hui, now замість maintenant.

5. Афереза – це усічення початкових складів слова

blème – problème (проблема), net – Internet (інтернет), phone – téléphone (телефон) [6].

Зазначимо, що всі розглянуті варіанти скорочень використовуються у письмовій формі. Головний принцип повідомлень та інтернет листування – це максимум сенсу за мінімально витрачений час [4].

Доречі, цікавим є той факт, що лексика SMS-мови з'являється вперше в романі французького письменника Філа Марсо «Pa sage a Taba» вона вийшла друком у 2004 році.

Це детектив, який розповідає про шкоду куріння. У романі використані всі прийоми написання слів у форматі SMS, що вимагає економії місця: скорочення, абревіацію, фонетичний запис (у цьому випадку це означає, що правилами орфографії нехтують і пишуть слово так, як воно вимовляється).

Наприклад, замість поєднання букв «ai» пишуть «e», через що, весь текст виглядає досить незвично.

Речення «Si je t'asperge d'eau de cologne (histoire 2) partage les odeurs que tu me fais subir» (Ось я тебе оббризкаю одеколоном, тоді зрозумієш, як мені виносити твій запах) у тексті SMS-детектива виглядає так: «6 j'aspRge d'O 2 kologne (histoar 2) partaG le odeurs ke tu me fe subir», де прийменник «si» змінено на цифру 6 (six), прийменник «de» – на цифру 2 (deux), а дієслово «робити» – «fait» виглядає як «fe».

Також роман супроводжується словником, у якому пояснюються найбільш уживані абревіатури.

Наприклад, «slt cav» – «Salut! Ca va?» (Привіт! Як справи?).

Навіть назва твору відповідає неформальним правилам мови SMS. Автор назвав свою книгу Pa sage a Taba, що правильною французькою мало писатися як Passage à Tabac («Пасаж про тютюн») [11].

Деякі сайти інтернету пропонують вибір SMS-спілкування. Наприклад, офіційний сайт міста Монреаль представлений на трьох мовах: французька мова, спрощена французька і мова SMS [10].

Проаналізувавши різні думки та джерела, ми дійшли висновку, що:

1. SMS-спілкування – це молодіжна мова, яка допомагає коротко передати інформацію різних видів та ефективно здійснювати комунікацію.

2. Французька мова має свої особливості написання SMS: скорочення букв або пунктуаційних знаків; заміна частини слова без втрати його сенсу; використання іноземних слів.

3. Існує безліч варіацій вживання французьких мовних одиниць в Інтернеті.

4. SMS-мова стрімко розвивається, тому вимагає постійного та пильного вивчення.

5. SMS-скорочення, незважаючи на незвичність та ненормативність, – є засобом спілкування.

Проведене дослідження ще раз підтвердило той факт, що молодіжна французька мова не має жорстких бар'єрів, це «живий організм», який постійно змінюється під впливом різних факторів: з одного боку – поповнюється новими лінгвістичними одиницями, а з іншого – позбавляється від узвичаєних лексичних одиниць, що втратили свою актуальність.

В якості подальшої перспективи дослідження пропонується багаторівневе вивчення специфіки застосування абревіатур у SMS-мові, а також розгляд особливостей абревіатурної комунікації SMS-спілкування у молодіжному сленгу сучасної французької мови.

Література:

1. Горшунов Ю.В. Прагматика абревіатур: афтореф. дис. канд. філ. наук: 10.02.04. Бірск. 1999. 301 с.
2. Гришечкіна А.М. Абревіація у французькій мові та її використання у різних видах дискурсів (на прикладі спортивного та віртуального дискурсів сучасної французької преси та живої розмовної мови). Питання сучасної філології та методики викладання іноземних мов у багатопрофільному вузі. «ФДБОУ ВПО БДУ ім. акад. І.Г.Петровського», ТОВ «Видавництво Курсив». 2013.
3. Громова Т.М., Гриньова Є.Ф. Dictionnaire français-russe de l'argot. Французько-російський словник арго, просторіччя і фамільяризмів. ТОВ «Видавництво «Нестор Академік». 2012. 1168 с.
4. Овчиннікова О.А., Резунова М.В. Сучасні види комунікації: особливості словотвірної системи мови СМС. *Litera.* 2021. № 2. С. 77-86.
5. Петрова Т.С., Понятін Е.Ф. Особливості мови сучасної французької молоді. *Іноземні мови в школі*. 1993. № 2.
6. Пилакіна В. В. Розвиток мови смс у Франції. Вісник МДЛУ. 2016. Вип.12. С. 143-148
7. Подрезова К. Н. Лексичні скорочення у сучасній французькій мові. Автореферат канд. Воронеж, 1968.
8. Редозубов К.Н. О некоторых особенностях аббревиатур в современном французском языке. К.Н. Редозубов. *Иностр. яз. в шк*. 1976. № 3. С. 91-95.
9. Тищенко О.М. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта. *Слово.* 2016. С. 35-39.
10. Monréal Official Montréal Canadiens Website. URL: https://montreal.ca/en/
11. Phil Marso. Passage à Tabac. Megacom-ik. 2004. 31 p.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЗИТИВНОГО ГЕРОЯ В ТВОРЧОСТІ ЧАРЛЬЗА ДІККЕНСА

Каріна Яворська
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Дзіковська Л.М.

Ідеалістичне тлумачення законів життя, яке Чарльз Діккенс мав намір зобразити максимально реалістично, випливало з філософії молодого письменника, надзвичайно прямолінійної у своїх вихідних принципах людини. Письменник був упевнений у задовільності світового порядку. На його переконання, у світі «принцип Добра» незмінно в кінцевому рахунку перемагає «принцип Зла».

Актуальність статті зумовлюється тим, що Чарльз Діккенс і його творчість користуються широкою популярністю в нашій країні, незважаючи на те, що перше знайомство українського читача з англійським романістом сталося більше ста років тому. Образи його позитивних героїв і сьогодні хвилюють читачів, втілюють в собі віру в людину, любов до неї, щире співчуття до неї. Життєва правда, тонкий психологічний

аналіз, глибокий гуманізм в зображенні позитивних героїв – простих людей з їх радощами і бідами, – ось що робить творчість великого англійського романіста актуальними і цікавими для будь-якого читача.

Аналізуючи еволюцію позитивного героя в творчості Чарльза Діккенса необхідно звернутися до його біографії, адже події з життя автора значно вплинули на його світогляд, а отже і на бачення позитивного героя. Англійський письменник-реаліст, гуморист і сатирик народився 7 лютого 1812 року на півдні Англії в передмісті Портсмута. Його родовід не блищав величчю імені: дід Чарльза з боку батька служив лакеєм і був одружений з покоївкою; батько його матері був касиром і систематично підробляв свої звіти, а потім біг за кордон, боячись судового переслідування. Батько письменника Джон Діккенс служив чиновником морського відомства. Сім'я Чарльза Діккенса часто міняла місце свого проживання не тільки через службу батька, а й через матеріальні труднощі, що часто виникали. Однак, за свідченням людей, які давно були з ними знайомі, сім'я Діккенсів «була не без гонору», що відбилося в ранніх творах Діккенса [6].

У своїх творах Чарльз Діккенса часто підкреслював те, що той чи інший позитивний герой походить із дворянської сім'ї (як, наприклад, містер Піквік – багатий джентльмен, Кет і Ніколас Нікклбі викликають співчуття не як звичайні бідняки, а як вихідці з збіднілої дворянської родини). Благородне походження саме собою визначає позитивність героя: Олівер Твіст – дворянин з народження, і саме тому вади мешканці злодійського кубла не можуть розбестити його [4].

У своїх ранніх романах Діккенс ставить і цілком точно вирішує проблему позитивного героя. Діккенсівські позитивні герої – це прості люди, які пізнали бідність і приниження, але витримали тяжкі життєві випробування, які випали на їхню долю. Їхнє життя проходить у праці та постійних турботах. Їхні добрі серця, чуйність та чесність, їхній оптимізм привертають до них симпатії читачів [11].

Молодий письменник глибоко вірить у силу морального впливу та широкі можливості перевиховання людей. У ранніх романах письменника добро тріумфує над злом. На думку Діккенса, це закон не лише соціальний, а й філософський. Англійський романіст вважав, що у житті все закономірно спрямовується до вічного торжества добра. Діккенс переконаний, що хоч соціальне зло і є великим, несправедливість, що панує у світі, жахлива, але зло можна виправити і шлях до цього лежить у моральному впливі на читачів [11].

У творі «Записки Піквінського клубу» (1836 р.) Діккенс вперше робить спроби широко та багатосторонньо втілити власне уявлення про ідеал, віднайти та дати образ позитивного героя у дії, висловити своє кредо [8].

Насамперед, такого позитивного героя Чарльз Діккенс вбачає саме у містері Піквіку. Смішний і дивакуватий містер Піквік виростає на очах читача: у ньому чітко видно шляхетність людини, яка не мириться з несправедливістю. Зовнішній комізм лише відтіняє благородне у Піквіку. Романіст не тільки позбавляє свого героя егоїзму і користолюбства, які є характерними для буржуа, і не тільки прославляє в ньому безкорисливість, доброзичливість, чесність. Діккенс мав намір показати ідеал людських відносин, які не відповідають моральним нормам сучасного йому буржуазного суспільства [8].

Дух веселощів, комізму, яким пронизані позитивні образи Діккенса має суттєву функцію. Втілюючи у своїх улюблених героях і в їхньому життєвому кодексі ідеал людських відносин, Діккенс-художник боїться впасти в дидактику, створити неживі та позбавлені людської привабливості образи. Комічні мотиви в образах дозволяють йому уникнути ідеалізації, дають змогу олюднити образи, знімають наліт ідеалізованості, приземлюють, роблять їх живими людьми. Комічне дозволяє письменнику досягти відомої гармонії реального та ідеального, мрії про ідеал та життєву достовірність.

Поступова втрата низки ілюзій, зокрема віри у порівняно легке переконання, «перевиховання» буржуа, накладе відбиток тон його пізніших романів.

Роман «Олівер Твіст» (1838 р.) відкриває собою низку соціальних романів Діккенса. Чарльзу Діккенсу було добре відомо, як бідність, страх та постійне приниження можуть

спотворити людину. Саме тому письменник свідомо робить свого маленького Олівера втіленням вродженої високої моральності та чистоти, які неможливо заплямувати. Романтичній вірі в природжене, природне благородство людини Діккенс дозволив узяти верх над реалістичною логікою обставин, які мали б розбестити і занапастити головного героя [4].

Ненсі можна віднести до частково позитивних героїв через її запальний, нерівний характер, вічно розпатлане волосся та брудні панчохи. Але вона жива, справжня. Це було зрозуміло і самому Діккенсу. Образ «ангелоподібних» героїв надто нудний, безбарвний. Позитивний образ набуває переконливості, коли письменник позбавляє його нальоту ідеальності, надає йому людських слабкостей.

Критики часто дорікають Діккенса в одноплановості образів, утруванні рис героїв, карикатурності негативних персонажів. Справді, малюнок образу раннього Діккенса не вирізняється складністю, діалектичністю. Метафізичний підхід до образу, прагнення різко відокремити «добро» від «зла» призводить часом романіста до створення понад доброчесних героїнь та демонічних лиходіїв [9].

Роман «Життя і пригоди Ніколаса Нікльбі» (1838 р.) став важливим етапом у творчості письменника: вперше було створено багатоплановий твір, в основу якого покладено історію життя і пригод головного героя – молодої людини, чий характер показаний під впливом переживань і випробувань.

Тут письменник звертається до антиреалістичного методу, досить традиційного в буржуазній літературі: він створює образи особливих «добрих капіталістів», які стають причиною благополуччя його позитивних героїв. Створення образів «добрих капіталістів» зумовлювалося прагненням автора показати позитивних героїв, які все ж такий вийшли переможцями в нерівній сутичці зі злими силами буржуазного суспільства. Але вся логіка роману протестує проти таких вигаданих та неправдоподібних постатей. Таким чином, доля Ніколаса і доля його сім'ї виявляється влаштованою [10].

Ніколас Нікльбі – активна натура, яка не схильна миритися з навколишньою несправедливістю і в міру своїх сил бореться проти неї. Характер Ніколаса дано заздалегідь, він змінюється і розвивається, як і характер Олівера Твіста. Таким є образ ідеального героя у ранніх творах Діккенса.

Становлення характеру головного героя відбувається на протязі всіх етапів творчості Діккенса. Головні герої ранніх романів зазвичай були досить бліді постаті, проте, наділені всіма необхідними атрибутами «ідеальності» – тут і безкорисливість, і шляхетність, і чесність, і стійкість, і безстрашність. Такими особливо є образи Олівера Твіста та Ніколаса Нікльбі.

Багато героїв прямо виникали з переживань Діккенса, які в основному належали до його дитячих років: він не дарма обирає для «Девіда Копперфілда» (1849 р.) форму життєпису. Звичайно, Копперфілд – не Діккенс, але багато епізодів, що мають автобіографічний характер, допомагають нам відчути переживання самого автора: період свого життя, коли він працював на фабриці вакси, Діккенс писав у «Копперфілді»*: «Перед нами дитина, повністю надана самому собі, яка пізнала весь тягар виснажливої праці, муки голоду, відчаю самотності і безпорадності, болі незаслуженого приниження»* [8]. А містер Мікобер, вічний невдаха, безвідповідально легковажний, втілює деякі риси характеру батька письменника: Джон Діккенс зовсім не володів практичною кмітливістю і діловими якостями, проте був дуже претензійний; був добрий і чуйний, але вражаюче легковажний по відношенню до дружини і дітей - наприклад, йому і на думку не спадало віддати сина до школи, хоча Чарльз пристрасно бажав вчитися – Джон Діккенс був надто зайнятий «порятуванням своєї сім'ї» і був тільки радий, що син завжди «під рукою». З цих днів невлаштованості вийшли і всі діккенсівські "втрачені" малюки, жебраки та покинуті – Олівер Твіст, бездомний сирота, один із них; але і син багатого ділка Поль Домбі – також один з них, бо при всій любові батька, при всій турботі про нього він не по-дитячому сумний, він *«точно старий або юний гном»*, і був би зовсім самотній в холодному будинку батька, якби не Флоренс.

Сила та переконливість «Девіда Копперфілда» не тільки в тому, що багато в ньому засноване на фактах (Діккенс давно робив замітки для свого життєпису), але і в тому, що позитивний герой Діккенса – Девід оповідає про своє життя особисто і палко; багато героїв мають перебільшені риси (Мікобер, містер Мардстон, Стірфорт), але це не перебільшення письменника – саме так перебільшують у житті друзі та вороги. Знову Діккенс через свого героя відкриває нам ту безпосередність сприйняття, яку він сам мав: ми бачимо Мардстона очима дитячої ненависті – так і мабуть, будь-який хлопчик зненавидів би такого вітчима; ми бачимо Стірфорта очима дитячого кохання – Девід захоплювався ним, і цілком природно, що міг і перебільшити його переваги. Всі персонажі тут показані очима Девіда – а дитині, та й живій людині взагалі властиво перебільшувати одне і применшувати інше в силу суб'єктивності та емоційності сприйняття.

У «Девіді Копперфілді» абсолютна ідеальність головного героя вже трохи похитнута: у нього з'являються слабкості, сумніви, навіть помилки. У «Домбі та син» (1848 р.) письменник показує персонажів у більш реалістичному руслі. У цьому романі головний герой не ідеальний. Саме тому його характер не статичний, він змінюється; поглиблюється психологізм.

Головний герой знову з'являється у Діккенса із поверненням до біографічної побудови сюжету. Але характер його вже встиг сильно змінитись. Автор малює героя пихатим, іноді себелюбним, малодушним. У результаті, наприкінці життя Діккенс приходить до висновку, що моральним ідеалом у сучасній йому дійсності може бути лише душа дитини. Тільки вона здатна втілити в собі й усі найкращі якості людства [8].

Діккенс, обираючи саме дитину позитивним героєм для своїх творів, намагався пробудити у своїх дорослих читачах дитинство, що пішло, їх дитячу безпосередність сприйняттів і оцінок. Він завжди стверджував, що у світі, де панують практицизм та індустріалізація, треба всіляко розвивати уяву, заохочуючи дитячу фантазію. У самому письменнику дивним чином вживалися діяльний, дотепний, болісно відчуваючий несправедливість і письменник, що реагує на неї, – і дивна і сприйнятлива дитина з незвичайним світовідчуттям. Недарма саме дитячі роки письменника стали джерелом багатьох образів у його творчості.

Література:

1. Адріан А. Про взаємини батьків та дітей у романах Ч. Діккенса. К., 2018. 208 с.

2. Богачевська Л. Художнє втілення дитячих образів у творчій спадщині Ч. Діккенса та В. Винниченка. *Зарубіжна література в НЗ*. 2014. №3. С. 14-17.

3. Гричаник Н. І. Доля дитини-сироти у творчості Чарльза Діккенса. Автореф. дис. кандид. філ. наук. Л., 2016. С. 24.

4. Діккенс Ч. Пригоди Олівера Твіста: Роман: Для серед.і ст.шк.віку. К.: Веселка, 2013. 428 с

5. Дмитрук В. А. Мотиви різдва як сімейного свята у творах Ч. Діккенса. Вісник Національного університету «Львів. політехніка». *Проблеми лінгвістики наук.-техн. і худож. тексту та питання лінгвометод*ики. 2007. № 586. С. 113.

6.Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: в 2 т. Тернопіль, 2015. Т. 1. С. 25.

7. Михальська Н. П. Чарльз Діккенс: Нарис з життя та творчості. М., 2019. С. 124.

8. Addison W. In the steps of Ch. Dickens. L., 2015.

9. Barnard R. Imagery and theme in the novels of Dickens. Bergen, 2011.

10. Kitton F.G. Ch. Dickens. His life, writing and personality. London – Edinburgh, 2012.

11. Kotzin M. Dickens and the fairy tale. Ohio, 2012.

12. Lary N.M. Dostoevsky and Dickens. A study of literary influence. London – Boston, Routledge and K. Paul, 2013.

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВЕЛИЧИН

Валерія Агбаш
студентка 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Івлієва О.М.

«Все в природі повинно бути виміряно, все може бути пораховано.»
(М. Лобачевський)

Учні в школі, при вивченні величин в математиці, дістають широке уявлення про довжину, масу, об'єм, площу, градусну міру кута, швидкість і час. Наразі, ми розглянемо цікавий матеріал про величини, який можуть використовувати вчителі в роботі з класом та наведемо приклади практичних задач, які можуть бути запропоновані учням.

З давніх часів і до наших днів визнання, опис і практичне використання одиниць вимірювання відігравало важливу роль у діяльності людини. Існує широкий спектр одиничних систем, які були і є використані протягом багатьох років. Насамперед тому, що ними вимірюють різні величини: і довжину, і масу, і час, і теплоту, і світло.

Багато величин і багато одиниць. Нині ми користуємося багатьма одиницями. Однак і довжину, і масу люди вимірювали з давніх-давен, задовго до появи метрів і кілограмів. Чим же вимірювали різні народи тоді?

Одиниці вимірювань різних народів. У Стародавній Греції та Римі були в ході одиниці виміру довжини від пальця та ліктя до дня шляху. На Олімпійських іграх античні спортсмени змагалися в бігу на стадію - ця дистанція дорівнювала відстані, яку могла пройти людина спокійним кроком за час від появи першого променя при сході сонця до моменту, коли сонце з'являлося на горизонті цілком. Вчені з'ясували, що стадія відповідала довжині стадіону в Олімпії та становила 192,27 м-коду.

У Стародавньому Китаї перші одиниці виміру запровадив імператор Хуан-ді – вони походили від довжини частин тіла. Японська система виміру була історично аналогічна китайській, були схожі навіть ієрогліфи. Наприклад, у практиці акупунктури сун визначається через довжину середньої фаланги вказівного пальця, а сяку дорівнював десятку сун або довжині від ліктя до суглоба основної фаланги мізинця [2, с. 1-2].

У США й досі використовується одиниця виміру миля. Спочатку вона була введена в Стародавньому Римі і дорівнювала тисячі подвійних кроків римських солдатів у повному одязі на марші. Подвійний крок – це крок лівою ногою та крок правою. З того часу поняття про милю сильно розійшлося у різних країнах. Її величина коливалася від 0,58 км у Єгипті до 11,3 км у старовинній норвезькій системі вимірювання. До XIII століття у Європі дуже заплуталися: там існувало 46 одиниць виміру, які називалися милями. Метрична система була прийнята в 1875 році в Парижі, але в трьох країнах досі в ході милі: крім США давніх одиниць виміру дотримуються Ліберія та М'янма.

Звісно, до метричної системи зустрічалися й інші способи виміру відстаней. Наприклад, моряк міг виміряти шлях люлькою – відстанню, який пройде корабель за час, поки він покурить. У Японії візник поглядав на кінське копито і відзначав для себе відстань, що проходить кінь, поки не зноситься його солом'яна підошва, яка заміняла підкову. Багато народів заміряли шлях по дальності польоту стріли.

Але це були ненадійні і неточні методи, і навіть древні люди відчували, що їм потрібен вимірювальний прилад, який послужить зразком. Отож, необхідно було вигадати

одиницю довжини, яка була б однаковою для всіх. Так з'явилася лінійка. У наш час для вимірювання довжини ми користуємося метром. [1,с.1]

Одиниця вимірювання довжини-метр. Метр – одиниця довжини метричної системи мір та Міжнародної системи одиниць.

Приблизно у 888 році, після падіння імперії Каролінгів, стандартні міри довжини по всій Європі відрізнялися одна від одної. У певних юрисдикціях вимірювання можна було стандартизувати, але юрисдикції іноді були нічим іншим, як маленьким ринковим містечком. У більших регіонах одиниці вимірювання сильно відрізнялися. Багато одиниць вимірювання залежали від того, хто правив у той час, і вони могли змінюватися за бажанням. Після того, як у 1789 році почалася Французька революція, коли ідеали Просвітництва все ще були популярні, у науковому співтоваристві більше уваги приділялося стандартизації одиниць вимірювання.

У 1793 році Французький національний конвент прийняв пропозицію Французької академії наук. Академія порадила прийняти метр («міру»), основну одиницю довжини, яку можна визначити науково. Спочатку був опір змінам, але метр був прийнятий в Америці та континентальній Європі в середині 19 століття. У 1875 році на Конвенції про метр, він став офіційною міжнародною одиницею вимірювання. Спроба стандартизувати вимірювання в усьому світі не обійшлася без труднощів. Треба було щось змінити, щоб зробити одиницю вимірювання єдиною в усьому світі. Як це зазвичай робить наука, вона вирішила вдосконалити свою попередню роботу та знайти способи полегшення життя та поставити всіх на одну сторінку, коли справа дійшла до метра.

У 1790-х роках французи визначили метр як одну десятимільйонну частину відстані від Північного полюса до екватора, коли він проходив уздовж меридіана до Парижа. Це фактичне вимірювання представлено на залізному бруску, який зберігається в Парижі. У 1927 році визначення метра було оновлено та визначено більш точно. Метр визначили так – це відстань від 0 градусів між осями двох центральних ліній, позначених на платино-іридієвій смузі.

У 1983 році визначення було знову змінено, щоб визначити метр як «довжину шляху, пройденого світлом у вакуумі протягом інтервалу часу 1/299 792 458 секунди». Це визначення метра, яке ми використовуємо сьогодні.

Знайти стандартизовану універсальну одиницю вимірювання вимагала наука, і вони вирішили знайти спосіб розробити цю одиницю, щоб її можна було застосовувати в усьому світі. Хоча були деякі спроби та помилки, вони зрештою придумали одиницю, яку прийняли та використовують всі країни. Хто б міг подумати, що метр матиме таку складну та цікаву історію? [4, с. 3]

Задача: Коля свій щоденник із двійками закопав на глибину 5 метрів, а Толя закопав свій щоденник на глибину 12 метрів. На скільки метрів глибше закопав свій щоденник із двійками Толя?

Одиниця вимірювання маси-кілограм. Кілограм – головна одиниця ваги. Згідно з початковим визначенням, наприкінці 18 століття кілограм був представлений твердим циліндром із платини. Однак вимірювання маси об'єму води виявилося неточним і незручним у виконанні, а сам платиновий артефакт став еталоном. У 1889 році він був замінений стандартним кілограмом, також суцільним циліндром, висота якого дорівнює його діаметру, виготовленому з того самого сплаву платини та іридію, що й брусок, який тоді використовувався як стандарт для визначення метра. Стандартний кілограм зберігався в лабораторії Міжнародного бюро мір і ваг у Франції. Однак у 1989 році було виявлено, що прототип, який зберігається в Севрі, був на 50 мікрограмів легший за інші копії стандартного кілограма. Щоб уникнути проблеми визначення кілограма об'єктом зі змінною масою, Генеральна конференція з мір і ваг у 2011 році погодилася з пропозицією почати перевизначення кілограма не фізичним артефактом, а фундаментальною фізичною константою. Вибраною константою стала постійна Планка. Оскільки секунда та метр уже були визначені в термінах частоти спектральної лінії цезію та швидкості світла, відповідно,

кілограм визначали за допомогою точних вимірювань постійної Планки. Пропозиція була прийнята на 2018 рік, і з 20 травня 2019 року кілограм було визначено постійною Планка [4, с. 2].

Задача: Три абсолютно однакові давно стрижені вівці прийшли до перукарні. З першої вівці зістригли 300 г вовни, з другої-700 г, а третя постриглася наголо. Загалом у перукарні залишилося 7 кг овечої вовни. Скільки вовни залишилося на першій та другій вівці?

Одиниця вимірювання об'єму-літр. Літр – одиниця об'єму та місткості в метричній системі. Рідини вимірюють об'ємом. Об'єм рідини – це кількість місця, яке вона займає в контейнері, тоді як місткість – це загальна кількість рідини, яка може міститися в контейнері. Зазвичай ми вимірюємо вагу в таких одиницях, як фунти, грами та кілограми. Ми вимірюємо рідини за допомогою об'єму, який вимірюється в літрах. Отже, що ми можемо виміряти в літрах? Воду, яку ми п'ємо, бензин, який ми заливаємо в машину, масла, які використовуєте тощо.

Літр був введений у Франції в 1795 році як одна з нових «республіканських одиниць вимірювання» і визначений як один кубічний дециметр. Один літр рідкої води має масу майже рівну одному кілограму, оскільки грам був визначений у 1795 році як один кубічний сантиметр води при температурі танення льоду.

У 1901 році літр було перевизначено як простір, який займає 1 кг чистої води при температурі її максимальної щільності (3,98 °C) під тиском 1 атм. Це зробило літр рівним приблизно 1,000028 дм^3. У 1964 початкове визначення було повернуто, і таким чином літр знову був визначений у точному відношенні до метра. У 1979 році був прийнятий альтернативний символ *L* (велика літера *L*). Він мав перевагу в тому, щоб у майбутньому залишився лише один із цих двох символів, але в 1990 році вчені поміркували, що це робити ще надто рано [4, с. 3].

Задача: Слону принесли 9 відер води, по 5 літрів у кожному. 25 літрів слон випив сам, іншу воду слон витратив на поливання з хобота директора зоопарку. Скільки відер води витратив слон на поливання директора зоопарку?

Одиниця вимірювання часу-секунда. Секунда – одиниця вимірювання часу у системі SI та системі СГС.

За пропозицією астрономів у 1956 році Міжнародний комітет мір і ваг визначив секунду SI як конкретну частку тропічного року. Тропічний рік — це проміжок між двома послідовними проходженнями «середнього сонця» через «середнє весняне рівнодення». Оскільки тривалість тропічного року змінюється, визначення базується на диференціальному тропічному році. Ця частка тропічного року була обрана з розрахунків, зроблених у 1895 році Саймоном Ньюкомбом, який оцінив астрономічні спостереження, зроблені протягом кількох століть, і визначив співвідношення середніх періодів обертання Землі та земної орбіти. Оскільки в той час Земля все ще оберталася трохи швидше, ніж сьогодні, «ефемеридна секунда», визначена в 1956 році, коротша за сьогоднішню секунду всесвітнього часу, приблизно на 3,10-8 с. Таким чином, сьогоднішній середній сонячний день майже на 3 мс довший за 86 400 ефемеридних секунд. Оскільки за земною орбітою моменти часу можна визначити досить неточно, на практиці ефемеридна секунда мала визначатися положенням Місяця. Після тривалих порівнянь із земною орбітою місячну орбіту розглядали як «вторинний еталон», який дозволяв визначати моменти часу набагато точніше, ніж за допомогою земної орбіти. Через недоліки теорії руху Місяця та враховуючи перевагу атомних стандартів часу – малу невизначеність і безпроблемну доступність секунди, визначеної як атомна одиниця – концепція ефемеридної секунди була остаточно залишена [4, с. 2-3].

Задача: Даша пише 1 речення 10 секунд. Скільки речень вона напише за 1,5 та 10 хвилин?

Меридіан Гринвіч. Меридіан – це лінія з півночі на південь, обрана як нульова лінія відліку для астрономічних спостережень. Порівнюючи тисячі спостережень, зроблених з одного меридіана, можна побудувати точну карту неба.

Меридіан Гринвіч, також званий початковим меридіаном, уявна лінія, востаннє встановлена у 1851 році, яка використовувалася для позначення 0° довготи. Він проходить через Грінвіч, район Лондона, і закінчується на Північному та Південному полюсах.

З кінця 19 століття початковий меридіан у Грінвічі служив лінією відліку для середнього часу за Гринвічем, або GMT. До цього майже кожне місто світу дотримувалося свого місцевого часу. Не існувало національних чи міжнародних конвенцій, які б встановлювали, як має вимірюватися час, коли починався і закінчувався день, або скільки могла тривати година. Коли в 1850-х і 1860-х роках розширилися залізничні та комунікаційні мережі, виникла потреба в міжнародному стандарті часу. Грінвіч був обраний центром світового часу.

Королівська Грінвіцька обсерваторія, спроектована Реном, стоїть на пагорбі над цими будівлями. Обсерваторія з восьмикутною кімнатою з високим склепінням була зведена в 17 столітті. До 1957 року його офіційні функції були передані в інше місце, а згодом місце було перетворено на музей. До 1993 року обсерваторія була капітально відреставрована [3, с. 1-2].

Отже, величина розглядається як одна з основ математики, зокрема одного з її розділів – геометрії. Нами систематизовано цікаві факти з історії виникнення одиниць вимірювання: довжини маси, об’єму та часу, а також їх стандартизації. Наведено задачі практичного змісту, які доцільно пропонувати при вивченні величин. І можемо сказати, що не існує практично жодної сфери діяльності, де б не застосовувалися результати вимірів.

Література:

1. Давні одиниці вимірів у різних народів. URL: https://referatss.com.ua/work/davni-odinici-vimiriv-u-riznih-narodiv/
2. З історіїрозвиткусистемиодиниць величин. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Iz_istorii_razvitiya_sistemy_edinic_velichin?page=2
3. Меридіан Гринвіч. URL: https://www.meteorologiaenred.com/uk/%D0%93%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%B2%D1%96%D1%87%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BD.html
4. Одиниці вимірювання. URL: https://revolution.allbest.ru/manufacture/00419845_0.html

ВОЄННИЙ СТАН В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Влада Афанасьєва
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Л.М.

Після 1945 року у всього людства розпочалася нова історія, історія створення іншого світу, де мир та людські життя є головними цінностями існування. Однак, сьогодні, в наш час, у Європі розгортається найбільша і найстрашніша війна з часів Другої світової війни. Знов світ повинен протистояти злу, терору та геноциду мирного народу. Головними героями цієї історії стали українці, однак у сучасному глобалізованому світі ця війна вже торкнулася всіх стран. На даний момент все людство, всі країни стоять перед вибором: йти на зустріч миру, життю і розвитку або ж піти темнішим шляхом на десятиліття вперед.

Найстрашніший день для України, 24 лютого 2022 року, повністю змінив хід історії та перевернув реальність існування абсолютно всього в нашій країні. Так, відповідно до українського законодавства та на підставі пропозиції Ради національної безпеки та оборони у зв'язку з військовою агресією російської федерації Президентом України Володимиром Зеленським було підписано Указ № 64/2022 «Про запровадження військового стану в Україні» [1]. Відповідно до якого з 05:30 24 лютого 2022 року на території України було введено військовий стан. З цього моменту розпочався новий відлік існування нашої країни, новий етап становлення нас як єдиної, незалежної та вільної держави.

Нам, як справжнім громадянам своєї країни, необхідно усвідомлювати та розуміти найважливішу річ: зараз, ось уже як 264 день, Україна героїчно бореться за свободу на двох фронтах – військовому та економічному. Ці дві війни однієї держави йдуть пліч-о-пліч. Військовий фронт – це коли ми боремося з російськими загарбниками за нашу свободу та за наших людей, які хочуть жити у своїй вільній та незалежній країні, у своєму українському домі. Економічна війна – це боротьба за економіку України в цей страшний час, за те, щоб населенню країни було де і за що жити. І це фундаментально – жити, а не існувати чи виживати.

Економіка України – це система з економічно взаємозалежних елементів, в якій люди витрачають гроші на купівлю товарів чи послуг, при цьому компанії, які отримують фінансові ресурси за куплені товари, мають змогу придбати послуги в інших підприємств, платять робітникам зарплату, а державі – податки та збори. І так закладено у всьому світі: має бути оборот грошей у суспільстві, люди мають отримувати гроші та витрачати їх. Тоді економіка країни має ресурси для розвитку.

З огляду на сьогоднішні реалії, очевидним є той факт, що в Україні особливо гостро стає питання платоспроможності підприємств реального сектору економіки. У свою чергу, підсумковим результатом фінансової неплатоспроможності господарюючого суб'єкта у ситуації перевищення виробничо-збутових витрат над загальною виручкою від продукції є інститут банкрутства у класичному вигляді.

Як свідчить світова практика, банкрутство – невід'ємний феномен і неминуче явище розвиненої ринкової економіки. При цьому банкрутство за своєю суттю є нормальним і природним процесом відбору і виживання сильніших і життєздатніших суб'єктів господарювання.

З урахуванням багатогранності даного економічного явища, банкрутство можна визначати по-різному, беручи до уваги відмінні точки зору, а саме:

1. Терещенко О. у своїх наукових доробках визначив, банкрутство підприємства як: «наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів» [2, с. 13];
2. у економічному словнику Завадського Й. зазначено: «Банкрутство – неспроможність юридичної особи суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом у встановлений для цього термін, що пов'язано з недостатністю активів у ліквідній формі» [3, с. 21].

Говорячи про основні причини і передумови банкрутства, неможливо виділити щось одне або одну групу факторів. Оскільки це явище в ринковій економіці може бути спричинене під впливом факторів як мікро-, так і макросередовища даного підприємства. Як показує досвід зарубіжних країн із розвиненою економікою та аналіз міжнародної практики, в більшості випадків, а саме 75% банкрутств викликані внутрішніми причинами та 25% спричинені під впливом зовнішніх факторів.

Відоме американське редакційне видання The balance випустило статтю «Чому підприємства банкрутують?» в якій розглядалися світові тенденції та основні передумови банкрутства підприємств [4]. Проаналізувавши цю публікацію, ми можемо виділити такі фактори зовнішнього середовища, які порушують роботу бізнесу та можуть призвести до банкрутства, що показані на рис. 1.

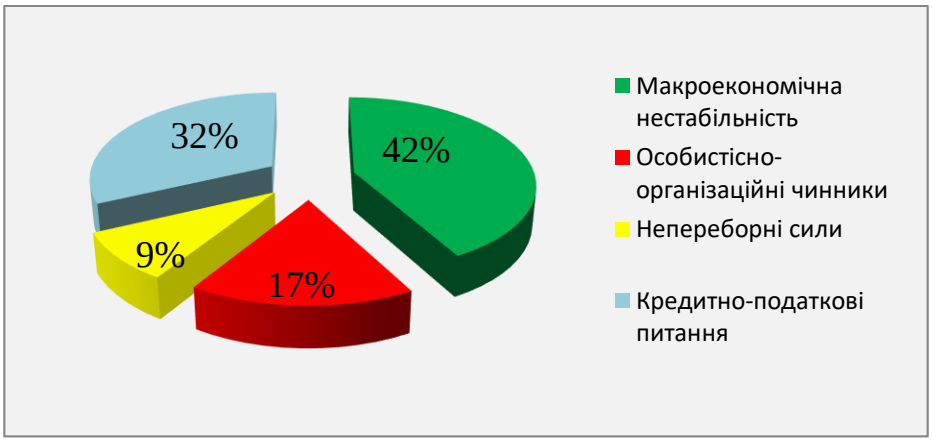

Рис. 1. Структура факторів макросередовища підприємства
Джерело: дані редакційного видання The balance [4].

Як бачимо з рис. 1. найбільш небезпечними факторами зовнішнього середовища, що можуть спричинити банкрутство суб'єктів господарювання є економічна група чинників, а саме необґрунтована політика держави відносно економічного розвитку, інфляційні процеси, а також недосконалість кредитно-податкової системи в країні.

Стосовно розвитку вітчизняного бізнесу та причин нестабільності суб'єктів господарювання, що призводять до банкрутства, ми можемо спостерігати очевидний збіг із закордонною практикою. Так, у табл. 1. виділені головні чинники, що впливають на загальний рівень ефективності функціонування підприємства, і при неправильному управлінні та політиці підприємства можуть спричинити його банкрутство.

Як ми бачимо із табл. 1. процес банкрутства українського бізнесу відбувається під дією вище зазначених екзо- та ендофакторів, які мають взаємозалежність та цілісний характер впливу.

На 19-й день війни Володимир Зеленський у своєму щоденному зверненні до народу відмітив важливу річ: «В Україні має зберігатися та відновлюватись економіка як тільки можливо в існуючих умовах. Аптеки, торгівля, будь-який бізнес, який може працювати сьогодні, має запрацювати знову, щоб країна жила та вже починалося її відновлення». Таким чином, ми всі чітко зрозуміли та усвідомили, що економічне придушення України є однією з цілей «визвольної операції», досягнення якої суспільство не повинно допустити.

Таблиця 1.

Основні чинники, що впливають на функціонування підприємства

№ з/п	Середовище підприємства	
	Чинники зовнішнього середовища	Чинники внутрішнього середовища
1.	Політична нестабільність держави	Неефективне управління підприємством
2.	Загальний економічний стан країни	Дефіцит власних оборотних засобів
3.	Низький рівень науково-технічного розвитку країни	Виробництво неконкурентної продукції
4.	Недостатній рівень купівельної спроможності населення	Відсутність перспективного планування
5.	Міжнародна конкуренція	Зростання кредиторської та дебіторської заборгованості
6.	Рівень культури населення	Відсутність джерел довгострокового фінансування капіталовкладень

Джерело: розроблено автором

Як показує 264 день оборони України, наша держава є показником надзвичайної єдності та віри. Така потужна згуртованість стала можлива лише завдяки об'єднанню та міцному зв'язку між військовими, волонтерами та українцями.

Навіть за таких неймовірних військових успіхів Збройних Сил України дуже складно та нерозумно не помічати негативних наслідків для економіки, які було відмічені експертами вже з перших днів війни.

Українське соціально-політичне інтернет-видання «Українська правда» в одній зі своїх статей зазначило, що у порівнянні з двома роками пандемії (2020-2021рр.) за перший місяць військового вторгнення росії український бізнес втратив у рази більше, що в еквівалентному вигляді можна уявити як 120 млрд. доларів США або майже 3,6 трлн. гривень [5]. З огляду на те, що воєнні дії тривають на даний момент, оцінити реальні фінансові втрати для всіх сфер господарювання дуже складно і в деяких регіонах просто не можливо.

Для економіки показником, який свідчить про стабільність темпів розвитку, є ВВП. Для стабільної економіки нормальним явищем є постійне та відчутне зростання ВВП, а ось зниження його показників сигналізує про відставання темпів економічного розвитку. Вищезазначений показник так само важливий для розвитку економіки і у воєнний час.

Незалежна державна інституція з питань забезпечення фінансово-цінової стабільності Національний банк України в одному зі своїх звітів надав дані, згідно з якими 50% «невиробленого» ВВП втрачає національна економіка України через війну з російським агресором [6]. У грошовому еквіваленті це становить близько 50 млрд. гривень щотижня.

Міжнародний валютний фонд випустив оновлений звіт щодо держав World Economic Outlook. Згідно з даними якого втрати Валового внутрішнього продукту (ВВП) України у 2022 році через військове вторгнення росії оцінюються у розмірі 35% при інфляції 30% [7].

Державна служба статистики України представила звіт, згідно з яким у I кварталі 2022 році (порівняно з 2021 роком) ВВП знизився на 15,1% [11]. Другий квартал поточного 2022 року характеризується зменшенням ВВП до 37,2% (рис. 2.) [8, с. 1].

У червні 2022 року Національний банк України представив Звіт про фінансову стабільність, метою якого є надання прозорої інформації про потенційні та наявні ризики, які можуть загрожувати стабільному розвитку фінансової системи України [9, с. 2]. Відповідно до Звіту військове вторгнення росії в Україну призвело до наступних наслідків [9, с. 6]:

1. різкий та стрімкий спад економічного зростання та доходів населення;
2. рекордний показник дефіциту бюджету;
3. повна залежність економіки та військово-промислового комплексу від міжнародної допомоги.

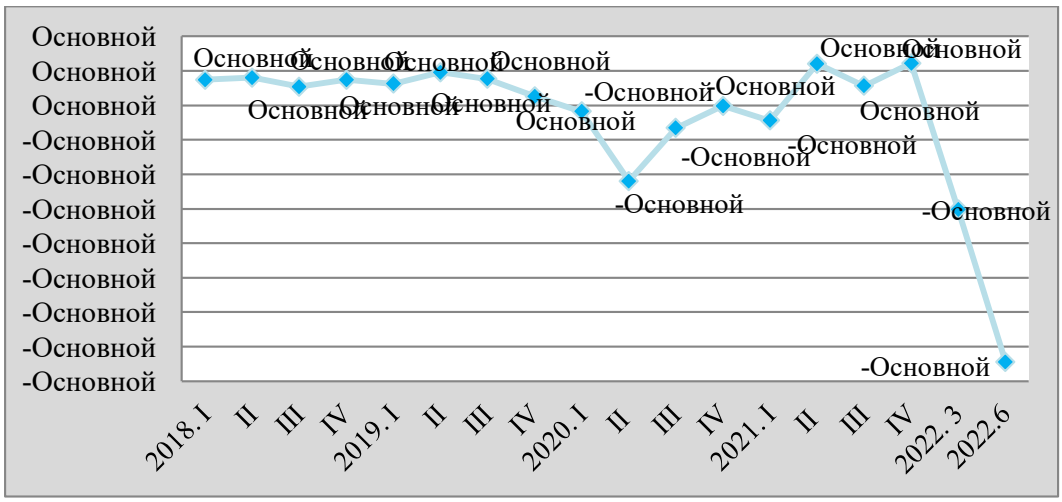

Рис. 2. Зміна реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року) 2018-2022 рр.

Джерело: дані Державної служби статистики України[10].

З початком військових дій на території України ділова активність підприємств усіх галузей господарювання скоротилася у десятки разів. Згідно з даними Національного банку України, індекс ділових очікувань скоротився майже в половину, так із 108,2% в I кварталі до 72,6% у II кварталі [8, с. 3].

При цьому в більшості випадків існування компаній перейшло у фазу «виживання». Все досить просто та цинічно. Бізнес «живе» на ті гроші, які має в обігу. Компанії неспроможні надрукувати собі грошей, щоб урятувати своє фінансове становище. Якщо грошового капіталу надходить менше, ніж витрачається, компанії «вмирають».

Державний орган виконавчої влади Міністерство цифрової політики України надало дані опитування, за якими з початку війни близько 46,8% підприємств зупинили або майже зупинили свою господарську діяльність, при цьому 85 млрд. доларів оцінюються як втрати малого та середнього бізнесу з 24.02.22 р [11].

Платформа для підтримки власників малого бізнесу та людей творчих професій, які залишилися в Україні під час війни Keep:going під час своїх досліджень надало таку статистичну інформацію: у зоні бойових дій перебувають 40% невеликих бізнесів, і лише близько 16% перевезли свій бізнес до інших регіонів [12].

На даний момент можливості та терміни переміщення того чи іншого підприємства та його підрозділів коливаються в залежності від сфери діяльності даного суб'єкта господарювання. Так, офіс IT-компанії можна перемістити за 2-3 дні в більш безпечне місце, а ось, наприклад, для заводів видобувної галузі переміщення неможливо зовсім.

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну наша держава почала впроваджувати урядову програму, метою якої є переміщення (релокація) бізнесу в безпечні регіони для продовження повноцінної роботи. Пріоритетом для уряду стали стратегічно важливі підприємства, а також підприємства, що виробляють товари першої необхідності, які забезпечують потреби військових, бійців територіальної оборони та цивільного населення.

За офіційними даними Міністерства економіки України, на дату 15 липня 2022 року в безпечні райони завершили переїзд 678 підприємств. Із них 467 (68%) вже відновили роботу на нових майданчиках. Загалом на переміщення бізнесу в цифровій платформі взаємодії для допомоги в релокації зареєстровано 1732 заявки [13].

Західна Україна стала пріоритетом серед регіонів (рис. 3.), там відновили свою роботу у найбільшій кількості підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів, від загальної кількості вони становлять 38,7% (рис. 4.) [13].

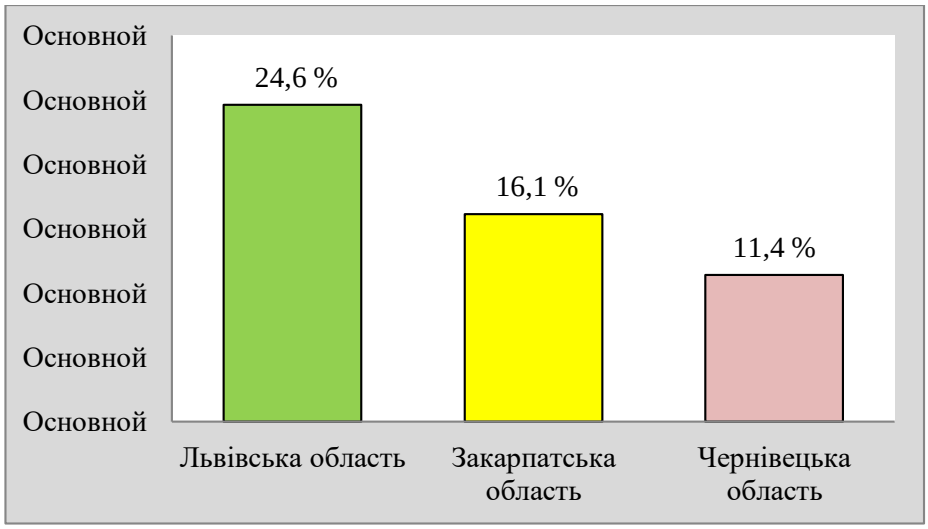

Рис. 3. Пріоритетність областей України для релокації бізнесу
Джерело: дані Міністерства економіки України [13].

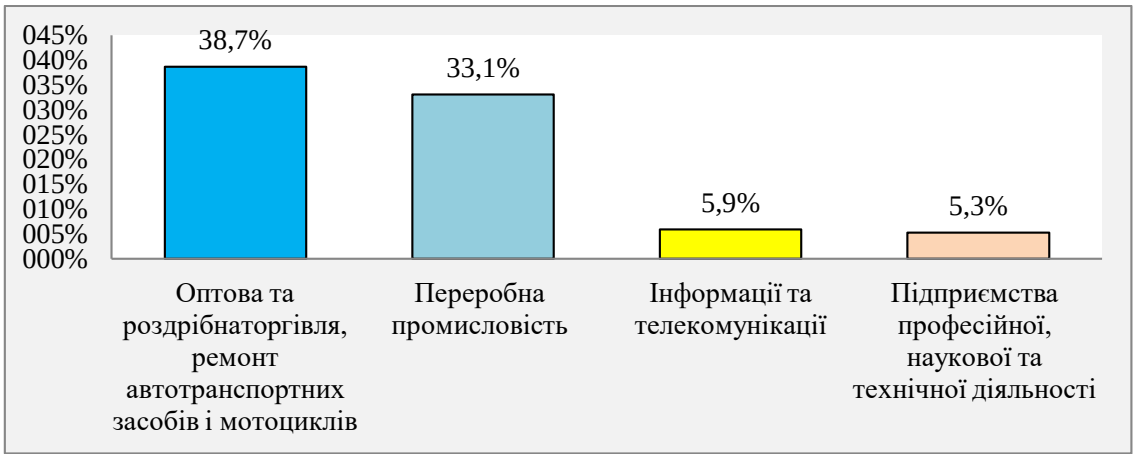

Рис. 4. Підприємства України по галузям, які відновили свою роботу
Джерело: дані Міністерства економіки України [13].

Також уряд активно продовжує допомагати суб'єктам господарювання в такий складний час, виділяючи фінансування на надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва як сфери економічної діяльності, а також навчання.

Як представлено у звіті Міністерства економіки України, уряд розробив проєкт «єРобота», який включає 6 програм грантів, а саме надання фінансування для наступних видів грантових програм [14]:

1. кошти для розвитку тепличного господарства (Програма «Сад/Теплиця»);
2. мікрогранти для створення власного бізнесу (Програма «Власна справа»);
3. гранти для розвитку переробного підприємства (Програма «Переробка»);
4. кошти на навчання ІТ-спеціальностям;
5. грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
6. державне фінансування закладки саду.

Головною метою даної політики держави є підтримка бізнесу, який зазнає величезних збитків через військове вторгнення росії, а також допомога зі створення нових робочих місць.

Згідно з рішенням Кабінету Міністрів України, що було прийнято на засіданні 4 листопада 2022 року, фінансування у розмірі 33,3 млн. гривень виділено програми «Власна справа» [15]. Виділені гроші отримають близько 150 осіб для створення свого бізнесу, що, у результаті, створить сотні нових робочих місць, збільшить надходження до бюджету країни за рахунок податкових відрахувань, а також сприятиме вирішенню проблеми безробіття в Україні, що викликане військовою агресією російської федерації.

Станом на 4 листопада 2022 року всього отримано 14,6 тисячі заявок на отримання грандів у тій чи іншій програмі [15]. З прийнятих заявок схвалено 2131 рішення на суму близько 1,8 гривень. А саме:

1. кошти для розвитку тепличного господарства – 53 прийняті заявки;
2. мікрогранти для створення власного бізнесу – 1911 позитивних рішень;
3. гранти для розвитку переробного підприємства – 167 ухвалено грантів.

Навіть за наявності досить позитивної динаміки щодо продовження роботи підприємств, всі експерти з перших днів чекали на справжнє цунамі з банкрутств, проте статистичні дані свідчать про те, що все неоднозначно.

Згідно з офіційними даними Міністерства юстиції України з початку військового вторгнення росії, тобто за період з 24 лютого 2022 року по травень 2022 року господарські суди України порушили 65 справ про банкрутство (неплатоспроможність) боржників, при цьому 35 справ з неплатоспроможності фізичних осіб [16]. Шляхом застосування заходів щодо відновлення платоспроможності процедури банкрутства боржники можуть або оздоровити своє фінансово-господарське становище, або шляхом ліквідації вийти з ринку

(для боржників-юридичних осіб) та позбутися боргів (для боржників-фізичних осіб). Загалом за воєнний час 57 боржників було визнано банкрутами, 36:21 (юридичні та фізичні особи відповідно) [16].

Як повідомляє українська компанія Opendatabot моніторингу реєстраційних даних, подання заяв на порушення справи про банкрутство з моменту вторгнення рф має і позитивну тенденцію (табл. 2., рис. 5.) [17].

Таблиця 1.2.

Кількість заяв на відкриття справи про банкрутство

Місяць	Кількість заяв на місяць
2021 рік	
Січень	1 079
Лютий	1 232
Березень	1 283
Квітень	1 403
Травень	1 135
Червень	1 301
Липень	1 379
Серпень	1 130
Вересень	1 125
Жовтень	1 492
Листопад	1 640
Грудень	1 612
2022 рік	
Січень	996
Лютий	1 112
Березень	11
Квітень	5

Джерело: дані української компанії Opendatabot [17].

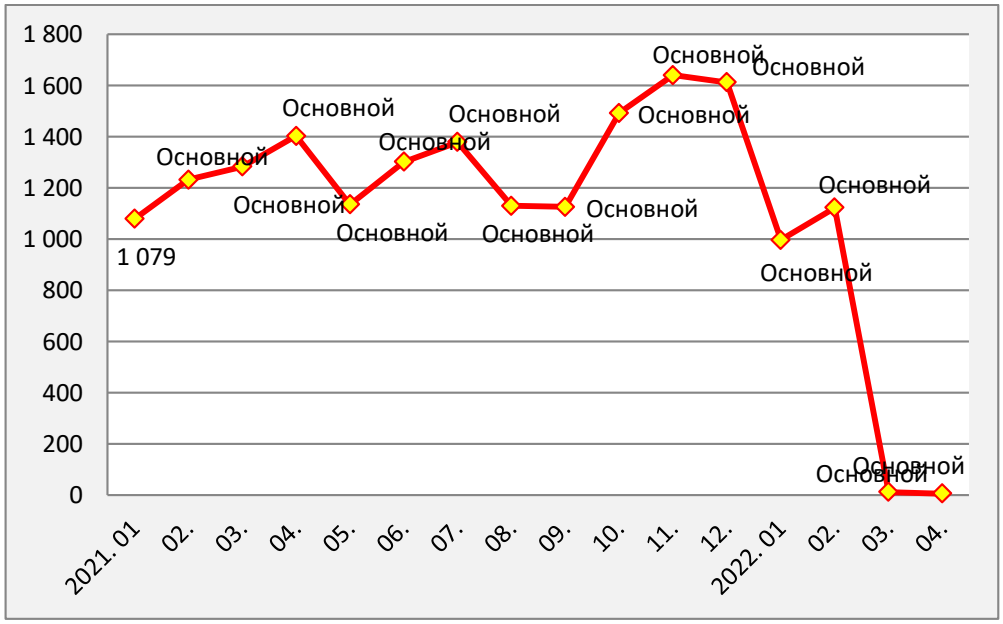

Рис. 5. Кількість заяв на відкриття справи про банкрутство за період 2021-2022 рр.
Джерело: побудовано автором за даними табл. 2

Як ми бачимо з рис. 6., кількість заяв впала в 10 разів: з 1100 у лютому 2022 року до 16 у березні та квітні загалом. Для розуміння загальної картини, візьмемо для порівняння кількість справ, провадження у яких було порушено з 2015 по 2020 рік (рис. 6.) [18].

Як бачимо зі статистичних даних рис. 6. кількість справ зменшилась у 5 разів після 2015 року, та ще на 50% після 2017 року. Потім у «карантинні» 2019-2020 роки кардинально дані не змінювалися. Таким чином, якщо порівнювати статистику за наведені роки і за військовий 2022, то різкої зміни цифр ми не побачимо. Отже, статистика свідчить, що кількість банкрутств у період військового вторгнення росії особливо не відрізняється від показників за попередні періоди.

Така ситуація і тенденція пов'язані в першу чергу з ускладненою роботою судів у регіонах, де відбуваються активні бойові дії. Важливо відзначити, що зміни у процедурі відкриття провадження у справі про банкрутство після запровадження воєнного стану в Україні не було внесено.

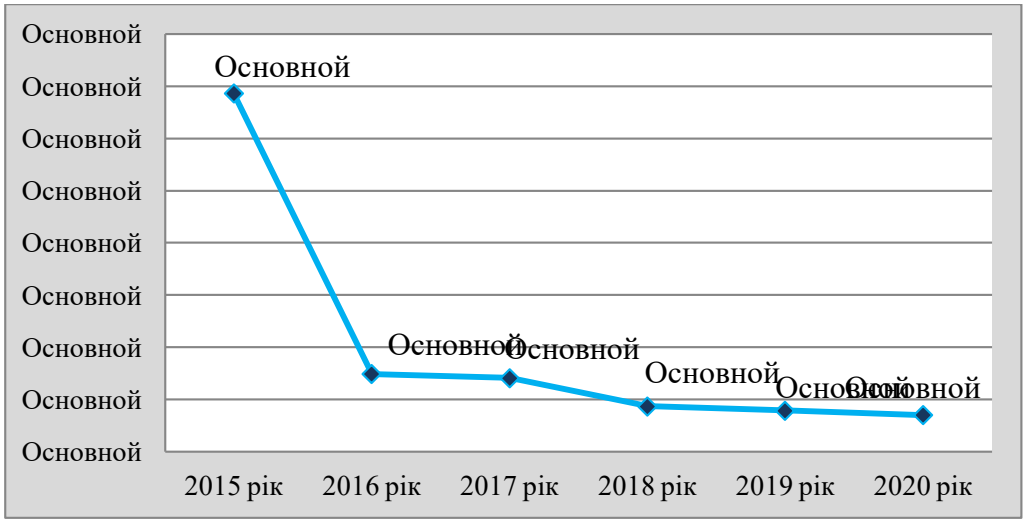

Рис. 6. Кількість заяв на відкриття справи про банкрутство за період 2015-2020 рр.
Джерело: дані Звіту судів першої інстанції про розгляд господарських справ [18].

Однією з основних причин банкрутства підприємств є відсутність достатнього капіталу. Так, за даними Європейської бізнес-асоціації всього 6% підприємств змогли «пережити» перші місяці війни без втрат, решта підприємств зазнала матеріальних втрат у розмірі від 10 000 до 100 000 доларів (рис. 7.) [19]. При цьому у кожного п'ятого втрати сталися безпосередньо внаслідок бойових дій.

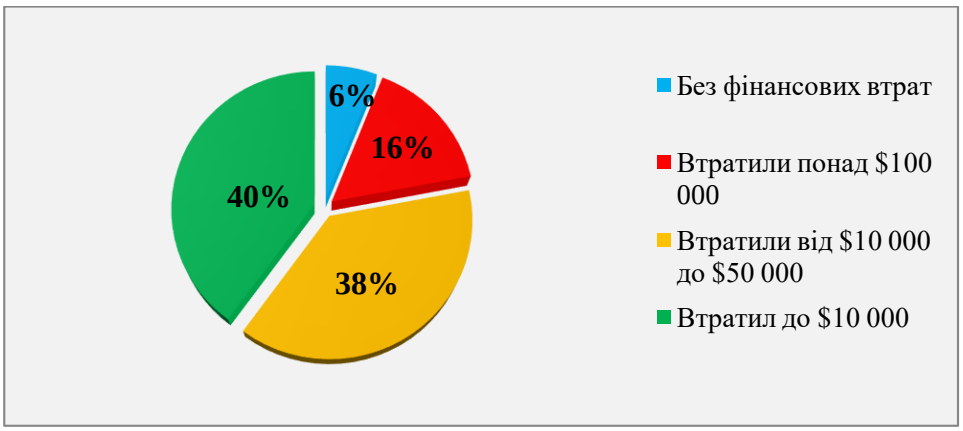

Рис. 7. Кількість підприємств, що зазнали фінансові втрати за перші місяці війни
Джерело: дані Європейської бізнес-асоціації [19]

Самі ж власники бізнесу по-різному оцінюють свої фінансові резерви, що дозволять їм функціонувати на конкурентному ринку без суттєвих втрат, залишаючись при цьому платоспроможними [19]:

1. 34% оцінюють фінансову стійкість свого бізнесу у 6 місяців;
2. 20% вважають, що протримаються кілька місяців;
3. 20% – рік;
4. 19% вистачить фінансових резервів на період більше року.

На рис. 8. показано відсоткове співвідношення причин, через які найчастіше фінансове становище та загальне функціонування суб'єкта господарювання стає під питанням під час війни [12].

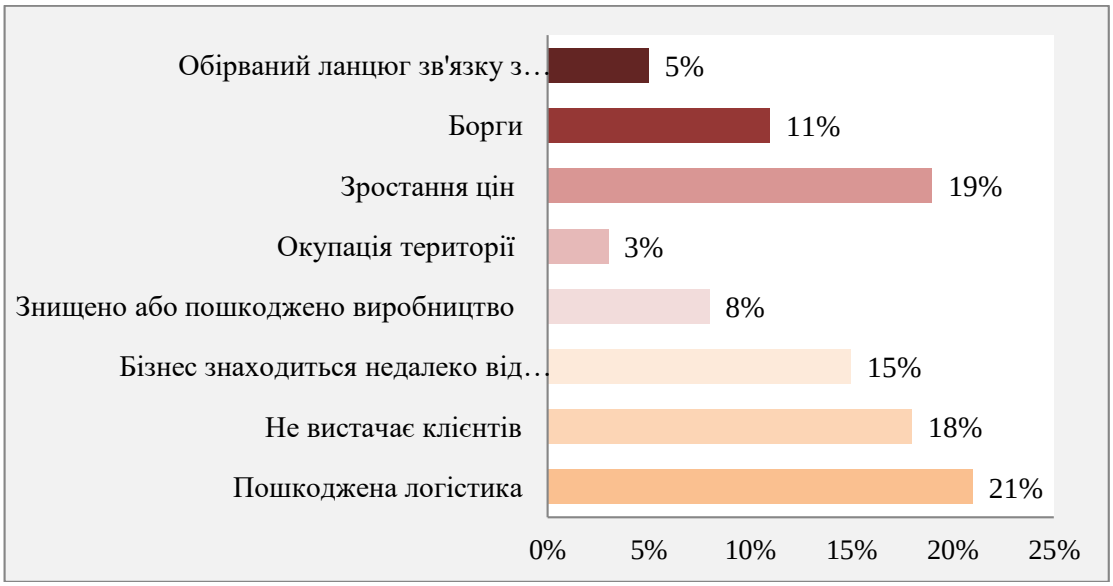

Рис. 8. Проблеми функціонування підприємств під час війни

Джерело: дані аналітичної компанії Keep:going [12].

Як видно із рис. 8. найчастіше проблемами для бізнесу стають пошкоджена логістика, брак клієнтів та замовників, а також бізнес знаходиться недалеко від активних бойових дій.

Так, 24 лютого відкрило новий розділ в книзі історії для України та всіх українців. Як і будь-який читач ми всі хочемо, щоб у цієї історії був щасливий кінець, для якого кожен із нас готовий працювати на всі свої можливості, будь то військові, волонтери, держава чи звичайні люди. Всі розуміють, що війна – це завжди втрати, але на військовому та на економічних фронтах ми завжди перші. Адже світло завжди перемагає темряву! Добро долає зло. Ми обов'язково переможемо! Адже за нами правда і з нами Бог!

Література:

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (Указ затверджено Законом № 2102-IX від 24.02.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text
2. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. К: КНЕУ, 2004. 412 с.
3. Завадський Й. С. Економічний словник. Київ: Кондор, 2009. 358 с.
4. Why Do Businesses Go Bankrupt? URL: https://www.thebalancemoney.com/why-do-businesses-go-bankrupt-a-crisis-of-liquidity-3974597
5. Коли закінчиться війна. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/14/683967/

6. Національний банк України. Макроекономічні показники. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators
7. Ukraine and the IMF. URL: https://www.imf.org/en/Countries/UKR
8. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік»: Інформація про економічне становище держави та основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України. 50 с.
9. Національний банк України: Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. 54 с.
10. Державна служба статистики України: статистична інформація. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/
11. Стан бізнесу під час війни. URL: https://t.me/mintsyfra/3184
12. Підтримай фахівців, які наближають перемогу. URL: https://www.keepgoing.com.ua/
13. Урядовий портал: релокація бізнесу у безпечні регіони. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/relokatsiia-biznesu-u-bezpechni-rehiony-peremishcheno-vzhe-678-pidpryiemstv
14. Гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu
15. Єробота: уряд виділив 33,3 млн гривень на мікрогранти. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1b548f74-448c-438c-8021-89be67fea71f&title=Robota
16. Міністерство юстицій України: справи про банкрутство боржників. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/za-period-z-24-lyutogo-2022-roku-gospodarskimi-sudami-vidkrito-65-sprav-pro-bankrutstvo-neplatospromojnist-borjnikiv
17. Заяви на відкриття справи про банкрутство. URL: https://opendatabot.ua/analytics/ bankruptcy-at-war
18. Звіт судів першої інстанції про розгляд господарських справ за 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 рр.: ФОРМА №1-МС. Періодичність (піврічна, річна). ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Державної судової адміністрації України. За погодженням з Держкомстатом України. Вищий арбітражний суд України, Київ.
19. Майже половина компаній ЕВА відновили повноцінну роботу. URL: https://eba.com.ua/majzhe-polovyna-kompanij-eva-vidnovyly-povnotsinnu-robotu/

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Юлія Барахтянська
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К.

Що таке маркетинг? Маркетинг – це узагальнююче поняття, яке, серед іншого, визначає місце підприємства на ринку по відношенню до конкурентів, Його конкурентні переваги, а також вибір підприємством перспективних сегментів ринку, які воно планує обслуговувати. Маркетинг, крім того, що дозволяє визначити перспективні сегменти ринку, також включає у себе і взаємозв’язок із клієнтами – учасниками тих сегментів ринку, які ми для себе відібрали. До маркетингу стосується «вміння прислухатися до думки клієнта» або дослідження ринку [1, с. 24].

Проблемам ринкових досліджень та управління маркетингом з метою визначення ефективних параметрів стратегічного комерційного успіху підприємства з урахуванням ринкових ризиків і можливостей.

Управління маркетингом в організаціях малого бізнесу суттєво залежить від ефективності маркетингових досліджень ринку, які, своєю чергою, охоплюють елементи внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Активне використання інструментарію маркетингових досліджень ринку зумовлене рівнем конкуренції на товарних ринках, що постійно підвищується через значну кількість і високий ступінь диференціації останніх.

Метою є актуалізація використання інструментарію маркетингових досліджень зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств малого бізнесу в процесі розроблення та реалізації продуктової, цінової, збутової та комунікаційної політики.

Сфера малого бізнесу вкрай динамічна у своєму розвитку, характеризується високим ступенем складності та динамізму зовнішнього і внутрішнього маркетингового середовища, при цьому досить малим ступенем охоплення ринку, що значно ускладнює процес ефективного управління маркетингом.

Малий бізнес – будь яка підприємницька діяльність, сформована на власний ризик, що не суперечить чинному законодавству, створює невелику кількість робочих місць. Для чого треба створювати малий бізнес – для отримання прибутку та/або самореалізації. Для малого бізнесу характерні відносно невеликі розміри, обмежена кількість людей, обмежений обіг капіталу, локальний район операцій та конкретний напрям роботи.

Розкриємо його основні функції:

- формування конкурентного середовища;
- надання гнучкості ринковій економіці;
- сприяння швидкому розвитку НТП;
- поглинання надлишкової робочої сили;
- пом’якшення соціальної напруги;
- формування середнього класу;
- сприяє демонополізації.

Складність процесу управління маркетингом пов’язана з необхідністю врахування великої кількості зовнішніх чинників розвитку виробничої та збутової діяльності підприємств малого бізнесу, а відтак зі значним обсягом витрат на проведення маркетингових досліджень, що не завжди є можливим через незначну місткість і частку ринків таких підприємств.

Таким чином, виникає певний дисонанс між внутрішніми можливостями таких підприємств і необхідністю використовувати значний обсяг ресурсів на дослідження зовнішнього середовища та врахування результатів цих досліджень у розробці ефективних інструментів управління маркетингом. Однак, об’єктивна реальність сфери малого бізнесу така, що елементи зовнішнього середовища, по суті, формують і внутрішні можливості підприємства. Загалом, елементи зовнішнього середовища і внутрішні можливості підприємства утворюють маркетингове середовище і є об’єктом управління маркетингом.

В умовах ринкової економіки підприємства функціонують у жорсткому конкурентному середовищі, і це вимагає від них значно більшої уваги до питань вивчення внутрішнього і зовнішнього маркетингового середовища, кон’юнктури ринку, дослідження купівельних уподобань, прогнозування обсягу продажів, дослідження ефективності рекламної діяльності.

Процес управління маркетингом в організаціях малого бізнесу, що ґрунтується на дослідженнях внутрішнього і зовнішнього середовища, дає змогу модифікувати продуктовий портфель відповідно до актуальних вподобань ринку, підвищувати якість продукції, що випускається, удосконалювати процес виробництва і реалізації продукції, цінові та комунікаційні механізми. Зовнішнє та внутрішнє середовище підприємств малого бізнесу характеризується різним ступенем контролю з боку самого підприємства, а, отже, здатні генерувати різні рівні економічних і фінансових ризиків.

Структура внутрішнього середовища визначається організаційною структурою підприємства та Його матеріально-технічною базою. Внутрішнє середовище повністю контролюється підприємством, отже, це найменш значуще джерело ризиків. У цьому разі контроль поширюється на структуру товарного асортименту і товарної номенклатури,

систему руху товарів, вибір логістичних систем, цільових ринків, систем контролю, комунікаційних інструментів, способів формування корпоративного іміджу.

Основою аналізу внутрішнього середовища підприємства є оцінка ресурсної бази згідно з актуальним реальним і потенційним обсягом пропозиції, тобто ємності ринку в розрізі цільових сегментів. Ефективне управління маркетингом враховує результати такого аналізу, однак, не ґрунтується на ньому, оскільки такий підхід має сенс лише в умовах ринку продавця, тобто дефіцитного ринку. Діяльність підприємств малого бізнесу, за своєю природою, може здійснюватися лише в умовах ринку покупця, тобто надлишкового ринку, тому ефективність управління маркетингом прямо залежить від результатів аналізу зовнішнього маркетингового середовища підприємства та використання цих результатів у розробленні та реалізації продуктової, цінової, збутової та комунікаційної політики.

На наш погляд, оцінку та обґрунтування перспектив розвитку ринкових сегментів організацій малого бізнесу доцільно проводити експертними методами щодо перспектив розвитку відповідної галузі, впливу ринку на розвиток суміжних галузей, масштабів ринку, ефективності організаційної структури підприємства, технологічного рівня виробництва. При цьому, важливим інструментом експертних методів є розробка оціночних критеріїв та шкал, враховуючи специфіку конкретного підприємства, Його цільових ринків, інтенсивності конкуренції та рівня конкурентоспроможності продукції.

Зовнішнє середовище організації як об’єкт управління маркетингом сприятиме ефективності такого управління, якщо малий або середній бізнес працює в перспективному секторі економіки на ринку, який швидко розвивається, зростає, чинить позитивний вплив на розвиток суміжних ринків, з досить високим технологічним рівнем виробництва та ефективною організаційною структурою підприємств.

Ефективне управління маркетингом можливе лише в результаті об’єктивних оцінок впливу елементів зовнішнього та внутрішнього маркетингового середовища. Метою таких оцінок є своєчасне виявлення джерел ризиків господарської діяльності, визначення сили їхнього впливу на фінансовий результат, розроблення та реалізація комплексу заходів щодо мінімізації виявлених ризиків.

Внутрішнє середовище водночас є основою довгострокового комерційного успіху підприємства, проте, у випадку організацій малого бізнесу, накладає суттєві ресурсні обмеження на обсяги, а отже, і результативність маркетингових досліджень, наслідком чого є зниження інтересу керівництва підприємства до розроблення ефективних способів управління маркетингом.

Ефективне управління маркетингом можливе лише за умови об’єктивної оцінки внутрішнього середовища підприємства в контексті його інтеграції в зовнішнє середовище. цей підхід є єдино прийнятним в умовах високо конкурентних товарних ринків, на яких працюють підприємства малого бізнесу. Орієнтація управління маркетингом на зовнішнє середовище бізнесу, по суті, означає клієнтоорієнтованість, яка є фундаментом здобуття конкурентних переваг, можливості розширення ринкової частки, що забезпечить фінансову стабільність і довгостроковий комерційний успіх підприємствам малого бізнесу.

Займаючись дослідженням макросередовища, маркетологи повинні враховувати тісний взаємозв’язок і вплив макрофакторів. Тому їх аналіз має вестися в комплексі. У зв’язку з цим рекомендується використовувати "систему безперервного огляду зовнішнього середовища", суть якої в постійному дослідженні найбільш значущих елементів середовища підприємства, використанні методів прогнозування. Ця система має стати стійким компонентом процесу управління маркетингом. управління маркетингом слід базувати на результатах аналізу стану тенденцій розвитку галузі, ситуацій і тенденцій розвитку внутрішнього ринку. Тому управління маркетингом необхідно максимально формалізувати і закріпити у вигляді складання щорічних гнучких маркетингових планів.

На наш погляд, для забезпечення відносно стабільної та стратегічно орієнтованої діяльності організацій малого бізнесу необхідними є такі умови зовнішнього маркетингового оточення: захист інтересів вітчизняних виробників на рівні держави, шляхом регулювання розміру мита, податків, зміцнення системи дотацій і заохочень; пошук інвестиційних коштів і спрямування їх на розвиток технічної й технологічної бази;

здійснення маркетингових досліджень із пошуку нових ринків споживачів, із розвитку нових напрямів; розвиток маркетингових досліджень, що здійснюються на ринку, і розвиток нових напрямів.

Таким чином, нами обґрунтовано необхідність активного використання інструментарію маркетингових досліджень зовнішнього і внутрішнього середовища підприємств малого бізнесу в процесі розроблення та реалізації продуктової, цінової, збутової та комунікаційної політики. Конкретизовано елементи зовнішнього і внутрішнього середовища, аналіз яких необхідний для визначення сильних і слабких сторін діяльності підприємств малого бізнес.

Література:

1. Кібік О.М., Котлубай В.О., Хаймінова Ю.В., Нестерова К.С., Калмикова Н.Ю. маркетинг: посіб. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 68 с.
2. Безугла Л.С., Ільченко Т.В., Юрченко Н.І. Маркетингові дослідження: посіб. Дніпро: Біла К.О., 2019. 300 с
3. Смерічевський С.Ф., Князєва Т. В., Колбушкін Ю. П. Міжнародний маркетинг: посібник. К.: НАУ, 2019. 164 с.
4. Безугла Л.С., Ільченко Т.В., Юрченко Н.І. Маркетингові дослідження : навч. посіб. / Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. 300 с.
5. Голда М.Н. Реклама і рекламна діяльність: консп. лекц. / укл.: М.Н. Голда. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. 173 с

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОВАРОЗНАВСТВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Михайло Бойнегрі
студент 1 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І. С.

Під товарознавство перш за все розуміють прикладну економічну дисципліну. Її завданням є виявлення й аналіз тих характеристик товару, які визначають його споживчу цінність. Під час руху товару змінюються його характеристики, тому іншим завданням товарознавства є виявлення закономірностей таких змін.

Предметом аналізу товарознавства є, перш за все, користь товару, а також його якість.

З прикладною точки зору товарознавство охоплює такі сфери, як контроль та оцінка товару, а також умови його зберігання і транспортування. У товарознавстві достатньо уваги приділяється також класифікації та стандартизації.

Виділяють три основні напрямки товарознавчої діяльності (рис.1).

Рис. 1. Напрями товарознавчої діяльності.

Побудовано автором за даними [1].

Технологічний напрям товарознавчої діяльності включає питання забезпечення та оцінки якості товару, його споживчих властивостей, дотримання умов зберігання та транспортування товару. Організаційно-управлінський напрям включає стимулювання збуту та організація закупівель. Маркетинговий напрям товарознавчої діяльності передбачає дослідження потреб споживачів, товарів конкурентів тощо.

Як і в виробництві, так і в торгівлі затребувані товарознавці, у тому числі, товарознавець-технолог (інженер), товарознавці-менеджери і товарознавці-маркетологи. Треба зазначити, що деякі функцій маркетингової діяльності виконують саме товарознавці.

Товарознавство використовує широкий спектр методів, як залучених з інших наук, так і власних. Зокрема, до практичних методів товарознавської діяльності відносяться групи методів оцінки якості та технологічні. Застосування того чи іншого методу товарознавства обумовлено конкретною метою дослідження (ідентифікація товарної інформації, отримання фактичних даних про властивості товару) (рис. 2).

Ключовими характеристиками товарів вважаються асортиментні, якість, кількісні, вартісні характеристик. Вони аналізуються під час експертизи. Експертиза товару більше спрямована на споживчі товарів. Якщо проводиться комплексна експертна оцінка товару, то об’єктом експертизи може стати сировина, документи, технологічні процеси, зберігання та транспортування або після продажне обслуговування [1].

Для експертизи товару використовуються об’єктивні та евристичні методи. Об’єктивні методи потребують складних вимірювальних приладів. А органолептичні методи використовують лише органи почуттів. Для цієї групи методів характерні швидкість і відсутність дорогого устаткування.

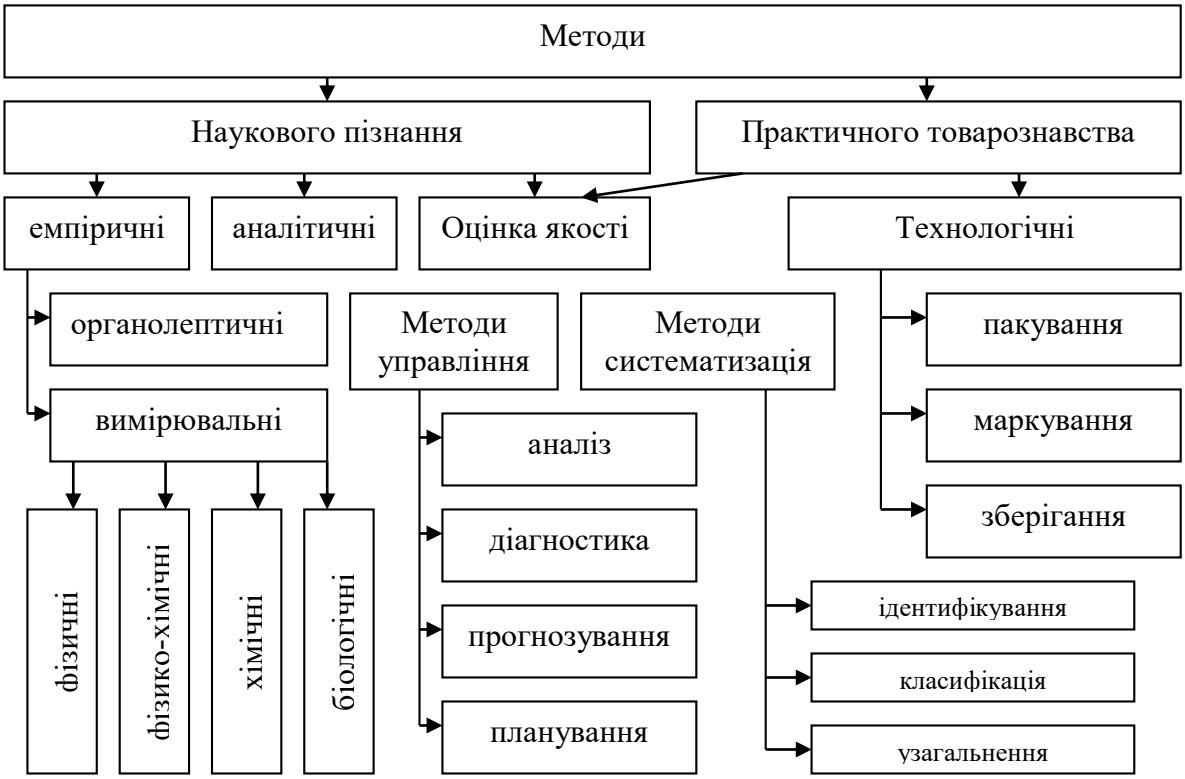

Рис. 1. Методи товарознавчої діяльності

Побудовано автором за даними [1-3].

В сучасних умовах під час використання комерційної діяльності все частіше застосовують товарну експертизу. Тут можливо виділити дві істотні причини. Перша причина полягає в тому, що з проведенням експертиз зменшується ризик реалізації,

виробництва і закупівлі товарних партії низької якості. Друга причина полягає в тому, що проведення експертиз нових товарів допомагає вчасно виявити їх переваги та недоліки.

Значення експертизи для комерційних організацій полягає в тому, що експертиза є ефективним засобом для підвищення якості продукту, виробництво якого здійснює підприємство, та вдосконалення асортименту. Експертиза є специфічним видом діяльності, який пов'язаний з проведенням аналізу та оцінки споживчої якості товару. Експертиза має свою структуру, яка включає кілька основних компонентів, таких як суб'єкт, об'єкт, критерії, методи, процедури та результат. Експертна комісія складається з двох груп: експертної та робочої. Професійний склад та численність фахівців, що складають ці групи, їх структура, та принцип організації залежить від цілей та етапів експертизи.

Таким чином, експертизу можна вважати видом професійної діяльність, що здійснюється людьми багато років і не втратила своєї актуальності і сьогодні.

Важливим питанням товарознавства є якість товару. Різні товари одного і того ж призначення здатні різною мірою задовольняти потреби користувача, тобто володіти різною якістю. Одним з найважливіших завдань товарознавства є вивчення властивостей товару на всіх етапах його життєвого циклу, а саме під час проектування, зберігання, транспортування, реалізації та споживання. Під якістю вважається сукупність властивостей товару, що характеризують його здатність задовольняти певні потреби споживача відповідно його призначення.

Контроль якості продукції на підприємствах поділяються на три види: вхідний, міжопераційний і вихідний (приймальний) (табл.1).

Таблиця 1.

Види контролю якості продукції

№ з/п	Вид контролю	Характеристика
1	Вхідний	Це перевірка якості сировини і допоміжних матеріалів, які находіться у виробництво. Постійний аналіз якості сировини, що поставляються, і матеріалів дає змогу впливати на виробництво підприємств-постачальників, домагаючись підвищення якості.
2	Міжопераційний (технологічний, поточний)	Охоплює весь технологічний процес. Його мета полягає в перевірці дотримання технологічних режимів, правил зберігання та пакування продукції між операціями.
3	Вихідний (приймальний)	Контроль якості готової продукції. Мета вихідного контролю полягає в у встановленні відповідності якості готових виробів вимогам стандартів або технічних умов, виявлені можливих дефектів. Якщо всі умови виконані, тоді поставка продукції дозволяється. Також відділ технічного контролю перевіряє якість упаковки.

Одним із завдань контролю є виявлення дефектів продукції, до якого відноситься кожна окрема невідповідність товару вимогам, зазначеним в документах. Дефекти продукції можуть бути виявлені під час вимірювального контролю, а деякі можуть бути виявлені тільки в процесі експлуатації. Залежно від можливості виявлення дефекти можуть бути явними і прихованими. Значні дефекти товару суттєво впливають на можливість використання товару за призначенням. Незначні дефекти суттєво не впливають використання за призначенням та на його довговічність [3].

Яким би не був контроль якості на виробництві так і в точках продажу є не менш важлива проблема – фальсифікація. В сучасних реаліях стала необхідністю ідентифікація товару. Ідентифікація – це початковий етап під час досліджень фальсифікації.

Використання ресурсних методів ідентифікації розділяються на інформаційно-аналітичні (маркувальний, документальній, аналітичний), органолептичний та вимірювальний (хімічні, фізичні, фізико-хімічний та біологічний). Залежно від порядку проведення заходів ідентифікації товару поділяють на два види: первину та вторинну ідентифікацію. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення та вдосконалення методів боротьби з фальсифікацією [2].

В сучасних умовах не треба забувати і про тару й упаковки до яких висувається багато вимог. До упаковки відноситься комплекс засобів, що забезпечують захист від ушкоджень і втрат, забруднення довкілля, а також тих, що полегшують процеси ефективної доставки, транспортування, розподілу, інформування, реалізації та споживання продукції.

Під час аналізу упаковки визначається її привабливість для покупця, наявність передбаченої законодавством інформації, відповідність вимогам безпеки та правовим нормам, екологічність, пристосованість до вимог споживачів за обсягом, легкістю використання та іншим параметрам, унікальність, узгодження з позиціонуванням товару та іміджем підприємства, товару, вартість і можливість використання для рекламних цілей.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку науки товарознавства характеризується інтеграцією наукових знань різних сфер. Товарознавство як наука стає все більш затребуваною, усе це зобов'язує на сучасному етапі розвитку товарознавства гармонізувати практичний і науковий її напрями, оскільки вони доповнюються і збагачують один одного.

Література:

1. Борисенко О. С., Фісун Ю.В. Тенденції розвитку товарознавства в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 381-387.
2. Дубиніна А.А. Методи визначення фальсифікації товарів. URL: http://pidruchniki.ws/18140310/tovaroznavstvo/metodi_viznachennya_falsifikatsiyi_tovariv_-_dubinina_aa.
3. Назаренко В.О. Формування якості товарів. URL: http://pidruchniki.ws/10450117/tovaroznavstvo/formuvannya_yakosti_tovariv_-_nazarenko_vo

ДЕВІАНТНА ТА ШОКОВА РЕКЛАМА

Дар'я Борщ
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І. С.

Для сучасних рекламних тенденцій характерним є використання та все більше поширення «девіантної» та «шокової» реклами. На сьогодняшній день чіткого визначення понять «девіантна» та «шокова» реклама немає. Проблема надання єдиного визначення циих понять полягає у тому, що

1. можливість різного визначення цих понять у різних країнах, у тому числі і в нормативних актах,
2. ймовірність поширення невірного або поверхневого тарктування цих понять блогерами, репортерами, копірайтерами тощо.

Поняття «девіантної» та «шокової» реклами пов'язані із поняттями неетичної та недобросовісної реклами, які порушують загальноприйняті етичні норми, а іноді і чинні нормативні вимоги.

Законом України «Про рекламу» визначено трактування понять «недобросовісна реклама», «порівняльна реклама» та «прихована реклама».

Недобросовісна реклама, відповідно до Закону України «Про рекламу», є рекламою, інформація якої є неточною, двозначною, неповною, невизначеною, перебільшеною тощо,

що може призвести до омани споживачів реклами, завдання шкоди особам, державі чи суспільству.

До порівняльної реклами відноситься реклама, у який міститься порівняння з товарами та послугами іншого виробника або з іншим виробником.

Прихованою називається реклама, інформація якої наводиться у передачі, публікації або програмі з рекламною метою та може ввести в оману глядачів (або читачів) через невірне розуміння ними мети передачі, програми (публікації) [2].

Поняття «недобросовісної», «порівняльної» та «прихованої» реклама допомагає краще щрозуміти особливості реклами, яка відхиляється від загальноприйнятих норм чи нормативних вимог.

Поняття «девіантної реклами» також пов'язано із поняттям «соціальної девіації», яка визначається соціальною поведінкою особи, яка не відповідає загальноприйнятим нормам етики та традиціям [6]. Девіацією є демонстрація такої соціальної поведінки, яка не відповідає такій, що є прийнятою в суспільстві [3].

Відповідно, девіантною реклама є така, у якій демонструється манера поведінки людини, яка йде у розріз із такою, що прийнята у суспільстві. До складу девіантної реклами включено переважно розважальні елементи.

Девіантна реклама – це реклама, до складу якої входять здебільшого елементи розважальної реклами.

Що ж стосується шокової реклами, то вона націлена на виклик сильних емоцій, шоку у людей.

Таким чином, можна сформувати такі визначення «девіантної» та шокової» реклами, як:

1. Девіантна реклама є рекламним зверненням, у якому демонструється така соціальна поведнка, яка йде у супереч до нормальною, етичної та сприйнятою у суспільстві.
2. Шоковим визначається таке рекламне звернення, у якому свідомо порушуються загальноприйняті правила, норми і табу з метою викликання сильних емоцій, формування стійких емоційних образів у пам'яті людини, так щоб вона у будь-якому випадку активно сприйняла подану інформацію. [1]. Основним прийомом шокової реклами є порушення емоційної рівноваги споживача рекламної інформації, виклик почуттів подиву та потрясіння (шоку), переключення уваги на рекламне звернення попри власної волі.

Особливостями шокової реклами є те, що вона:

- порушує загальноприйняті норми;
- використовує принцип «білого листа», відповідно до якого, почуття різкого подиву та шоку очищує пам'ять та переключає увагу на рекламу;
- підриває норми етики та моралі.

Порівняльна характеристика шокової та звичайної реклами наведена у таблиці 1

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика шокової та звичайної реклами

№ з/п	Шокова реклама	Звичайна реклама
1	Є агресивною та неадекватною	Є позитивною
2	Спрямована на виклик сильних емоцій, почуттів, шоку	Спрямована на рекламу товару, послуги, бренду
3	Викликає переважно негативні емоції	Уникає негативних емоцій
4	Змушує до іншого сприйняття звичних речей	Не йде у розріз із загальноприйнятими поглядами та традиціями

Побудовано автором за даними [1, 3-6].

Таким чином, на відміну від звичайної, покликаної розповісти про якості, характеристики, властивості та можливості застосування товару, шокова реклама являє собою певною сценічною дією, яка має на меті викликати сильні емоції (переважно негативні), здивування, шок. Для того, щоб шокова реклама була ефективною, її необхідно ретельно планувати, оскільки вона є концепцією, яку люди можуть зрозуміти не одразу. Якісна шокова реклама часто є більш дорогою, порівняно із звичайною, оскільки є потреба у застосуванні нетривіального та точного підходу. Але, ризиком шокової реклами є те, що сама реклама, її сценарій, може перетягнути не себе увагу настілки, що бренд та товар стануть непомітними.

Застосування шокової реклами має свої недоліки та переваги (таблиця 2).

Таблиця 2.

Переваги та недоліки шокової реклами

№ з/п	Переваги	Недоліки
1	Не залишає нікого байдужим	Може порушувати закон
2	Має відклик у широкої аудиторії	Неякісна шокова реклама може нанести шкоду бренду
3	Притягує увагу ЗМІ	Може бути безконтрольною
4	Широко обговорюється	Діє необмежений час
5	Встановлює довготривалі контакти	Викликає труднощі у створення та реалізації

Побудовано автором за даними [1, 3-6].

Потреба у шоковій рекламі полягає в тому, що люди звикли до звичайної реклами настільки, що вона стала непомітною. На відміну від звичайної реклами, на яку у звичайному житті людина може не звернути увагу, шокову рекламу, за рахунок ефекту «білого листа», побачить у будь-якому випадку. При чому, чим більший шок викликає реклама, тим більшим буде ефект «білого листа».

Важливою проблемою шокової та девіантної реклами є їх етична допустимість.

Сучасна реклама «пострадянського простору» пройшла три етапи розвитку (таблиця 3).

Таблиця 3.

Етапи розвитку реклами на пострадянському просторі

№ з/п	Етап	Зміст етапу
1	К. 80-х — поч. 90-х рр. XX ст	У рекламі подавався такий спосіб життя, який був ідеальним з точки зору загальноприйнятих норм. Товар, який рекламувався, повинен був ідеально підходити для такого ідеального життя.
2	Сер. та к. 90-х рр. XX ст	У рекламі акцент робиться на людині, яка наділена необмеженою владою та хитрістю.
3	С поч. 2000-х рр.	Поведінка героїв у рекламі стає егоїстичною, безвідповідальною, ганебною, спрямованою на задоволення посередніх бажань)

Побудовано автором за даними [1].

Сучасному четвертому етапу розвитку реклами характерно посилення девіантної поведінки героїв, яке розпочалося на третьому етапі. Поширюється використання тем жорстокості і насильства у рекламі. Разом з тим, виникає питання, чи не є реклама стимулом для девіантного розвитку суспільства.

Прикладами шокової та девіантної реклами, зокрема, є такі:

1. Використання клипу Мадонни в рекламі «Pepsi», де демонструється палаючий хрест.

2. Рекламна кампанія Playstation Vita виявилася невдалою, у якій аудиторія вбачала, що геймерів показують як сексуально стурбованих особистостей, а жінок, як сексуальний об'єкт.

3.Реклама телевізорів LG із падаючим на місто метеоритом та полом у лифті, що провалюється тощо [4].

Таким чином, застосування шокової реклами може бути вигідним рекламодавцю, оскільки надає максимальної можливості захопити увагу аудиторії, змусити говорити про себе, привернути увагу ЗМІ та інше. Шокова та девіантна реклама застосовується виробниками та рекламодавцями для того, щоб отримати швидкий результат, змушуючи аудиторію відчувати шок. Але, чи є виправданним використовувати теми насильства, жорсткості, провокувати сильні негативні емоції у людей з метою збільшення продажів? Найбільш доречною є соціальна шокова реклама, яка «відкриває очі», примушує замислитися над існуючими проблемами, згадати людину про те, що вона є людиною. Для того, щоб сама шокова реклама не нашкодила підприємству, необхідно щоб її ідея хоч і була креативною, але, не ображала суспільство та споживача, не спростувала бажання споживача платити гроші за товар, що пропонується, у відповідь негативні емоції, не створювала небажані асоціації, не йшла у розріз із законодавчими вимогами.

Література:

1. Андрєєва О.С. Девіантна та шокова реклама: дефініція й зіставлення понять. *Наукові записки інституту журналістики*. 2014. Том. 57. С. 209-215.

2. Закон України «Про рекламу» від 07.03.1996. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80.

3. Хавкіна Л. М. Альтернативна реальність в українському рекламному міфі: руйнування стереотипів шляхом рекламних експериментів і девіацій. Діалог: Медіа-студії : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. В. Александрова. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. Вип. 2. С. 72-81.

4. Шомова С. А. Шокові технології сучасної реклами. URL: http://mediascope.ru/node/946.

5. Шокова реклама. URL:http://www.affect.ru/articles/article/show/138. htm.

6. Соціальна девіація. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_(%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F)

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Ірина Булгару
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник −доц. Метіль Т.К.

Шлях країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що система оподаткування, яка прийнята у тій чи інший країні впливає на економічні процеси як на макро, так і на мікроекономічних рівнях. Отже, існує необхідність дослідження питань, які

пов'язані із впливом податкової системи України на економічні процеси суб'єктів підприємницької діяльності. Огляд чисельних публікацій провідних вітчизняних економістів В. А. Дадалка, І. М. Данька, О. Т. Замасло, О. Д. Василика, Н. П. Мацелюк та інших щодо ролі і місця податків в економічній системі дозволяє стверджувати про актуальність дослідження цього питання. Про інтерес, який виявляється до системи оподаткування підприємств та її впливу на їх фінансово-господарську діяльність свідчить ряд публікацій [1-5]. В умовах становлення сучастних ринкових відносин податки в економіці України перетворилися на одну з найсуттєвіших статей витрат підприємств, що не може не відобразитися на рівні їх підприємницької та інвестиційної діяльності. Елементами оподаткування, через які здійснюється вплив податків на фінансово-господарську діяльність підприємств є: об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки податку, джерело сплати податку, строки сплати податку, податкові пільги, штрафні санкції за порушення податкового законодавства.

Відомо, що система оподаткування – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів), що стягуються в порядку, який встановлений відповідними законами держави до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів.

Дія названих елементів оподаткування виявляється на таких показниках фінансово-господарської діяльності підприємств: собівартість і ціна продукції, обсяг реалізації, прибуток від реалізації, платоспроможність і фінансова стійкість підприємства, іммобілізація обігових засобів, залишки нереалізованої продукції, обсяг залучення кредитів, чистий прибуток, використання прибутку.

Задумом цього дослідження є виявлення впливу системи оподаткування України на фінансово-господарську діяльність підприємств. Фінансова наука поділяє податки на непрямі та прямі. Порядок обчислення окремих податків та умови їх сплати можуть позитивно чи негативно впливати на діяльність підприємства в цілому чи на окремих напрямках його діяльності. Аналізуючи структуру податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 1996–2003 рр., відмітим значну питому вагу непрямих податків (31,8 % у 1996 р. і 27,9 % у 2003 р.), що суперечить практиці оподаткування країн з сучасною ринковою економікою. Світовий досвід підтверджує, що частка непрямих податків, до яких відноситься ПДВ і акцизний збір, має становити в доходах бюджету не більш 10…15 % [4, с. 39]. Податок на додану вартість в податкових надходженнях до бюджету країни посідає перше місце, тоді як у країнах з розвинутою ринковою економікою перше місце в структурі податкових надходжень посідає податок на доходи громадян. Надто висока питома вага ПДВ у розмірі податкових надходжень пов'язана з високою ставкою і надмірно широкою, в порівнянні із західними країнами базою оподаткування.

Податком на додану вартість оподатковуються операції з відвантаження готової продукції, товарів, інших активів, виконання робіт, надання послуг, кошти за які на дату відвантаження (передачі, виконання) не отримані. Оподатковуються також кошти, які отримані від покупців (замовників) до відвантаження (виконання) товарів (робіт, послуг). Такий порядок оподаткування сприяє збільшенню неплатежів ПДВ та зростанню кількості підприємств – «тіньовиків». Хоча Україна і має приблизно середню ставку ПДВ, порівняно з іншими країнами Європи, але власне зміст ПДВ, його економічна суть у країнах із розвинутою ринковою економікою дуже відрізняються [1, с. 26]. Якщо там ПДВ є справді податком на ту додану вартість, яку додає підприємство перепродуючи товар, то в Україні він фактично є податком на збут. Адже відвантажена, але неоплачена продукція вже обкладається ПДВ. У тому разі, коли розмір податкового кредиту перевищує суму податкових зобов'язань платника, держава не поспішає вертати сплачений ПДВ підприємствам. Сплата ПДВ за першою подією, затримка з відшкодуванням ПДВ веде до вимивання реальних коштів у підприємств, що значно погіршує їх фінансовий стан і сприяє поглибленню кризи неплатежів. Якщо сплачений у ціні придбаних матеріальних цінностей ПДВ підлягає відшкодуванню, то негативний вплив на діяльність підприємств буде

виявлятися в іммобілізації коштів до їх відшкодування і залежати від суми іммобілізації коштів та тривалості періоду іммобілізації.

Об'єктом оподаткування ПДВ є операції пов'язані з продажем товарів (робіт, послуг) усередині держави, їхнім імпортом та експортом. База оподаткування з продажу товарів (робіт, послуг) визначається виходячи з договірної вартості. У базу для розрахунку ПДВ включають акцизний збір та інші загальнодержавні податки та збори. Для товарів, які ввозяться на митну територію України, база оподаткування включає митну вартість, ввізне мито, акцизний збір. Для придбаних товарів (робіт, послуг), вартість яких відноситься до складу валових витрат виробництва, вхідний ПДВ відшкодовується за рахунок сум ПДВ, які надходять від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємствами, а також із коштів державного бюджету. Сплачений вхідний ПДВ включається до податкового кредиту. Підставою для включення ПДВ у податковий кредит є податкова накладна. Відшкодування податкового кредиту здійснюється насамперед за рахунок сум ПДВ, що надходять від реалізації продукції.

Відомо, що сума ПДВ, яка підлягає сплаті в бюджет платником податку визначається як різниця між загальною сумою його зобов'язань, що виникли у зв'язку з продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, і сумою податкового кредиту, що сформувався протягом того самого періоду. Якщо за результатами звітного періоду сума податкового кредиту перевищує суму податкових зобов'язань платника ПДВ, різниця підлягає відшкодуванню платнику податку з державного бюджету. Відшкодування з бюджету податкового кредиту платнику ПДВ має бути здійснено після подання звіту через три звітних періоди. На практиці цей період буває значно довшим. Отже, збільшується період іммобілізації обігових коштів підприємств.

Акцизний збір – це непрямий податок, що встановлюється на підакцизні товари та включається в їхню ціну [2, с. 26]. Платниками акцизного податку є:

- особи ,які ввозять товари,що оподатковуються, на митну територію України (у тому числі особи з території випуску);
- особа – суб'єкти,які ввозять підакцизні товари на митну територію України.
- фізична особа – резидент або нерезидент, яка ввозить на митну територію України підакцизні товари, які підлягають оподаткуванню відповідно до митного законодавства;
- особи, які користуються підакцизними товарами,конфіскованими та незатребуваними, та товарами, у яких заволоділи гроші на основі хабара чи інших спонукань.
- особи, які набувають або володіють, володіють та розпоряджаються акцизним податком, що ввозиться на митну територію України.
- об'єкти, які відповідають вимогам митного режиму, що передбачають звільнення від сплати мита у разі порушення вимог митного режиму [3, с. 98].

Аналіз порядку обчислення та встановлених термінів сплати акцизного збору до бюджету дає змогу зробити такі висновки:

1. Найнегативнійший вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання справляє сплата акцизного збору на імпортовані товари. Суб'єкти господарювання зобов'язані сплатити акцизний збір під час митного очищення товару, а за алкогольні та тютюнові вироби під час придбання марок акцизного збору. Відшкодування цих коштів відбувається тільки після реалізації товарів споживачам. Отже, матиме місце іммобілізація обігових коштів суб'єктів господарювання. Водночас слід звернути увагу на те, що в разі імпорту підакцизних товарів не дозволяється використовувати векселі для розрахунків з бюджетом, що робить неможливим відкласти сплату акцизного збору.

2. У підприємств, що виробляють та реалізують підакцизні товари також може мати місце іммобілізація обігових коштів на сплату акцизного збору. Це пояснюється тим, що оподатковуваний оборот з продажу підакцизних товарів, який ураховується для обчислення

акцизного збору визначається за фактом відвантаження підакцизних товарів. Така ситуація частіше трапляється за щоденної та подекадної сплаті податку.

3. Негативний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств – платників акцизного збору матиме місце тоді, коли встановлення або підвищення ставок податку призводить до підвищення цін, обмежуючи обсяг виробництва і реалізації продукції та створюючи затоварення. Таким чином, непрямі податки виконують в основному фіскальну функцію і забезпечують формування доходів державного бюджету.

Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємств є досить суттєвим, та водночас складним та недостатньо визначеним.

По-перше, непрямі податки включаються в ціну реалізації. Це може негативно вплинути на обсяги виробництва і реалізації продукції, призводить до зростання їх залишків.

По-друге, на суму непрямих податків зростають витрати підприємств, а значить і їх потреба у фінансових ресурсах – обігових коштах.

Пряме оподаткування в Україні базується на таких основних видах податку:

– податок на прибуток підприємств;

– прибутковий податок з громадян (з 01.01.2004 р. податок з доходів фізичних осіб).

Причому, частка першого значно перевищує частку другого. Ставка податку на прибуток в Україні несуттєво відрізняється від ставок оподаткування в країнах із розвинутою економікою. Відмінність полягає в самому підході до стягнення податку на прибуток. Якщо в більшості країн податок на прибуток сплачується за результатами роботи підприємства за певний період виходячи із отриманого балансового прибутку, то в Україні об’єкт оподаткування податком на прибуток визначається виходячи із скоригованого валового доходу, зменшеного на суму скоригованих валових витрат та суму амортизаційних відрахувань, який не завжди відповідає сумі прибутку, яка отримана за результатами фінансового обліку. Нарахування на заробітну плату у сьогоднішніх розмірах підривають будь яку зацікавленість суб’єктів господарювання легально виплачувати кошти найманим працівникам. Лише внески юридичних осіб до основних позабюджетних фондів (пенсійного, фондів соціального страхування, зайнятості) становлять у сукупності 37,5 % від нарахованої заробітної плати. А якщо ще врахувати суми комунального податку, то можливо дійти висновку, що умов для легальної виплати заробітної плати у підприємств практично не має. А тому й не дивно, що сьогодні більшість підприємств шукають та знаходять можливість виплачувати доходи найманим працівникам із неофіційних джерел. Доказом цього є різниця між середнім рівнем споживання і середніми офіційними доходами населення (приблизно 2,5:1). Податкове законодавство України для суб’єктів господарювання передбачає низку платежів за ресурси: податок (орендну плату) за землю, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, збір за спеціальне використання природних ресурсів, збір за забруднення навколишнього природного середовища. Ці податки включаються в собівартість продукції, що впливає на розмір прибутку підприємств, є ціноутворюючим елементом і можуть суттєво впливати на загальний рівень цін.

Система оподаткування в Україні суттєво впливає на формування цін виробництва. Для аналізу податків із позиції ціноутворення рекомендується класифікувати податки за формою оподаткування. Прямі податки пов’язуються з витратною складовою ціни, а непрямі – з надбавками до ціни виробника. Відповідно чинна система оподаткування може бути також структурована, як сукупність трьох груп податків, що взаємодіють із цінами виробництва, прямим, опосередкованим і прихованих шляхом. У сучасних умовах до податків, які прямо впливають на ціни, належать податки, що стягуються пропорційно вартості реалізованої продукції, наданих послуг, виконаних робіт (податок на додану вартість, акцизний збір, імпортне та експортне мито). Податки, які входять до складу собівартості продукції, впливають на ціну опосередковано. До третьої групи відносять такі податки, які через перенесену вартість (матеріальні витрати) впливають на ціни приховано.

Перехід України до сучасних ринкових відносин зумовив значні перетворення у системі господарювання, керування господарськими процесами. Вони не могли не торкнутися і бухгалтерського обліку як системи впорядкованого узагальнення інформації про господарську діяльність, стан і рух майна і зобов'язань підприємств. З появою нових видів інформації та нових груп її споживачів рамки і функції бухгалтерського обліку розширилися. У результаті в Україні за принципами, які встановлені у міжнародній практиці, формується декілька самостійних підсистем єдиної системи бухгалтерського обліку. Серед них слід виділити підсистеми фінансового, управлінського та податкового обліку. В Україні поняття податкового обліку з'явилось у зв'язку з введенням в дію в 1997 р. Законів України «Про оподаткування прибутку підприємств» і «Про податок на додану вартість» [5-7]. Податковий облік тісно пов'язаний з фінансовим обліком.

Їх взаємозв'язок у наступному:

– обидва вони базуються на одних і тих же первинних документах;

– фіксують одні і тіж дані і факти господарських операцій;

–дані види обліку ведуть одні і тіж структурні підрозділи підприємств;

– основна частина інформації, отриманої як у системі фінансового, так і податкового обліку призначена для зовнішніх користувачів.

У той же час, як свідчить практика, результати за даними фінансового і податкового обліку можуть відрізнятись між собою. Уведення у систему господарювання таких показників, як валові доходи, валові витрати, складної системи обліку авансів і бартерних операцій, впровадження додаткової громіздкої документації з обліку ПДВ та інших податків значно збільшило витрати на уведення бухгалтерського обліку підприємств.

Висновки: Проведене дослідження засвідчило, що чинна система оподаткування України впливає на фінансово-господарську діяльність підприємств по двох основних напрямках:

1. На результат діяльності суб'єктів господарювання через включення податків у собівартість продукції, що впливає на розмір прибутку підприємств і є ціноутворюючим елементом, а також до ціни реалізації продукції (робіт, послуг). Це може призвести до зменшення виручки від реалізації, накопичення залишків продукції, скорочення обсягів виробництва, втрати окремих ринків збуту, відмови від деяких напрямків господарювання або взагалі банкрутства.

2. На фінансовий стан підприємства через іммобілізацію обігових коштів. Кількісна характеристика впливу окремих податків на фінансово-господарську діяльність підприємств потребує подальших досліджень.

Література:

1. Дадалко В. А. та ін. Оподаткування в системі міжнародних економічних відносин: Навч. допомога. Мн: Арміта-Маркетинг, Менеджмент, 2000. 359 с.

2. Данко І.М. Непрямі налоги: їх вплив на фінансово-господарські рішення. *Фінанси України*. 2003. № 10. С. 131-135.

3. Замасло О.Т. Податкова система: навч. Посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 378 с.

4. Василик О. Д. Державні фінанси України: Навчальний посібник. К.: Вища шк. 1997. 326 с.

5. Закон України від 3 квітня 1997 р. № 1681/97- ВР «Про налог на додану вартість». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр/ed20040101#Text

6. Мацелюк Н.П. Вплив податкових факторів на формування цін. *Фінанси України.* 2003. № 2. С. 77-86.

7. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. 2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО У ПОДРУЖНІХ СТОСУНКАХ

Катерина Верба
студентка 4 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О. Д.

Домашнє насильство є однією з найскладніших, суперечливих та латентних проблем у більшості сучасних суспільств. На думку ряду дослідників кожна людина, найімовірніше, може бути піддана різним насильницьким діям або навіть убита саме членом своєї сім'ї у власному будинку, а не стороннім незнайомцем на вулиці або в якомусь іншому місці. Невміння побудувати адекватні взаємини один з одним, непідготовленість до певного роду ситуацій призводить до того, що найчастіше останнім часом взаємини у ній будуються за принципом насильства. Особливо це характерно для «молодих» сімей, де чоловік, стикаючись із неприємною для себе ситуацією, йде шляхом прояву агресії по відношенню до дружини.

Відповідно до Організації Об'єднаних Націй, домашнє насильство визначається як «будь-який акт насильства, вчинений на підставі статевої ознаки, що завдає, або може заподіяти фізичну, статеву чи психологічну шкоду або страждання жінкам, а також загрози вчинення таких актів, примус або довільне позбавлення волі, будь то у суспільному чи особистому житті» [8, с. 13].

Вчена Є. Ярська-Смирнова виділяє такі відмінні риси сімейного насильства:

1. Особливість домашнього насильства – його циклічність. Ставлення в сім'ї, де має місце подружнє насильство, розвивається по колу, повторюючись раз-по-разу, проходячи одні ті ж стадії. Причому з часом це коло має тенденцію стискатися, тобто насильство повторюється і відбувається все частіше. Насильство стає передбачуваною моделлю поведінки. І якщо спочатку акти насильства відбувалися раз на півроку, то згодом вони можуть відбуватися щодня. Потрапивши в це дуже міцне коло, жінка часто не здатна розірвати його. Вчені цикл насильства розбивають на три стадії. Наявність патерна психологічного насильства – важливий індикатор відхилення подружнього психологічного насильства від конфліктної ситуації у сім'ї.

2. Відмінність домашнього насильства з інших насильницьких актів залежить від особливостей відносин між об'єктом і суб'єктом насильницьких дій. На відміну від злочину, скоєного надворі незнайомцем, сімейне насильство відбувається у відносинах між близькими людьми. Постраждалому від насильства в сім'ї дуже важко визнавати, що в неї вдома йде війна і, як наслідок, його безкарність породжують все страшніші форми. Декому з жертв говорити про це боляче і соромно, а деяким легше вдавати, що цього немає зовсім, немає ні болю, ні страху, немає проблеми. Багато жертв дуже довго зазнають насильства, оскільки вважають себе винними і зобов'язаними виправити становище, що склалося.

3. Говорячи про небезпеку, яку являє собою насильство в сім'ї, і про масштаби його впливу, необхідно враховувати, що навіть якщо насильницькі дії спрямовані тільки проти однієї людини, то всі інші члени сім'ї все одно виявляються схильними до того, що позначається дослідниками як «вторинна віктимізація» і полягає у переживанні свідками насильства тих самих психологічних наслідків, що зазнає жертва [11, с. 132].

Згідно з визначенням ВООЗ (2003), насильством з боку інтимного партнера (синонім «партнерське насильство») вважається «будь-яка поведінка в рамках інтимних відносин, яка є причиною фізичної, психологічної та сексуальної шкоди для одного з учасників цих відносин» [5, с. 22].

Подружнє насильство не має жодних економічних, освітніх, расових чи релігійних кордонів і може відбуватися у сім'ях усіх верств суспільства. Причому агресором і жертвою можуть виступати як чоловіки, так і жінки. Однак, незважаючи на свідчення статистики,

що «насильство над дружинами є більш поширеним явищем, все ж деякі дружини можуть становити серйозну реальну загрозу для їхніх чоловіків» [13, с. 35].

Подружнє насильство в цілому – це неправомірне використання, вживання сили, влади та контролю, це спроба примушувати та керувати людиною через фізичний чи психологічний вплив. Якщо на початку подружніх стосунків частіше превалює лише один вид домашнього насильства, то з часом жертва піддається найрізноманітнішим і витонченим формам домашнього утиску. Поступово насильство набуває «хронічного» характеру − раз розпочавшись, саме собою насильство не припиниться ніколи.

На думку ряду вчених (С. Харт, М. Брассард, В. Дерябіна, Н. Зінов'єва) дуже поширеним явищем у міжособистісних відносинах чоловіків і жінок, і властиво практично всім випадкам насильства в сім'ї є психологічне насильство. Його наслідки для особи є не менш травматичними, ніж інші види насильства, наприклад, фізичне. «Психологічне насильство використовується і чоловіками, і жінками щодо один одного, проте жінки частіше опиняються в ролі жертв» [3, с. 81]. З метою аналізу патогенних подружніх відносин існує необхідність виявлення факторів, що детермінують зародження насильства. Американський дослідник М. Страус спробував виділити кілька закріплених у сучасній культурі переконань та вірувань, які не лише дозволяють, а й заохочують насильство між чоловіком та дружиною в сім'ї, а саме:

- більший авторитет чоловіків у сучасній культурі;
- чоловіча агресивність та уявлення, що агресивність позитивно корелює з мужністю, і що агресія – не просто прийнятний для чоловіків інструмент, а й спосіб вираження чоловічої ідентичності;
- роль матері/дружини як найкращий статус для жінок;
- чоловіче домінування та відповідна орієнтація системи правопорядку, яка не може вирішувати проблеми насильства щодо жінок [6, с. 76].

На сьогоднішній день відбувається посилення суспільної ролі та статусу жінки: змінилися форми її поведінки та самопочуття, вселяючи відчуття незалежності, самоцінності, рівноправності; істотно змінюється в наш час шлюбно-сімейна поведінка жінок, особливо молодих. Соціологи відзначають ціннісне зрушення у цій сфері, яке нині відбувається у свідомості молодих жінок: від патріархально-традиційних цінностей сім'ї, жіночого щастя та любові до пріоритетності кар'єри, особистісного самоствердження, позашлюбної еротики. Незалежно, а часом і агресивно жінка починає поводитися в сім'ї, і, поряд з чоловічим, виникає проблема жіночого насильства. Деякі зарубіжні соціологи (М. Страус, Р. Геллес, С. Стейнметц, Д. Хайнц) стверджують, що «жіноче насильство в сім'ї зустрічається не рідше за чоловіче», хоча інші автори ставлять цей висновок під сумнів [15, с. 51].

На думку А. Лисової, факторами ризику, що збільшують шанси скоєння насильства жінками, виступають: стресові умови життя, антисоціальні та прикордонні риси особистості, зловживання алкоголем, конфлікт із партнером, домінування, негативна атрибуція подій та виправдання насильства. Серед факторів, що знижують ймовірність скоєння насильства жінками, було зазначено наявність навичок управління злістю та самоконтролю, а також залученість у відносини з партнером. Отримані дані узгоджуються з іншими західними дослідженнями. Наприклад, Кіммель зазначає, що «чоловіки застосовують насильство для впливу на дружин, прагнучи домогтися послуху; для жінок, які вдаються до насильства, це, в основному, акт вираження фрустрації або гострого моментального гніву» [15, с. 64].

У дослідженнях С. Ільїної та Є. Соколової наголошується, що насильницькі відносини між подружжям можуть стати моделлю або зразком, на основі яких діти засвоюють – насильство є прийнятним чи ефективним засобом вирішення конфліктів з іншими людьми. Таким чином, С. Ільїна зробила висновок про те, що «насильство, пережите в дитинстві, є фактором-предиктором для формування прикордонної особистісної організації» [2, с. 171]. У моделі соціального навчання зразок вербальних та/або фізичних

дій розглядається як засіб міжособистісного впливу, завдяки якому можливе формування (зміна) відносин чи способу дій іншої людини. Істотна роль при цьому належить впливу первинних посередників соціалізації, а саме зразком відносин і поведінки батьків, на навчання дітей насильницькій поведінці.

Крім того, описується феномен так званої «естафети насильства». Суть його зводиться до того, що діти, які бачили прояви психологічного насильства у відносинах між власними батьками, схильні відтворювати подібні дії спілкування з іншими людьми. Примітно, що цей феномен має тривалу дію: люди, які були в дитинстві свідками насильства між батьками, у дорослому віці самі стають схильними до використання сили у відносинах із подружжям. Згідно з дослідженнями, проведеними І. Поповою, 20 % жінок часто зазнають вербальної агресії з боку чоловіків. Кожна третя жінка, яка має дорослого сина, зазначила, що син також погано поводиться зі своєю дружиною, як його батько поводився з нею [9, с. 128]. Таким чином, у тих сім'ях, де чоловік ображав, утискував, принижував дружину та дітей, сімейне життя саме синів складається неблагополучно. Зрозуміло, що передача схильності до насильства від одного покоління до іншого має більш складний механізм, ніж просте наслідування, проте дослідження дозволяє говорити про те, що цей механізм працює.

Проведене М. Страусом національне дослідження оголило важливу проблему – проблему співвідношення подружнього насильства та розподілу влади у домі. Виявилося, що в сім'ях з демократичним укладом, де обов'язки чоловіка та жінки були розподілені приблизно однаково, рівень насильства виявився найменшим [14, с. 75]. Так само було виявлено, що в тих сім'ях, де панував чоловік, рівень подружнього насильства був найбільший, а де домінувала дружина, рівень насильства був хоч і нижчим, але мав тенденцію до зростання. Дослідження вітчизняних учених підтвердили і висновок зарубіжних колег про те, що чоловіки виявляють особливу схильність до домінування та агресивності у тих випадках, коли розуміють, що жінки залежать від них економічно (мають малий дохід або не мають його взагалі) та (або) психологічно (бояться розлучення, у разі якого можуть постраждати більше, ніж чоловік) [12, с. 175-176].

Звернемося до емпіричних досліджень вивчення подружнього насильства, що реалізується через психологічне насильство. Відповідно до досліджень І. Фурманова структура психологічного насильства в подружніх відносинах показує, що найпоширенішими видами психологічного насильства незалежно від статі подружжя є загроза нефізичного покарання за недотримання вимог, дистанціювання; словесні приниження, образи, обзивання, заперечення прав і невизнання авторитету та цінності іншого чоловіка; відмова у позитивному підкріпленні, епізодична поблажливість.

Разом з тим було виявлено, що чоловіки частіше «страждають» від надмірного контролю з боку своїх дружин, що проявляється в ревнощах; потреби знати, де чоловік знаходиться весь час і з ким, звинувачення в тому, що він проводить час з друзями, прагнення подивитися на цих людей або познайомитися з ними; стеження. Дружини, своєю чергою, більше «страждають» від використання чоловіками власного привілейованого становища, що проявляється у вимогах улесливості, ставлення до дружини як до прислугі; збереження за собою останнього «чоловічого» слова, дотримання традиційної статево-рольової позиції в межах сім'ї, чіткий поділ ролей чоловіка і жінки. Крім того, дружини більшою мірою з боку чоловіків схильні до загроз заподіяти фізичні пошкодження або сильно побити, залякуванням, знеціненням, ігноруванням, звинуваченням. Вони частіше стикаються з випадками використання чоловіками дітей як аргумент у суперечці.

Отже, наведемо типові ознаки агресора, схильного до психологічного насильства:

1. Відсутність здатності до співчуття; нездатність розуміти та приймати інших людей, такими як вони є.

2. Позиція обвинувача – у разі виникнення проблем завжди звинувачує в цьому іншого.

3. Контролююча поведінка – бажає неодмінно бути в курсі того, де жертва буває, чим займається, з ким зустрічається.

4. Дотримання жорстких рольових позицій – тверді переконання про те, яким має бути «справжній» чоловік та «справжня» жінка; у разі потреби – готовність за допомогою сили поставити партнера у рамки, що відповідають власним поняттям про правильну поведінку.

5. Недовіра; нездатність довіряти людям.

6. Підвищене відчуття власності; зумовлює ревнощі; жертва сприймається як річ, як власність, яка не має права на позасімейні відносини; ревнощі спрямовуються не тільки на можливих суперників/суперниць, але й на друзів або родичів.

7. Низький рівень самоконтролю – нездатність керувати своїми емоціями, легка збудливість, бурхлива реакція на дрібниці.

8. Насолода від приниження інших – у присутності сторонніх «жартує» над партнером або робить зауваження, що ставлять жертву в неприємне або ганебне становище.

9. Зарозуміле ставлення – відноситься до себе як до чогось абсолютно особливого, кому все дозволено і чиї бажання та примхи жертва має беззаперечно виконувати.

10. Слабка рефлексія – виявляється в нездатності аналізувати вчинки інших людей та власні.

11. Авторитарність – соціально-психологічна характеристика особистості, що відображає її прагнення максимально підкорити своєму впливу партнерів по взаємодії та спілкуванню. Авторитарність пов’язана з такими особистісними рисами, як агресивність, завищена самооцінка та рівень домагань, схильність до дотримання стереотипів тощо [10, с. 36].

Психологічне насильство впливає на всіх без винятку членів сім’ї, незалежно від цього, стосується їх це прямо чи опосередковано, оскільки всі змушені щодо нього пристосовуватися. Наслідками цього стають страх, підозрілість, емоційна та фізична відчуженість, загальна сімейна пригнічена атмосфера.

Наслідки психологічного насильства в подружніх відносинах можуть розглядатися як механізми розвитку прикордонної особистісної структури (Е. Соколова, С. Ільїна), причому нерозвиненість цих відносин лежить в основі психопатичного варіанта аномалій, а порушення – в основі неврастенічного варіанта [7, с. 256].

Зазначимо, що Є. Соколова виділяє такі особисті порушення:

- синдром «афективної тупості», для якого характерні холодність, відсутність почуття спільності з іншими людьми, відчуття себе нездатним будувати відносини емоційної прихильності, і, як наслідок, відкидання себе та інших;
- синдром «афективної залежності», якому властиві ненаситна жага кохання, постійний страх втратити об’єкт прихильності, залежність та тривожна невпевненість у собі та в інших;
- «комплекс жертви», що виражається у поєднанні психічних реакцій – апатії, відмови від відповідальності за себе та інших, безпорадності, безнадійності, зниження психологічної самооцінки тощо, а також у комплексі знедоленості, що характеризується роз’єднаністю з оточуючими людьми;
- «стокгольмський синдром», якому властива щира відданість силового авторитетові з боку жертви. Це кохання парадоксальне, оскільки спрямоване на того, хто завдає біль. У жертви різко знижуються когнітивні та експресивні здібності, падає воля до опору, починається регресія: свідомі психічні процеси заміщуються підсвідомими захисними механізмами [1, с. 147-148].

Виходячи з досвіду роботи фахівців кризових центрів та результатів досліджень С. Калініної, можна виділити деякі найбільш загальні характеристики жертв, які звертаються до подібних організацій щодо пережитого насильства:

- низька самооцінка;
- відданість традиційним уявленням про сім’ю, роль жінки в сім’ї та суспільстві, «жіночому призначенні»;

- присвоєння собі відповідальності за дії кривдника;
- почуття провини та заперечення, почуття гніву, яке вони відчувають по відношенню до кривдника;
- виражені реакції на стрес та психофізіологічні скарги;
- віра в те, що сексуальні стосунки можуть стабілізувати стосунки загалом;
- почуття безпорадності та зневіра у те, що хтось може їм допомогти;
- психологічна залежність від партнера [14, с. 57].

Визнання руйнівного впливу психологічного насильства на індивідуальне благополуччя особистості і на благополуччя сім'ї загалом є однією з ключових моментів під час розгляду цього питання.

Таким чином, комплексний підхід до осмислення ситуації подружнього насильства обумовлює, у свою чергу, необхідність розробки відповідних психологічних методів та технологій допомоги не тільки для жінок, а й для чоловіків.

Література:

1. Антаков С. М. Стокгольмський синдром і феномен любові до ґвалтівника. *Насильство і ненасильство: Філософія, політика, етика: Матеріали міжнар. інтернет-конф., 15 травня – 31 липня 2002 р.* Ін-т філософії РАН; За ред. Р. Г. Апресян. М.: Фонд незалежного радіомовлення, 2011. С. 146-149.

2. Ільїн Є. П. Насильство як психологічний феномен. *Вісник Герценівського університету.* 2013. № 1. С. 167-174.

3. Забєліна Т. Ю. Домашнє насильство щодо жінок: державна проблема чи «особиста справа»? *Жінка у суспільстві*. 2008. № 4. С. 77-85.

4. Калініна С. Б. Психологічні особливості жінок – жертв домашнього насильства. *Психологія*. 2010. № 19. С. 54-60.

5. Красненков В. Л., Руднєв А. О. Сімейне насильство щодо жінок як медико-соціальна проблема (огляд літератури). *Верхнєволзький медичний журнал*. 2014. № 3. С. 21-24.

6. Лисова А. В. Насильство на стадії побачень у Росії. *Соціологічні дослідження.* 2006. № 2. С. 76-79.

7. Насильство та його вплив на здоров'я. Доповідь про ситуацію у світі. М.: Видавництво «Весь Світ». 2013. 349 с.

8. Невський А.С. Сімейне насильство: профілактика рецидивів. Збірник інформаційно-методичних матеріалів з профілактики сімейного насильства: СПб., 2009. 120 с.

9. Попова І. В. Досвід дослідження проблеми сімейного насильства. *Науковий діалог. Історія. Соціологія. Культурологія Етнографія*. 2012. Випуск. № 4. С. 124-135.

10. Психологічне насильство та розвиток особистості. Методичний посібник за загальною редакцією А. Ю. Єгорова, О. Г. Фройдман. СПб.: 2003. 40 с.

11. Соціальна політика та соціальна робота: гендерні аспекти Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. М.: РОССПЕН, 2004. 292 с.

12. Сошнікова І. В., Чупіна Г. А. Насильство в сім'ї: соціальні передумови та фактори ризику. *Вісник Челябінського державного університету*. 2010. № 20 (201). Випуск 18. С. 174-188.

13. Фурманов І. А. Взаємозв'язок психологічного насильства та емоційного стану подружжя у ній. *Білоруський психологічний журнал*. 2005. № 1. С. 33-40.

14. Dominance and Symmetry in Partner Violence at Male and Female University Students in 32 Nations. *Paper Presented in Conference on Trends in Intimate Violence Interventions*. New York, 2011. P. 112.

15. Kimmel M. The Gendered Society. New York-Oxford: Oxford University Press, 2000. 82 p.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Андрій Вєрємєєв
студент 4 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І.С.

В даний час, для ефективного функціонування будь-якої організації, необхідне постійне вдосконалення її структури, оперативного та стратегічного управління. Такі вдосконалення можливі через усвідомлене, обґрунтоване та раціональне виділення, відбір, обробку та аналіз інформаційних ресурсів. Безумовно, в умовах сучасної індустрії інформаційні ресурси відіграють основну роль в управлінні діяльності підприємства. Для прийняття ефективних управлінських рішень потрібна достатня кількість достовірної інформації. У той же час, відсутність необхідної інформації та наявність недостовірної є причиною труднощів у прийнятті правильних та обґрунтованих рішень на будь-якому рівні управління. Внаслідок цього проблема інформаційної забезпеченості та інформаційної інтеграції в організації, між суб'єктами економічної та соціальної діяльності особливо актуальна.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від ефективності управлінської діяльності. Оперативність та якість прийняття управлінських рішень пов'язано із наявністю необхідної інформації. Основна інформація про діяльність підприємства, стан його активів та джерел їх формування, результатів діяльності формується у системі бухгалтерського обліку.

Досвід розвинених країн показує, що керованість економікою та її ефективність тісно пов'язані з інформаційним забезпеченням прийнятих рішень на рівні виробництва та управління. Інформаційне забезпечення управлінської діяльністю - це здійснення дій щодо надання сучасної, достовірної та повної інформації суб'єкту управління із заданою періодичністю [2].

Завдання інформаційного забезпечення процесу управління наведено на рис. 1.

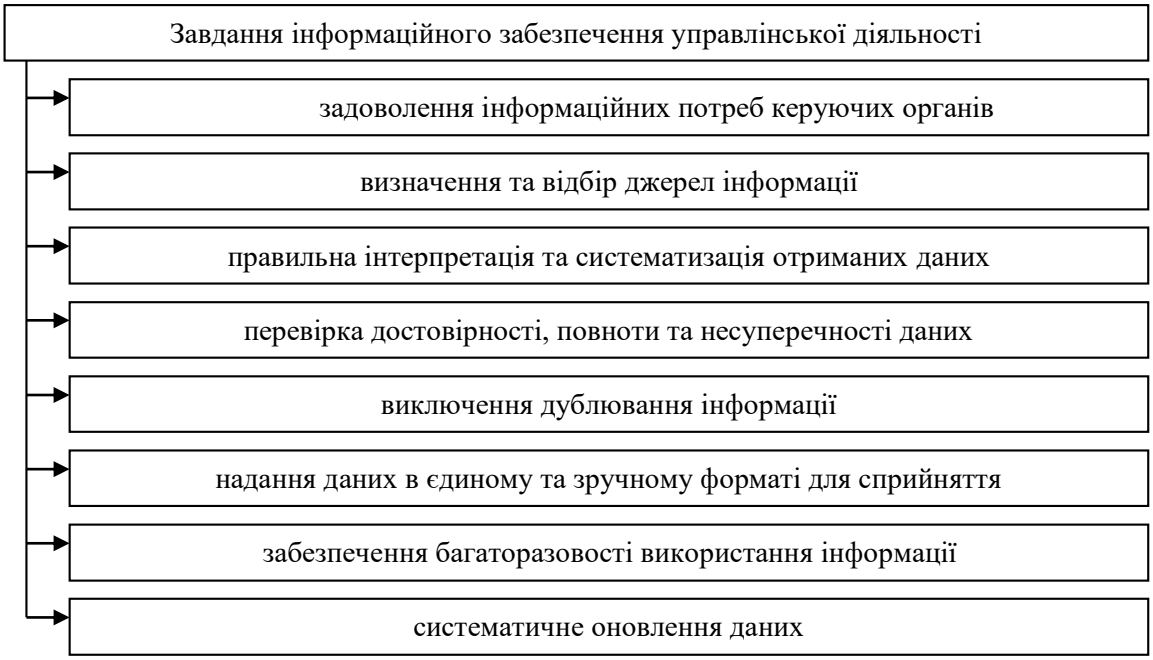

Рис. 1. Завдання інформаційного забезпечення управлінської діяльності
Джерело: Побудовано автором за даними [1].

Розуміючи, що інформаційні ресурси на будь-якому підприємстві досить великі, особливу увагу варто приділити саме ретельності організації, від якої залежить успішність роботи підприємства, а також стійкий його розвиток. Якщо підходити до інформації як до ресурсу, то в процесі її використання можна виділити три фази: пошук, обробка та розподіл інформації, які мають бути орієнтовані на конкретні потреби.

Усю сукупність інформації, з якою може мати справу підприємство, доцільно розділити на кілька груп (від загальної інформації, до приватної) (табл.1).

Таблиця 1.

Групування інформації підприємства

№ з/п	Група	Зміст інформації
1	Інформація, яка відноситься до діяльності підприємства	Інформація, яка має пряме відношення до підприємства та інформація, яка не впливає на його діяльність (має опосередковане відношення до функціонування підприємства)
2	Поділ інформації за інформаційними системами	Фінансова інформаційна система, управлінська інформаційна система та податкова інформаційна система
3	Поділ інформації за структурами підприємства	Функціональна, виробнича та організаційна
4	Розподіл інформації за рівнями її доступності	Розподіл інформації, пов'язаний з розподілом на категорії персоналу

Джерело: Побудовано автором

Основна інформація про господарську діяльність підприємства, стан його активів та джерел їх формування, результати фінансово-господарської діяльності формується у системі бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік є обов'язковим для всіх підприємств. Організація бухгалтерського обліку регламентується законодавчо. Як окрему систему на підприємстві виокремлюють управлінський облік.

На відміну від бухгалтерського обліку, управлінський облік не регламентується законодавчо. На сьогоднішній день у науковій літературі відсутнє єдине розуміння поняття «управлінський облік». У тому числі, автори С.Ф. Голов та В.І. Єфименко вважають управлінський облік процесом вимірювання, виявлення, узагальнення, аналізу інформації з метою її передачі керівництву для виконання ним управлінських функцій [1, 2]. Т.В. Косташ та А. Г.Карп вважають управлінський облік окремою інформаційною системою, визначаючи його як сукупність баз знань та інформаційних ресурсів підприємства, які є найважливішою частиною єдиного інформаційного простору [3]. Науковці Т.В. Косташ та М.Р. Смола визначають управлінський облік як окрему інформаційну систему на підприємстві, яка функціонує з метою надання інформації керівництву з метою реалізації ним функцій управління: планування, організації, мотивації та контролю [4]. М.Г. Чумаченко визначає управлінський облік як результат цілеспрямованого розвитку бухгалтерського обліку, націленого на забезпечення інформаційних потреб управлінського персоналу [5].

Дослідження думки науковців щодо управлінського обліку дозволило зробити висновок, що функціонування управлінського обліку спрямовано на забезпечення інформаційних потреб керівництва для реалізації ним управлінських функцій.

Можна надати таке визначення управлінському обліку, як система на підприємстві, організована в інтересах його власників, з метою реєстрації, накопичення, узагальнення та

передачі інформації про фінансово-господарські результати підприємства та його підрозділів, доходи та витрати тощо управлінському персоналу для реалізації ним функцій управління [6].

Попри те, що системи бухгалтерського та управлінського обліку, вони мають різні цілі, завдання, суб'єкт, об'єкт, методи, вхідні ресурси та результати функціонування на виході системи.

Ефективність управлінської діяльності залежить від ефективності управлінських рішень. Реалізація управлінського рішення включає такі етапи, як: визначення проблеми, формування цілей та завдань, окреслення, оцінка та вибір альтернатив, прийняття управлінського рішення, здійснення систематичного контролю. Кожний етап потребує відповідної інформації (таблиця 2).

Таблиця 2.

Інформаційні потреби на кожному етапі прийняття управлінського рішення

Етап прийняття управлінського рішення	Інформація, яка формується у системі фінансового або управлінського обліку
1.Визначення проблеми	-дані балансу та звіту про фінансові результаті, які характеризують прибутковість підприємства, ефективність його діяльності, фінансову стійкість, платоспроможність; -інформація, наведена в управлінській звітності щодо доходів та витрат по окремим підрозділам та по підприємству в цілому. -бюджети, плани та кошториси, розроблені на попередні (звітні) періоди, на підставі яких формується аналіз відхилень.
2.Формулювання цілей і завдань	Формування планів, бюджетів, кошторисів на наступні періоди
3.Окреслення, оцінка та вибір альтернатив	Прогнозні та планові дані, статистична інформація за декілька років по підприємству та по окремими підрозділам, розрахунково-аналітичні дані щодо обґрунтування найбільш доцільної альтернативи.
4.Прийняття управлінського рішення, здійснення систематичного контрою	Систематичне порівняння показників бюджетів, планів та кошторисів із фактичними даними для своєчасного виявлення відхилень та коригування них.

Джерело: Побудовано автором за даними [6]

Досліджуючи проблему інформаційного забезпечення управління підприємством, доцільно виділити кілька вузьких місць, характерних для діяльності підприємства як суб'єкта пошуку, обробки, розподілу та використання інформації. До таких проблем, на нашу думку, слід віднести:

1. Нерозуміння необхідності, важливості та перспективності інформаційного забезпечення управління підприємства;
2. Ефективність організації інформаційної системи;
3. Якість інформаційного забезпечення;
4. Відсутність ефективних методів, реальних можливостей обробки вже отриманої інформації;

5. Вивчення причин низької ефективності виявлення та проведення змін у рамках аналізу правильності пошуку, обробки, розподілу та використання інформації;
6. Шляхи вдосконалення інформаційної бази, аналізу ефективності господарської діяльності підприємства;
7. Управління інформаційними ризиками організації.

Таким чином, своєчасна та якісна інформація є основою для прийняття ефективних управлінських рішень, а відтак і ефективності діяльності підприємства у цілому. Основу інформаційного забезпечення управлінської діяльності складає інформація, сформована у системах бухгалтерського та управлінського обліку. Сучасне інформаційне забезпечення управлінської діяльності стикається із рядом проблем, вирішення яких сприятиме зростанню ефективності управління.

Література:

1. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. Київ, 1996. 554 с.
2. Голов С. Ф. Генезис управлінського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2017. № 7-8. С. 2-24.
3. Косташ Т.В., Карп А.Г. Роль управлінського обліку в інформаційному забезпеченні управління підприємством. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 4. 2021. С. 64-67
4. Косташ Т.В., Смола М.Р. Роль управлінського обліку в прийнятті управлінських рішень. *Ефектива економіка.* № 10. 2021. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2567/1/Kostash%20T.%2C%20Smola%20%D0%9C.%20_article.pdf
5. Чумаченко М. Г. Управлінський облік потребує підтримки. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2003. № 5. С. 3-7.
6. Мурашко І.С. Бухгалтерський та управлінський облік як основа інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 41. URL: https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1569/1510

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Марія Гажева
студентка 4 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Шевченко-Перепьолкіна Р.І.

Ресторанний бізнес – це вид економічної діяльності суб’єктів господарської діяльності з надання послуг для задоволення потреб споживачів у харчуванні, з організацією дозвілля або без нього. Суб’єкти господарювання провадять діяльність у ресторанному господарстві через підприємства (заклади) ресторанного господарства.

Сьогодні технології є одним із найшвидше зростаючих трендів у ресторанній індустрії, і водночас вони є елементом, необхідним для виживання на ринку та задоволення вимог клієнтів серед такої конкуренції та нових ресторанів, які з’являються. Вибір правильного рішення, безсумнівно, призведе до підвищення ефективності роботи, а отже, до кращого обслуговування клієнтів. В останні роки багато спеціальностей залишаються незмінними з року в рік, а деякі вдосконалюються [3].

Використання сучасних технологій підвищує продуктивність, продажі та конкурентоспроможність ресторанів на більш конкурентному ринку. В даний час більшість ресторанів мають власний сайт, що містить в основному інформацію про історію створення, місце розташування, тип пропонованої кухні та меню. 1/3 ресторанів у світі пропонують мобільні додатки (у частині, що розділяє мережеві ресторани), половина з яких включає в

свої функції надання наступної інформації: меню, опис і розташування приміщення, форми оплати, програма лояльності, можливість оформлення замовлення онлайн або інформація про харчову цінність страв, що надаються. Зростання додатків для мобільних ресторанів визначається дедалі вимогливішими потребами споживачів, які потребують рішення, яке б не відлякувало місцевих клієнтів. Основні переваги створення мобільного додатку ресторану – це знання гостей, контроль витрат, швидкість і підвищення продуктивності. Понад 80% ресторанів використовують складні POS-системи програмного забезпечення, а майже 70% ресторанів надають своїм гостям Wi-Fi. Кіоски самообслуговування з сенсорними екранами для розміщення замовлень (QSR кіоски) в основному використовуються в мережевих ресторанах, наприклад McDonald's. Іншими сучасними зв'язками для гастрономії є поточне та онлайн-бронювання, а також популярні зараз мобільні та безконтактні платежі.

Все більша частина індустрії громадського харчування впроваджує інновації. Більш високий рівень адаптації спостерігається в закладах ресторанного господарства з елементами самообслуговування, франчайзингових і мережевих ресторанах. Проте з кожним роком спостерігається загальне зростання інтересу до сучасних рішень у гастрономії, що безпосередньо впливає на покращення обслуговування клієнтів. Щоб ефективно керувати рестораном, варто почати зсередини компанії та інвестувати в програмне забезпечення для управління роботою та персоналом. Корисним інструментом, заснованим на хмарних обчисленнях є система InEwi, яка дає вам можливість створювати чіткі графіки роботи, розподіляти співробітників по конкретних відділах тощо. Ефективне управління співробітниками неодмінно вплине на імідж ресторану, який буде сприйматися все більш вимогливими клієнтами [2].

Важливим також є ефективний обмін інформацією та співпраця. Управління персоналом набуває все більшого значення через зміну способу роботи. Що ще важливіше в наш час, зростає важливість постачальників, клієнтів і ділових партнерів. Інструменти співпраці базуються на хмарних системах, забезпечують мобільний доступ, інтегрують різні потоки даних.

Пріоритетом у подальшому розвитку ресторанного господарства буде створення інноваційного ресторанного середовища з урахуванням зручних для клієнта технологічних рішень. Основні напрямки, на яких зосередяться ресторатори в найближчі 5 років:

замовлення клієнта – 37%,
програма лояльності – 25%,
варіанти оплати – 25%,
автоматизація процесів – 8%.

Справжнім питанням є збір даних клієнтів, завдяки яким можна дізнатися про їхні звички, організовувати акції та переваги для постійних гостей і задовольняти їхні потреби на найвищому рівні. Важливим в цьому питанні є:

- співпраця;
- здорове харчування;
- місцеві джерела ресторанного господарства;
- управління персоналом;
- сучасні технології.

За відгуками клієнтів, сучасні технології в гастрономічній індустрії підвищують зручність і покращують закладену злобу, прискорюють процес просвітлення. Задовольняючи очікування клієнтів щодо обробки даних, але гарна відповідь на версію забезпечення застарілого зв'язку з клієнтами, гарантуючи, що вони отримають ваші послуги. Все більше відвідувачів ресторанів використовують планшети чи смартфони, щоб перевірити розташування та години роботи закладів, зміст меню, а також позиції в рейтингах інших ресторанів і думки інших гостей, наприклад, через спеціальні портали. Ось чому участь у соціальних мережах є такою важливою або наявність власного сайту. Сучасні онлайн-функції, такі як бронювання столиків, замовлення, перевірка харчування, оплата

також набувають популярності. Також помітно зростання інтересу до безконтактних платежів (технологія NFC, мобільний платіж, Bluetooth) [1].

Важливим також є підвищення обізнаності споживачів. У зв'язку зі зростаючим інтересом клієнтів до харчового циклу, ресторани повинні бути не тільки місцем, де подають їжу, але також мають демонструвати, «як це було зроблено», завдяки чому клієнти зможуть дізнатися, які продукти використовувані для приготування, з якої країни страва походить, які поживні речовини містить страва. В останні роки величезну роль відіграє здорове харчування та здоровий спосіб життя, а покупця цікавить натуральна, необроблена їжа за зразком домашніх страв. Тому все більшим попитом користуються ресторани з місцевими продуктами. Помітно продовжується тенденція повернення до витоків та використання продукції місцевих постачальників і навіть ведення власних ферм, пивоварень та садів. Таким чином місцеві громади співпрацюють, і таким чином ресторан стає більш автентичним для клієнта, виділяється та завойовує його довіру. Важливо дбати про найвищу якість пропонованих страв і навколишнє середовище, зокрема про зменшення харчових відходів. Гастрономія та сільське господарство взаємодіють і формують одне одного.

Щоб вижити, потрібно бути в курсі тенденцій і прогнозів на ринку громадського харчування, а також аналізувати діяльність конкурентів. Майже половина клієнтів заявляють, що ресторани є важливою частиною їхнього життя. Все більш важливим стає піти з сім'єю на вечерю в ресторан, а не їсти цю їжу вдома і не витрачати час на прибирання. Сьогодні в ресторані чекають того, що можна легко приготувати вдома. Крім того, особливу увагу слід приділити правильній організації роботи в ресторані, управлінню персоналом, використовуючи сучасні технологічні рішення. Як і в інших секторах бізнесу, інвестиції в цифрові інструменти зводяться до зміцнення бізнес-практик також у гастрономії.

Важливим в ресторанному бізнесі є вивчення різних напрямків в гастрономії, наприклад молекулярна кухня.

Молекулярна кухня – це галузь гастрономії, яка поєднує в собі кулінарне мистецтво та науку. Відома також під іншими назвами: молекулярна гастрономія, модерністська, експериментальна або сучасна кухня. Вона була створена в результаті експериментів вчених – фізиків і хіміків – з різними способами обробки їжі.

Молекулярна гастрономія зосереджується на хімічних і фізичних явищах, які відбуваються під час обробки харчових інгредієнтів. Дізнаючись про ці явища та механізми, кухарі можуть відкривати та використовувати різні способи приготування їжі для досягнення оригінальних, нових результатів, які створюють унікальні сенсорні враження.

Шеф-кухарі, що займаються молекулярною гастрономією, зосереджені насамперед на дослідженні технік, які дозволяють навмисно кардинально змінити текстуру та зовнішній вигляд страв, зберігаючи оригінальний смак страви. Класичним прикладом такої обробки є, наприклад, морозиво зі смаком бекону, піна з соусу каррі або морквяна ікра.

Надати продуктам дивовижної форми та смаку – лише одна з цілей молекулярної гастрономії. Не менш важливим елементом є візуальний ефект. Складання меню молекулярної гастрономії може зайняти у шеф-кухаря багато годин, а результатом цієї роботи є справжні витвори мистецтва на тарілці. Те, з чим найбільше асоціюється молекулярна кухня, – це поєднання кольорів і текстур, точний підбір інгредієнтів різної консистенції, а також незвичайні поєднання смаків.

Хоча молекулярна гастрономія все ще здається новинкою, особливо на польському ринку громадського харчування, цей термін використовується десятиліттями. Цікаво, що його придумали не кулінари, а вчені з Оксфордського університету – угорський професор фізики Ніколас Курті та французький хімік Ерве Тіс. Протягом багатьох років, цікавлячись явищами, що відбуваються під час обробки їжі, і бажаючи науково дослідити цю дисципліну, у 1988 році вони запропонували концепцію молекулярної гастрономії. Їхні експерименти були натхненні дослідами сера Бенджаміна Томпсона, проведеними цим американсько-британським фізиком і винахідником наприкінці XVIII століття.

Відкриття Ерве Тіс включали: шоколадний мус без яєць, нові способи варіння яєць при температурі близько 65 градусів за Цельсієм для отримання ідеальної консистенції білків і жовтків, а також спосіб збільшення об'єму білкової піни шляхом додавання трохи холодної води.

Незважаючи на те, що молекулярна гастрономія є полем для нескінченних експериментів, не можна заперечувати, що переважна більшість кухарів базує свої кулінарні відкриття на кількох або десятках основних прийомів.

Техніки, що використовуються в молекулярній гастрономії:

1. «Під вакуумом» – цей метод базується як спосіб варіння продуктів, запаяних у вакуумні пакети, протягом тривалого часу при відносно низьких температурах. Приготовані таким чином страви – м'ясо, риба, морепродукти або овочі – зберігають свою унікальну, ніжну консистенцію і не втрачають поживних речовин, що містяться в них.
2. Сферифікація є однією з найефективніших технік, що використовуються в молекулярній гастрономії. Кульки «ікри», що лопаються в роті, можуть утворюватися з будь-якої рідини – наприклад, соусу, фруктового соку, бульйону, кави, чаю або алкоголю. В результаті сферифікації смакова есенція інкапсулюється в тонку плівку, яка розривається при попаданні в рот, дозволяючи аромату танути в роті. Для цього використовуються такі добавки, як альгінат натрію, лактат кальцію, глюконолактат кальцію, хлорид кальцію. Вони абсолютно безпечні і походять з природних джерел. Формування кульок здійснюється за допомогою спеціального дозатора для сферифікації.
3. Рідкий азот, сухий лід, антигриль. Ці речовини дозволяють досягти вражаючих візуальних результатів і викликають захоплення у гостей.
4. Емульгування – це техніка, яка дозволяє плавно поєднувати дві речовини, наприклад воду й олію під час приготування соусів. Цей процес найчастіше відбувається, коли суміш піддається руху, наприклад, струшуванню або перемішуванню. Щоб після припинення руху рідина знову не розділилася на два шари, використовується стабілізуюча речовина – емульгатор.
5. Гелеутворення є іншим способом остаточно змінити консистенцію продукту. Ця техніка дозволяє перетворити будь-яку рідину в гладкий гель завдяки додаванню натуральної речовини, наприклад агар, карагенан, пектин або гуарова камедь. Желеутворення впливає не тільки на візуальний ефект страви, але і дозволяє краще відчути його смак , речовина щільніше прилипає до язика під час їжі.
6. Спінювання – перетворення рідини на пухку піну – не новинка в кулінарії. Кулінарній традиції добре відомі густі креми на основі збитих вершків або пухкої білкової піни. Сучасні кухарі використовують цю техніку менш традиційно, насичуючи повітряними бульбашками супи, соуси, пюре та фруктові соки. Ефекти не тільки візуально привабливі, але й цікаві з точки зору смаку.
7. Ароматизування / холодне копчення. За допомогою коптильної гармати можна надати стравам легкий аромат і смак диму, але без використання тепла. Завдяки цьому ефект можна отримати і на продуктах, які неможливо було б закоптити традиційним способом. Існує багато видів ароматичних чіпсів, які можна використовувати для ароматизації страв, щоб надати їм унікальний характер.

Отже, молекулярна гастрономія – це поєднання кулінарного мистецтва з наукою про хімічні та фізичні процеси, що відбуваються під час приготування їжі. В результаті виходять незвичайні страви з надзвичайно насиченим смаком і оригінальним зовнішнім виглядом. Сьогодні в меню кращих ресторанів світу присутні елементи молекулярної кухні.

Таким чином, ресторанне господарство – це одна з найприбутковіших галузей економіки, яка залучає в організацію свого функціонування значну кількість працівників. Розвиток даного бізнесу позитивно впливає на якісні та кількісні показники обслуговування туристів. Ресторанне господарство активно залучає продукти науково-технічного прогресу. Яскравим прикладом є автоматизація закладів ресторанного господарства, що підвищує показники ефективності, доходності, якості за зручності обслуговування. Тому дуже

важливим для ресторанного бізнесу в наш час є вивчення та вдосконалення сучасних тенденцій ресторанного господарства. Досліджуючи останні тенденції, можна краще розвивати даний бізнес та залучати більше інвесторів та коштів. Важливим є збір інформації про смаки та тренди від клієнтів, що сприятиме структурним перетворенням та покращенню ресторанної галузі. Цікавим процесом є молекулярна гастрономія: тобто поєднання кулінарного мистецтва з наукою. Сьогодні кращі ресторани світу користуються великою кількістю благ сучасного світу, як наприклад Wi Fi. Оскільки кожен сьогодні має смартфон та слідкує за соціальними мережами, то дуже часто клієнти продивляються меню, спостерігають за новинками ресторану, а також роблять он-лайн замовлення. Дуже важливо покращувати та оновлювати сайт ресторану, розробляти систему знижок та бонусів. Дані заходи будуть сприяти появі нових клієнтів та утриманню постійної клієнтської бази.

Література:

1. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства: підручник / За ред. Н.О. П'ятницької. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 584 с.
2. Інновації в ресторанному світі. URL: https://reston.ua/kyiv_topics/innovatsii-v-restorannom-mire (дата звернення: 09.11.2022).
3. Ресторанна справа. Мальська М.П. Поняття ресторанного господарства та його місце в індустрії гостинності. URL: https://westudents.com.ua/glavy/93168-21-ponyattya-restorannogo-gospodarstva-ta-yogo-mstse-v-ndustr-gostinnost.html

ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕЛЮВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВТОРИННОЇ СИРОВИНИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Євгеній Герасимов
магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Букатова О.М.

Чи знаєти ви що таке 3д моделі та 3д принтери? Саме завдяки цим технологіям ми маємо можливість створити велику кількість різноманітних речей із ризним функціоналом. Розпочинаючи від іграшок, які діти можуть самостійно створювати за допомогою 3D-принтера. Ці пристрої відкривають нові можливості для творчості і дозволяють втілити в життя самі креативні ідеї. Закінчиючи вузькоспеціалізованими предметами гайкові ключі, викрутки та навіть акумуляторну дрель – її корпус зроблений з міцного пластику, а рукоятка з м'якого полімеру, пластмасові свердла даної дрилі діють не гірше своїх металевих аналогів.

Сьогодні ця технологія поступово використовують у медицині та кулінарії. До виробництва запасних органів для людини справа поки не дійшла. Однак зубні протези і імпланти, створені за допомогою 3D-принтера, стають все більш затребуваними. У кулінарії ж на даний момент розроблено вже безліч страв, які створюються за допомогою спеціальних харчових картриджів [5].

3D-принтер – пристрій, що використовує метод пошарового створення фізичного об'єкта за цифровою 3D-моделлю. Пошарове створення – це коли тривимірний об'єкт створюється шляхом накладання послідовних шарів матеріалу за даними цифрової моделі. Частіше всього основним матеріалом є пластик [1].

Але як ми знаємо пластикове забруднення у всіх формах шкідливе для природи та живих організмів, з нього виділяються токсичні речовини, що викликають загибель рослин та тварин як на суші, так і у воді, є причиною багатьох хвороб людей.

Тим самим я задався питанням, чи можно зробити цей процес більш екологічним. Розглянемо матеріали:

Таблиця 1.

Матеріал	**Легке використання**	**Фізичні властивості (максимум 4)**		
		Міцність	Гнучкість	Долговечность
PLA	Да	2	1	2
ABS		2	2	3
PETG (PET, PETT)		2	2	3
Nylon		3	3	4
TPE, TPU, TPC (Гибкий)		1	4	3
PC		4	2	4

З усіх прествлених матеріалів нас цікавить «PET» (Поліетилентерефталат), так як частину пластикових пляшок створюють з данного матеріалу [4]. Одже цей матеріал підходить нам, так як його можно використовувати у 3д принтері, тим самим використовувати не потрібні пляшки [2]. Завдяки цьому ми можемо зробити не великий вклад у екологію окрім цього заощадити на виготовлені моделей, але просто запхнути пляшку у 3д принтер ми не можемо, для цього її треба «підготувати». Обираємо пляшки :

1. Сині. Такі пляшки мають найжорсткіший пластик, але в розплавленому вигляді він буде найбільш плинним з усіх.
2. Білі та зелені. Пластик у цих пляшок м’якший, ніж у блакитних. У розплавленому вигляді матеріал густіший.
3. Коричневі. У таких пляшок м’який пластик. У розплавленому вигляді він відрізняється великою в’язкістю (схожий ABS-філамент).

Після обрання пляшки, маємо створити «нитку», для цього нам потрібно:

Для створення філаменту з ПЕТ-пляшок потрібні такі інструменти:

- канцелярський ніж або пляшкоріз;
- духова шафа;
- дробарка для пластику;
- саморобний вертикальний екструдер – він має металеву трубу зі шнеком зі свердла, що обертається за допомогою крокового двигуна, та сопло з двома нагрівачами від 3D-принтера;
- стіл, що обертається;
- великий таз;
- холодна вода.
- Нарізані пластикові пляшки необхідно сплавити в духовці при температурі 180 °C. Час плавлення залежить від кількості пляшок.

Довідка: на плавлення 10 пластикових пляшок піде приблизно 40 хвилин [3].

- Після закінчення плавлення пластик повинен повністю охолонути. Вся зайва волога випарується з матеріалу, і він кристалізується. На вигляд полімер нагадує скло.
- Охололий матеріал необхідно перемолоти в дробарці на дрібнішу фракцію.

- Далі подрібнений пластик засипається у вертикальний екструдер. Шнек, що обертається, переміщає мелений полімер в нижню частину пристрою до сопла з нагрівачами. Пластик починає плавитися.
- Виходячи з сопла, розплавлений ПЕТ-пластик потрапляє в таз з холодною водою, який розташований на столі, що обертається. Обертання столу дозволить запобігти злипанню матеріалу. Нитка необхідно максимально швидко охолодити, щоб він став гнучким та прозорим. У цьому випадку його можна використовувати для 3D-друку.
- Перед використанням саморобного філаменту для друку слід добре просушити. Так як за наявності великої кількості вологи нитка розплавленого пластику виходитиме з екструдера у вигляді піни. Сушити мотки нитки рекомендується у закритій тарі із силікагелем при температурі 50–60 °С. Для цього можна використовувати духовку або просто розташувати тару на батареї опалення.

При використанні готової нитки для 3D-друку на принтері слід врахувати декілька нюансів:

- Друкувати виріб потрібно на холодному столі, температура якого не перевищує 35 °С. Таке обмеження температурного режиму пов’язане з тим, що пластик повинен швидко охолонути до температури нижче 70 °С. В іншому випадку матеріал може практично повністю втратити свої властивості міцності.
- Температура екструдера має бути близько 265 °С. Але вона може відрізнятися залежно від швидкості друку та типу пластику, з якого виготовлено філамент.
- Якщо механізм 3D-принтера, що подає, складається з латуні, то на ролик краще надіти тонкостінний шланг з гуми. Він не дасть ПЕТ-нитки ковзати.

Література

1. Слюсар, В.І. Фабер-технології. Новий засіб тривимірного моделювання. Електроніка: наука, технологія, бізнес. 2003. № 5. С. 54-60.
2. 3D bioprinting of tissues and organs Архівна копія від 13 січня 2015 року на Wayback Machine. *Nature Biotechnology*. 2014. № 32. С. 773-785.
3. Друкована їжа майбутнього: забудь про магазини Архівна копія від 20 квітня 2014 року на Wayback Machine. *Cnews.* 2013.
4. Дж. Лі, Б. Уер. Тривимірна графіка та анімація. 2-ге вид. М.: Вільямс, 2002. 640 с.
5. Кононюк А. Є. Узагальнена теорія моделювання. Почала. К.1. Ч.1. «Освіта України», 2012. 602 с.

ПІДХОДИ ДО ФРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОЇ СФЕРИ

Ірина Гончарова
аспірантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний унітарний університет
Науковий керівник –доц. Метіль Т.К.

Динамічний розвиток процесів, які проходять зараз в економіці та в суспільному житті України потребують налагодженого, чітко спланованого та якісно реалізованого транспортного забезпечення. Кінцева якість роботи промислових підприємств також залежить від того, наскільки швидко та з дотриманням необхідних вимог до транспортування доставлені товари кінцевим споживачам. В цьому сенсі транспортні підприємства є найважливішим елементом всієї ринкової інфраструктури та від того, як побудовані транспортно-логістичні ланцюги, наскільки ефективно використовуються створена державою інфраструктура шляхів та створена бізнесом інфраструктура

транспорту. Для того, щоб сформувати логістичну інфраструктуру підприємства необхідно врахувати багато факторів та умов, які необхідно спочатку дослідити та структурувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема врегулювання підходів до формування логістичної інфраструктури підприємств транспортної сфери висвітлюється багатьма вітчизняними та зарубіжними авторами, оскільки має велике значення як на макрорівні, так й на рівні суб'єктів господарювання [2].

Формування логістичної інфраструктури системи підприємств, які входять до Дунайського регіонального сектору в рамках дії міжнародних угод, тобто вплив міжнародних чинників на розвиток інфраструктури підприємств досліджує О. Яцюта [6].

О.Іщенко розглядає низку параметрів, що впливають на ефективність формування та якість функціонування логістичної системи, а саме технічні, організаційні, фінансові, інформаційні та специфічні. Також представлено методичний інструментарій процедури оцінки рівня інфраструктурного забезпечення транспортно-логістичних послуг у регіонах, який може бути адаптований до використання в умовах окремого підприємства або групи підприємств [3].

Стан сформованості логістичної інфраструктури та можливості ефективного управління підприємством через застосування логістики в якості управління розглядає Т. Стройко. Такий нестандартний підхід до здійснення керівної функції автор приділяє багато уваги сучасним засобам керування, та робить практичні зауваження щодо використання логістичної інфраструктури в якості інструменту керування підприємством [4].

Економічну природу формування логістичної інфраструктури підприємства а також логістичних взаємовідносин між різними підприємствами розглядає Г.Х. Пфохл, який робить акценти на формуванні взаємовигідних механізмів при створенні логістичних ланцюгів як невід'ємної складової системи логістичних взаємовідносин та дає економічне обґрунтування єдності керування підприємством через використання логістичної інфраструктури як основного інформативного засобу, який дозволяє швидко та об'єктивно оцінювати поточний стан підприємства [1].

Логістична інфраструктура підприємства: класифікація підходів. Логістична інфраструктура підприємства – це сукупність засобів, які дозволяють своєчасно пересувати в рамках підприємства та поза його межами сировину, матеріали, устаткування, готову продукцію, необхідні засоби для здійснення послуг і т.д., тобто інфраструктура, яка відповідає за рух та зберігання всіх видів запасів від їх виробника до їх споживача.

Оскільки кожне підприємство по своєї сутності є унікальним, неможливо чітко окреслити рамки, за якими можна розглядати логістичну інфраструктуру у порівнянні з деякими еталонами та визначати її ефективність шляхом порівняння елементів створеної інфраструктури з якимись базовими компонентами, тому для класифікації підходів до вивчення логістичної інфраструктури підприємства слід проводити за певним напрямом. Приклад класифікації підходів наведено на схемі 1.

Схема 1. Класифікація підходів до вивчення логістичної інфраструктури

Якщо розглядати логістичну інфраструктуру за рівнем сформованості, то слід зазначити, що при застосуванні цього підходу потрібно вивчити в більшій мірі технічну складову інфраструктури, оскільки рівень сформованості інфраструктури можна визначити за допомогою фізичних характеристик, які показують кількість засобів, що

використовуються для надання логістичних послуг у внутрішньому середовищі підприємства, або для виконання зв'язків з зовнішнім середовищем.

При дослідженні логістичної інфраструктури за послідовністю використання, слід більше уваги звернути на формування алгоритмів використання елементів логістичної інфраструктури в процесі основної діяльності підприємства. При вивченні за цим підходом логістичної інфраструктури слід розглядати доцільність існуючих алгоритмів та відтворити систему алгоритмів у вигляді формалізованої системи, що дозволить сформулювати відповідну формалізовану модель логістичної інфраструктури цього підприємства.

Для підходу до вивчення логістичної інфраструктури за ступенем інтеграції доцільно розглянути ступінь залежності етапів основної діяльності від виконання логістичною інфраструктурою покладених на неї обов'язків, тобто сформованість логістичної інфраструктури як невід'ємної складової основної діяльності підприємства [5].

Умови ефективного формування підприємств транспортної сфери. Для формування дієвої логістичної інфраструктури транспортного підприємства необхідно сформувати чітку візію діяльності цього підприємства, для цього потрібно виконання дій, що сприяють створенню об'єктивної та продуктивної системи. На схемі 2 наведено логіко-аналітичний ланцюг, який відображає створення логістичної інфраструктури транспортного підприємства.

Схема 2. Етапи створення логістичної інфраструктури транспортного підприємства

Розглядаючи особливості етапів створення логістичної інфраструктури підприємства транспортної галузі, слід зазначити, що для її формування велике значення має створена державою транспортна інфраструктура регіону, а саме наявність та стан автомобільних шляхів, наявність та доступність інших видів транспорту, таких як залізничний, водний, повітряний. Головною умовою доступності цих видів транспорту є наявність відповідних інженерних конструкцій, наприклад, портів, які дозволяють використовувати вказані види транспорту при створенні логістичної інфраструктури транспортного підприємства.

При здійсненні аналізу попиту, доцільно провести цей аналіз в динаміці, тобто відтворити за допомогою інформаційних засобів умови, які досліджуються в більш репрезентативному часовому проміжку та, враховуючи стандартні похибки, створити прогнозовану модель попиту, за якої скласти попередній перелік необхідних засобів, як технічних так й інформаційно-цифрових, які необхідні для здійснення прогнозованих видів діяльності.

Для формування логістичної інфраструктури транспортного підприємства доцільно вивчити необхідні та достатні умови, що впливають на стан виконання транспортно-логістичних послуг, що замовляються клієнтами в транспортних підприємствах, а саме прогнозований асортимент вантажів, що будуть перевозитись та санітарно-гігієничні та технічні вимоги для здійснення цих перевезень.

Сучасні виклики щодо вдосконалення логістичної інфраструктури підприємства транспортної сфери. Рівень цифрової підтримки всіх бізнес-процесів неухильно вдосконалюється, що впливає на кількість та якість інформативних показників, які можна

отримати з допомогою спеціалізованих додатків, що використовуються для обліку руху товарно-матеріальних цінностей на підприємствах. Не виключенням є й підприємства транспортної галузі. Тому головним викликом щодо вдосконалення логістичної інфраструктури підприємств транспортної сфери є створення умов інтеграції інформаційних засобів до логістичної інфраструктури з досягненням найбільшої ефективності, тобто зі створенням умов щодо керування всіма процесами на підприємстві в цілому через інформаційну систему, що забезпечує функціонування логістичної інфраструктури. Це дозволяє отримувати, обробляти та аналізувати оперативну інформацію з метою корегування поточних дій окремих ланок в роботі підприємства транспортної галузі.

Іншим, але не менш вагомим, є виклик, який створює сучасна циркулярна економіка до автомобільного та інших видів транспорту, а саме підвищення ефективності використання за умови зниження негативного впливу на навколишнє середовище та зменшення витрат вичерпних ресурсів. Розв'язок цього виклику лежить в двох площинах. З одного боку це площина економічного планування для забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів. З іншого боку це площина інженерних рішень, які поки що не задовольняють запити щодо зниження залежності транспортних засобів від обмежених ресурсів [3].

Розглядаючи проблему класифікації підходів до формування логістичної інфраструктури підприємств в сучасному економічному просторі слід зазначити, що до питань формування подібних класифікацій можна підходити різнопланово, що дозволить всебічно вивчити та максимально ефективно сформувати логістичну інфраструктуру підприємства. Якщо проаналізувати формування логістичної інфраструктури транспортного підприємства, то для його вивчення можна застосувати такі ж самі підходи як для підприємств інших сфер взагалі. Однак, при формуванні логістичної інфраструктури транспортного підприємства до уваги беруться низка специфічних факторів, що дозволяє проаналізувати ефективність його роботи та розширити отримані результати на керівний процес в цілому.

Література:

1. Pfohl H.-C. Logistics Systems: Business Fundamentals. Springer Nature. 2022

2. Tobelmann M. Public Policies on Sustainable Logistics and the Impact on Third-Party Logistics Provider. GRIN Verlag, 2011.

3.Іщенко О. А. Методичні підходи до інфраструктурного забезпечення транспортно-логістичних систем. *Економічний аналіз*. 2018. № 28 (4). С. 313-320.

4. Стройко Т. В. Логістична інфраструктура як ефективний інструмент управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2011. С. 51-54.

5. Харченко М. В. (). Транспортно-логістична інфраструктура та її місце в соціально-економічної системі підприємств України. *Економічний простір*. 2020. № 153. С. 83-88.

6. Яцюта О. Транспортно-логістична система України в умовах Європейської інтеграції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. №3. С. 89-99.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ

Ольга Дарадур
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А. К.

У розвитку особистості дитини головним джерелом соціалізації є сім'я, у ній людина засвоює норми і правила людської поведінки. У сім'ї людські переконання, цінності, ідеали перетворюються на особистісні якості, формують подальші життєві рішення та поведінку.

Нині зросла кількість сімей, соціальне функціонування яких із суб'єктивних або об'єктивних причин порушене або ускладнене, а існування всієї сімейної структури перебуває під загрозою. Це сім'ї соціального ризику, які потребують особливої соціальної допомоги, великої уваги держави, педагогів, оскільки вони не в змозі самостійно впоратися з проблемами.

Одним із головних генераторів роботи з проблемами сім'ї можуть і мають стати соціальні інновації, спрямовані на гармонійний, збалансований розвиток сім'ї та суспільства.

Проблеми технологізації соціального простору нині стають дедалі актуальнішими. Існує дві форми інноваційних технологій. До першої форми належать різні програми та документи. Другою формою є соціальні процеси, які розвиваються у взаємозв'язку з цими програмами.

Технологія «Соціально-освітній ліфт» є однією з інноваційних технологій соціальної роботи з сім'єю, що реалізуються в Україні. Сенс цієї технології полягає в тому, що однією з ключових для українського суспільства проблем є відсутність можливостей для зміни соціального шару, тобто соціальної мобільності в суспільстві. Самі розв'язати труднощі «соціального ліфта» сім'ї, що мають важке життєве становище, не можуть. Процес деградації сімей та окремих особистостей йде набагато стрімкіше. Головними цілями технології «Соціально-освітній ліфт» є поліпшення ефективності соціальної роботи з сім'ями, а також підтримка неблагополучних сімей.

Наступним інноваційним методом є «Робота з мережею соціальних контактів». Він ґрунтується на зарубіжному методі роботи із соціально неблагополучними сім'ями через встановлення подальшого контакту із сім'єю. Мережевий метод полягає в допомозі фахівців соціальних служб сім'ям, у яких порушуються або зруйнувалися зв'язки із соціальними інститутами, причому сім'я не може відновити ці зв'язки без кваліфікованої допомоги.

Найголовнішим завданням технології «Інтенсивна сімейна терапія» є продуктивне застосування внутрішнього потенціалу сім'ї та кожної її особистості для розв'язання важких життєвих проблем і зміцнення сімейних відносин. Здійснення цієї технології реалізується через роботу фахівців соціальних служб, а також через розроблення спеціальних програм реабілітації сімей та її членів.

У наданні допомоги сім'ї соціальна робота відіграє важливу роль, зміцнюючи все громадянське суспільство і формуючи єдиний реабілітаційний простір для сімей, які перебувають у важкій життєвій ситуації. Для розв'язання проблем цієї категорії сімей фахівці соціальної роботи надають різні види послуг [3, с. 51], серед яких:

1) психолого-педагогічна робота із сім'єю (психологічне консультування, посередництво в конфлікті, організація груп само- і взаємодопомоги тощо);

2) соціально-правова допомога (у відновленні втрачених документів, працевлаштуванні, оформленні субсидій, допомог тощо);

3) сприяння навчанню, навчанню, навчанню, роботі з дітьми, які перебувають у важкій життєвій ситуації;

4) сприяння навчанню та розвитку дитини в сім'ї (влаштування до ДНЗ, отриманні перенавчання та додаткового навчання);

5) сприяння в захисті здоров'я та оздоровлення дитини (надання лікарських засобів для дитини, медичне обстеження, догляд тощо);

5) співпраця з організаціями, які пов'язані із захистом інтересів дитини (представлення інтересів дитини перед соціальними та іншими інституціями і різними органами влади);

6) залучення родичів та інших осіб до піклування про дитину (сприяння в оформленні документів на опіку/піклування).

До основних функцій сім'ї належать репродуктивна, виховна, соціальна, економічна, соціально-статусна, дозвіллєва тощо. Держава і суспільство взаємодіють із сім'єю, а також

безпосередньо впливають одна на одну, відповідно зацікавлені в благополуччі сім'ї. Порушення сімейної структури може призвести до руйнування функцій сім'ї. Негативна психологічна атмосфера в сім'ї стає наслідком психічної напруженості, сварок, депресій, сімейного насильства [1, с. 58]. За відсутності прагнення членів сім'ї змінити подібний стан, саме існування сім'ї опиняється під загрозою.

Останніми роками дедалі більше відбувається знецінення шлюбу, сім'ї, материнства та батьківства, що підтверджується статистикою змін за останні п'ять років.

Таблиця 1.

Статистика шлюбів і розлучень за 2018–2022 рр.

Рік	Кількість шлюбів	Кількість ролучень	Процентне сіпввідношення
2018	1 316 011	669 376	50,8
2019	1 213 598	644 101	53
2020	1 225 501	667 971	54,5
2021	1 225 985	693 730	56,5
2022	983 452	502 648	51,1

Як видно з таблиці, з кожним роком кількість розлучень до кількості шлюбів збільшувалася, крім 2018 р. Хоча, зважаючи на те, що і кількість зареєстрованих шлюбів помітно скоротилася, і останній рік не є тут винятком.

Розлучення – це явище, яке загрожує і супроводжує сучасні сім'ї, виступає серйозною проблемою суспільства, оскільки не сприяє його стабілізації, являє собою руйнівний чинник для інституту сім'ї. Процедура розлучення не проходить безслідно для сім'ї. Це зумовлює насамперед юридичні проблеми, ускладнює економічне становище розлучених, порушується емоційне благополуччя людини, погіршується стан здоров'я, змінюється характер взаємовідносин із протилежною статтю, призводить до виникнення низки соціально-психологічних проблем.

Кількість розлучень неухильно зростає, що пов'язано з потребою суспільства в організації профілактики шлюборозлучної поведінки.

Поглиблення соціальної диференціації суспільства збільшує кількість сімей, які перебувають на межі злиднів. Про це свідчить збільшення частки населення з грошовими доходами, нижчими за величину прожиткового мінімуму в Україні за останні роки (таблиця2)

Таблиця 2.

Чисельність населення з грошовими доходами нижче за величину прожиткового мінімуму в Україні за 2018-2022 рр. (%)

Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Частка населення (%)	12,7	10,7	10,8	11,2	13,3

Таким чином, для збереження сім'ї як соціального інституту суспільству і державі слід змінити своє ставлення до сім'ї. Необхідно розвивати нові технології в соціальній сфері. Узагальнення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду в галузі допомоги сім'ї дасть змогу підвищити ефективність роботи з профілактики сімейного неблагополуччя і соціального сирітства [2, с. 18]. У соціозахисних установах регіонів, поряд із традиційними соціальними технологіями (соціальний патронаж, технологія роботи з

алкоголезалежними сім'ями, технологія запобігання жорстокому поводженню), використовують також інноваційні («Мережа соціальних контактів», «Соціальний багатоповерховий ліфт»), що сприяють соціальній реабілітації та ресоціалізації сімей, які перебувають у скрутній життєвій ситуації.

Література:

1. Поляничко А. О., Кирилюк А. В. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду. Суми. ФОП Цьома. 2020. 336 с.
2. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ. Академія праці, соціальних відносин і туризму. 2020. 275 с.
3. Толстоухова С.В., Пінчук І.М. Форми і методи соціальної роботи в системі центрів соціальних служб для молоді. Київ. УДЦССМ. 2015. 128 с

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Ольга Дімова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А. К.

Відображенням сучасного соціального розвитку суспільства є соціальні цінності молоді. Процес становлення ціннісної системи молоді відбувається в умовах кризи основних соціальних інститутів громадянського суспільства. Ми бачимо занепад системи освіти, сім'ї та сімейного виховання, інститутів праці та моральних норм. З проблемою становлення і розвитку ціннісних орієнтацій безпосередньо пов'язаний процес соціалізації, який в інформаційному суспільстві відбувається інакше, порівняно з попередніми епохами. На думку Абрамова А.П., з об'єктивних причин молодь вирізняє несформованість ціннісних, духовно-моральних орієнтирів і нестача життєвого досвіду, що збільшує ймовірність помилкового вибору під час ухвалення відповідальних рішень. З іншого боку, вступаючи в трудове і суспільне життя, молодь є головним об'єктом і суб'єктом освіти, соціалізації, виховання та адаптації [2, с. 123].

Соціалізація – дуже важливий процес, під час якого відбувається навчання і засвоєння, інтерналізація індивідом моралі, цінностей, норм, настанов і правил поведінки, властивих даному суспільству, соціальній групі. Сучасна молода людина соціалізується по-новому. Результатом такої соціалізації стає «нова економічна людина» зі своїм набором потреб та інструментальних цінностей [3, с. 159].

Оскільки ціннісна система людини не формується стихійно, то засадничим чинником її формування виступає система освіти і виховання. В університеті, коледжі, компаніях друзів, однолітків, шляхом самоосвіти та самовиховання, зокрема читання художньої літератури, відвідування різноманітних театрів і музеїв, кіно, під впливом ЗМІ, молодь опановує ширшу та багато в чому суперечливішу сукупність цінностей, норм і зразків поведінки.

Формування в процесі соціалізації ціннісних орієнтацій сучасної молоді, як найдинамічнішої частини суспільства, є однією з головних проблем, цілей і напрямів молодіжної політики в будь-якій окремо взятій державі [2, с. 123] Винятком не є і наша держава. Сучасні соціокультурні умови, в яких перебуває наше суспільство, характеризуються великим обсягом різнорідної інформації і впливають на систему цінностей, трансформуючи її. Особистість, щоденно занурюючись у гетерогенне інформаційне середовище, відчуває необхідність переоцінки цінностей, оскільки процеси модернізації суспільства впливають на всі його сфери, зокрема й на духовну складову

кожного з нас. Саме тому в нашій країні питання, що стосуються молодіжної політики, є особливо значущими.

На сьогодні встановлено, що соціальна реклама є одним з інструментів соціальної молодіжної політики, а також яку важливість і цінність вона становить для формування ціннісних орієнтацій молоді. Соціальна реклама - вид комунікації, метою якої є привернення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральних цінностей. Але для нас гранично важливим є питання, як сама молодь реагує на соціальну рекламу, чи звертає на неї увагу? Чи ефективна вона, чи змушує замислитися? Чи має вона вплив на їхню думку та поведінку? Усі ці питання стали підставою для проведення соціологічного дослідження з метою оцінювання ефективності соціальної реклами як чинника соціалізації студентів, а також виявлення їхнього ставлення до соціальної реклами загалом.

Соціологічне дослідження було проведене в Ізмаїл. Як метод збору соціологічної інформації було обрано метод анкетного опитування. Були опитані студенти Ізмаїльського державного гуманітарного університету (43 особи).

Для початку ми вирішили дізнатися, що взагалі студенти розуміють під соціальною рекламою. Студенти давали такі відповіді: соціальна реклама - це «некомерційна реклама, що має на меті привернути увагу до якоїсь соціальної проблеми», «некомерційна реклама, спрямована на людей, щоб змінити їхню поведінку», «відображення соціальних проблем», «правдиві та зворушливі ролики, що змушують замислитися над нашою суворою реальністю», «пропаганда здорового способу життя та моральної поведінки», «реклама про нагальні проблеми соціуму», «реклама, що зачіпає важливі проблеми в житті суспільства, примушує замислитися і зробити власний вибір правильної поведінки, способу життя», «реклама, що привертає увагу до певних значущих соціальних проблем». Ми можемо зробити висновок, що сучасні студенти мають уявлення про те, що таке соціальна реклама і розуміють саму суть її існування.

Для того, щоб дізнатися, як студентство ставиться до соціальної реклами, ми поставили їм відповідне запитання. Були отримані такі результати: 48% опитаних студентів ставляться до соціальної реклами позитивно, 50%

- нейтрально і лише 2% респондентів сказали, що негативно ставляться до соціальної реклами.

Ми вирішили з'ясувати, які проблеми, показані в соціальній рекламі, на думку студентів, є найбільш актуальними сьогодні. Пропонувалося зазначити не більше 3-х варіантів відповіді. Найбільшу кількість відповідей отримав варіант «проблема алкоголізму, куріння, наркоманії» (71%), потім варіант «проблема ВІЛ та інших захворювань» (43%). Варіант відповіді «проблема забруднення навколишнього середовища, охорони природи, захисту тварин» отримав 41%.

Студенти вважають, що актуальною проблемою є «проблема моральних норм і сімейних цінностей» (30%), а також «проблема інвалідів і літніх» (26%), «моральних норм і сімейних цінностей» (30%), а також «проблема людей з інвалідністю і літніх людей» (26%).

Нам було цікаво подивитися, чи вважає сучасна студентська молодь соціальну рекламу ефективним способом профілактики та розв'язання зазначених вище соціальних проблем сучасного суспільства. Ми виявили таке: більшість студентів вважає, що соціальна реклама лише частково справляється з поставленим завданням, – так відповіли 58% респондентів; 16% респондентів сказали, що соціальна реклама здебільшого справляється з поставленим завданням; 14% опитаних вважають, що соціальна реклама не є ефективним способом профілактики й розв'язання соціальних проблем у сучасному суспільстві, і лише 12% опитаних вважають, що соціальна реклама ефективно сприяє профілактиці та розв'язанню соціальних проблем у сучасному суспільстві.

Відповіді на запитання: «На Ваш погляд, чи може соціальна реклама змінити поведінку людей?» засвідчили, що більшість опитаних студентів вважають соціальну рекламу способом зміни поведінки людей у суспільстві: варіанти відповіді «так» і «скоріше

так, аніж ні» зазначили 11% і 58% респондентів відповідно. Серед усіх опитаних студентів 29% зізналися, що, на їхню думку, соціальна реклама скоріше не може змінити поведінку людей, і лише 2% студентів вважає, що соціальна реклама ніяк не може змінити поведінкову модель людини.

Ми вирішили дізнатися у респондентів, чи вважають вони соціальну рекламу необхідною суспільству? З результатів ми побачили, що переважна більшість опитаних студентів вважають, що соціальна реклама необхідна соціуму: варіант відповіді «так» зазначили 44%, варіант відповіді «скоріше так, ніж ні» зазначили 49% від загальної кількості опитаних. У той час, як варіант відповіді «скоріше ні, ніж так» зазначили лише 7% респондентів. Відмітимо, що ніхто з опитаних не вважає, що соціальна реклама в суспільстві не потрібна.

Ми запропонували студентам відповісти на запитання про те, як часто вони звертають увагу на соціальну рекламу? З результатів опрацювання відповідей на це запитання можна побачити, що 24% студентів постійно звертають увагу на соціальну рекламу, 27% респондентів сказали, що звертають увагу на неї раз на тиждень і частіше, 22% студентів звертають на неї увагу двічі-тричі на місяць, 9% - раз на місяць, рідше, ніж раз на місяць, звертають увагу на соціальну рекламу 13% опитаних студентів, і 5% студентів сказали, що ніколи не звертають на неї увагу.

Соціальна реклама здатна дати молодим людям і суспільству загалом всеосяжне розуміння цінності людського життя, виховати повагу до прав і суверенітету особистості, задати орієнтири правильного способу життя. Можна з упевненістю сказати, що щонайменше третя частина соціальної реклами розрахована на молодь. Особливий інтерес нам становить те, яка частка в соціалізації студентської молоді відводиться соціальній рекламі.

Ми вирішили дізнатися у респондентів, чи замислювалися вони коли-небудь про свою поведінку під впливом соціальної реклами? Так, 44% опитуваних сказали, що так, замислювалися і з'явилося бажання змінити свою поведінку в кращий бік, тоді як 16% студентів сказали, що так, замислювалися, але бажання змінити свою поведінку не з'явилося. Досить велика кількість студентів відповіли, що вони не замислювалися над своєю поведінкою під впливом соціальної реклами (38%), 2% респондентів не змогли відповісти на це запитання.

Нам необхідно було дізнатися, чи змінилося що-небудь у житті студентів унаслідок впливу соціальної реклами? Запропонувавши перелік можливих варіантів, ми запропонували студентам зазначити не більше 3-х. Так, було отримано такі дані: варіант «дізналися про актуальні соціальні проблеми» отримав 56% відповідей, варіант «змінили свою поведінку щодо проблеми, висвітленої в соціальній рекламі» є менш популярним, його отримало 34% відповідей, 7% і 5% відповідно отримали варіанти «зробили пожертву» і «працювали волонтером». Варіант відповіді «надали допомогу людям, у яких була проблема, показана в соціальній рекламі» отримав 12%. Нарешті, 22% отримав варіант відповіді «нічого не змінилося».

Ми вирішили з'ясувати, які емоції викликає у студентської молоді соціальна реклама. З цією метою їм було запропоновано самим написати, що вони відчувають, коли їм зустрічається соціальна реклама. Найпопулярнішими стали такі відповіді, як «тривога», «страх», «почуття переживання і страху», «почуття тривоги і занепокоєння», «переживання», «безвихідь», «бажання допомогти», «жалість, співчуття», «прагнення змінитися». Ми можемо зробити висновок, що соціальна реклама змушує замислитися над тими проблемами, які в ній висвітлено, і викликає більшою мірою почуття переживання і тривоги.

Нам необхідно було з'ясувати, чи впливає соціальна реклама на погляди і спосіб життя студентської молоді. З цією метою їм було поставлено запитання: «Чи приймали Ви коли-небудь рішення щось кардинально змінити у своєму житті, побачивши соціальну рекламу?». Було отримано такі результати: 10% респондентів відповіли, що вони приймали

таке рішення один раз, 22% респондентів відповіли, що приймали таке рішення кілька разів. Досить велика кількість опитуваних сказали, що не ухвалювали рішення кардинально змінити щось у своєму житті під впливом соціальної реклами (44%) і 24% респондентів не змогли відповісти на це запитання.

Отже, під час дослідження ми з'ясували такі факти:

1) Сучасна студентська молодь більшою мірою ставиться до соціальної позитивно і нейтрально. На думку студентів, найактуальнішими проблемами, показаними в соціальній рекламі, є проблема алкоголізму, куріння, наркоманії, проблема ВІЛ та інших захворювань, проблема забруднення довкілля, охорони природи, захисту тварин, а також проблема моральних норм і сімейних цінностей.

2) Більшість опитаних студентів вважають, що соціальна реклама необхідна в суспільстві, а також вона здатна впливати на поведінку людей у суспільстві.

3) Сучасні студенти звертають увагу на соціальну рекламу і замислюються над своєю поведінкою внаслідок її впливу.

4) Соціальна реклама змушує замислитися над тими проблемами, які в ній висвітлено, і викликає здебільшого почуття тривоги, страху, переживання та занепокоєння.

Ми можемо зробити висновок, що соціальна реклама формує уявлення про цінності, стиль життя. Вона робить акцент на певних зразках, настановах, цінностях і моделях поведінки. Також соціальна реклама адаптує людину до існуючого соціального світу, з її допомогою вона включається в суспільство. У сучасних умовах призначенням рекламного дискурсу стає соціалізація особистості в просторі свого соціуму. При цьому соціалізувальна роль інституту реклами значно відрізняється від аналогічного впливу інших аґентів соціалізації (сім'ї, школи, однолітків тощо).

Багато проблем молоді можна розв'язати, проводячи масштабну і грамотну молодіжну політику, засновану на акціях соціальної реклами. Соціальна реклама є важливим аспектом та інструментом формування суспільства, її місце в соціалізації, освіті та вихованні молоді, у розв'язанні соціальних проблем економічного характеру, у сфері інформатизації та популяризації моральних засад суспільства, у сфері віри та духовно-патріотичного виховання, у сфері екології та правової освіти широких мас населення зайняте не дарма.

Література:

1. Абрамов О.П. Нова «економічна людина»: діалектика традиційних і сучасних форм економічної мотивації. *Соціологічні науки*. 2016. № 4 (2). С. 38-43.
2. Єлишев С.О. Молодіжна політика в процесі формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді. *Час і простір*. 2021. С. 123-130.
3. Касаткін В.А. Теоретичні підходи до дослідження професіоналізації студентської молоді. *Актуальні проблеми регіональної соціології*. 2016. С. 158-166.

КОПІНГОВІ СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАСІБ ЕМОЦІЙНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ

Світлана Жоха
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Кічук А.В.

У зв'язку із стресогенністю сучасного життя людини спостерігається неухильне зростання розладів тривожно-депресивного ряду, а також висока поширеність адиктивної та антисоціальної поведінки. Підвищується значимість розуміння процесів та властивостей людини, які забезпечують регулювання емоційних станів. Дисфункціональні форми регуляції емоцій можуть бути причинами психічних розладів, соматичних захворювань,

труднощів у соціальній адаптації. Ця проблема значуща не тільки для клінічної психології та психіатрії, а й для життя звичайної людини: негативні емоційні стани, такі, наприклад, як тривога та депресія, мають нормальний розподіл з ефектом «порога», за яким виявляються люди, які страждають на депресивні та тривожні розлади. Під цим розуміється, що майже кожен звичайний індивід займає своє місце на шкалі тривожно-депрессивних симптомів і відповідно до норми ми можемо мати справу з достатньо високими показниками виразності негативних емоційних станів, які не сягають клінічного рівня, але потребують корекції. Актуальним стають дослідження особливостей регуляції емоцій з погляду психопрофілактики розвитку емоційних порушень.

Метою нашого дослідження є розгляд поняття регуляції емоцій, її механізмів та копінгових стратегій як одного із них. Завданнями: розкрити поняття регуляції емоцій; відмежувати його від близьких за значенням конструктів (емоційне регулювання поведінки, захисні механізми, копінг-стратегії); позначити функціональні та дисфункціональні форми регуляції емоцій, в тому разі копінгові стратегії.

В універсальній класифікації взаємодії людини з життєвими труднощами диференціація копінг-стратегій та стратегій психологічного захисту здійснюється залежно від організації особистісних зусиль, їх специфіки і кінцевого результату. Стратегії подолання сфокусовані на вирішення труднощів. Захисними ж є стратегії, які відхиляються в ту чи іншу сторону від вирішення актуальної проблемної ситуації [4, с. 98].

Регуляція емоцій є комплексом психічних процесів, які посилюють, послаблюють чи утримують на одному рівні інтенсивність емоційних реакцій людини [3, с. 228]. Низка вчених наголошує на відмінності регуляції емоцій від емоційної регуляції поведінки. В нашому дослідженні ми звертаємо увагу на тих процесах, які усвідомлено чи автоматично використовує людина для підтримки своїх емоцій на оптимальному їх рівні, тоді як у дослідженнях регуляції поведінки та діяльності акцент робиться на ролі емоцій у досягненні поставленої мети [1].

Чітко розмежувати дані поняття неможливо, оскільки досягнення цілей веде до бажаних позитивних емоцій і, навпаки, у стресовій ситуації найкращий спосіб впоратися з негативними емоціями – вирішити проблему та досягнути емоційної рівноваги (для того, щоб вирішити проблему, необхідно зберігати адекватний емоційний стан (у стані важкого дистресу це важко зробити).

Важливо відмежувати проблему регулювання емоцій від проблеми копінг-поведінки: у цьому контексті ми розглядаємо тільки усвідомлювані чи автоматичні зусилля людини, спрямовані на зміну емоційного стану, а саме – емоційно-фокусований копінг. Важче провести межу між регуляцією емоцій та захисними механізмами: вважається [1, с. 190], що механізми захисту менш усвідомлювані і стабільніші, ніж стратегії регуляції емоцій [4, с.100].

У сучасній психології близькі до проблемного поля регуляції емоцій можна виділити такі напрями досліджень: саморегуляція діяльності та психічних процесів (О. Конопкін, В. Моросанова); регуляція психічних станів, проблема нерівноважних станів (А. Прохоров, І. Чеснокова); саморегуляція функціональних станів у професійній діяльності (Л. Дика, А. Леонова, Е. Голубєва, А. Осницький); контроль поведінки, складовою якого є емоційний контроль (Є. Сергієнко, Г. Віленська).

Науковці та практики вважають важливим розділити феномен регуляції емоцій на дві складові: регуляція емоцій як процес, що відображає розгортання регуляторних зусиль у часі, і як властивість, пов’язану з індивідуальними відмінностями у способах регуляції, що використовуються. У зв’язку з цим і розглянемо поняття «копінгова стратегія» – це те, що робить людина, щоб впоратися зі стресом (англ. to cope with – впоратися). Як ми бачимо, поняття поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, які використовуються особистістю, щоб справитися зі стресами, і, у випадках, коли необхідно впоратися з психологічно важкими ситуаціями повсякденного життя [2, с. 212].

Копінг-стратегії відіграють значну роль у процесі розвитку особистості, вони постають певними механізмами регуляції стресу. Р. Лазарус і С. Фолкман розглядають їх з точки зору подолання життєвих труднощів і розуміють під ними такі стратегії, які постійно змінюють когнітивні та поведінкові зусилля індивіда з метою управління специфічними зовнішніми або внутрішніми вимогами, які оцінюються ним як такі, що піддають його випробуванню або перевищують його ресурси [2].

Дослідження проблематики розпочинається з робіт Р. Лазаруса та С. Фолкмана, вони запропонували і першу дихотомічну класифікацію копінг-стратегій: проблемно-фокусовані стратегії та емоційно-фокусовані стратегії. Однак, інші дослідники виокремлюють і інші схожі терміни: копінгові тактики та копінгові ресурси. Так М. Моос і Д. Шеффер виділяють три стратегії: сфокусовані на оцінці; сфокусовані на проблемі; сфокусовані на емоціях. Л. Перлін і К. Шулер пропонують аналогічну класифікацію, виділяючи в ній три наступні стратегії: стратегія зміни способу бачення проблеми; стратегія зміни проблеми; стратегія управління емоційним дистресом. Багато класифікацій копінг-стратегій, що виникли після класифікації М. Лазаруса і Л. Фолкмана, складалися в тій же традиції, пропонуючи дихотомічний поділ копінг-стратегій за принципом «робота з проблемою» або «робота зі ставленням до проблеми» [1].

Копінг-стратегія обирається індивідом, ним же регулюється та змінюється. На відміну від них, психологічні захисти визначаються як несвідомі, пасивні механізми, орієнтовані на пом'якшення психологічного дискомфорту, які, у разі їх закріплення, можуть набувати дезадаптивний характер [2, с. 213].

Таким чином, багато класифікацій копінг-стратегій, здебільшого, зводяться до розрізнення між активними, фокусованими на проблемі зусиллями впоратися із зовнішніми запитами проблеми проти більш інтроспективних зусиль переформулювати чи когнітивно переоцінити проблему так, що вона краще відповідала зовнішнім вимогам.

Звичайне життя сучасної людини переповнене різними стресовими ситуаціями, труднощами, фрустраціями, психологічними проблемами та конфліктами, віковими кризами, пов'язаними з вибором адекватного способу їх вирішення – від особистісних до економічних. Від того, які засоби вирішення життєвих труднощів людина обирає, залежить не лише її особисте психологічне, психосоматичне та соціальне благополуччя, але і суспільства загалом. Оволодіння успішними засобами подолання труднощів являється надзвичайно актуальним для кожної людини. А вивчення копінгових стратегій в цьому сенсі – для психологічної науки і практики, і не лише для неї. Отже, копінг-стратегія має на меті регулювання емоцій і підтримання афективної рівноваги, що пом'якшує вплив стресорів за рахунок використання інтрапсихічних механізмів регуляції поведінки [5].

Література:

1. Грабовська С. Проблема копінгу в сучасних психологічних дослідженнях. *Соціогуманітарні проблеми людини.* 2010. № 4. С. 188-199

2. Жоха С.П. Копінг-стратегії особистості в екстремальних ситуаціях. *Збірник наукових праць. Матеріали XII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента» з нагоди Всеукраїнського дня науки» 17 травня 2022 року.* Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. С. 212-215.

3. Копець Л.В. Психологія особистості. Київ, Видавницький дім «Києво-могилянська академія», 2008. С. 458.

4. Родина Н.В. К проблеме соотношения понятий «копинг-стратегии» и «защитные механизмы». Психодинамический подход. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність».* Київ, Либідь, 2006. С. 98-104.

5. URL: https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Philosophy/PsychologyTax/2/3/1.html

НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТИЛІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ (НА ПРИКЛАДАХ РІЗНИХ КРАЇН)

Дар'я Іщенко
студентка 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Запорожченко О.В.

Спілкування грає важливу роль в житті людини, особливе ділове спілкуваня. Досягнення розв'язання проблем майже завжди залежить від навичок правильного ведення ділового спілкування, вміння установлювати з партнерами ділових контактів, визначати способи спілкування.

В кожній країні є своя етика та етикет, що робить країну унікальною та оригінальною. Наразі в сучасному світі існують проблеми у діловому спілкуванні в інших країнах. На міжнародному просторі грає важливу роль як правильно вести ділові переговори, правила поведінки й взаємодія людей на робочому місці**,** дотримання етикету, через це виникло питання про знання національних традицій країн в діловій сфері. Мати відомості про певні національні особливості та правила, які властиві іншим країнам, можуть дати змогу підприємцям, бізнесменам вдало виконати свою роботу, зарекомендувати себе у своїй справі та уникнути суперечок та конфліктів.

Актуальність роботи обумовлена тим, що інтенсивно зростає розвиток міжнародних зв'язків у діловій сфері, тому дана тема потребує подальшого вивчення.

Метою дослідження є визначення національної, психологічної культури спілкування країн-партнерів.

Завданням даної работи є:

– визначення поняття етики та етикету ділового спілкування;
– розглянути національні традиції різних країн в діловому спілкуванні;

Кожна країна, кожен народ має свої традиції, звичаї, правила, національний характер та культуру. Наразі багатьом людям в діловій сфері доводиться досить часто зустрічатись з діловими партнерами та подорожувати світом. Останнім часом багато підприємств бажають вийти за межі своєї крани на міжнародні ринки, для подальшого розвитку в економічних, ринкових, культурних відносинах з підприємствами різних країн.

Під поняттям етики розуміють науку, яка вивчає мораль, моральні правила та норми поведінки певних та професійних груп [2, с. 32]. Існує ще ділова етика, воня являє собою складову етики та має змогу дати оцінку, поганого та доброго в ділових стосунка між людьми, групою людей та суспільством. Ділова етика дає змогу вірно вирішувати проблеми з етики.

Етикет – це правила то норми поведінки людини, утверджений порядок в суспільстві. У діловій сфері грає важливу роль ділове спілкування, яке спрямовано на контакті між людьми для досягнення спільних цілей, інтересів своїх організацій, налагодженню стосунків.

Коли виникає можливість мати справу з партнерами інших краї, у людини можуть виникнути деякі проблеми. Виникає питання – як себе вести? Розглянемо традиції та звичаї декількох країн.

Американці – народ енергійний, наполегливий, завжди налаштований на гарну працю, вони не терплять брехню, якщо є підозри людини в брехні, то це може назавжди підірвати її репутацію. Під час переговорів, американці намагаються створити більш неформальну атмосферу, їм властива демократичність в ділових бесідах та одягу. Американці пунктуальні, вони цінують кожну хвилину, на зустрічі приходять вчасно та все будується та проходить за розкладом [1, с. 139]. Головною особливістю цієї нації є високий професіоналізм. Вони спокійно сприймають інформацію, аналізують та оцінюють її. Ретельно готуються до переговорів. Їм притаманна швидка та якісна праця. Відповідно до

американського ділового етикету, знайомство та привітання супроводжуються рукостисканням. В них не прийнято цілувати руку жінці та обмінюватися поцілунками. Під час переговорів, американці дивляться прямо у вічі співрозмовника, не потрібно уникати погляд, бо може справитися погане враження. Додому американці дуже рідко кого запрошують. Якщо сталась таке, що вас запросили, то це означає, що господар дуже зацікавлений в вашій персоні. В такому випадку, гость повинен прийняти пропозицію та прийти, головне не з порожніми руками. Потрібно мати при собі якісного вино або який-небудь сувенір [4, с. 4].

Англійцям притаманні такі риси як стриманність, уважність, ерудованність. Англійців вважають найкваліфікованими в діловому світі Заходу [5, с. 2]. Вони даже справедливі, тому під час переговорів, вони сподіваються, що не натраплять на хитрості, підступності, бо це приведе к поганим наслідкам. Для проведення ділових зустрічей потрібно домовлятися письмову, а не по телефону, це для того щоб добре разпланувати свій час. У британців під час відпочинку не прийнято вести розмову про роботу, це вважається порушенням етикету. Важливим правилом в Британії є не запізнюватися, вони дуже пунктуальна нація. На переговорах британські бізнесмени демонструють свою ерудованість, розсудливість та прагнення знайти компроміс. Також на ділових зустрічах не заведено дарувати подарунки. На работу англійцям варто з'являтися в діловому одязі. Чоловікам в костюмі, а жінкам в недовгому елегантному платті, яке має бути нейтральних кольорів та з високоякісної тканини. Також важливу роль грає макіяж, він має бути нейтральним. Якщо жінка збирається на ділові збори, то вона повинна бути в діловому костюмі, а не в платті.

Французам не прийнято при звертанні до співбесідника називати його ім'я. Звертаючись до чоловіків вони використовують – «мсьє», а до жінок – «мадам» [5, с. 2]. Французи дуже емоціональні, гучні, темпераментні, вони можуть дуже бурхливо реагувати та висказуватися. Вони мають звичку перебивати співбесідника, це не вважається як прояв неповаги, у них так прийнято. У Франції к діловим переговорам готуються дуже старанно, досконально вивчають всі тонкості справи, аналізують інформацію та наслідки ділових пропозицій. У них не прийнято вести справи через телефон, потрібно домовлятися про зустріч. Але французи виділяються своєю непунктуальність. Вони дотримуються правила, чим вище статус гостя, тим пізніше він може прийти. На рахунок одягу, французи віддають перевагу більш стриманому одягу.Взуття повинно бути вишуканим та комфортним. Жінка рекомендується додати до свого ділового образу не яскраве намисто, або брошку та зробити гарний, не сильно виділяючий макіяж.

Німцям властиві чесність та скромність, вон скептичні та проявляють високу працездатність. Німці дуже ретельно готуються к діловим переговорам, тому вони віддають перевагу тим переговорам, в яких бачать розв'язання питань. Вони добре ведуть ділові розмови по телефону. Їм потрібно щоб люди чітко та ясно розмовляли та розмова мала конкретний характер. Якщо під час розмови щось пообіцяється, то це одразу же зробиться. Німці досить серьйозно відносяться до розмежування особистого життя та роботи, через це вони ділові зустрічі призначають тільки коли в них обідня перерва в ресторані, в другий час вони не проводять зустрічі. Німці на ділові зустрічі одягаються стриманно, вони віддають перевагу консерватизму. Їм важливо, щоб одяг був з якісної тканини та був зручним. Поганий одяг в них визиває незадоволення, як і погана праця.

Японці працелюбна, дисциплінована, ерудована нація. Вони до переговорів ставляться дуже відповідально. Головними рисами японського бізнесмена є його пунктуальність, чіткість в справі. Під час знайомства, в першу чергу японці повинні обмінятися візитними картками. Важливим правилом є те, що при спілкуванні з японцями заборонено торкатися їх рук та дивитися на підборіддя. Також в них неприпустимо звертатися на ім'я, якщо це не друзі або родичі. Щоб звернутися треба спочатку назвати прізвище, потім ім'я та після цього додати «сан». На ділових зустрічах або переговорах японці приділяють значну увагу розвитку особистих стосунків з партнерами. Японці

відповідально відносяться до ділового одягу. Він повинен бути стриманим. Також вони слідкують, щоб не було яскравих кольорів та чистим, особливо черевики. Більшість чоловіків носят чорне лаковае взуття. Є одна особливість, що якщо одяг чистий, але злегка пом'ятий, то японці не станусть вас засуджувати, для них це означає, що людина вся в роботі.

Китайці дуже шанують свої традиції, вони ввічливі, стримані, веселі, але все їх життя будується на сурових правилах [1, с. 156]. Китайські бізнесмени старанно відносяться до переговорів. Переговори можуть тривати дуже довго, наприклад, від днів до місяців. Це зумовлено тим, що китайські бізнесмени ретельно готуються до переговорів, вони николи не приймуть рішення без детального розгляду та вивченню всіх проблем, аспектів справи. Також у них уснує прагнення під час переговорів знайти спільну мову зі своїми партнерами. Якщо щось не так йде на ділових зустрічах, то китайці одразу же намагаються вирішити це питання, пропонуючи нові пропозиції. Під час переговорів варто звертатися якщо є запитання тільки до керівника делегації. Якщо закінчилась ділова зустріч, то важливо, щоб китайским партнерам був подарован подарунок. Вручення презентів проходить лише перед від'їздом. Подарунок варто обирати серйозно, бо якщо ничего не вручити китайскій стороні, то це поганий знак. Китайці на ділових зустрічах дуже часто звертають увагу на зовнішній вигляд своїх ділових партнерів, дивляться на повединку та взаємодії з члена делегації. Це робиться для того, чтоб мати уяву про статус кожно з учасників, які приймають участь у переговорах.

Шведи пунктуальний, старанний, працелюбний народ. Вони ведуть себе стримано і, як правило, не виражають емоції. Перед переговорами шведи дуже ретельно розглядають отриманні пропозиції та питання, тому перед початком переговорів варто добре підготуватися. Також їм не подобається висловлювати свої думки. Багато хто цю націю вважають не комунікабельною. Шведи пунктуальні, вони полюбляють планувати свої плани зазделегідь, тому про ділові зустрічі варто домовлятися не в останню хвилинну. В плані одягу, шведи додержуються до традиційних поглядів. Для чоловік, це темний класичний костюм, найчастіше це костюми синього або сірого кольору костюм в тонку смужку. Для жінок, це ділове, не надто екстравагантне плаття з модною довжиною.

Отже, можна зробити висновок, що ділове спілкування – це досить складний процес взаємовідношень між представниками різних ділових кіл. Та в будь-якії професійній діяльності, важливу роль відіграє культура . Невід'ємною частиною культури є національні традиції, завдяки яким виявляється вплив на стилі ділового спілкування та діловий етикет. Знаючи всю особливість традицій, ділового етикету та правил дотримання певних вимог різних країн, можна досягти великих висот в бізнесі на міжнародному рівні, зарекомендувати себе у своїй справі та уникнути суперечок та конфліктів.

Література:

1. Зусін В.Я. Етика та етикет ділового спілкування : Навчальний посібник: 2-е вид., перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
2. Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Етика ділових відносин : навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.
3. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин: Навч. посіб. К.: Кондор, 2007. 359 с.
4. Пронько Л.М. Наукова стаття: «Особливості ведення ділових переговорів в різних країнах світу». Вінницький національний аграрний університет.
5. Пшик-Ковальська О.О., Кара Н.І.. Наукова стаття: «Національні особливості ділового спілкування та їх значення в міжнародній діяльності корпорацій». Національний університет «Львівська політехніка».

ВИКОРИСТАННЯ НЕЯКІСНОЇ РЕКЛАМИ Я ОДНА З ПРИЧИН ПРОВАЛУ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Дар'я Качанжі
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І. С.

Сучасний розвиток суспільства характеризується суттєвим зростанням обсягів інформації, у тому числі, зростають і обсяги реклами. Сьогодні реклама не є тільки носієм інформації, але й виступає як вид мистецтва, що особливо можна побачити на фестивалі реклами «Канські леви». Разом з тим, доволі часто зустрічається неякісна реклама, яка, спричиняє погіршення іміджу компанії, формування негативного ставлення до товару або послуги, яку пропонує ця компанія.

Якість є важливою характеристикою реклами. Але, прагнення до виокремлення реклами серед інших, намагання привернути увагу покупців до товару або послуги іноді призводить до того, що виробник вдається до неякісної реклами, часто, нажаль, не усвідомлюючи її наслідків. У більш кращому варіанті неякісна реклама буде лише марним витрачанням коштів підприємства, у гіршому – може стати причиною додаткових фінансових втрат.

Неякісною може бути реклама, у випадку:

- наявності візуальних недоліків;
- невдалого дизайну, у тому числі, невдало використані кольори, шрифти тощо;
- недостатнього продуманого тексту рекламного звернення (невдалий стиль, викривлена інформація і т.д.).

Особливо важливою вимогами до реклами є її правдивість, максимальна поінформованість, етичність, толерантність та інші, що пов'язано із великим обсягом рекламних звернень.

Із неякісною рекламою ведеться боротьба, як на рівні законодавчого регулювання, так і суспільного. Наприклад, неякісна спливаюча реклама блокується у Google Chrome за замовчуванням [1].

Через невдалу рекламу може відбутися зниження обсягів продажів та зростання витрат компанії. Невдалі рекламні компанії можуть бути як і у невеликих за розміром підприємств та підприємств, що тільки починають функціонувати, так і великих підприємств.

Існують різні види неякісної реклами (таблиця 1).

Таблиця 1.

Види неякісної реклами

№ з/п	Вид	Сутність
1	Недобросовісна реклама	Характеризується тим, що за рахунок включення у рекламні звернення неточностей, двозначностей трактування, недостовірностей, замовчування або перебільшення, порушення часових вимог тощо, може ввести в оману споживачів реклами та завдати шкоди суспільству або державі.
2	Недостовірна реклама	Характеризується включенням у рекламне звернення інформації про товар (послугу), яка не відповідає дійсності.
3	Неетична реклама	Характеризується включенням у рекламне звернення інформації, зокрема текстової, звукової, зорової, яка порушує загальноприйняті норми моралі та гуманності.
4	Свідомо помилкова реклама	Характеризується використанням свідомо помилкової інформації щодо товарів (або послуг), підприємства-виробника тощо.

Побудовано автором за даними [1]

Часто причиною низької якості реклами є недостатнє знання своєї аудиторії та необачність, що призводять до негативної реакції на рекламу. Така реклама може не просто не мати очікуваного ефекту, але й погіршити імідж бренду. Є декілька прикладів такої реклами (таблиця 2).

Таблиця 2.

Приклади провальних реклам

№ з/п	Реклама	Зміст
1	Coca-cola із банкою MagiCan	Провальним для Coca-cola стало впровадження спеціальної банки із механізмом MagiCan, яка включала спеціальний механічний пристрій, який викидав загорнуту купюру під час відкривання банки. Метою застосування такого пристрою було привернути увагу покупців за рахунок подарунків тим, хто придбає напої. Для того, щоб банки були однакові за вагою, у них додавали хлоровану воду. На випадок якщо спрацює і покупець все-таки вирішить попити, у воду додали хімікат із запахом тухлих яєць. Банки MagiCan нічим не відрізнялись від звичайних. А тому, багато покупців надсилали скарги на зіпсовані подарунки, неякісний напій, намагання компанії отруїти їх. Через невдалу кампанію, Coca-cola стратила 100 млн. дол. Кампанію довелось згорнути за три тижні.
2	Wrigley із жуйкою, яка вбиває мікроби	Компанія Wrigley у 2009р. наголосила, що їх новітня жуйка з екстрактом магнолії здатна вбивати мікробів. У рекламному звернені зазначалось, що на відміну від інших жувальних гумок, які лише пригнічують неприємний запах, жувальна гумка Wrigley за рахунок екстракту магнолії знищує мікробів, як причину неприємного запаху. Разом з тим, за результатами проведених незалежних наукових досліджень бактерицидні властивості жувальної гумки Wrigley з екстрактом магнолії не підтвердилися. Це змусило компанію змінити рекламне гасло та позиціонування на ринку. Крім цього, компанія Wrigley була вимушена перерахувати більше 7 млн. дол. спеціальному фонду, який виплачував по 10 доларів кожному, хто звертався на компанію в суд, при цьому, навіть не перевіряючи, чи була ця особа покупцем жувальної гумки Wrigley.
3	Hyundai із роликом про депресивну людину	Компанія Hyundai у 2013 р. випустила рекламу про чоловіка, який намагається покінчити життя самогубством, замикаючись у своїй машині, щоб задихнутися вихлопними газами. Проте, вихлопна труба рекламованого автомобіля виділяє лише водяну пару, що й врятує депресивну людину. Основним гаслом такої реклами стало те, що машини Hyundai є настільки небезпечні, що в них неможливо покінчити із собою. Але, суспільством ця реклама була сприйнята як така, що знецінює проблеми самогубства. Компанія Hyundai була вимушена просити пробачення та прибрати рекламний ролик. З етичної точки зору недопустимо привертати увагу до бренду, маніпулюючи гострими соціальними проблемами та трагедіями.
4	Red Bul із гаслом «Red Bul надає крила»	Гасло «Red Bul надає крила є достатньо відомим». Він означає, що кофеїн, який міститься у напої, сприяє підвищенню концентрації та швидкості реакції. Але, саме через це гасло зненацька у компанії виникли проблеми, оскільки покупець звернувся до суду із позовом, у якому зазначалося, що систематичне споживання напою не сприяло буквально розвитку крил у споживача, а також розвитку інтелектуальних та фізичних здібностей. Компанія була вимушена виплатити 13 млн. дол. за позов.
5	Greggs із рекламою сосиски в тесті	Британська мережа пекарень Greggs у рекламі сосиски в тесті, зобразили рекламований продукт у якості немовля Ісуса у різдвяному вертепі. Таке попрання релігійних почуттів викликало обурення з боку суспільства. Зокрема, у соціальних мережах негативні відклики щодо недопустимості у сучасному світі ображання прихильників певних релігій, залишали навіть ти, хто позначав себе не адептом християнської релігії. У рекламі навіть вбачали антисемітичний підтекст. Частина британців виразила намір бойкотувати мережу.

Побудовано автором за даними [2-4]

Для того, щоб уникнути невдач у рекламних компаніях доцільно:

1. Застосовувати креативні способи до створення рекламних звернень, які повинні містити обов'язково правдивий та перевірений матеріал, який буде поданий у незвичному

вигляді, виходячі за межі шаблонів. Стандартна, типова реклама вже не стільки зацікавлює, скільки дратує. Разом з тим, застосування нестандартного підходу до формування рекламного звернення може призвести до невдач, якщо не буде враховані ментальні особливості аудиторії, її традиції, релігійні, культурні та етнічні особливості та інше.

2. Для зменшення ризику креативної реклами необхідно розробити план рекламної компанії, зробити ретельний аналіз поглядів, смаків, інтересів, настроїв та уподобань аудиторії, до якої буде звернена реклама.

3. Доцільним є перед випуском нестандартного рекламного звернення проводити попередні дослідження на малих форматах, вкладаючи не дуже великі фінансові ресурси, застосовуючи різні методи. Збільшувати фінансування певних нестандартних рекламних звернень є доречним у випадку, якщо попередні експерименти дали позитивний результат. Особливо важливим є для новостворених підприємств або невеликих, які не мають достатнього обсягу фінансових ресурсів на проведення рекламної компанії.

Таким чином, формування ефективної рекламної компанії потребує достатньо уваги та зусиль. Реклама не повинна містити неправдиві, необґрунтовані дані щодо продукту, товару або послуги, їх характеристик, властивостей та можливостей застосування. Сучасна реклама є недоцільною, а іноді, навіть, і зайвою, якщо вона є стандартною та шаблонною. Для того, щоб зацікавити сучасного споживача доречно застосовувати креативний підхід, виходити за межі звичного. Але, непродумана креативна реклама, яка випускається без необхідних досліджень та обґрунтувань може стати причиною провалу, якщо вона буде йти у розріз із загальноприйнятими нормами, традиціями, поглядами тощо.

Література:

1. Летуновська Н.Є., Писаренко К.О. *Збірник наукових праць XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «B2B Маркетинг»*. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2019. С. 106-108.

2. 10 маркетингових факапів: реклами, що провалилися. URL:https://bazilik.media/10-marketynhovykh-fakapiv-reklamy-shcho-provalylysia/

3. Провальні рекламні компанії: Вісім прикладів невдач. URL: https://investory.news/provalni-reklamni-kompanii-visim-prikladiv-nevdach/

4. Приклади невдалого креативу на Великдень, який обернувся скандалом для компанії. URL: https://ua-retail.com/2021/05/prikladi-nevdalogo-kreativu-na-velikden-yakij-obernuvsya-skandalom-dlya-kompanii/

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТА ТОВАРОЗНАВСТВА

Андрій Кишенко

студент 1 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – доц. Мурашко І. С.

В основі товарознавства лежать дві його частини: загальна та спеціальна. Перша розглядає загальні питання теорії пізнання та формування споживчої вартості будь-яких товарів. Друга ж включає окремі розділи, що відповідають загальноприйнятій класифікації товарів, які у свою чергу докладно вивчають загальні питання стосовно класу продукції або товарної групи. Це, наприклад, формування та збереження якості, методи оцінки товару, вивчення асортименту. До питань загального товарознавства: категорії товарознавства; наукова класифікація товарів та номенклатура споживчих властивостей; вимоги до товарів та їх якості; конкурентоспроможність товарів; зберігання товарів та розробка їх термінів придатності; фізичний та моральний знос; формування асортименту; ідентифікація та встановлення фальсифікованих товарів; підтвердження відповідності та експертиза товарів.

Основними завданнями товарознавства в умовах сучасної ринкової економіки є:

- вивчення та розробка закономірностей, що лежать в основі формування споживчої вартості;
- дослідження з метою вдосконалення принципів класифікації різних товарів, а також їх кодування;
- подальші розробки принципів управління асортиментом товарів;
- закріплення вимог до якості товарів та продуктів у нормативних документах;
- питання безпеки товарів, розробка технічних регламентів, національних стандартів тощо;
- вивчення найбільш сприятливих умов експлуатації товарів;
-формування системи обслуговування товару після продажу;
-режими зберігання та особливості транспортування товарів, а також їх вплив на споживчі властивості;
- вдосконалення системи проведення експертизи;
- упорядкування прогнозів про появу нових товарів;
- захист прав споживачів;
- модернізація системи навчання спеціалістів.

Під методами, що застосовуються у товарознавстві, розуміють прийоми та способи, що підходять для вирішення товарознавчих завдань. Вони поділяються на дві великі групи – загальні та специфічні [2].

Загальні методи відображають загальноприйняті підходи до освоєння питань споживчих властивостей, вартості та якості товарів та послуг, а також є основою базових товарознавчих досліджень. Загальні методи товарознавства у свою чергу поділяються на позитивістський, діалектичний, структуралістичний та синтетичний.

Під синтетичними методами розуміють використання методів інших наук та дисциплін для вирішення питань товарознавства. Це дозволяє подолати існуючі односторонні підходи, але є джерелом ризику втрати їх цілісності [4].

Позитивістські методи пов’язані із філософією позитивізму, яка визнає головним джерелом знань конкретні емпіричні науки. Його рисами є: феноменалізм, верифікація, прагматизм. Значне значення для позитивістського підходу мають формальні логічні методи універсального характеру. Найбільш характерні з них [2]:

- інструменталізм, або перетворення наукових понять на інструменти аналізу;
- операціоналізм, який можна висловити в описі операцій, що виробляються з тими чи іншими науковими поняттями;
- експлікація, чи опис явищ через формалізовані математичні моделі;
- ситуаційний аналіз, чи дослідження конкретних ситуацій. Цей спосіб у товарознавстві має широке поширення. Він використовується для контролю якості, в математичному моделюванні, вирішенні конкретних ситуацій і т. д.

Проблема вивчення послуги як об’єкта товарознавства полягає в тому, що вона має нематеріальний характер. На сьогоднішній день найбільш поширеними методами дослідження послуги як об’єкта товарознавства є модель розбіжностей та методика SERVQUAL, метод «Таємний покупець» [1].

Модель розбіжностей передбачає вивчення п’яти розбіжностей, які свідчать про якість послуги:

1. Розбіжності між розумінням послуги персоналом сервісної компанії та очікуваннями замовника.
2. Розбіжності між стандартами якості та фактичними вимогами, які висуваються до послуг.
3. Розбіжності між наданою послугою та вимогами до неї, які виникли у результаті нездатності або небажання персоналу сервісної компанії надати послугу відповідно до вимог.

4. Розбіжність в дійсній інформації та інформації, яку споживачу надає сервісне підприємство.

5. Розбіжність між очікуваннями споживача та сприйняттям послуги.

П'ята розбіжність виникає в результаті дії чотирьох попередніх, через які запити замовника послуги не були реалізовані (рис. 1).

Рис. 1. Модель розбіжностей якостей послуг [1].

Методика SERVQUAL – це практичний інструмент оцінки якості послуг, яка є логічним продовженням моделі розбіжності якості послуг. Методика SERVQUAL передбачає застосування анкет із трьох частин:

1. Очікування, у якій досліджуються очкування споживачів за такими характеристиками послуги, як відчуття, переконливість, матеріальність, відчутність та надійність.

2. Важливість, у який досліджується думка споживача щодо сервісного підприємства за критеріями відчуття, переконливості, матеріальності, відчутності та надійності.

3. Важливість, у який досліджується відношення споживача до наведених критеріїв [1].

У кожній частині анкети міститься 17 питань, відповідь на які здійснюється шляхом встановлення оцінки за п'ятибальною шкалою за принципом «повністю не згодний – повністю згодний».

Третім поширеним методом дослідження якості послуги у товарознавстві є метод «Таємний (прихований) покупець». За цим методом оцінювання сервісного підприємства та якості послуги, що надається ним, здійснюється експертами, які здійснюють збір фактичної інформації у багатосторінкову структуровану анкету. При цьому експерти виступають у ролі звичайних замовників послуги. Отримана інформація надає можливості оцінити рівень виконання стандартів обслуговування, виявити слабкі місця з метою їх усунення.

Кожен з наведених методів має свої переваги та недоліки (таблиця 1).

Таблиця 1.

Переваги та недоліки методів вивчення послуги як об'єкта товарознавства

№ з/п	Метод	Переваги	Недоліки
1	SERVQUAL	- простота у використанні; - можливість графічного представлення результатів; - не потребує особливої підготовки; - допомагає виявити ключові напрямки підвищення якості послуги; - є можливість самостійного використання підприємствами.	- відсутність встановлених критеріїв оцінки; - умовна досяжність кінцевої якості послуги; - можливість допущення помилок під час заповнення анкети клієнтами.
2	Таємний покупець	- анкета є більш розгорнутою та структурованою; - можливість оцінки послуг конкурентів; - можливість систематичного застосування для підвищення якості роботи персоналу сервісної організації.	- високі часові та фінансові витрати; - відсутність висококваліфікованих агентств з надання відповідних послуг; - обмеженість щодо застосування цього методу силами підприємства.

Побудовано автором за даними [1-5].

Наведені методи вивчення послуги як об'єкта товарознавства застосовуються за такими етапами [1]:

- встановлення типу моделі системи надання послуг;
- визначення елементів послуг та їх властивостей;
- аналіз наявних нормативних документів щодо послуги;
- відбір найбільш важливих властивостей послуги та показників їх оцінки.

Таким чином, поширені методи вивчення послуги як об'єкта товарознавства мають свої переваги та недоліки, які підприємство повинно ураховувати при виборі певного методу. Разом з тим, застосування будь-якого методу буде більш ефективним при дотриманні етапів його застосування.

Література:

1. Демидчук Л.Б. Сучасні методи вивчення послуги як об'єкта товарознавства. URL: https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-tech/article/download/333/312/

2. Мельник Т.Ю. Товарознавство: підручник. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 364 с.

3. Промислове товарознавство: навчально-методичний комплекс: навч. посіб. / Гавриш Ю.О., Царьова Т.О., Кубишина Н.С.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 92 с.

4. Теоретичні основи товарознавства: підручник / І. М. Байдакова, Л. І. Байдакова, Л. М. Губа, В. Я. Плахотін, О. В. Шегінський. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2016. 284 с.

5. Товарознавство та комерційна діяльність: Підручник / В. Л. Дикань, А.О. Каграманян, Н. Є. Каличева та ін.; за ред. В. Л. Диканя. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 362 с.

ЗАСНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ЧАСУ

Роман Кіося
студент 1 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К

Всім відомо що підприємницька діяльність здійснюється на власні ризик та розсуд. Підприємці – енергійні люди які не зупиняються на досягнутому та прагнуть більшого. Вони розробляють нові технології, вигадують нові ідеї щоб їхні товар або послуги набували індивідуальності, новизни, популярності.

Розкриємо сутність поняття підприємництво, а саме згідно ст. 42 Господарського кодексу України: «Підприємництво − це самостійна, ініціативна, систематична, господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [2].

За визначенням французького економіста Жана Батіста Сейа: «підприємець є економічним агентом, який об'єднує всі засоби виробництва: землю, працю і капітал, і таким чином виробляє продукт. Продаючи продукт на ринку, він сплачує земельну ренту, заробітну плату за працю, відсотки на капітал, і те, що залишається, є його прибутком. Він переносить економічні ресурси з низької області в область з більшою продуктивністю і більшим доходом» [5, с. 15].

При створенні власної справи майбутній підприємець повинен:

− обдумати, яку сферу підприємницької діяльності обрати (виробництво продукції або послуг, комерція – торгівля, фінансове та комерційне посередництво);

− вивчити конкурентне середовище (дізнатись всю можливу інформацію про конкурентів, їх товар, ринкове середовище та з'ясувати на які кроки та при яких обставинах здатні конкуренти;

− визначити джерело формування початкового капіталу (зазвичай це власні накопичення або кредит);

− оформити атрибути підприємництва (пройти державну реєстрацію).

Це доволі трудомісткий та енергозатратний процес який вимагає терпіння та часу, а це лише основні питання які потрібно вирішувати [4, с. 194].

Більш детальне розглянемо технологію створення власної справи, а саме стадій та етапів (рис. 1).

Створення підприємництва – це складна справа, але у військовий час це занадто ризиковано. Всі закриваються, неможливо прорахувати майбутній розвиток подій та велика ймовірність провалу. Великі проблеми з постачанням ресурсів, ризики втрати майна через руйнування. Дуже скоротилося коло розвитку підприємницької діяльності. Наприклад: кого буде цікавити сфера туризму коли всі думають лише про власну безпеку та товари першої необхідності [1].

Звісно, є такі галузі де за рахунок війни можна досягти успіху, але за прогнозами начальника Головного управління розвідки Міноборони України Кирила Буданова війна закінчиться до початку літа 2023 року. Багато інших експертів згодні з цією думкою. Тому недоцільно відкривати підприємство де основний прибуток буде надходити від збройного конфлікту [6].

Кращий варіант – дочекатись закінчення війни і накопичити початковий капітал, після чого можна почати реалізовувати свою справу. Також, після війни держава буде відновлювати економіку. Вона буде зацікавлена щоб на її території виникали нові та відновлювались постраждалі підприємства. Можливо, будуть введені додаткові пільги для створення нових підприємств. Це потрібно щоб привернути увагу тих, хто планує займатися цією справою та тих, хто замислювався над цим питанням. Адже ведення підприємництва впливає на функціонування держави. Чим більше підприємств на території держави, тим більше податків вони сплачують. Для цього існує податкова система України [1, с. 363].

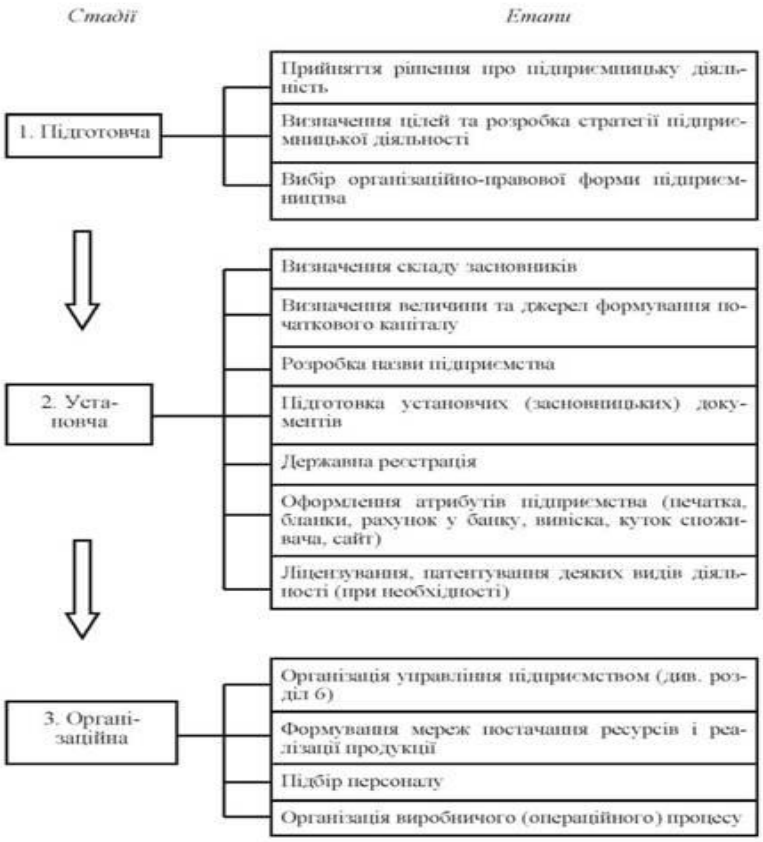

Рис. 1. Технологія створення власної справи.

Полегшилися умови вступу на ринок. Більшість конкурентних підприємств зазнало збитків, а деякі, навіть, припинили свою діяльність через надто великі втрати. Але не потрібно втрачати пильнісь. Держава буде надавати однакову допомогу всім і рівень конкуренції буде досить напруженим. Вона створить сприятливі умови для всіх, хто планує вести свою справу. Адже це одна із її основних функцій – забезпечити добросовісну конкуренцію та рівні можливості для створення та ведення підприємницької діяльності [3, с. 378-379].

Створення підприємства після війни це найнадійніший варіант, але що робити тим хто вже відкрив свою справу та як їм продовжувати свою діяльність. На початку війни була досить напружена ситуація, всі переживали за свою безпеку і боялися виходити на роботу, були й ті хто від'їжджав з країни. Підприємцям приходилося призупиняти свою діяльність через нестачу робітників. Тих хто від'їжджали, бистро звільняли, а тих хто боявся виходити на роботу відправляли у відпустку або, у крайньому випадку, припиняли трудовий договір. Більшість підприємств не могли довго протриматись в таких умовах, коли працівники не виходять на роботу, зменшується кількість споживачів та продукція втрачає попит через те, що вона не актуальна на даний момент часу. Саме тому підприємці закривали власну справу, звільняючи свій персонал. Для тих хто сильно хотів продовжувати був один варіант. Перенести свій бізнес у безпечнішу зону, але це не не дуже б допомогло. Ця дія вирішила питання з робітниками, але кількість споживачів зменшилась, попит на товар впав та перенесення своєї підприємницької діяльності це досить тривалий процес який потребує додаткових витрат. Ймовірність того, що всі дії окупляться дуже мала, і як вже було сказано вище, краще перечекати військове становище та не ризикувати дарма.

Якщо вдалося зберегти своє підприємство незважаючи на всі загрози, то слід бути обережними. Розповсюдився новий спосіб усунення конкурентів. Наприклад, виставляються блоги, де підприємництво суперника звинувачується у зрадництві. Здавалося б що тут такого, коли просто можна довести свою невинність. Але у данний час люди вірять майже всьому не перевіряючи джерело інформації. На час поки, ви будете виправдовувати себе, певна кількість споживачів відмовиться від вашого, товару що

збільшить кількість збитків. На фоні всіх інших проблем, для деяких підприємств це може стати останнім ударом.

Також не потрібно зловживати воєнним становищем та ухилятися від оплати податків, заробітної плати працівникам, неякісно виконувати держзамовлення. Зрозуміло що ситуація важка і треба чіплятися за кожну можливість, але йти проти закону це занадто. Бо як наслідок, ставши на слизький шлях з більшою ймовірністю втратиться все. Із запізненням, але перевірка дійде до всіх, а саме розглянемо види перевірок (рис. 2). Закон ніхто не відміняв, тому потрібно добросовісно виконувати свої обов'язки [1].

Рис. 2. Види перевірок.

Отже, заснування підприємництва саме по собі важке заняття. Воно потребує зібраності і віддачі. У звичайних умовах не кожен вирішиться на такий крок. На початку воєнного стану всі, перш за все, думали про власну безпеку, але коли Україна втрималася на ногах для підприємців з'явився невеликий шанс для відновлення. Нажаль, не всі змогли втриматися під таким тиском. Тому, як вже було сказано вище, краще тимчасово припинити свою діяльність, перечекати військове становище та не ризикувати дарма.

Література:

1. Безпека бізнесу під час війни: ТОП-10 порад керівнику. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/212816_bezpeka-bznesu-pd-chas-vyni-top-10-porad-kervniku
2. Господарський кодекс України. URL: https://protocol.ua/ua/gospodarskiy_kodeks_ukraini_stattya_42/
3. Основи підприємництва підручник. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/61211/mod_resource/content/1/Основи_підприємництва_підручник.pdf
4. Підприємництво підручник. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/16637/2/ГОНТАРЕВА%20І%20В__Підручник%20ПІДПРИЄМНИЦТВО_кон.pdf
5. Підприємництво підручник. Част. 1 Теоретичні основи організації підприємницької діяльності. URL: http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2426/1/Підручник.pdf
6. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/10/18/novyna/suspilstvo/hlava-hur-ozvuchyv-novyj-prohnoz-shhodo-terminiv-zakinchennya-vijny-ukrayini

ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Марія Константинова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А. К.

Сучасна ситуація в Україні характеризується кардинальними змінами в політичній, культурній, економічній та соціальній сферах, що впливають на соціальну ситуацію в суспільстві, що потребує удосконалення відповідної професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Професія соціальний педагог належить до сфери «людина-людина», що вимагає від фахівця глибоких знань, умінь і навичок соціально-педагогічної діяльності. Соціальний педагог має широке коло різних груп клієнтів, тому повинен володіти вміннями та навичками професійно орієнтованого спілкування.

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі має сприяти засвоєнню необхідної бази знань та вмінь відповідно до специфіки обраного фаху, проте важливим також є опанування професійно необхідних якостей та навичок, що є передумовою ефективного здійснення призначених функцій на будь-якому етапі особистісного становлення та розвитку фахівця.

Однак розв’язання проблеми своєрідності практичної діяльності фахівців якісно нового рівня потребує вдосконалення навчального процесу шляхом пошуку та впровадження нових технологій навчання.

Провідним методом роботи з клієнтами у соціальних педагогів як один із навичок Soft Skills є тренінг.

Питання використання тренінгу у професійній діяльності фахівців висвітлено в дослідженнях Л. Бондарєвої, І. Звєрєвої, В. Кручек, С. Литвиненко, О. Луганцевої, І. Манохіної, І. Мельничук, Г. М’ясоїд, Л. Петровської, В. Федорчука та ін.

Зокрема Карпенко Є. зазначає, що тренінг – (від англ. «to train» – вчити, тренувати) це форма спеціально організованого спілкування, психологічний і педагогічний вплив якого ґрунтується на активних методах групової роботи [2, с. 7].

У наукових пошуках Савченко Г.В. акцентується увага на тому, що тренінг є перспективним методом психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей [4, с. 25].

Коваленко О. Г. визначає тренінг як засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних установок, умінь і досвіду у сфері міжособистісного спілкування, а також засіб розвитку компетентності у спілкуванні, засіб психологічного впливу [3, с. 44].

Отже застосування методу соціально-педагогічного тренінгу, зокрема тренінгу вмінь, надає широкі можливості для виконання великої кількості вправ, програвання рольових ігор, розв’язання комунікативних завдань, їх варіювання, урізноманітнення форм спілкування, побудови занять залежно від бажань і потреб членів групи. Участь у тренінговій групі вимагає постійної аналітичної роботи, заохочує прояв почуттів, висловлення власної точки зору, опис вражень, обмін думками, участь у дискусії.

Беручи до уваги висновки науковців, а також досвід соціальних педагогів, можна стверджувати, що тренінг ефективно використовувати у процесі формування в них умінь і навичок у професійній практичній діяльності.

Слід узяти до уваги те, що під час тренінгової роботи формуються та вдосконалюються такі вміння й навички професійно зорієнтованого спілкування: уміння слухати, уміння говорити, уміння ставити запитання й відповідати на них, уміння вести бесіду, уміння формулювати мету й завдання професійного спілкування, навички вербальної та невербальної комунікації та ін.

Слід зазначити, що використання тренінгу є продуктивним і під час вивчення таких дисциплін, як: «Соціально-педагогічне консультування», «Методи соціально-виховної роботи», «Вступ до спеціальності» тощо. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Методи соціально-виховної роботи» (зокрема, у процесі засвоєння навчального модуля «Система соціально-виховної роботи з різними групами клієнтів») використання тренінгових занять стимулює формування вміння вести діалог, бесіду, уміння ініціювати спілкування, уміння слухати партнера, уміння самопрезентації тощо.

Особливо плідним виявляється використання тренінгу під час вивчення предмета «Соціально-педагогічне консультування», зокрема на заняттях за темами: «Процес соціально-педагогічного консультування», «Методи і техніки соціально-педагогічного консультування», а також під час засвоєння навчального модуля «Практичні засади соціально-педагогічного консультування з різними категоріями клієнтів із різних проблем». У результаті у майбутніх соціальних педагогів формуються навички вербальної та невербальної комунікації, уміння зацікавити співрозмовника, ефективно висловлювати ідею, уміння слухати, уміння ставити та відповідати на запитання, уміння побудови висловлювання тощо. Наприклад, під час вивчення теми «Методи і техніки соціально-педагогічного консультування», під час обговорення технік консультування, студентам можна запропонувати виконати завдання «Оцінка психотерапевтичної цінності навички заохочення мовлення», за умовами якого пропонується обговорити кілька ситуативних фраз клієнта. У результаті у студентів формуються, щонайменше, вміння слухати, вміння аналізувати. Крім того, їм пропонують записати доцільну на їхню думку реакцію консультанта. Записані репліки озвучуються й аналізуються в режимі групової роботи, визначається їхня психотерапевтична цінність і призначення.

Важливо зауважити, що під час проведення тренінгу доцільно застосовувати такі форми організації навчання та технології: для актуалізації знань та оцінки рівня обізнаності майбутніх фахівців - робота в малих групах, презентація, «мозковий штурм»; для пошуку шляхів розв’язання проблеми - робота в малих групах, дискусія, кейс-метод, рольова гра, дебрифінг, аналіз ситуацій; для створення позитивного настрою, налаштуванню на нову задачу, формуванню малих груп - вправи та «рухливі ігри».

Тренінг приваблює учасників атмосферою довіри, конфіденційності, веселим характером, індивідуальною та груповою рефлексією, партнерством учасників тренінгу та постійним зворотним зв’язком. Велика кількість використаних у тренінгу методичних прийомів такі як міні-лекції, психогімнастичні вправи, рольові та ділові ігри, групові дискусії, мозковий штурм тощо характеризують його як форму інтерактивного навчання. Тренінг – це інновіційний спосіб роботи, оскільки вся група є активним учасником тренінгу; під час навчання відбувається обмін знаннями та проблемами між учасниками та спільний пошук оптимальних рішень. Рушійними силами соціального навчання в процесі навчання є власний досвід здбувачів; досвід інших учасників; соціальні переконання; психологічний зворотний зв’язок; отримання порівняльної інформації за спостереженнями інших.

Крім того, технології навчання забезпечують підвищення рівня соціалізації учнів, що проявляється в здатності до передачі соціальної інформації, задоволеності міжособистісними стосунками, розвитку лідерських якостей і творчих здібностей. Саме розвиток цих особливостей є основою подальшого формування соціальних компетентностей майбутніх спеціалістів.

Тренінг – це водночас практичний та ефективний спосіб отримання нових знань, процес взаємодії між учасниками та тренером, тренінг, який стимулює та активізує інтерес до навчання, можливість виявити нові вміння та навички, продуктивна форма розширення власних навичок, метою якої є набуття життєвих компетентностей шляхом теоретичного та практичного збагачення та самовдосконалення з використанням інтерактивних засобів навчання [1, с. 76].

Таким чином, проведення навчальних тренінгів у процесі практичної діяльності соціальних педагогів сприяє вдосконаленню їх професійних навичок, а під час тренінгової роботи створюються такі умови, що сприяють активізації кожного учасника тренінгу та групи загалом, унаслідок чого у фахівців соціальної сфери більш ефективно формуються відповідні уміння та навички.

Література:

1. Баніт О. В., Коваленко О. Г. Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів. Київ. ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України. 2022. 104 с.
2. Карпенко Є. Основи психотренінгу. Дрогобич. 2015. 78 с.
3. Коваленко О. Г. Міжособистісне спілкування осіб похилого віку: психологічні аспекти : монографія. Київ. Інститут обдарованої дитини. 2016. 456 с.
4. Савченко Г.В. Навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу: «Професійно-психологічна підготовка суддів». Київ. ТОВ «Горизонт» 2016. 220 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Катерина Леонідова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Л.М.

Продуктивність праці характеризує ефективність витрат праці в матеріальному виробництві та сфері послуг, її визначають обсягом виробленої продукції (виконаних робіт) за одиницю часу або витрат праці на одиницю продукції (виконаних робіт) [1]. Одним із найважливіших показників ефективності суспільного виробництва є продуктивність праці, на яку впливають ступінь розвитку виробничих сил суспільства, їх використання у виробництві, продуктивність праці, природний потенціал, відповідність виробничих сил суспільства. виробничі відносини суспільства до природи виробничих сил суспільства.Іншими словами, підвищення продуктивності праці означає збільшення обсягу виробництва продукції без збільшення трудових витрат.

Розрізняють продуктивність праці в масштабі суспільства, району, країни; продуктивність праці на підприємстві та продуктивність індивідуальної праці одного працівника [10].

Індивідуальна продуктивність праці – це продуктивність окремого конкретного працівника, вона характеризує витрати лише живої праці на виробництво продукції; місцева продуктивність праці відноситься до продуктивності праці в певному районі або галузі; суспільна продуктивність праці відноситься до продуктивності праці економіки країни в цілому, виробнича продуктивність праці – це продуктивність на конкретному виробництві, підприємстві. Між показниками індивідуальної та суспільної продуктивності встановлюється взаємозалежність.

Скорочення витрат праці окремими працівниками на робочих місцях є однією з головних умов зростання суспільної продуктивності праці. Зростання продуктивності праці є основнийм рушієм зростання національного доходу, передумова зниження собівартості продукції, фактор підвищення якості та конкурентоспроможності продукції (зокрема на світовому ринку), умова підвищення номінальної та реальної заробітної плати працівників, фактор зниження інфляції, умова підвищення вартості робочого часу та рушійна сила зростання зайнятості населення.

Продуктивність праці є одним із встановлених на рівні фірми критеріїв і методів зниження собівартості продукції та забезпечення на цій основі ефективної діяльності

підприємства та його конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Зростання продуктивності праці сприяє зменшенню витрат на виробництво й обігу товарів, збільшенню маси та норми прибутку [14]. До того ж зростання продуктивності праці здатне компенсувати підвищення заробітної плати працівників підприємства, гармонізуючи тим самим інтереси сторін соціального партнерства. У цьому сенсі система показників оцінки трудового вкладу в результати діяльності на всіх рівнях ієрархії управління підприємством має почати включати продуктивність праці як ключовий елемент. Динаміка продуктивності праці показує, наскільки організація активізувала людський фактор, розвинула робочу силу, модернізувала методи виробництва, підвищила споживчу привабливість своїх товарів тощо [5].

Питанням праці, а отже, її продуктивності займалися багато вчених. Дослідження на тему «продуктивність праці» включало помітні внески наступних економістів: Ю. В. Буц [2], В. А. Гавриленко [3], О. А. Грішнова [4], Р. Н. Масалаб [11], Т. І. Олійник [15], Д. С. Сінк [16], Р. В. Янковий [17] та ін.

Перші уявлення про продуктивність елементів виробництва розвинули французькі вчені Б. Сей і Ф. Бастіа. Теорія граничного виробництва, фундаментальні ідеї якої були створені американцем Д. Б. Кларком, виникла приблизно в кінці 19 ст. Це значно посилило існуючі вимоги, згідно з якими продуктивність має всі виробничі компоненти та що їх ефективне застосування все ще є економічно вигідним. Праці Д. Кендріка, Р. Солоу та ін. демонструють подальший розвиток в теорії продуктивності [2, с. 18].

На підставі аналізу літературних джерел можна узагальнити підходи до трактування сутності поняття «продуктивність праці» в табл. 1. Досліджуючи відомі підходи до інтерпретації з літературних джерел, ми виявили, що серед науковців триває дискусія щодо того, як визначити «продуктивність праці», що призводить до різних методологічних підходів до вимірювання останньої.

З неоднозначних визначень сутності цього поняття стає зрозуміло , що продуктивність праці є високопоставленою та суперечливою категорією.

Таблиця 1.

Варіанти трактування «продуктивність праці» у наукових дослідженнях

Автор	Визначення
О.А. Грішнова [5, с. 361]	Продуктивність праці – це показник, що характеризує співвідношення результатів праці та її витрат.
Е.П. Качан [7, с. 63]	Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції.
Р.Н. Масалаб [11, с. 6]	Продуктивність праці – це локальний показник, який визначає, наскільки ефективно використовується робоча сила.
С.В. Мочерний [13, с. 118]	Продуктивність праці – це ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг.
Д.С. Сінк [16, с. 29]	Продуктивність праці – це відношення кількості продукції, виробленої даною системою за даний період часу, до кількості ресурсів, спожитих для створення цієї продукції за той же період часу.
Р.В. Янковий [17, с. 23-26]	Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції.
МОП [12]	Продуктивність праці – це показник, який відображає ступінь ефективності використання праці.

Фактори продуктивності праці – це причини об'єктивних і суб'єктивних властивостей, що чинять вплив і які обумовлюють динаміку продуктивності праці [6].

Існує дві категорії факторів, які можна розділити залежно від напрямку дії:

1) Покращення організації роботи, управління часом, інтеграція ресурсів, мотивація працівників для підвищення продуктивності праці.

2) Зниження продуктивності праці працівників, що може бути викликано, зокрема, проблемами організації праці, порушеннями матеріально-технологічного забезпечення процесу, несприятливими природно-кліматичними умовами, відсутністю трудової дисципліни та ін.

За рівнем впливу виділяють зовнішні і внутрішні чинники продуктивності праці. Зовнішні пов'язані із зміною асортименту продукції відповідно до мінливих попитом на ринку, що змінюються соціально-економічні умови в суспільстві, рівень кооперації з іншими підприємствами та інші. Внутрішні фактори пов'язані з рівнем технічної озброєності процесу праці, з ефективністю систем стимулювання праці, тобто це ті фактори, які обумовлені якістю організації підприємницької діяльності.

За внутрішнім змістом прийнято класифікувати всі фактори за чотирма наступними категоріями:

1) матеріально-технологічні параметри, такі як механізація і автоматизація виробництва, розвиток і використання сучасних технологій, скорочення витрат живої праці, збереження всіх видів ресурсів, поглиблення спеціалізації обладнання та ін.;

2) корпоративні міркування,серед найважливіших окремо відзначимо: організація матеріально-технічного постачання, організаційно-технічна підготовка виробництва, раціональне кооперування та поділ праці, поліпшення умов праці, раціональне розміщення та ефективне використання персоналу підприємства та інші.

3) соціально-економічні фактори: ступінь кваліфікації працівників, їх прагнення до активної діяльності, ставлення до праці та трудової дисципліни, зміна форм власності на засоби виробництва, поява виробничої демократії в організаціях;

4) економічні, правові та нормативні елементи, що впливають на регулювання соціально-трудових взаємодій і є раціональною основою підвищення продуктивності праці. [9].

На продуктивність праці впливають ще два найважливіші чинники, які потребують особливої уваги. Це інтенсивність і напруженість праці. Інтенсивність праці являє собою швидкість витрачання людської енергії, і вимірюється витратами нервової та м'язової енергії людини в одиницю робочого часу.

Напруженість праці являє собою ступінь інтенсивності праці по відношенню до її максимальної величини, прийнятої за одиницю (як кордони максимально допустимих можливостей людини).

Визначившись з факторами, що впливають на продуктивність праці необхідно також розкрити питання показників, за допомогою яких вимірюється продуктивність.

Розрізняють два показники продуктивності праці: виробіток і трудомісткість, залежно від прямого або оберненого поєднання цих величин.

Виробіток (Making) – це кількість товарів (або послуг), вироблених робітником за одиницю робочого часу, який є прямим показником рівня продуктивності праці.

Трудомісткість (Labour intensiveness) – це кількість часу, витраченого на виробництво одиниці продукції, яка є зворотним показником продуктивності праці [8].

У країнах ЄС значну увагу приділяють стимулюванню охорони праці. В Україні це питання перебуває на досить низькому рівні, тому необхідно створити ефективну систему стимулювання та мотивації дотримання правил охорони праці та створення безпечних умов праці на підприємствах.

Зарубіжний досвід, на мій погляд, має стати основою для розробки власних надзвичайно вдалих стратегій мотивації співробітників, а також зразком для вивчення та

орієнтиром для динаміки розвитку. Сучасні напрацювання щодо міжнародного досвіду мотивації персоналу виділяють шість основних моделей мотивації, а саме: японську, американську, французьку, британську, німецьку та шведську.

Потреби японської економіки та обставини їхнього життя – ось що, по суті, визначає японську модель мотивації працівників. Однією з ключових характеристик є те, що темпи розвитку продуктивності праці випереджають зростання зарплат і рівня життя людей. На світогляд та особисті цінності персоналу суттєво вплинув постійний дефіцит робочих місць, викликаний швидким зростанням населення, яке надає великого значення робочому місцю та трудовій діяльності. Японська модель також базується на ідеї довічного найму працівників, що неминуче потребує навчання персоналу, ротації та перепідготовки. Єдиним мотиваційним механізмом, який сприяє забезпеченню компанії висококваліфікованими людьми, відданими фірмі та прагнучими досягти особистих професійних, інтелектуальних і творчих якостей, є навчання, ротація та перепідготовка персоналу. Згідно з японською моделлю, часта ротація співробітників відіграє вирішальну роль у забезпеченні та методичній зміні сфери діяльності, що знижує стрес і втому від повторюваної роботи.

Основою американського підходу до трудової мотивації є сприяння підприємництву та покращення життя найбільш активних членів населення. Модель ґрунтується на соціокультурних характеристиках країни, які включають широкий акцент на досягнення особистих досягнень для кожного та високий ступінь економічного процвітання. Оплата праці і є основним фактором стимулювання підвищення продуктивності. Найпоширенішою моделлю є різноманітні варіації погодинної оплати праці зі стандартизованою роботою, що доповнюються різними видами заохочень.

Французька модель мотивації праці характеризується більшим розмаїттям економічних інструментів, включаючи стратегічне планування й стимулювання конкуренції, гнучкою системою оподаткування. Відмінна риса її – включення стратегічного планування в ринковий механізм. Базисом ринкових відносин у французькій моделі є конкуренція, що безпосередньо впливає на якість продукції, задоволення потреб населення в товарах і послугах, зменшення витрат виробництва. У політиці оплати праці французьких фірм спостерігається дві тенденції: індексація заробітної плати залежно від вартості життя й індивідуалізація оплати праці.

Наразі у Великобританії доступні дві модифікації виплат на основі прибутку: готівкою та акціями, які передбачають виплату частини прибутку акціями. Крім того, передбачається запровадження системи оплати праці, яка повністю змінюється залежно від прибутку компанії.

Людина з власними інтересами як вільна особистість, яка усвідомлює свою відповідальність перед суспільством, лежить в основі німецької моделі трудової мотивації. Солідарність і соціальна справедливість є необхідними умовами суспільного консенсусу. Одним із найкращих представлень будь-якої історичної економічної теорії, на думку західних експертів, є гармонійний союз стимулів праці та соціальних гарантій. Ця стратегія пропонує еквівалентний рівень соціальної та економічної безпеки.

Шведський підхід до мотивації праці характеризується потужною соціальною політикою, яка спрямована на зменшення економічної нерівності шляхом перерозподілу національних ресурсів для підтримки меншої кількості населення. Програма солідарної оплати праці покликана вирішити низку цільових завдань. Перш за все, вона заохочує постійне оновлення виробництва на основі найновіших науково-технічних досягнень, на додаток до конкуренції на ринку. Крім того, на практиці втілюється концепція рівної оплати за рівну працю. Згідно зі шведською точкою зору, це означає, що працівники різних підприємств, які мають однакові повноваження та виконують порівнянно однакову роботу, отримують однакову винагороду незалежно від успіху власника бізнесу.

Вважаю, що для створення, впровадження та розвитку вітчизняної системи мотивації персоналу необхідно використати запропонований досвід успішного менеджменту через призму мотиваційних механізмів провідних підприємств інших країн.

На мою думку, методика підвищення продуктивності повинна включати в себе такі аспекти:

1. Раціонально організований відпочинок працівників. Такий підхід спочатку не викликає довіри, але його ефективність доведена на практиці. Працівникам часто не вистачає часу, необхідного для виконання управлінської діяльності протягом робочого дня. Багато людей працюють довше, ніж необхідно. Однак це не має позитивного впливу на продуктивність праці. Ви можете працювати лише п'ять годин на день і мати час на інші справи. Крім того, збільшення часу, виділеного для відпочинку, є найкращим способом зробити більше справ. На сьогоднішній день багато компаній по всьому світу використовують цей метод, зокрема такі відомі бренди, як Google, Coca-Cola, Green Mountain Coffee, Cleveland Clinic і Genentech. Здатність до відновлення відіграє вирішальну роль у робочому процесі. Найкращий результат був досягнутим за допомогою кімнат «відновлення», на які в компаніях відвели окремий простір для їх облаштування;
2. Систематичне підвищення кваліфікації працівників усіх ланок виробництва, проведення атестації, з метою визначення проблем, пов'язаних з незрозумілою постановою задач;
3. Створення для працівників відповідних соціально-економічних та організаційно-технічних умов праці;
4. Своєчасно висловлена подяка працівникам допоможе підтримати рівень їх мотивації;
5. Штрафні санкції, які допоможуть працівникам бути більш організованими.

Література:

1. Агавердієва Х. Ф. Соціальний аудит у теоретичному полі соціальної відповідальності. *Бізнес-Інформ.* 2018. № 4. С. 272-278.
2. Буц Ю.В., Герасимова І.Ю. Ефективність праці на вугільних шахтах: монограф. Донецьк: Нац. гірн. ун-т, 2007. 156 с.
3. Гавриленко В.А., Кравчук Н.В. Фактори, які впливають на продуктивність праці робітників вугільних шахт Донбасу. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9489/1/68.pdf
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підруч. К.: Знання, 2004. 535 с.
5. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: практикум: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 286 с.
6. Економіка підприємства: підруч. / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2008. 528 с.
7. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / Є.П. Качан, О.П. Дяків, В.М. Островерхов та ін. / за ред. Є.П. Качана. К.: Знання, 2008. 407 с.
8. Економіка та організація виробничої діяльності URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/17nebava_ekonomika_organizaciya_virobnichoyi_diyalnosti/82.htm
9. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
10. Калина А. В. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Персонал, 2014. 4987 с.
11. Масалаб Р.Н. Використання показників продуктивності праці в управлінні господарською діяльністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Донецьк, 2003. 20 с.

12. Міжнародна організація праці. URL: http://www.ilo.org.ua/Pages/default.aspx
13. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія. Т. 3. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 951 с.
14. Назарова Г.В. Економіка праці: навч. посіб. Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 331 с.
15. Олійник Т.І. Продуктивність праці та структурні зміни в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2008. №4. С. 122-127.
16. Сінк Д.С. Управління продуктивністю: планування, вимірювання та оцінка, контроль і підвищення М.: Прогрес, 1989. 532 с.
17. Янковий Р.В. Шляхи підвищення продуктивності та результативності праці на підприємстві *Економіка: реалії часу.* 2013. № 1 (6). С. 23-26. URL: http://economics. opu.ua/files/archive/2013/n1.html

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Анна Лісничук
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Наук. керівник – проф. Степанова К.В.

Особливості управління сучасною системою освіти визначаються кардинальними змінами в нашому суспільстві, які торкнулися всіх соціальних інститутів, внаслідок чого відбувається переосмислення цілей, завдань та змісту освіти, здійснюється пошук нових форм, методів та технологій підвищення її якості.

В умовах, що склалися сьогодні в нашій країні, сучасний заклад освіти потребує вмілих аналітиків, здатних до постійного розвитку аналітичного й рефлексивного мислення, інтелектуальних здібностей, креативності, до здійснення самооцінки й самоаналізу своєї управлінської діяльності, мотивованих до самовдосконалення та розвитку себе як особистості.

Радикальне оновлення всіх сторін життєдіяльності освітньої установи, запровадження суспільно-складового управління та відповідно розширення кількості учасників внутрішньошкільного управління змінює звичний образ професійної управлінської діяльності керівника, трансформує стереотипи його поведінки та висуває нові вимоги до рівня аналітичної діяльності керівників освітніх установ, володіння ними необхідними для такої діяльності теоретичними знаннями, а також використання інноваційних управлінських технологій.

У результаті відбувається формування аналітичного підходу до управління освітньою установою, який дозволяє на основі педагогічного аналізу визначити слабкі та сильні сторони кожного члена колективу, раціональніше використовувати його можливості і як вчителя, і як управлінця, знати мотиви педагогічної діяльності, правильно використовувати різні способи мотивування та стимулювання у професійній діяльності, тобто забезпечити врахування інтересів не лише школи, а й кожної особи окремо – від учня до адміністрації.

Визначення чітких цільових орієнтирів розвитку освітньої системи, досягнення яких потребує значного обсягу додаткових ресурсів, актуалізує аналітичну діяльність управління, що забезпечує виявлення пріоритетних проблем розвитку та конкретизацію варіантів професійної діяльності керівника.

У цьому аспекті аналітична діяльність дозволяє керівнику вивчити стан освітнього процесу, результати управлінської та педагогічної діяльності, встановити причинно-

наслідкові зв'язки, визначити напрями подальшого розвитку як системи управління, так і навчально-виховного процесу. Перехід до нового підходу в управлінні – аналітичного – зумовлює необхідність переосмислення багатьох положень педагогічного аналізу в професійній діяльності керівників освітніх закладів та забезпечення її технологізації (Ю.А. Конаржевський).

Проблема формування професіоналізму та управлінської компетентності керівників закладів освіти знайшла своє відображення у працях вітчизняних учених: В.І. Бондара, Р.П. Вдовиченко, Л.І. Даниленко, Г.В. Єльнікової, О.В. Королюк, О.І. Мармази, В.К. Мельник, В.В. Олійника, О.І. Пометун, Є.М. Хрикова та ін.

Як зазначають І.М. Савченко та Я.Я. Ягупов, аналітика (гр. άναλυτικά – мистецтво аналізу) – «основа інтелектуальної, логіко-мисленнєвої діяльності, яка спрямована на вирішення різноманітних завдань. В її основі лежить не стільки принцип констатації фактів, скільки принцип «випередження подій», що дозволяє організації або індивідові прогнозувати майбутній стан об'єкта аналізу» [3, с. 10]. Також вони наголошують на тому, що аналітична компетентність керівника – «це його здатність і готовність вирішувати різноманітні аналітичні завдання наукового, дослідницького, управлінського, фінансово-економічного, кадрового, педагогічного та іншого спрямування, які входять коло його посадових компетенцій як суб'єкта управління» [3, с.11] закладом освіти.

Багато дослідників (І. Єрмакова, Ю. Конаржевський, О. Мармаза, О. Овчарук, О. Савченко та ін.) до змісту ключових компетентностей особистості відносять аналітичну, наголошуючи на тому, що успішний керівник повинен мати аналітичне мислення, вміти аналізувати і прогнозувати ситуації та результати діяльності, що обумовлюється його аналітичними навичками.

Відтак змістом аналітичної діяльності керівника закладу освіти є аналіз:

– досягнень і наявних результатів закладу освіти;
– навчально-виховного процесу;
– умов функціонування і розвитку закладу освіти;
– недоліків у роботі.

При здійсненні такої комплексної оцінки керівник закладу освіти має можливість реально оцінити ситуацію, виявити певні недоліки в роботі, спрогнозувати напрями розвитку, активізуючи наявні резерви (внутрішні та зовнішні) для подальшого успішного розвитку закладу освіти [1, с. 62].

Відповідно до поставленої мети, як зазначає В.І. Маслов, аналітична діяльність керівника закладу освіти буває багатоцільовою (перевірка різних питань), багатобічною (контроль того ж самого об'єкта за допомогою різних форм і методів контролю) та багатоступінчастою (контроль того ж самого об'єкта різними рівнями органів управління) [2, с. 12].

Структура організації аналітичної діяльності керівника закладу освіти може включати такі складові:

1. Визначення мети та об'єкта аналізу.
2. Укладання програми аналізу.
3. Вибір видів та методів аналізу.
4. Аналітичне опрацювання фактичного стану справ та створення додаткової інформації.
5. Узагальнення результатів аналізу та оформлення аналітичних висновків.
6. Внесення пропозицій щодо покращення ситуації (ліквідації недоліків).
7. Контроль за виконанням робіт або реалізацією пропозицій.

Аналітична діяльність керівника закладу освіти є процесом взаємодії інтелектуальних здібностей, креативності, рефлексії та мотивації, що дозволяє здійснювати на основі аналізу-синтезу обґрунтовані управлінські дії задля досягнення мети його діяльності.

При здійсненні аналізу діяльності керівника закладу освіти застосовуються такі методи: моніторинг навчальних досягнень учнів, вивчення шкільної документації, спостереження, опитування, анкетування, тестування, бесіди, самоаналіз та ін. [4].

Отже, здійснення аналітичної діяльності керівником закладу освіти дає можливість об'єктивно оцінити результативність роботи педагога, методичного об'єднання, спланувати роботу закладу освіти з урахуванням сильних та слабких місць в роботі педагогічного колективу, об'єктивно оцінити освітній процес, визначити ступінь його ефективності, підвищити рівень вихованості здобувачів освіти, вивчити та поширити кращий педагогічний досвід, розвивати творчу ініціативу всіх учасників освітнього процесу.

Література:

1. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації. Харків: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1763/1/Мармаза%20О.%20І.%20 Менеджмент%20освітньої%20організації%20.pdf
2. Маслов В. І. Психологічна основа моделі компетентності директора школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2003. № 1. С. 12.
3. Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів : термінологічний словник. Київ: ІПТО НАПН України, 2014. 27 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32310627.pdf
4. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Ганна Манолова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.

Наші діти та молодь живуть у певному культурному оточенні свого сімейно-суспільного та предметно-просторового середовища. Проте, це середовище в основному створюється для здорових дітей, а для дітей та молоді з обмеженими можливостями здоров'я воно часто є недоступним.

Дитина з психофізичними вадами з самого початку свого життя потрапляє у нерівні умови, які залишають її на нижчому щаблі ієрархічних сходів духовних цінностей. У неї мало шансів самостійно віднайти та зайняти своє місце в суспільстві.

Важливо усвідомлювати, що людина з обмеженими можливостями від самої першої хвилини виявлення її проблеми потребує ретельного культивування тих психологічних характеристик та практичних умінь, яких їй не судилося набути природним для інших людей шляхом. Шляхом послідовних занять, операцією за операцією, повинна така людина закріпляти набуті навички аби щоразу їх не втрачати і додавати поволі та поступово нові. І процес цей має бути неперервним, усебічним, із залученням багатьох фахівців на певному етапі дорослішання, організацією особливого домашнього устрою, комфортного позитивно орієнтованого оточення. Для вирішення таких питань одним із найефективніших інструментів є *соціальна реабілітація*.

Основна мета системи реабілітації для дітей та молоді з обмеженими можливостями – максимально можлива ефективна соціалізація. При цьому під

соціалізацією мається на увазі «сукупність всіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює і відтворює певну систему знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправний член суспільства, освоюючи соціальні ролі та культурні норми» [5, с. 15].

Соціально-виховна робота з дітьми, які мають порушення інтелекту, має бути спрямована на підготовку їх до відомої самостійності у побуті, розвиток навичок спілкування та посильної трудової діяльності.

Під час підготовки до самостійного життя та роботи висувається проблема інтеграції осіб з обмеженими можливостями у суспільство, що може бути досягнуто соціально-педагогічним супроводом у процесі навчання, своєчасним наданням спеціальної допомоги та підтримки.

Діти, які відносяться до категорії «помірно і важко розумово відсталих», тривалий час вважалися «ненавченими». На сьогоднішній день низкою досліджень (М. І. Кузьмицької, О. Р. Маллера, Г. В. Цикото) спростовується уявлення про «ненавченість». На думку авторів, весь складний процес навчання та виховання зазначеної категорії дітей, підлітків та молоді, спрямований на їхній всебічний розвиток, виховання, трудову підготовку та соціальну адаптацію, має дозволити їм зайняти певне місце в житті, зменшити опіку з боку родичів та близьких і певною мірою приносити користь суспільству [5, с. 17].

Так донедавна для дітей, які мають різні відхилення в розвитку, не існувало дитячих садків, одиниці з них відвідували школи, а більшість і зовсім не знали про існування такого закладу, залишаючись вдома в «чотирьох стінах». У цій ситуації виникає перешкода на шляху реалізації ефективної соціалізації – обмеження у сфері комунікації. Соціальна ізоляція може зумовлювати порушення інтелектуальних, пізнавальних функцій.

Зазначимо, чим би не було викликане обмеження у пізнанні навколишнього середовища, воно, як правило, негативно впливає на дитину та молодь, збільшує психологічний тиск, сприяє появі додаткових негативних процесів саме у внутрішній сфері, основними з яких є:

а) усвідомлення своєї негативної відмінності і на цій основі розвиток тривоги та дискомфорту;

б) підвищена внутрішня увага до своїх вад, усвідомлення їх наявності як головної причини невдач;

в) розвиток власної невпевненості, неспроможності;

г) посилення відлюдності, відчуженості, невдоволеності, самотності.

У дітей та молоді з обмеженими можливостями здоров’я на цій основі дуже часто формується «комплекс неповноцінності, який, в свою чергу, може привести до вторинних порушень», як зазначає Н. Бастун [1, с. 109].

Поєднання у свідомості особи внутрішнього і зовнішнього світосприйняття, аналіз набутих знань, умінь та навичок, постійне розширення освоєного простору неодмінно приведуть її до здатності використовувати ці знання на практиці, до завоювання певної соціальної позиції.

Таким чином, постає питання: що відрізняє дітей-, підлітків-, молодь-інвалідів від їх однолітків?

Наявність фізичних або інтелектуальних розладів, повна відсутність або недостатність життєво необхідних знань, неможливість пристосуватися до навколишнього середовища, практична неспроможність виконувати дії, адекватні ситуації − саме ці відмінності значно знижують їх життєву компетентність, залишаючи особистість у соціальному розвитку далеко позаду [2, с. 170].

Цілком зрозуміло, що самостійно така категорія людей не зможе освоїти оточуючий їх простір, чи хоча б наблизитися до соціально життєспроможного місця: їм потрібна довготривала, систематична кваліфікована соціальна допомога. Саме така допомога

надається у відділенні соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями КУ «ЦНСП» Ренійської міської ради з метою формування життєвої компетентності дітей та молоді, шляхом здійснення реабілітаційних заходів. За наказом Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 № 1901 «Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами» впроваджені основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги соціальної реабілітації [4].

При індивідуальному підході до клієнтів відділення застосовуються наступні заходи:

1. *Формування, розвиток і підтримка соціально-побутових навичок*. За допомогою соціального педагога клієнти отримують знання у формуванні, виробленні та підтримки навичок у підтримці належних житлово-побутових умов; користування побутовими приладами; орієнтування в населеному пункті, користування громадським транспортом, безпечної поведінки; користування комп'ютерною технікою; особистої гігієни; приготування їжі; проведення необхідних закупівель. Особлива роль приділяється формуванню, виробленню та підтримки навичок міжособистісних комунікаці та стосунків, зокрема сімейних; виконанню дій у типових ситуаціях, планування режиму дня; вмінню звертатися по допомогу з управління коштами та інше.

2. *Психологічна підтримка, нормалізація психосоціального стану і підвищення якості життя*. Заходи спрямовані на проведення занять щодо формувань знань про власну хворобу, уміння реально оцінювати свій стан, здатність виконати реально усвідомлену, адекватно обрану дію; розпізнавання симптомів найбільш поширених захворювань, звернення по допомогу до фахівця, члена родини; опанування методів профілактики захворювань та ведення здорового способу життя; уміння долати стресові ситуації, регулювати власні відчуття та емоції; підтримку комунікативних навичок (взаємодії та етики поведінки). Соціальний педагог приділяє увагу формуванню навичкам, пов'язаних із статевими проблемами (гігієна статевого життя, запобігання вагітності та статевим захворюванням, опанування позитивними стереотипами статевої поведінки) [3, с. 54]. Надання відповідних консультацій родичам, близьким особам, законним представникам, залучених до реабілітації клієнта.

3. *Організація дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, працетерапії*. У процесі щоденного планування заходів застосовуються ерготерапія, що включає в себе творчу діяльність, трудові, рухові, побутові навички, спрямовані на відновлення повсякденної діяльності, соціальну адаптацію та досягнення максимальної самостійності в побуті; організація дозвілля з урахуванням інтересів та побажань отримувача соціальної послуги (клубна робота); сприяння та підтримка фізичної форми та здоров'я: фізичні вправи, рухливі ігри, дискотеки; навчання та підтримка навичок вирощування та догляду за квітами, овочами та зеленю.

4. *Арт-терапія.* Проведення заходу з використанням сучасних методик для розвитку емоційної компетентності, вираження почуттів та навичок участі в колективній діяльності. Захід дає можливість розширити уявлення про навколишній світ, усвідомити його цілісність та розвинути моторику рук з використанням певних технік: ліплення, розмальовки, аплікації, збирання природних матеріалів та подальше використання його у підробках. Арт-терапія дуже ефективна як невербальний засіб спілкування для тих, хто недостатньо добре володіє мовою, відчуває труднощі в словесному описі своїх переживань, у міжособистісній взаємодії, або, навпаки, хто надміру пов'язаний з мовним спілкуванням. Виховується спостережливість, уважність, послідовність.

Для забезпечення головної мети – підготовки отримувача соціальної послуги до майбутнього максимально самостійного проживання у громаді – всі заходи проводяться у комплексі, паралельно. Послідовно відпрацьовується певна навичка у кожної особи, поступово робиться перехід до засвоєння наступної.

Специфічні потреби осіб, які мають інтелектуальну недостатність, здебільшого зумовлені зниженою здатністю засвоювати та узагальнювати досвід, неможливістю переносити та використовувати наявний досвід у рамках нової ситуації, порушенням цілеспрямованої діяльності, дефектами мови. Слід пам'ятати, що молодим людям з розумовою недостатністю характерні низька мотивація до виконання будь-якої роботи, нерегулярність виконання, уникнення робіт по дому, можливі труднощі в моторній сфері. Формування навчальних та трудових навичок може бути значно ускладнено через тяжкість порушень у фізичному та інтелектуальному розвитку, а в деяких індивідуальних випадках може виявитися неможливим. Також необхідно зазначити, що діти та молодь з особливими потребами довго і важко набувають навичок самообслуговування та соціального функціонування і дуже легко їх втрачають.

Важливою умовою формування життєвої компетентності особи з обмеженими можливостями є постійний позитивний вплив на сім'ю, усвідомлення всім ближнім оточенням дитини або молодої людини її проблем, здійснення на цій основі реальних дій із боку сім'ї своїх реабілітаційних завдань. Якщо сім'я, ближнє оточення реально усвідомлять суть проблем дитини, опанують свої ролі та місця в загальному процесі реабілітації, то це неодмінно приведе до конструктивних дій.

Відношення батьків до виховання «особливої» дитини та їх реалістична оцінка можливостей своїх дітей відіграють істотну роль у розвитку, реабілітації та подальшій соціальній адаптації. Знаюча, спокійна, урівноважена сім'я – надійний помічник у реабілітаційному процесі [1, с. 122].

Оптимізація реабілітаційного середовища, гуманізація взаємовідносин у сім'ї та в відділеннях реабілітації передбачає створення навколо дитини або молоді таких умов, які б до мінімуму зводили виникнення негативних емоцій, стресових ситуацій, посилювали б почуття взаєморозуміння, доброзичливості, гуманістичних підходів до вирішення проблемних ситуацій на основі добра, справедливості, чуйності, любові [6, с. 8].

Отже, констатуємо той факт, що систематична робота у партнерстві соціального педагога та батьків з розвитку та закріплення навичок приносить найпозитивніші результати, необхідно лише прикладати достатньо зусиль та часу.

Література:

1. Бастун Н.А. Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції. За наук. ред. Н.А. Бастун. К.: ІКЦ «Леста», 2005. С.107-109.

2. Димитрова Л.М., Новіков Б.В. Соціальна робота і сучасність: теорія та практика: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 20-21 травня 2010*. К.: НТУУ «КПІ», 2010. 344 с.

3. Кравченко Р.І. Соціальна реабілітація інвалідів з розумовою відсталістю: соціально-побутовий патронаж. Київ. 2007. 129 с.

4. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text

5. Чаплыгина Н.И., Чунихина Е.В., Грунина Н.М., Леус О.С. Практическое руководство к курсу социально-бытовой и трудовой реабилитации лиц с интеллектуальной недостаточностью в дневном центре. ХГТОИ «Инвапресс». Харьков, 2007. 68 с.

6. Шпаннер В. Я теж можу учитися. Реабілітація дітей та підлітків з розумовою відсталістю. Під редакцією проф. І.В. Галіної. ТОВ «Одеський друкарський двір», 2010. 195 с.

«КОНСТИТУЦІЯ ПРАВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО» ЯК СВІДЧЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ XVIII СТ.

Олена Мартинчук
студентка 4 курсу факультету адміністрування, управління та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Циганенко Л.Ф.

«Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» є унікальним документом, який вчені вважають однією з перших у світі демократичних конституцій. У нормах цього правового акту містилися елементи теорії природного права, а головне – це положення теорії розділення влади в організації державного управління по трьох напрямах, які функціонують самостійно, – законодавче, виконавче, судове.

Конституція Пилипа Орлика складається з преамбули і 16 статей. У тексті документу автори називають Українську державу «Україною», «Малою Руссю», «Військом Запорізьким». Державне управління пропонується сформувати таким чином: Генеральна рада очолює гілку законодавчої влади; вона мала стати прототипом парламенту і працювати тричі на рік. Виконавча влада поділялася між гетьманом і Радою Генеральної старшини. Усі спірні питання були підсудні Генеральному суду [2].

Таким чином утвердилася певна форма постійного парламентаризму, хоч і з періодичними сесіями, на відміну від традиційних для Гетьманщини чорних (генерально-військових) і дорадчих вищих рад. Таке виховання було спрямоване на контроль за діяльністю виконавчої влади. Уперше було передбачено введення в законодавчий орган виборних представників від полків (адміністративно-територіальних одиниць) і Запорізької Січі. Проте норми їх представництва в конституції не були встановлені.

Через процедури виборності генеральної і іншої старшини конституція частково успадкувала і нормувала звичайну практику загального козацького (народного) безпосереднього парламентаризму Запорізької Січі, ввівши парламентаризм представницький і забезпечивши при цьому незалежне положення обранців від волі гетьмана [5].

Вирішальною рисою Орлінської конституції, яка, власне, й робить її однією з найдемократичніших серед усіх подібних державних актів того часу, є положення, які обмежували владу гетьмана на користь вищої ради – своєрідного козацтва. сейму, до складу якого мали входити не лише генеральна старшина й полковники, а й представники Запоріжжя та полків – по одному заслуженому від кожного [3].

Своєрідність і перевага Конституції П. Орлика полягає в поєднанні загальнодемократичних засад із козацькими традиціями Запорізької Січі. Конституція містила багато цікавих і прогресивних ідей, і була на рівні найкращих досягнень тогочасної правової думки [1].

Конституція була складена з цілковитою впевненістю швидкого повернення П. Орилика на Батьківщину, де вона матиме юридичну силу для всієї України. Тому на момент укладення вона була задумана як цілісна реальність, а не просто теоретичний проект, яким вона стала згодом, коли повернення її авторів в Україну стало неможливим. Конституція так і не набула реальної сили, а тому залишилася в історії як самобутня правова пам’ятка, своєрідна правова платформа «мазепинщини» і, головне, як один із перших конституційних актів в історії Європи, що підтримує можливість існування парламентської демократичної республіки. Пам’ятки з часом руйнуються, люди гинуть, а письмові джерела залишаються і поповнюються. І з них ми черпаємо знання, вони нагадують нам про наше коріння.

Конституцію Пилипа Орлика не можна вважати конституцією в сучасному розумінні цього слова. Проте її вплив на законотворчу діяльність в Україні важко переоцінити. І хоча вона й не набула сили закону, проте стала унікальним історичним документом, цінним здобутком політичної правової думки України. Політико-правові ідеї,

викладені в Конституції Пилипа Орлика, мали значний вплив на подальший розвиток української суспільно-політичної думки (табл. 1.) [6].

Таблиця 1.

Конституція П. Орлика. Основні положення	**Конституція України. Загальні засади.**
1. Юридично визнавались межі та території України, проголошувалась непорушність та цілісність кордонів гетьманської України.	Стаття 2. Територія України в межах її існуючого кордону є цілісною і недоторканною.
2. Проголошувалась незалежність України від Москви і Речі Посполитої.	Стаття 1. Україна є незалежна, суверенна, демократична.
3. Відносини між гетьманом і козацтвом, яке виступало від імені українського народу, регулювались офіційною угодою. Парламент збирався тричі на рік. Передбачалось регулярне обрання всіх полковників і сотників.	Стаття 5. Україна є республікою… єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.
4. Вища законодавча влада належала Генеральній Раді. Гетьман не втручався у справи Генерального суду.	Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову.
5. Створювалася спеціальна комісія для ревізії державних земель, для контролю і захисту від надмірних податків і повинностей селян.	Стаття 13. Земля, її надра … є об'єктами права власності українського народу. Стаття 14. … земля перебуває під особливою охороною держави.
6. Гетьман зобов'язувався піклуватись про соціальний захист населення, особлива турбота про вдів та сиріт, про козацькі сім'ї.	Стаття 23. Людина, її життя і здоров'я, гідність… визначаються найвищою соціальною цінністю.

На жаль, Конституції Пилипа Орлика так і не судилося стати повноцінним державним документом. Його було прийнято в умовах фактичної поразки українських і шведських військ. Після відродження державної незалежності українського народу у 1991 році Конституція Пилипа Орлика набула статусу пам'ятки української філософсько-правової думки.

Підсумовуючи усе вищесказане можна зробити висновок, що Конституція П.Орлика мала багато прогресивних правових ідей і була одним із найкращих досягнень юридичної думки того часу. Конституція України була визнана урядами Швеції та Туреччини відразу після її прийняття, багато з цих положень було покладено в основу Конституції США 1787 року, яка, як державний акт республіканського спрямування, була на 80 років раніше Конституції. України. ідеї Французької революції [4]. Гетьманування П.Орлика пройшло поза Україною, але в боротьбі за її незалежність. Його Конституція й сьогодні вражає своєю актуальністю і є високим правовим рівнем, її основні положення покладено в основу Конституції України 1996 року.

Література:

1. Грушевський М. С. Ілюстрована Історія України. К., 2002.
2. Кресіна І. Кресін О. Гетьман Пилип Орлик і його Конституція. К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1993.
3. Основи конституційного права України. Під редакцією Копейчикова В.В. К., Юрінком, 1997. 207 с.
4. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. К.: Веселка, 1994.

5. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції. 1993. С. 9
6. Сокуренко В.Г. Правове почуття. *Проблеми державотворення в Україні. Серія юридична*. 1994. 710 с.

РОЛЬ КРЕАТИВУ У РЕКЛАМНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Мартинюк
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І. С.

Маркетингова діяльність підприємств перебуває під впливом мінливого зовнішнього середовища, посилення конкурентної боротьби, глобалізацій них процесів, зміни інтересів суспільства та інші. Найважливішою рушійною силою у розвинутих країнах світу є інновації та інтелектуальні ресурси, що сприяє розвитку креативної економіки. Креативна економіка передбачає впровадження прикладних творчих практик, робочих місць, пристосованих до творчості та інтелектуальної діяльності, все більше впровадження інновацій у всі сфери життя суспільства. На сьогоднішній день креативна економіка найбільше представлена у таких галузях науково-практичної діяльності людей, як архітектура, дизайн, реклама та мода. У цілому, до креативного сектору у розвинутих країнах відносяться близько 10-15 креативних індустрій. Відповідно до цього, зрозуміло, що сьогодні креативність та творчість у виконанні прикладних завдань сприяє зростанню конкурентоспроможності суб'єктами господарювання.

Найважливішою практичною діяльністю, яка потребує креативного підходу, є реклама. Це пов'язано із важливим значенням реклами, яка відіграє принципову роль у формуванні спрямованого впливу на аудиторію споживачів, що робить її значимим інструментом маркетингових комунікацій. Особливо актуальним питання впровадження креативного підходу до реклами постає перед українськими виробниками та рекламодавцями.

Креативна реклама є сучасним маркетинговим терміном, який включає два поняття, власне «реклама» та «креатив». Під поняттям «креатин», у свою чергу розуміється здатність до генерації творчих ідей та створення концепцій, можливість приймати індивідуальні нетривіальні рішення.

На думку проф. Т. Примак, рекламний креатин включає три пов'язані між собою категорії:

-креатив;
-творчість;
-рекламний креатив [1].

Т. Примак розмежовує поняття «творчість» і «креатив», наголошуючи на прагматичності останнього. Творчість ґрунтується на натхненні, таланті та традиціях, спрямована на створення чогось принципово нового у культурній, політичній, науковій, виробничо-технічній, художній та будь-якої іншої галузі діяльності людства. В основі креативу лежить розуміння кінцевої мети або завдання. На відміну від творчості, креатив є більш раціональним. Таким чином, креативність у рекламній діяльності є усвідомленою діяльністю, яка, використовуючи елементи сучасного мистецтва, має на меті отримати певні результати, у тому числі, створення іміджу підприємства, бренду, торгової марки товару чи послуги та ін.).

Ураховуючи динамічні зміни, які відбуваються на сучасних ринках, стрімке запровадження нових, у тому числі інноваційних товарах, виникає потреба у застосуванні саме креативної реклами. Основним методом креативної реклами є намагання викликати почуття подиву, захоплення, що досягається застосуванням яскравих та незвичайних прийомів.

Зокрема, наведемо приклади креативної реклами.

Під час створення реклами бренд Old Spice (чоловіча доглядова косметика) виходив із дослідження, відповідно до якого чоловіки часто не кеупляють собі окремі косметичні доглядові заходи, користуючись косметикою своїх дружин та дівчат. Тому рекламу спрямували на жіночу аудиторію, які, на думку досліджників Old Spice, більше купують косметичних засобів, у тому числі і чловічих. Разом з тим, косметичні доглядові засоби Old Spice орієнтовані на чоловіків, а тому при розробці реклами, урахували також і їх зацікавленість.

Рекламний ролик, знятий компанією Volvo за участю актора Жан-Клода Ван Дамма, розміщений на YouTube у листопаді 2013 року, став найпопулярнішою рекламою автомобілів за всю історію відеоресурсу.У ролику Volvo актор Жан-Клод Ван Дамм демонструє свою чудову розтяжку, сівши у фірмовий поперечний шпагат між двома вантажівками Volvo, що паралельно рухаються.Фахівці підрахували, що вкладені у виробництво ролика $4,7 млн. принесли компанії $170 млн. прибутку за рахунок зростання популярності бренду Volvo [4].

За результатами IPA (Institute of Practitionersin Advertising), важливий вплив на обсяги продажів та долі ринку мають фестивалі реклами, дизайну та маркетингу. Зокрема, більшу частку ринку мають рекламні агенства, які отримували нагороди на певних фестивалях. Отже, креатив визначається способом отримання більших доходів із меншими витратами, зокрема, чим більш креативною є реклама (а може, навіть, «вірусною»), тим більш ефективною вона є [3].

Основними проблемами у сучасній український рекламній індустрії є такі:

1) недостатність творчих спеціалістів, які здатні до руйнування штампів та створення чогось принципово нового;

2) недостатня гнучкість самих агентств, їх прихильність до застосування традиційних методів;

3) недостатня гнучкість клієнтів через опаску невдачі креативної реклами.

Разом з тим, українські рекламні агентства повинні ураховувати потреби, інтереси та емоції сучасного споживача, обираючи такі форми рекламного звернення, які здатні були б зацікавити, були помітними у велетенському обсязі інформації, яку щоденно отримують люди.

Існує як мінімум три причини, за якими варто інвестувати в креативну рекламу (табл.1):

Таблиця 1.

Причини інвестування в креативну рекламу

№ з/п	Причини	Зміст
1	Розваги	Креативний контент є розважальним контентом (Інтернет, соціальні мережі, телебачення). Застосування креативну підвищує привабливість самої реклами.
2	Визнання	Творчість запам’ятовується, а тому креативна реклама сприяє підвищенню впізнаваності товару та бренду
3	Гроші	Чим більше споживачам або потенційним споживачам буде подобатися реклама та бренд, тим більше будуть його продажі

Побудовано автором за даними [1]

Емоційний вплив, який креативна реклама має на аудиторію сприяє тому, що сама реклама, бренд, товар краще запам’ятовуються споживачами, а відтак, і мають позитивний вплив на прийняття рішення щодо покупки.

За даними SJ Insights серед 5000 рекламних повідомлень, які люди отримують щодня, увагу привертають приблизно 150, а спонукають до покупки лише 10-12 [4].

Важливо, щоб креативна реклама сприяла запам'ятовуванню не тільки реклами, але й товару та бренду. Тому при створенні креативної реклами необхідно враховувати таці аспекти:

1) фази та механізм творчого процесу;
2) особистість людини, яка буде створювати рекламу;
3) харкетристики та завдання, які поставлені перед рекламним зверненням.

За результатами дослідження Reinartz і Saffert, яке було спрямоване на визначення здатності креативної реклами до створювання позитивного облазу товару та бренду, було встановлено, що основу креативу складають такі аспекти рекламної творчості, як оригінальність, синтез, розробка, гнучкість, художня цінність (табл. 2).

Таблиця 2.

Аспекти рекламної творчості, які становлять основи креативу за Reinartz і Saffert

№ з/п	Аспекти	Сутність
1	Оригінальність	Доцільність включення у рекламу таких елементів, які є дивовижними та рідкісними. При цьому, увага зосереджується на унікальних ідеях або функціях, зазначених в оголошенні
2	Гнучкість	Висока гнучкість реклами плавно пов'язує продукт із цілим рядом різних застосувань або ідей.
3	Розробка	Включення у рекламні звернення несподіваних деталей, розширення простих ідей
4	Синтез	Є виміром творчості, вираженим в об'єднанні об'єктів або ідей, які у звичному розумінні не пов'язані між собою.
5	Художня цінність	Включення у рекламне звернення естетично привабливих словесних, візуальних або звукових елементів.

Побудовано автором за даними [6].

Дослідниками було здійснена кількісна оцінка впливу кожного елементу на обсяг продажів. Всі зазначені елементи мали позитивний вплив на продажі, але найбільший мала розробка, а найменший – синтез [6].

Разом з тим, найчастіше рекламні агентства більше застосовують художню цінність або оригінальність, а ніж розробку, що пов'язано із бажанням компаній виділятися, бути оригінальними, мати незвичні тексти, салогани, графічні зображення, відеоролики тощо [6, с. 39].

Таким чином, соціальні, культурні, політичні та економічні зміни в суспільстві сприяють зміненню ринків, виникненню нових культур, соціальних та психологічних моделей поведінки споживача. Все це вимагає зміни підходів до рекламної діяльності. Важливим фактором зміни підходи до створення рекламних звернень є й збільшення обсягів інформації, яку щодня отримає людина. Все це зумовлює необхідність застосування у рекламній діяльності креативного підходу, який сприятиме впізнанності підприємства, бренду та товару, асоціювання його із певними емоціями, а відповідно і збільшення обсягів продажів та підвищення конкурентоспроможності.

Література:

1. Джулер Джером А., Дрюшані Бонні Л. Креативні стратегії реклами / Пер.з англ.за ред.Ю. Н. Каптурського. Київ, 2004. 384с.

2.Примак Т. О. Рекламний креатив: навч. Посібник/ Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. К.: КНЕУ, 2006. 328 с.

3. Імшинецька І. А. Креатив у рекламі. К.: РІП-холдинг, 2004. 172 с.

4. The link between creativity and effectiveness. *Institute of Practitioners in Advertising.* URL: http://blog.grey.de/wp-content/uploads/2011/10/Creativity_and_Effectiveness_Report.pdf.

5. SJ Insights Report. URL: https://sjinsights.net/sj-social/.

6. Reinartz W., Saffert P. Creativity in Advertising: When It Works and When It Doesn't. Harvard Business Review. URL: https://hbr.org/2013/06/creativity-in-advertising-when-it-works-and-when-it-doesnt.

РЕКЛАМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГУ

Анастасія Минковська
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мурашко І.С.

Інструменти маркетингу – це все, що допомагає донести до покупців інформацію про товар, його унікальні властивості, конкурентні переваги, акції та знижки. Для ефективного просування товарів та послуг потрібно розробляти окрему маркетингову політику. Успіх її ефективності залежатиме від правильної комбінації методів та інструментів маркетингу для досягнення планових показників. Щоб донести до покупців інформацію про товар, його унікальні властивості, конкурентні переваги, акції та знижки, компанії використовують цілий арсенал інструментів маркетингу. З їхньою допомогою вони формують інтерес до продукції, стимулюють клієнтів зробити покупку. Для ефективного просування товарів та послуг та утримання цільової аудиторії компаніям потрібно розробляти окрему маркетингову політику, яка передбачає різні тактики досягнення поставленої мети. Запорука успіху такої політики – у розумінні того, які методи та інструменти маркетингу знадобляться для досягнення планових показників. Важливість інструментів маркетингу полягає в тому, що вони дозволяють зробити продукцію підприємства більш відомою та популярною у споживачів і таким чином збільшити продажі. Для вибору відповідних інструментів маркетингу потрібно врахувати безліч чинників: маркетингові цілі, стратегію компанії, ситуацію на ринку, обсяг бюджету реклами тощо.

Основні інструменти маркетингу групуються за чотирма групами:

1. Товарна політика.
2. Цінова політика.
3. Збутова політика.
4. Комунікативна політика [3].

Реклама є один із напрямків комунікативної політики, поряд із такими інструментами, як паблік рілейшенз та створення іміджу, стимулювання збуту, особисті продажі, прямий маркетинг.

Теоретично у маркетингу під рекламою розуміється платне, односпрямоване, неособисте, опосередковане звернення, яке спрямоване на просування товарів, послуг та ідей і готує потенційного клієнта до здійснення покупки. Основними рисами рекламного повідомлення є:

1. Платність. Рекламодавець оплачує послуги з розміщення реклами про його продукцію чи послугу.

2. Односпрямованість. Інформаційне повідомлення передається від рекламодавця до потенційного споживача.

3. Ефективність реклами оцінюється за зворотним зв'язком – споживач купує товар чи ні.

4. Безособовий характер. Рекламне повідомлення передається не певній людині, а цільової аудиторії компанії.

5. Опосередкованість. Передається не безпосередньо, а через різні інформаційні канали.

Реклама – найдієвіший елемент комплексу маркетингу, який впливає на просування продукції і на зростання продажів [2].

Сутність реклами як інструменту маркетингу найповніше виявляється у її цілях та функціях (рис. 1).

Рекламні повідомлення розповсюджуються за допомогою різних носіїв реклами, які поєднуються у засоби реклами. До традиційних засобів реклами відносять: журнали та газети; видання комерційного характеру (листівки, буклети, каталоги); засоби масової інформації (телебачення, радіостанції); кінофільми; Інтернет; банери на вулицях; товарне впакування [1]. Вибір конкретного засобу реклами залежить від цілей просування товару, цільової аудиторії, рекламного бюджету та інших чинників.

Сутність реклами як інструменту маркетингу

Цілі реклами	Функції реклами
-інформування споживачів про те, що на ринку працює рекламована компанія, продається певна торгова марка або вийшла нова модель товару; -формування лояльності потенційних клієнтів до рекламованої продукції, бренду чи компанії; -виділення конкурентних переваг продукції, бренду чи компанії; -підвищення впізнаваності бренду чи товару; -формування у споживачів бажання купити рекламовану продукцію.	-передача потенційним клієнтам інформації про появу нових товарів на ринку; -стимулювання продажів; -формування клієнтської бази; -підтримка показників реалізації продукції на необхідному рівні.

Рис.1. Сутність реклами як інструменту маркетингу

Побудовано автором за даними [1-6].

Для оптимізації процесу вибору та використання засобів реклами фірмі необхідно розробити план проведення рекламної кампанії. За основу береться інформація про товар, що просувається (його споживчі характеристики і відповідність потребам покупців), про стан ринку в цілому та окремих сегментів, про рівень попиту та прогнози його зміни, про дії конкурентів. Можна виділити сім основних етапів у процесі планування рекламної кампанії:

1. аналіз поточної маркетингової ситуації;
2. визначення основних цілей просування продукції з допомогою реклами;
3. складання кошторису витрат на рекламу та наступний контроль над її виконанням;
4. вибір засобів розповсюдження реклами; створення комплексного рекламного звернення чи тексту; координація реклами коїться з іншими методами стимулювання збуту продукції та її реалізації;
5. оцінка одержаних результатів [4].

Для підвищення ефективності рекламної компанії підприємство повинно навести відповіді на шість ключових питань:

1. «Що?». Відповідь на це питання потребує вивчення наявності товарів конкурентів та товарів-замінників.
2. «Скільки?». Передбачає дослідження обсягів купівлі.
3. «Як?». Потребує визначення способів зберігання та використання товарів, а також його придбання.

4. «Де?». Передбачає визначення каналів розподілу, місце зберігання та споживання.

5. «Коли?». Потребує дослідження частоти здійснення покупки товарів, можливість повторних купівель, інтервалів між купівлями та інше.

6. «Хто?». Передбачає визначити особу, яка буде приймати рішення щодо придбання товару; особи, яка буде споживати товар [5].

Реклама є ефективною, якщо вона:

- забезпечує контакт споживача із рекламою, зацікавлює у товарі та бренді, запам'ятовується та сприяє запам'ятовуванню бренду та товару;
- сприяє розуміння споживачем якостей та властивостей товару, його відмінностей від інших товарів;
- спонукає покупців до дії;
- сприяє збільшенню прибутку.

Отже, у цілому, можна сказати, що ефективною є така реклама, яка зацікавлює, інтригує та сприяє запам'ятовуванню бренду та товару.

Приклади вдалих реклам наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Приклади вдалих та творчих реклам

№ з/п	Рекламодавець та реклама	Зміст
1	DodoSocks	Режисером Романом Дзвонковським була розроблена весела анімована реклама для DoDoSocks, яка підіймає настрій та сприяє запам'ятовуванню клієнтом бренду, а також розуміння ним особливого ставлення виробника до свого споживача.
2	Реклама серіалу «Дракула»	Реклама являє собою білборд із зітнутими у нього осиновими кілками, на якому у сутінках з'являється силует вампіру.
3	Ariel – Суперм'якість	Реклама розміщена на білборду, який прийняв «м'яку» форму.
4	Berger – Натуральні кольори	Реклама розміщена на білборді, який створює уяву, що маляр розфарбовую небо фарбою Berger.
5	FloralpButter	Реклама французського хліба на 3D-білборді.
6	McDonald's – Білборд «Сонячний годинник»	На білборді – сонячному годиннику тінь у певний час суток падає на страву, яку доцільно замовити.

Побудовано автором за даними [7].

Правильно проведена рекламна кампанія допоможе службі маркетингу забезпечити постійний високий рівень продажу товарів та послуг, швидке реагування на зміни ринкової ситуації, вжиття відповідних заходів для нейтралізації діяльності конкурентів, коригування діяльності згідно зі змінами вимог покупців.

Література:

1. Діброва Т.Г., Солнцев С.О., Бажеріна К.В. Рекламний менеджмент: теорія і практика. КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 300 с

2. Іванченко Н., Борисова Т., Процишин Ю. Маркетинг. Тернопіль: ЗНУ, 2021. 180 с.

3. Попова Н. В. Основи реклами : навчальний посібник. Х. : Видавництво «ВДЕЛЕ», 2016. 145 с.

4. Панченко Т.І. Реклама як ефективний інструмент маркетингу. Сбірник праць конференції «Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти». 27 квітня 2018р.

5. Вовчанська О., Іванова Л. Особливості реклами в системі маркетингових комунікацій, зумовлені пандемією Covid-19. *Грааль науки*. №1. 2021. С. 71-75

6. Сэндидж Ч., Фрайбургер В., Ротцолл К. Реклама: Теорія і практика/ Пер. з англ. В. Б. Боброва. К.: Прогресс, 1989. 628 с.

7. Кращі реклами брендів 21 століття. URL: https://life.24tv.ua/50-prikladiv-krutoyi-reklami-vid-spravzhnih-geniyiv-ostanni-novini_n1510404

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Яна Морозова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Наук. керівник – проф. Степанова К.В.

Удосконалення управлінської діяльності керівника закладу освіти зумовлено об'єктивною необхідністю інтенсивної зміни педагогічних систем, що потребує постійного аналізу процесів, які відбуваються в закладі загальної середньої освіти з точки зору нової управлінської свідомості та мислення. Здійснення реформ, критика авторитарних методів, велика кількість нової інформації про закордонний досвід та необхідність її творчої переробки вимагає пошуку відповіді на питання, яким має бути сучасний керівник.

Одним з важливих аспектів дослідження проблеми управлінської діяльності керівника закладу освіти є визначення її структури, яка є цілісною єдністю всіх компонентів, елементів та зв'язків. Структура управлінської діяльності включає внутрішню будову, співвідношення та послідовність розгортання різних компонентів (мета, мотиви, способи, пізнавальні процеси, якості особистості).

Складність здійснюваних процесів управлінської діяльності обумовлює ієрархічність її структури. В той же час, на думку дослідників, не слід забувати про системний характер управлінської діяльності. У науковій літературі відзначається мінливість, рухливість структури та змісту діяльності упродовж професійного шляху керівника закладу освіти.

Головне завдання керівників – загальне керівництво процесом функціонування та розвитку системи управління в закладі освіти, оскільки саме вони впливають на працівників, які безпосередньо вирішують ті чи інші завдання управління. При цьому основну увагу керівники зосереджують на наступних трьох напрямах: прийняття рішень з усіх найважливіших, стратегічних, важливих питань діяльності; здійснення підбору, розстановки, навчання та виховання кадрів; координація роботи виконавців, ланок та підрозділів організації загалом.

Відтак типовий зміст управлінської діяльності полягає в:

- управлінні відносинами;
- роботі в групі;
- координації зусиль працівників навчального закладу в освітньому процесі;
- зборі та аналізі інформації;
- прийнятті рішень;
- особистому розвитку;
- генеруванні та накопиченні ідей;
- плануванні та організації діяльності;
- керуванні виконанням завдання до встановленого строку [3, с. 39].

З теорії менеджменту, зміст діяльності керівника обумовлено, передусім, виконанням низки управлінських функцій з керівництва організацією. Як зазначає О.І. Мармаза, «Функції управління – це основні види діяльності керівника, які утворюються

шляхом ротардації (зведення) різноманітних видів робіт, які виконує керівник, до більш загальних» [1, с. 43]. До загальних функцій вона відносить:

– аналітико-прогностичну,
– планування,
– організаційно-координаційну,
– контрольно-оціночну,
– регулятивно-корекційну [1].

Багато вітчизняних науковців (В.І. Бондар, Л.І. Даниленко, Г.В. Єльнікова, О.І. Мармаза, В.І. Маслова, Н.М. Островерхова, О.І. Пометун та ін.) досліджували проблему формування професіоналізму та управлінської компетентності керівників закладу освіти.

«Більшість з них засвідчують, що управлінська діяльність керівника навчального закладу в сучасних умовах є поліфункціональною, полідіяльнісною і професійною, зміст якої виходить за межі педагогічних знань і потребує оволодіння педагогічним менеджментом, знаннями й уміннями суміжних галузей наук з управління» [1, с. 6].

Сучасний керівник у процесі управлінської діяльності повинен уміти мислити по-новому: проблемно та далекоглядно; системно, охоплюючи всі аспекти справи та фактори впливу; раціонально й обґрунтовано, вирізняючи реальне від бажаного; консервативно (враховуючи переваги накопиченого досвіду) та креативно (використовуючи новаторські ідеї та підходи); оперативно задля прийняття швидкого в умовах дефіциту часу рішення; послідовно, відокремлюючи другорядне від цільового; самокритично, розвиваючи свої здібності, об’єктивно оцінювати свою діяльність та використовувати найкращий досвід інших [март].

На думку О.І. Мармази, «Сучасний керівник школи повинен уміти ефективно управляти ресурсами і кадрами, стратегією розвитку закладу, якістю освітніх послуг, інноваційною діяльністю; формувати організаційну культуру та сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі; здійснювати аудит; діяти як коуч та фасилітатор; уміло використовувати таймменеджмент та паблік рилейшнз; вирішувати проблеми іміджування, маркетингу, фандрайзингу тощо» [2, с. 266].

Процес зміни діяльності відбувається разом з особистісним зростанням та розвитком керівника. Отже, як будь-яка діяльність, управлінська діяльність спрямована на досягнення певної мети. Її досягнення пов’язано з подоланням значної кількості труднощів, що виникають у процесі здійснення. Особлива роль у цьому відводиться керівникові закладу освіти.

Література:

1. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації. Харків: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1763/1/Мармаза %20О.%20І.%20 Менеджмент%20освітньої%20організації%20.pdf

2. Мармаза О. І. Підвищення управлінської компетентності керівника школи як домінантна складова модернізації загальної середньої освіти. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи* : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Київ, Харків: Інститут освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020. 544 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4844/1/Мармаза%20О.%20І.%20 Підвищення% 20управлінської%20компетентності%20керівника%20школи.pdf

3. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: [навч. посібн.]. Вінниця, 2018. 196 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/92/1 /20.09_Управлінська%20 діяльність%20керівника.pdf

ВИМОГИ СУСПІЛЬСТВА ДО ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Марія Ніколаєва
студентка 4 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.

Серед основних та найбільших проблем суспільного розвитку в сучасному світі, а також і в Україні, постає проблема політичного лідерства. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується кризовою ситуацією, що охоплює політичну та економічну сферу. У сфері політики зростає апатія та недовіра громадян до представників державної влади. Водночас, причина суспільної неефективності сучасної української політичної еліти – не у відсутності знань та умінь, а в тому, що вона не має потреби брати до уваги інтереси суспільства.

Перед Україною сьогодні встала актуальна проблематика лідерства, яка у свою чергу загострилася у зв'язку із загальною політизацією життя, розширенням участі у державних справах населення, посиленням політичного суперництва та політичної боротьби. Каталізатором актуальності цього питання, звісно, виступає війна на фактичному та інформаційному фронті.

Безсумнівно питання з'ясування сутності та природи політичного лідерства, а також його роль в організації суспільного життя точиться вже століттями. Внаслідок багатовікових напрацювань дослідниками було виведено велику кількість думоксаме з приводу соціальної значущості, що охоплюють природу, причини та наслідки явища політичного лідерства. В першу чергу слід дати визначення цьому явищу.

Якщо спробувати коротко визначити поняття політичного лідерства, то можна сказати, що воно являє собою заснований на авторитеті персоніфікований спосіб самоорганізації суспільного життя. Політичне лідерство (від англ. leader – провідний, керівник) – процес взаємодії між людьми, у ході якого наділені владними повноваженнями люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (або його певну частину), яка добровільно віддає їм частину своїх владних повноважень та прав [2].

На постать політичного лідера покладаються соціально-правові зобов'язання, певна модель поведінки. Політичні лідери мають проявляти себе, доводити суспільству, що вони гідні довіри.

Політичне лідерство в Україні, вважають одним із визначальних факторів політичного і суспільного життя, яке пов'язують з перш за все функціонуванням влади. Зміна окремих осіб у владі (політиці) супроводжується постійним відтворенням її «технічних» механізмів, універсальних закономірностей, засобів і методів – прийомів просування щаблями політичної ієрархії, висування політичних лідерів, відбору кадрів, політичної боротьби, закономірностей цілеспрямування, структури політичного процесу, відношення політики і економіки, моралі та інших проявів реального життя. Зважаючи на вказане, слід погодити, що саме поняття політичного лідерства та зміст є доволі тяжкими для розуміння, натомість реальний лідер повинен не лише знати, але й розуміти інші вимоги суспільства, до нього як до лідера, адже це дозволить здійснювати політичний ріст [3].

Якщо спробувати коротко визначити поняття політичного лідерства, то можна сказати, що воно являє собою заснований на авторитеті персоніфікований спосіб самоорганізації суспільного життя. Політичне лідерство (від англ. leader – провідний, керівник) – процес взаємодії між людьми, у ході якого наділені владними повноваженнями люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (або його певну частину), яка добровільно віддає їм частину своїх владних повноважень та прав [4].

Значна кількість західних вчених були і залишаються прихильниками концепції лідерів, виходячи з припущення, що лідери – це люди, які народжуються з певними лідерськими якостями. Найпоширенішою тут є так звана харизматична концепція, згідно з

якою лідерство дається неординарним людям як дар. Харизматичний тип лідерства базується на надзвичайних, незвичайних якостях самого лідера, власне, в основі цього типу лідерства лежить авторитарний механізм влади.

Лідер – обов'язкова особистість, продукт «природного відбору». У зв'язку з цим слід розрізняти поняття «лідер» і «менеджер/керівник». Політичний лідер також визначає мету політики та засоби її досягнення, реалізує певну стратегію і тактику. Однак це робиться тому, що когось призначили чи обрали на керівну посаду. Зазвичай хорошим лідером може бути вино – це буде найкоротший варіант. Але можливо, що якості лідера проявляються і в політичному лідері, і в окремій особистості. І ще: якщо керівника призначають, то керівника призначають стихійно [5].

На постать політичного лідера покладаються соціально-правові зобов'язання, певна модель поведінки. Політичні лідери мають проявляти себе, доводити суспільству, що вони гідні довіри.

Розглядаючи проблематику та взагалі питання, що можуть виникати при теоретичному дослідженні політичного лідерства почнемо з актуального – війни. Як повинен вести себе політичний лідер? Як змінюється суспільне ставлення до політичного лідера?

Стан війни характеризується страхом та розгубленістю суспільства. Політичний лідер повинен представляти ту силу, яка б могла заспокоїти суспільство та робити все можливе для допомоги на шляху до перемоги. Проблема політичного лідерства в цьому аспекті часто виникає тоді, коли особистісні якості особи йдуть всупереч інтересам групи та держави. Неприпустимим є формування такої політики.

Друга проблема політичного лідерства у своїй більшості витікає з першої. Маніпулювання громадською думкою, до якої буває легко вдаватися є неприпустимим. Особа лідера часто може асоціюватися з надійністю та гарантією, втім реальність може відрізнятися, а особа політичного лідера може стати синонімом пустослів'я.

Третім аспектом, який останнім часом викликає обурення мас – гендерна дискримінація. Український парламент утворений таким чином, що абсолютна більшість урядовців – чоловіки. Жінка в сфері політики та управління часто може стикатися з явищем «скляної стелі», що не є ознакою розвиненої демократичної країни.

Також серед проблемних питань політичного лідерства можна згадати нестачу професіоналізму та особистих якостей особи. Непрофесійність чи неграмотність політичного лідера тягне за собою ускладнення прогнозування стратегічних та тактичних кроків. Особа, що має недостатньо досвіду може зазнавати труднощів при аналізі переваг та недоліків певного алгоритму, який вона обирає для досягнення бажаної мети. У цьому аспекті зазначимо, що несформованість іміджу чи нестача досвіду можуть нівелюватися завдяки експертам, політологам та імідж-мейкерам. Тому цей аспект є найменш соціально шкідливим.

Варто відмітити, що саме українське суспільство являється напевно одним із найбільш вимогливих до своїх політичних лідерів. Спостерігаючи за сусідніми країнами, ми бачимо, що невдоволення політичним лідером та головою держави фактично не впливає ніяк на результат [1]. Яскравим прикладом є росія та Білорусь. Що одна, що інша країна представлена диктаторами, де рівень невдоволеності досить високий, проте змінити це суспільство не може. При цьому, досить цікавим протиставленням є Україна, де крок проти суспільства являється для лідерів фатальним. Так, відмова від напрямку у сторону європейського союзу, Віктору Януковичу вартувала кар'єри. Це був яскравий приклад того, коли лідер не відповідав вимогам суспільства та робив речі, які суперечили бажанням та цілям усього народу [2].

Як правило, питання вимог суспільства до політичного лідера, безумовно являється абстрактним. Усі вимоги в першу чергу встановлюються Конституцією та Законами України. Щодо вимог суспільства, то це критерії, завдяки яким політик може стати лідером та реалізуватися [4].

Варто відмітити і те, що зовсім недавно, суспільне бачення лідера різко змінилося. Трансформація вимог до лідера країни и будь-якого іншого політичного лідера почалася ще в 2013 році на фоні Євромайдану. Саме Революція Гідності стала переломом, після якого суспільство почало вимагати реальних змін, почало вимагати звітування та стало більш різко, більш обурено та у більшій єдності вимагати не лише слів, а дій.

Ще одним революційним етапом для зміни свідомості суспільства та який назавжди змінив бачення українців про лідера, став початок повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року. Саме перші дні війни остаточно деформували бачення суспільства про лідера. Безумовно, президент і до початку війни користувався високим рівнем довіри та високою підтримкою суспільства, що говорили про задоволення ним вимог суспільства, проте збільшення даного рівня до рекордних у світі показників, демонструвало не що інше на деформацію бачення про лідеру у інших верств населення, як раніше підтримували опозиційні сили.

Розмовляючи про вимоги суспільства, слід відмітити, що суспільство висуває лише одну вимогу – позитивні зміни та зрушення у бік вирішення загальнонаціональних болячих питань. Це неякісні дороги, наявність корупції, неефективна робота державних службовців та органів, тощо. При цьому, одна із найбільш високих та абстрактних вимог, яку найскладніше за все реалізувати – е бажання суспільства жити краще [2]. Сьогодні, напевно більшість скаже, що жити краще – це жити без війни та обстрілів. Завтра коли війна закінчиться – цей показник буде значно вищим, а вимоги та дорікання владі знову повернуться.

Абстрактність вимоги «жити краще» в першу чергу пояснюється тим, що більшість людей навіть не можуть собі пояснити, що означатиме для них таке «жити краще». Для когось краще, це зміни, які помітні суспільному оку, тобто ремонт доріг, зведення парків, пам’яток, тощо, для інших жити краще означає проведення якихось глобальних реформ, а третім формат жити краще буде задоволений тільки в тому, випадку, якщо він особисто, як персона, отримає від держави нове авто, нову квартиру, тощо, тобто мрійливе, ліниве бачення та дещо абсурдне бачення.

Наступним згадаємо недовіру населення до влади. Таке відношення сформувалося в українському суспільстві внаслідок історичних подій, що довелося зазнати на етапі новітньої історії України. Шляхом подолання цього бар’єру є методична та системна робота з масами: збори, робота, аналіз побажань, виконання обіцянь і т.д. Тільки завдяки злагодженій та чесній роботі політичний лідер, що стикається з недовірою може пробити цей бар’єр [1].

Проблематику політичного лідерства, насправді, можна розглядати і далі, підходячи з різних сторін. Отже для успішної роботи явища політичного лідерства оптимальним шляхом є робота гідних політичних лідерів. Для суспільства ці особи повинні асоціюватися з такими моральними якостями, як совість, чесність і благородство. Для політичного лідера честь – це перш за все єдність слова і діла; благородство – це толерантність і повага до інакомислячих, у тому числі й до думки політичних опонентів.

В цілому ж, на сьогоднішній день, на мій погляд, головною вимогою суспільства до політичного лідера є використання цього лідерства на користь державі. Суспільство розуміє, що абсолютно кожна персона має свої функції, і люди хочуть, щоб ці функції виконувались. Люди дивляться на президента до якого відносяться з повагою і задоволені цим. Люди дивляться на прем’єра, який вдало проводить економічні реформи задля стабілізації економіки і задоволені ним. В той же час, велика кількість негативу направлена до персон, які роблять вигляд своєї діяльності. При цьому, такі дії дратують суспільство [5].

Якщо ж говорити про реалізацію очікувань, тут слід відмітити, що в першу чергу лідер отримує прихильність від народу через те, що його програма дій, відповідає їхнім бажанням та очікуванням, а відтак задля того аби утримувати лідерство, рости як політик та отримувати знову і знову квоту довіри від народу, слід виконувати свої обіцянки та не

обіцяти народу те, що реалізувати неможливо апріорі, адже виключно по виконанню обіцянь, народ оцінює ефективність політика.

Література:

1. Вегеш М., Остапець Ю. Політичні еліти та лідерство. 2018. URL: http://surl.li/dhbzn
2. Ємельянова Г. І. Молодіжне політичне лідерство в Україні. *Актуальні проблеми політики*. Одеса: Фенікс, 2017. Вип. 60. С. 245-251.
3. Мусієнко А. Типології політичного лідерства. *Київські філософські студії.* Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. С. 391-394.
4. Рибаченко Т., Слободянюк А. Політичне лідерство та його роль у суспільстві. 2020. URL: http://surl.li/dqybq
5. Стренадко В. Політичне лідерство в сучасній Україні. Українське державотворення: історичний аспект. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. С. 235-242.

ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Тетяна Петрова
студентка 1 курсу магістратури факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.

Коли ми починаємо говорити про агресивних підлітків, перед нами найчастіше постають переважно хлопці або дівчата з неблагонадійних, проблемних сімей. Наш розум чітко вималював у нашій уяві образ агресора, це легко і швидко допомагає нам виокремити з-поміж оточення безпечних і небезпечних нам людей, чітко вказує на того, хто несе загрозу для нашого духовного або фізичного життя.

Сьогодення переповнене агресією та насильством. Вони, на жаль, стають невід'ємною частиною нашого життя і побуту. І найстрашніше, що агресивна поведінка спостерігається саме у підлітків. Дуже прикро почувати себе безпорадним, почувши з екранів телевізора або із соціальних мереж історії про конфлікти підлітків і прояви жорстокості по відношенню один до одного. Дівчатка побили однокласницю, знімаючи сцену насилля на телефон, підлітки знущаються над однокласниками і однокласницями, викладаючи сцени цькування і знущань у мережі. Що коїться з нашими дітьми? Де шукати винного? І найголовніше – як їм допомогти?

Для початку необхідно розглянути, що таке агресія. Науковці тлумачать термін «агресія» як «мотивовану деструктивну поведінку, яка йде всупереч загальноприйнятим нормам і правилам суспільства» [1]. Часто вона наносить матеріальну шкоду, виснажує людину морально і фізично, а в результаті спричиняє негативні переживання, людина відчуває постійне напруження, страх, невпевненість у собі, стає пригніченою і замкненою.

Агресія у психології – «ворожа поведінка іншої особи або групи осіб, зумовлена переживанням фрустрації», за словами В.Шапара [6, с. 4]. Агресію розглядають як інстинкт, або як наслідок переживань, тривожності, розчарування, або як соціальне научіння.

Зауважимо, що для зручності вивчення агресію розподіляють за різними критеріями. Так, наприклад, за формами прояву агресія буває відверта (коли агресор прямо наносить фізичну шкоду іншій особі або висловлює погрози про надання такої шкоди) та стосункова (передбачає лише шкоду в соціальному плані: публічне приниження, плітки, наклепи, цькування та ін.).

Вчені Т. Хоббс, Н. Міллер, К. Лоренц наполягають й на тому, що важливою є мета агресії, яку класифікують за двома видами: або реактивна (ворожа), яка характеризується

тим, що агресор переслідує ціль нанести пряму шкоду іншій особі; або проактивна (інструментальна), при якій агресор намагається лише отримати бажаний об'єкт, простір чи авторитет.

Що ж насправді породжує агресію? Існує багато теорій її пояснень. Так, наприклад, відомий психолог Хоббс, вважав усіх людей егоїстичними, брутальними і жорстокими по своїй природі, тобто агресія присутня у підсвідомості кожного як інстинкт, саме через "тваринний" бік людської натури [5, с.25].

Підтримував точку зору Хоббса і Зігмунд Фрейд, але у своїх працях просунувся дещо далі і в результаті презентував свою «теорію двох інстинктів». Суть теорії Фрейда полягала у тому, що кожній людині притаманні так звані інстинкт життя та інстинкт смерті. Перший відповідає за забезпечення енергії для існування, росту і розвитку людського організму, у той час як інстинкт смерті спрямований на самознищення індивіда. Саме інстинкт смерті часто спрямовується назовні, проти навколишнього світу у формі агресії. Енергія інстинкту смерті впродовж певного часу накопичується в людині і якщо від неї не звільнятися поступово, маленькими порціями, то з часом це накопичення може носити екстремальну форму [4, с. 46]. Існує багато способів очищення людського організму від негативної енергії. Наприклад, очищення через сльози, словесну сповідь, символічні дії.

Пізніше, через двадцять років після Фрейда з'явилася нова гіпотеза агресії, яка стала альтернативою попередній. Агресія у гіпотезі визначалася як «набутий (а не інстинктивний) захисний механізм, що виник внаслідок подразнення не внутрішніми, а зовнішніми факторами». Так, наприклад, діти країн, що потерпають від війн, значно раніше і яскравіше проявляють агресію порівняно із їх однолітками, які живуть в мирних умовах. У такому випадку агресія проявляється у вигляді «захисного механізму» який протидіє ворожому оточенню підлітка.

Слід пам'ятати, що одним із найскладніших періодів розвитку індивіда є підлітковий, і саме він може означувати майбутнє життя людини. У цей період також формуються характер підлітка, індивідуальні риси. Підлітки усіма силами намагаються звільнитися від надмірної турботи і контролю батьків, вчителів. Дуже часто таке бажання має наслідки заперечення духовних цінностей, життєвих правил і норм дорослих та й неправильно побудована виховна робота з дітьми теє має непоодинокі прояви.

Безперечно, не унормовані відносини у родині є найвагомішим фактором впливу на розвиток підлітка, а зразком для копіювання агресивної поведінки найчастіше стають батьки. Підліток, який зростає атмосфері насилля, зневаги, покарань, як правило, стає у майбутньому агресором. Агресивна поведінка особистості є предметом вивчення у психології, соціології, кримінології, медицині, біології та фізіології. І саме внаслідок дослідження і вивчення агресивної поведінки зумовило появу ряду методологічних проблем [2].

Підліткова агресивність – це ознака ненормального розвитку. Причину такої поведінки треба шукати не тільки в самих підлітках, оскільки агресія є відображення внутрішніх проблем індивіда, які виникають найчастіше внаслідок жорстокості і байдужості дорослих.

Під час дослідження причин проявів негативних емоцій і почуттів у підлітків, то стає очевидним той факт, що основна причина, на жаль, пов'язана з неправильним сімейним вихованням, або проблемами сім'ї. Конфлікти і непорозуміння між батьками, психічне чи фізичне насилля батьків у ставленні один до одного, грубість і брутальність у спілкуванні, приниження, глузування, постійні висловлення невдоволенням через недоліки у партнері зводять для підлітка школу агресії, яку він змушений відвідувати щодня і отримувати так звані уроки агресії. Своєю поведінкою батьки показують, що агресія – це єдиний спосіб вирішення конфлікту чи проблеми.

Особистість підлітка у цей час проходить етап формування, тому оцінює і переймає поведінку та погляди батьків, приятелів, тобто тих, хто знаходиться в постійному його оточенні. Підліток бачить і аналізує, як поводяться близькі і знайомі йому люди, й у

майбутньому визначає їх поведінку як знану, а тому – правильну та прийнятну. Найстрашніше, що це саме ті явища, на які дорослі часто не звертають уваги і не контролюють їх, хоча усі знають, що дитина – це губка, яка втягує в себе все, що відбувається навколо неї – і добре, і погане. У конфліктній сім'ї дитина приречена бути агресором, оскільки не вміє і не навчена самостійно фільтрувати, що добре, а що погане. Як наслідок, діти сприймають такі відносини як норму поведінки у суспільстві.

Однією з важливих причин агресивної поведінки підлітків у наш час є засоби масової інформації – телебачення і соціальні мережі Інтернет. Відомий факт: періодичний або систематичний перегляд фільмів або передач, що містять сцени насилля призводить до породження або зростання агресії серед глядачів. Підлітки легше піддаються негативному впливу, оскільки сприймають негативну поведінку як взірець для наслідування. І у випадку, якщо підліток схильний до агресивної поведінки, він втілює екранні агресивні дії у життя. У таких ситуаціях важлива реакція дорослих і оточуючих. Якщо ми, дорослі, не звертатимемо уваги на поведінку і дії підлітка, він може розцінити це як схвалення з нашого боку. У такому випадку, коли агресивність підлітка змусить ровесників його боятися, підвищуючи авторитетність, з роками вона лише зростатиме.

Зазначимо, що причиною агресії також може бути захист, це станеться у тому випадку, якщо підліток не відчуватиме підтримки і захисту з боку дорослих, змушений вирішувати свої проблеми самостійно, і сам повинен виборювати собі «місце під сонцем».

Вивчаючи різні види поведінки людей, дослідники дійшли висновку, що будь-якій поведінці можна знайти пояснення і виявити причини тієї чи іншої поведінки. Зазвичай, основними причинами агресивної поведінки підлітка є незадоволені потреби: оточуючі ніколи не хвалили дитину, не змогли прищепити їй почуття значимості у групі і соціумі, цінність її як індивіда.

Виникненню агресивної поведінки підлітка сприяють наступні фактори: досвід, пережитий дитиною внаслідок насильства (фізичного, психологічного або сексуального); відчуття безпорадності, приниження, злості або відчаю, небезпеки, самотності, що наростає; схильність до девіації, залежності, протиправної поведінки тощо.

Як розпізнати підлітка, схильного до агресії?

- основною рисою агресивних дітей є непомірна запальність, яку важко стримати. Саме у такі моменти дитина втрачає контроль над своїми реакціями на негативні подразники, що збуджують її обурення і агресію;
- формами проявлення агресивності у дітей і підлітків можуть бути різними: фізична і словесна, сварки, прокльони, крики, тупання ногами, грюкання дверима, псування чужих речей, надзвичайна дратівливість та ін.;
- у деяких випадках – схильність до суіциду.

Одним із чинників, що сприяють появі і розвитку агресивної поведінки підлітків, є марнотратство особистого часу. На жаль, спілкування у соціальних мережах сьогодні – чи не найпоширеніший спосіб проводження дозвілля у дітей і підлітків, і саме вони мають вагомий вплив на формування агресивної поведінки.

Отже, для того, щоб попередити агресивну поведінку підлітка, необхідн здійснювати комплексну роботу з боку батьків, психологів, соціальних працівників і його соціального оточення. Але найголовніша роль у вирішенні цього питання належить батькам, оскільки саме вони мають сприяти встановленню доброзичливої, дружньої атмосфери у сім'ї і своїм власним прикладом формувати поведінку своєї дитини, не забуваючи ні на мить, що дитина – це «губка», яка всмоктує все, що їй вкладається – добре чи погане.

Якщо ми хочемо допомогти підлітку і упередити його агресивну поведінку, ми маємо в першу чергу навчити дитину говорити про свої емоції та переживання; разом пошукати конструктивні способи вираження агресії (через психологічні методи і прийоми, які дозволять звільнити організм від агресії); знайти «місце для викиду злості»; заохочувати його неагресивну поведінку; і врешті-решт порадити звернутися до соціального педагога або психолога.

Література:

1. Агресія в підлітків: які причини та що з цим робити? 5 порад для батьків. URL: https://life.pravda.com.ua/ukr/society/2018/07/3/231914/
2. Агресивна поведінка дітей – це крик про допомогу! URL: http://7.school-info.te.ua/blog/17-psihologija/199-agresivna-povedinka-ditej-ce-krik-pro-dopomogu
3. Личко А. Е. Подростковая психиатрия. М.: Медицина, 1985. 416 с.
4. Шаблінський І. «Агресія» і «насильство» – поняття не тотожні. Політичний менеджмент: наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2004. № 5 (8). С. 82-91.
5. Шайгородський Ю. Агресивна поведінка. Політологія: навч. енциклопед. словн.-довідн. для студ. ВНЗ. Львів: «Новий Світ–2000», 2014. С. 14
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Агресія. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

АНАДОЛ (ДОЛИНСЬСКЕ): ПОГЛЯД СКРІЗЬ ЧАС

Валерія Попова
магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник– проф. Циганенко Л.Ф.

Актуальність теми дослідження: події, що відбулися понад сім десятиліть тому, привертають увагу вчених їхньою складністю та суперечливістю, що викликано зростаючим дослідницьким інтересом науковців до особливостей радянізації та початком колективізації на різних територіях України. Після Другої світової війни радянська влада продовжила радянізацію Придунайського краю. Поряд з економічними питаннями значну увагу влада приділяла питанням культури і освіти, виключно з позицій затвердження радянських підходів і принципів. В цьому контексті значний інтерес являє собою історія окремих регіонів або населених пунктів, як відображення практичного втілення провладних ідей. Історія села Долинське (Анадол) ніколи ще не була темою окремого дослідження, тому авторка статті бере на себе роль першопроходця, особливо це стосується питань історії села в період румунської адміністрації та на початковому етапі радянізації. Все це обумовило вибір теми, визначило мету, завдання та наукову новизну дослідження.

В літературі 19 ст. питання історії молдавських поселень Придунав'я практично не розглядалися. Виключення становлять роботи Берга [2] та Замфіра Арборе «Географический словарник» 1904 року [1].

У радянській історіографії, нажаль, приділялося мало уваги історії молдавських поселень. Виданням, яке містить стислу історичну довідку про село Долинське, є 26-томна енциклопедія «Історія міст і сіл УРСР. Одеська область» [7].

Вивченню даної теми присвячено праці здебільшого вітчизняних вчених і краєзнавців. Серед досліджень XXI ст., присвячених історії заснування та розвитку села Долинське, слід назвати праці В. П. Осадчої, А. Ф. Тарасенко «Рені. Ren. Tomarovo. Reni. Рени с древнейших времен до наших дней: хронология основных событий» [14]; Г. Вєтрової «Особливості економічного розвитку Південної Бессарабії у складі королівської Румунії (1918–1940 рр.)» [5]; Л. Ф. Циганенко «Трансформация этнического состава населения украинского Подунавья: к вопросу о переселении румын/молдаван на Дальний Восток (1947-1949 гг.)» [22].

Цінним джерелом для нашого дослідження стала інформація, яка розташована в 2-ому та 3-ому томі «Книги Скорботи», де авторка виявила прізвища 32 односельців, що були розстріляні фашистами на Бужоркє у серпні 1941 р. та прізвища солдаті з села Анадол, які загинули під час Другої світової війни [8, 9]. Таким чином, історія села Долинське (Анадол)

залишається малодослідженою, розрізнені матеріали потребують уточнення, систематизації та узагальнення.

Джерельною основою дослідження стали інтерв'ю місцевих старожилів, які авторка зібрала протягом 2022 року: Попова (Долапчі) Віра Костянтинівна (1926 р.н.), Чобану Ганна Іллівна (1932 р.н.), Чобану Микола Дмитрович (1936 р.н.), Долапчі Зінаїда Константинівна (1936 р.н.), Куртєв Андрій Васильович (1937 р.н.), Попова Дар'я Іванівна (1937 р.н.), Станєва Олена Миколаївна (1938 р.н.), Бринза Микола Дмитрович (1938 р.н.), Пейча Олена Георгіївна (1939 р.н.), Рошу Ганна Семенівна (1945 р.н.).

Виклад основного матеріалу. На початку XX ст. землі південної Бесарабії входили до складу російської імперії. Селу Анадол належало близько 3-х тисяч десятин землі. Найбільш заможними селянами, що мешкали на той час у селі, були родини Боїч, Кроітору, Карагеоргій, Фролов.

Як відомо, у 1918 р. територія Південної Бессарабії, зокрема й село Анадол, увійшли до складу Румунії. Не зважаючи на спільні етнічні риси більшості мешканців села із представниками румунської влади, мешканці села іноді висловлювали своє невдоволення новим керівництвом. Так, 19 березня 1919 р. в селі Анадол Ізмаїльського повіту почалося повстання селян, приводом для якого стало проведення румунською жандармерією перепису молодих людей для їх подальшого направлення на військову службу. Повстання було придушено, а всіх учасників було заарештовано [7].

Влада в селі належала сільському голові – «прімару» (він обирався з місцевих жителів). Для підтримки порядку в селі постійно перебували на службі 2 румунських жандарми. За спогадами місцевих жителів, румуни були дуже суворими, дисципліна та повага до влади були в них на першому плані. На початковому етапі в селі була навіть введена комендантська година, за порушення якої румуни жорстко карали селян [12].

В 20-ті роки 20 ст. на території села діяла чотирикласна школа, в якій працювали 4 вчителя, три з яких були з Румунії. Традиційні уроки в румунській школі розпочиналися з молитви. Якщо не знав слів – ставили навколішки на зерно протягом всього уроку. За погану поведінку або незнання хоча б однієї молитви вчителі били дітей різками по рукам. Діти, які закінчили школу з відзнакою, отримували направлення на подальше навчання до Ренійської гімназії, а діти заможних батьків подальшу освіту здобували в Румунії. Однак більша частина мешканців села залишалася неосвіченими [4]. Записи про народження, вінчання та смерть велися у місцевій Свято-Георгіївській церкві, а також місцевим жителем Карагеоргієм. Фельдшерсько-акушерського пункту на території села не було, тому відповідальність за появу на світ нових мешканців села брали на себе бабки-повітухи. Зважаючи на те, що медичне обслуговування було платним, не у всіх були кошти на лікування. У кого були гроші вони лікувалися в м. Рені, м. Болград та м. Галац. Бідні місцеві жителі зверталися по допомогу до місцевих знахарок та цілителів [16].

З 1918 по 1940 рр. богослужіння в місцевій церкві велося румунською мовою, а всі мешканці села повинні були щонеділі ходити на службу до церкви. На великі релігійні свята всі учителі разом з учнями ходили до місцевої церкви. З розповіді очевидця Г.І. Чобану: «…в першу неділю Великого посту всі школярі повинні були піти в церкву на прочищення. В цей день мати відправила мене до церкви і дала з собою калач, щоб після прочищення я його з'їла. Під час богослужіння я тримала його під своєю курткою. В цей день в церкві було дуже багато народу, виходячи я загубила калач в натовпі» [23].

Про культуру тоді й мови не було: жодних клубів, жодних розважальних заходів. Тільки робота у полі з ранку до ночі. Святкували лише релігійні свята.

28 червня 1940 р., керуючись пактом Молотова-Ріббентропа, Червона Армія зайняла межі Бессарабії, яку було приєднано до СРСР. Безпосередньо до Української РСР були приєднані Акерманський та Ізмаїльський повіти, й згодом на цих землях було створено Ізмаїльську область [7].

Разом з Червоною армією прийшли й каральні органи, прийшли комуністи. Розпочався перший етап радянізації. У липні 1940 р. на території с. Анадол було утворено

Анадольську сільську раду, яку очолив Іван Гороховський, його заступником став – Дмитро Фетеля [6].

До 1940 р. Анадолу належало 5 940 десятин землі. Поміщики мали 2-3 тис. десятин землі, кулаки – наділи по 100, 80, 60 дес., середняки – 20-30 дес., бідняки – 2-5 дес. Коли бідні селяни закінчували роботу на своїх десятинах, вони йшли працювати на більш багатих сусідів. Відпрацювавши тиждень, отримували 3/5 доходу з десятини [1].

З. К. Долапчі пригадує, що її брати – Василь, Андрій та Іван – працювали в Іллі Карагеоргія, який жив неподалік та був доволі багатою людиною за мірками села. Старший брат працював у полі, середній – доглядав коней, а молодший був пастухом, доглядав стадо з 300 овець. Цікаво, що за спогадами сучасників, сам Карагеоргій не був гордовитою людиною, працював разом із усіма й навіть обідав зі своїми працівниками. Навпаки, Зінаїда Долапчі переконливо заявляє, що завдяки роботі на Іллю Карагеоргія їх родина стала жити краще, могла купувати та орендувати землю. Їх у сім'ї було 8 дітей, усі працювали, окрім Зінаїди Костянтинівни – вона була тоді маленькою дитиною [6].

В рамках радянізації та колективізації на території села проводилась активна націоналізація землі. У так званих куркулів та багатіїв відбирали надлишкову (за рішенням влади) землю, яку передавали або до колгоспів, або наділяли нею безземельних та малоземельних селян. Подальші перетворення на селі перервала радянсько-німецька війна, яка почалася о 4-й годині ранку 22 червня 1941 року [12]. Вже о 6-й годині вечора село Долинське було зайнято румунсько-німецькими військами. 19 липня 1941 р., ввечері, головні сили Червоної армії, що обороняли Рені, залишили місто, а 20 липня Ізмаїльський (Ренійський) район було повністю окуповано. В краї відбувалося поступове повернення до старих порядків – черговий перерозподіл землі, відновлення румунських законів та правил. Таким чином період окупації тривав з 20 липня 1941 р. по 25 серпня 1944 р..

В регіоні було встановлено «новий порядок» на користь німецької та румунської влади, почалися репресії проти єврейського населення та прибічників комуністичної влади. Наприкінці липня 1941 р. у Рені було створено гетто, де перебувало до 300 ув'язнених осіб. Частину з них було розстріляно біля села Анадол (Долинське) у Бужорці. У Ізмаїльському (Ренійському) районі були також створені концентраційні табори «Дулаг - 162» та «Бужорка». Лише у «Дулаг – 162» гітлерівці знищили 172 радянських військовополонених [14].

В нашому селі під час війни влада зосереджувалася в руках голови села (примар) і секретаря (нотар); обидва були місцеві. На території села перебували румунські жандарми та німці. Місцеві жителі засвідчують, що перші були доволі жорстокими (наказували місцевих за будь-які провинності). В місцевій школі румунські вчителі заняття проводили виключно румунською мовою.

Микола Дмитрович згадує: «Ми з братом залишись вдома одні, батьки працювали в полі. До нас у двір заїхав мотоцикл з двома німцями, вони зайшли до будинку і почали оглядати кімнату в якій ми знаходились. Ми з братом дуже перелякались, залізли на ліжко і забились в кутку. Німці оглянувши кімнату помітили, що на полиці був цілий буханець хліба (матір напередодні вечором спекла хліб). Вони взяли буханець хліба і розрізали його навпіл. Одну половинку залишили, а другу забрали із собою» [24].

25 серпня 1944 р. с. Анадол було звільнене військами Українського фронту в ході Ясько-Кишинівської операції. В цей же день сільська рада відновила свою роботу. На той час в селі мешкало 1 970 осіб, налічувалося 363 житлових будинки [14]. Повернувшись в регіон радянська влада продовжила свою довоєнну політику радянізації, колективізації, індустріалізації. У жовтні 1944 р. розпочалася мобілізація чоловіків призовного віку: 127 мешканців села пішли на фронт, ще 18 осіб вже перебували на фронті з 1941 р. Повернулися до мирного життя лише 86 долинців, й то – більшість – інвалідами. Понад 90 учасників війни отримали урядові нагороди. На полях битв та в таборах військовополонених загинуло 48 місцевих мешканців [8, 9].

14 листопада 1945 р. згідно з Постановою Ради Міністрів СРСР «Про зміну назв населених пунктів» село Анадол було перейменовано на село Долинське, відповідно Анадольська сільська рада стала Долинською [21].

Після остаточного закінчення Другої світової війни, з 1946 р., в краї продовжилася колективізація. У травні 1946 р. на території села було створено земельне товариство «День Перемоги». Перші записи про організацію колгоспу «Зоря» зроблено 15 серпня 1946 року. З боку місцевої влади почалася активна агітація селян задля вступу в колгоспи [14]. Ставлення до колгоспів у місцевих жителів було неоднозначним. Найбідніші з селян, кому фактично не було чого втрачати, із задоволенням йшли в колгосп. Як згадують сучасники,

«Вони йшли на роботу з ентузіазмом, співали пісні, радіючи, що земля вже не в поміщиків, а є їхнім спільним надбанням» [5]. Більш-менш заможні селяни-землевласники не дуже розуміли, про яку «свободу» говорять комуністи, якщо їх примушують віддати свою землю, худобу та інвентар так званій «колективній владі». Тому процес суцільної колективізації, на який так сподівалися більшовицькі лідери, загальмував. Комуністичні пропагандисти і агітатори виявилися безсилими в тому, щоб зламати раціоналізм селян, їх споконвічне шанобливе ставлення до приватної власності та «заманити» їх до колгоспів.

Вище керівництво вимагало від місцевої влади прискорених показників щодо створення колективних господарств. Так, наприкінці року було утворено ще одне господарство під ім'ям одного з радянських партійних керівників «Каганович». 24 сім'ї під тиском та залякуванням з боку місцевої влади вступали до колгоспу та змушені були віддати все що мали: коней, візки, плуги, інше знаряддя. Робота в колгоспі була трудомісткою, селяни працювали від зорі до зорі. За свою нелегку працю – так звані трудодні – вони отримували мізерну заробітну плату – продуктами харчування. Колгоспники на роботу з собою брали не ковбасу та хліб, а мамалигу, зелений борщ та коржики [14].

Радянською владою спочатку було завдано удар по заможним селянам. 18 травня 1946 р. Верховна Рада СРСР ухвалила четвертий 5-річний план і визначила курс на суцільну колективізацію, яка проводилася під гаслами боротьби з «куркульством».

У сільській раді складали списки заможних родин, які називалися куркулями і підлягали розкуркуленню. «Куркулів» спеціально обкладали великими податками, які вони як правило були не в змозі сплатити. У такому випадку селом ходили судові виконавці, які відбирали у так званих «боржників» робочу худобу для погашення несплачених податків. Після таких дій влади деякі селяни, побоюючись чергових репресій з боку радянської влади, захотіли записатися до колгоспу, але влада змінила політику. Тепер на порядку денному стояло завдання фізичного знищення так званих куркулів і середняків. Всіх, хто підпадав під цю категорію (за рішенням місцевих партійних можновладців) до колгоспу вже не приймали.

У сільській раді було складено список найзаможніших (а це були найсумлінніші і найпрацьовитіші селяни), які підлягали депортації до Сибіру [22]. Морозною і сніжною зимою 1947 р. 13 сімей було піднято серед ночі (Карагеоргій Іллі, Карагеоргій Миколи, Арабаджи Миколи, Георгіу Миколи, Георгіу Лазаря, Катранжи Миколи, Катранжи Сави та ін.). За годину мали зібратися (взяти тільки те, що могли відвезти на санях) [11]. Їх повезли на станцію Фрекацей, де з усього району зібралося близько 100 сімей. Усіх посадили на потяг і відвезли в Сибір, у Томську область. М. Д. Бринза згадує: «Брат мого батька не записався до колгоспу й залишився одноосібником. Спочатку у них все забрали, а потім сім'ю з чотирма малолітніми дітьми вислали до Сибіру. У потязі загинула дружина і 2 дитини» [4].

Все майно «куркулів» конфісковували та передавали до колгоспів. У будинках депортованих людей радянська влада розміщувала клуб, бібліотеку, управління бригад, медпункт, дитячий садок, правління колгоспу, готель та другий корпус школи. Так комуністи намагалися позбавити місцевих мешканців не лише приватної власності, а й пам'яті.

Одним з наслідків політики примусової колективізації в бессарабських селах став голод 1946-1947 рр., в результаті якого в селі померло багато людей... Працівникам держзаготівель видавалась спеціальна форма та вогнепальна зброя (начебто, з метою самозахисту). Вони ходили по подвір'ях і жорсткими вимогами, знущаннями й тортурами вилучали в місцевих зерно, худобу, овочі… Навіть солому трусили, щоб там не залишалось зерна. Обшуки були доволі частими явищами. У комуністів були свої донощики, які за кілограм пшениці або з неприязних відносин здавали односельців.

Ганна Іллівна з болем в серці згадує про ці події: «Одного разу до нас вночі увірвалися троє людей зі зброєю і почали обшукувати будинок. Вони нічого не знайшли. Щоб змусити батьків говорити, вони почали знущатися над дворічним сином Іваном» [23].

В роки голоду жінки та чоловіки аби хоч якось прокормити свою сім'ю почали вступати в колгосп. Ті, хто вступав в колгосп, працювали за корж (тєрчь) і кисіль. Працівникам ферми (дояркам) давали кашу на молоці з кукурудзяної крупи (ionel). Держава не виявляла жодного намагання допомогти стражданням людей. Все було спрямовано на те, щоб фізично знищити непокору, примусити людей змиритися та прийняти нову владу. Лише восени 1947 р. з боку влади були зроблені хоч якісь кроки, на підтримку голодуючих селян.

Руйнуючи життя, позбавляючи пам'яті, депортуючи та примусово виселяючи мешканців молдовського села, комуністи намагалися побудувати «світле майбутнє». Виходячи з таких настанов, у 1948 р. було створено сільську комсомольську організацію, до якої увійшли: Станєв Дмитро Іванович, Лазар Марія Антонівна, Салі Катерина, Фетеля Ганна та ін.

На початку 1950 р., згідно з черговою зміною курсу партії, колгоспи почали поступово укрупнюватися (з 1957 р. місцевий колгосп отримав назву «Комуніст»), з'являються виробничі одиниці, бригади, тваринницькі ферми. Селяни дуже тяжко працювали в полі, вони рано вранці йшли на роботу і поверталися з роботи пізно вночі. Чоловіки та жінки працювали цілий день в полі під пекучим сонцем, в теплицях та на фермі. За свою нелегку працю вони отримували маленьку заробітну плату. Легка промисловість не задовольняла потреб населення в повному обсязі, у магазинах не було достатньо товарів і продукція не вражала своїм різноманіттям. Багато речей були в дефіциті і видавалися лише за талонами. Майже вся техніка була застаріла. Комбайни були причіпними, без кабіни, технічно недосконалими, тому дуже часто ламалися. Коли механізатори пізно вночі закінчували роботу, не можна було зрозуміти, хто є хто. У пилу, в полові, спітнілі, але задоволені від того, що виконали завдання.

Колгосп, завдяки наполегливій праці селян, поступово перетворюється на велике й потужне господарство, яке потребує фахівців усіх галузей. З цією метою учні школи отримують цільові направлення до вишів і технікумів, а після повертаються працювати до рідного колгоспу.

Зінаїда Костянтинівна згадує: «В 1950 році колгосп отримав перший новий комбайн. Першим на ньому працював мій брат Долапчі Іван Костянтинович. Пізніше він навчив і інших керувати комбайном. Серед них була і його донька Долапчі Олена Іванівна – перша жінка-комбайнерка в області» [6].

У 1960-х роках помітно покращується життєвий рівень колгоспників, відбувається технічне переоснащення в колгоспі. У селі проводять радіофікацію та електрифікацію за державною програмою. Колгоспники крім натуральної оплати стали отримувати гроші, і незабаром багато молодят починають будувати собі нові добротні будинки. У багатьох будинках з'являються радіоприймачі та телевізори. Майже в кожному подвір'ї був велосипед, а в кожного п'ятнадцятого – мотоцикл.

Повертаючись до післявоєнного часу зазначимо, що радянська влада приділяла багато зусиль та уваги підростаючому поколінню. Так, у 1947 р. в селі було відкрито семирічну школу, директором якої став Москвін Олександр Семенович, завучем – Кічук Федір Антонович. В роки війни стара школа була закрита, тому за цей період здебільшого

жителі були неписемними. Під час голоду навчання не велося, по можливості матері займалися навчанням своїх дітей. В новій школі навчання велось виключно російською мовою, у зв'язку з цим виникли нові труднощі при викладанні – діти розмовляли лише молдовською мовою і зовсім не розуміли російську. Так радянська влада нав'язувала свої шаблони, проводила скриту русифікацію та радянізацію місцевого населення. В перші роки існування школи домашнього завдання не було. Під час уроку діти писали грифелем на дошках (чорного кольору), потім ці дошки мили і використовували повторно [10]. Наприкінці 40-х років з'явилося перо з чорнилом (чорнильниці), але не всі селяни були в змозі їх купити.

Нажаль не всі діти шкільного віку мали змогу ходити до школи. Перші роки до школи ходили лише зо два десятка дітей (в одному класі могли навчатися діти різного віку). Радянською владою застосовувалися різні методи заохочення учнів до навчального процесу, зокрема забезпечення шкільних їдальнь продуктами харчування та виділення необхідного одягу або взуття дітям з малозабезпечених сімей, забезпечення учнів зошитами та чорнильницями.

В 50-х р. в школі почали діяти гуртки за інтересами:

1) Юннатів – керівник Булгару Єфросинья Іванівна;

2) Технічний – керівник Днестрянський Євгеній Павлович;

3) Драматичний – керівник Попеску Валентина Харитонівна ;

4) Танці – співи – керівник Бербер Ганна Захарівна.

Від вчителів вимагався не стільки високий професійний рівень підготовки, скільки відповідність ідейно-політичного рівня, який вони мали підвищувати в гуртках з вивчення «стислого курсу історії КПРС» та основ марксизму-ленінізму. Через відсутність місцевих національних кадрів у нашій школі працювали приїжджі спеціалісти – вчителі, яким виділяли житло. Пізніше, по селу проводився набір бажаючих навчатись у Білгород-Дністровському педагогічному училищі. Після закінчення якого до села повернулися молоді кадри: В.М. Чобану (Фетеля), М.М. Куля (Стахи), Г.І. Балуца (Куртєва), П.І. Куля (Станєва), В.І. Іванова (Куля), О.І. Фетеля (Рекмістренко), М.О. Георгіу та ін.).

Не зважаючи на прагнення радянської влади викорінити самобутність народних меншин області та асимілювати їх, створивши єдину соціалістичну націю – радянський народ, етнічним меншинам регіону вдалося зберегти свою самобутність. Ця самобутність знайшла відображення в діяльності гуртків художньої самодіяльності при будинках культури та клубних установах області.

Великий вплив на виконання завдань, поставлених перед культурно-просвітніми закладами, мали преса, радіо і кіно. В перше післявоєнне десятиліття серед населення було популярне періодичне видання – «Придунайская правда».

Успішно здійснювалася кінофікація. Біля Будинку культури було збудовано літній кінотеатр та танцмайданчик. Білет на кіно коштував 5 коп. – дитячий, а дорослий – 20 коп. Кінотеатри користувалися великою популярністю серед населення [15]. Будинок культури був зданий в експлуатацію у 1966 році. У ньому розмістилася і сільська бібліотека з книжковим фондом понад 30 тисяч екземплярів. Микола Дмитрович Чобану створив перший ансамбль «Флуєраш» [24]. Власне, з нього і почалася історія нашого Будинку культури. Голова комсомольської організації разом з художнім керівником БК регулярно проводили лекції, доповіді та вечори молоді.

Жорсткому партійному контролю підлягали не лише професійні мистецькі колективи чи професійні митці, а й аматори народної творчості й колективи художньої самодіяльності, які з приходом радянської влади почали використовуватися як ідеологічно-пропагандистський засіб виховання трудящих і презентувалися як визначне досягнення комуністичної партії і радянської держави у сфері розвитку культури. На території нашого села були створені агітбригади та гуртки художньої самодіяльності. Вони, як і всі структурні елементи радянського суспільства мали нести і розповсюджувати в суспільстві надбання соціалістичної культури. Вони виступали з концертами на фермах та в польових

бригадах, брали участь у фестивалях різного рівня. Постійним акомпаніатором виступав Іван Петрович Строя [18]. Незважаючи на істотний вплив ідеології, ці установи несли до мас загальнолюдські цінності, що були виражені у творах мистецтва.

Не в останню чергу комуністи «взялися» за церкву – розповсюджувача «опіуму для народу». З початком колективізації питання про викорінення релігії постало особливо гостро. На цей момент у сільській місцевості подекуди ще продовжували працювати церкви. Однак колективізація на селі повинна була завдати черговий руйнівний удар діяльності храмів і священиків. З перших місяців встановлення радянської влади стала проводитися державна політика, що мала антирелігійну спрямованість. Звичайною практикою стали закриття та осквернення церков, храмів, монастирів, припинення роботи релігійних організацій та закладів, масові репресії проти служителів всіх культів і віруючих. Усе, що мало стосунок до релігії, піддавалося суворій забороні. Не стали винятком релігійні свята, які також піддавалися, якщо не повному знищенню, то глибинній трансформації – вони проходили шлях радянізації та мали відображати ідеї творення комуністичного суспільства [13].

Радянська школа була спрямована на убезпечення дітей від релігійного впливу. Насадження атеїзму відбувалося через шкільну та комсомольську організації, але духовне тяжіння мешканців села до церкви не слабшало. Піком духовного святотатства став 1960 р., коли за вказівкою вищих владних органів сільський храм у примусовому порядку закрили, а все начиння розграбували. Будівлю Долинського храму було перетворено на склад колгоспу. Там зберігали пшеницю, горох та просо [4]. Радянська влада насильно насаджувала атеїзм і безвір'я. А тим часом люди старшого покоління продовжували нести у своїй душі світло Божої Віри, сподіваючись, що прийде кінець комуністичному злу щодо церкви. І він прийшов.

Таким чином, протягом багатьох років село зазнало утисків з боку румунської влади, які виявилися у побутовій, релігійній та освітній сферах. Після приходу радянської влади у 1940-х роках життя селян не змінилося в кращу сторону. Мешканці Долинського піддавалися насильницькій русифікації, яка була спрямована на спаплюження національних цінностей та формування новою, абсолютно чужої для місцевого люду нації – радянський народ.

Радянська влада в 40-х роках почала проводити активну колективізацію, яка була притаманна для радянської системи, методами, відпрацьованими під час колективізації 30-х років: примус, шантаж, залякування, провокації, висилки до Сибіру. Активна колективізація призвела до голоду 1946-1947 рр. В ці роки селяни, аби вижити, були змушені вступати в колгоспи.

В досліджуваний період школи функціонували у складних умовах. До цих умов належали: погане матеріальне оснащення та фінансування, недостатній рівень кваліфікованості викладацьких кадрів. Навчальний процес був орієнтований на виховання в учнів соціалістичної культури. Ідеологічне спрямування освіти не давало можливості вільно висловлювати свої думки щодо партії, ідеології, сталінського режиму. У повоєнні десятиліття тривав активний пошук нових святкових форм цивільних свят і обрядів, що збіглося з антирелігійною кампанією. Радянізація релігійних свят виступала однією з форм підпорядкування громадян потребам тоталітарної держави. Характерною рисою була ідеологізація культурної сфери життя, заперечувалось будь-яке вільнодумство та плюралізм думок. Кінотеатр, будинок культури та художні колективи зробили значний внесок у культурний розвиток села, але, попри свій внесок у культурну спадщину, вони піддавалися впливу та тиску з боку радянських державно-політичних структур, змушені були вести агітаційну й пропагандистську роботу, звеличуючи радянське суспільство.

Література:

1. Dicţionarul geografic al Basarabiei. Front Cover. Zamfir C. Arbore. Socec, 1904. Bessarabia (Moldova and Ukraine). 237 pages.
2. Берг Л.С. Бессарабия. Страна, люди, хозяйство. Петроград: ОГНИ, 1918. 253 с.
3. Березняков Н. В. Борьба трудящих Бессарабии против интервентов в 1917–1920 гг. Кишинёв: Госиздат Молдавии, 1957. 316 с.
4. Бринза Микола Дмитрович (1938 р.н.)
5. Вєтрова Г. Особливості економічного розвитку Південної Бессарабії у складі королівської Румунії (1918–1940 рр.). *Краєзнавство*. 2013. Ч.1 (82). С. 47-53
6. Долапчі Зінаїда Костянтинівна (1926 р.н.)
7. История городов и сел Украинской ССР: В 26 т. Одесская область / АН УССР. Ин-т истории; Гл. редкол.: П. Т. Тронько (пред.) и др. К.: Гл. ред. Укр. сов. энцикл. АН УССР, 1978. 865 с.
8. Книга скорби Украины. Одесская область [Текст] / ред. И. А. Герасимов [и др.]. О.: Областное отделение поисково-издательского агентства «Книга памяти Украины», 2000. Т. 2: Города областного подчинения и районы Одесской области. Дополнение к Книге Памяти/ гл. ред. Ю. А. Петренко. 2000. 576 с.: фото.
9. Книга скорби Украины. Одесская область [Текст] / ред. И. А. Герасимов [и др.]. О.: Областное отделение поисково-издательского агентства «Книга памяти Украины», 2000. Т. 3: Мирные граждане, погибшие в годы ВОВ. Город-герой Одесса. Районы Одесской области. Дополнение к книге памяти Украины о воинах, погибших в годы ВОВ 1941-1945гг./ председатель обл. ред. кол. Ю. А. Петренко, 2005. 976 с.
10. Куртєв Андрій Васильович (1937 р.н.)
11. Матвеева С. Г. Репрессии и раскулачивание по Бессарабии (1940-1941, 1944-1945, 1948-1952). Одесса: Атлант, 2015. 545 с.
12. Михайлуца М. І. Південна Бессарабія: рік радянізації і в перші дні війни. *Краєзнавство*. 2011. № 4. С. 64-72.
13. Михайлуца М. І. Релігійна політика румунських окупантів у 1939–1944 рр. на теренах Бессарабії і Трансністрії: до питання про джерельну базу проблеми. *Південний архів: зб. наук. праць. Історичні на*уки. Вип. 22. Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2006. С. 196-200.
14. Осадчая В. П., Тарасенко А. Ф. Рені. Ren. Tomarovo. Reni. Рени с древнейших времен до наших дней [Текст]: хронология основных событий / Ренийс. центр. район. б-ка. Рени ; Болград: Арт-Юг, 2014. 254 с.
15. Пейча Олена Георгіївна (1939 р.н.)
16. Попова (Долапчі) Віра Костянтинівна (1926 р.н.)
17. Попова Дар'я Іванівна (1937 р.н.)
18. Рошу Ганна Семенівна (1945 р.н.)
19. Смішко П.Г. Боротьба трудящих Придунайських земель за возз'єднання з УРСР (1917-1940 рр). Львів: Вид-во Львівського університету, 1969. 260 с.
20. Станєва Олена Миколаївна (1938 р.н.)
21. Указ Президії Верховної Ради УРСР від 14.11.1945 «Про збереження історичних найменувань та уточнення … назв … Ізмаїльської області» – Вікіджерела. uk.wikisource.org. Дата звернення: 5 листопада 2022 року.
22. Циганенко Л. Трансформация этнического состава населения украинского Подунавья: к вопросу о переселении румын/молдаван на Дальний Восток (1947-1949 гг.). PLURAL. History. *Culture. Society*. 2021. Vol. IX. No. 1, supplement. P. 84-102.
23. Чобану Ганна Іллівна (1932 р.н.)
24. Чобану Микола Дмитрович (1936 р.н.)

ГЕОМЕТРИЧНІ ВЕЛИЧИНИ

Тавіфа Рекаід
студентка 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник– доц. Івлієва О.М.

Величина є одним із основних математичних понять, і її зміст узагальнюється в міру розвитку математики. Величина відображає різні властивості об'єктів реального світу: довжину, масу, об'єм, місткість, площу тощо. Величина є узагальненням конкретних понять, таких як довжина, площа, об'єм, час, маса тощо, і може бути представлена пропорційністю однорідної величини, обраної як одиниця вимірювання.

У математиці поняття величини є результатом абстрагування від властивостей реальних об'єктів, щоб виділити лише кількісні зв'язки.

Величина – поняття абстрактне. Сама природа не має довжини, площі, сили, швидкості, маси тощо. Ці та інші величини вводяться в когнітивні процеси для опису конкретних об'єктів або природних явищ.

Практика століть показала, що величини правильно відображають властивості об'єктів навколишнього середовища, і в цьому випадку абстракція є пізнавальним засобом.

Вимірювання величини означає порівняння її з іншою величиною такого ж роду, яку вважають одиницею. Величина, яка повністю визначається одним значенням, називається скалярною: довжина, площа, об'єм, маса, вартість тощо.

Довжину, площу, об'єм і кут називають геометричними величинами. *Геометричні величини* – властивості геометричних фігур, що характеризують їх розмір і форму.

Будь-яке утворення із точок називається *геометричною фігурою*. Фігури називаються рівними, якщо вони збігаються при складанні.

Найпростішими геометричними фігурами є точки. Усі інші геометричні фігури з точок складаються. *Геометрична фігура* – це також поєднання кількох геометричних фігур.

Чотири-п'ять тисяч років тому вавилоняни вміли визначати площу прямокутників і трапецій в квадратних одиницях. Квадрат здавна служив еталоном для вимірювання площі завдяки багатьом важливим властивостям: рівним сторонам, рівним і прямим кутам, симетрії та універсальній досконалості форми. Квадрати легко зробити, і їх можна використовувати для заповнення плоскої поверхні без проміжків, але в стародавньому Китаї мірою площі був прямокутник.

Стародавні єгиптяни ще чотири тисячі років тому використовували майже ту ж техніку, що й ми, для вимірювання площі прямокутників, трикутників і трапецій: основу трикутника ділять навпіл, а потім множать на висоту. Для трапецій сума паралельних сторін ділиться навпіл і множиться на висоту.

Поняття кута протягом століть зазнавало безліч змін: воно узагальнювалося і розширювалося під впливом практичних і наукових потреб. Градусна система вимірювання кутів сягає III-II тисячоліть до н.е. А саме до того часу, коли у вавилонській математиці з'явилася шістдесяткова система числення. Шістдесяткове вимірювання кутів поширюється далеко за межі Ассиро-Вавилонського царства і широко поширюється в країнах Азії, Північної Африки та Західної Європи.

Видатний німецький математик і астроном XV століття Реґіомонтан відмовився від шістдесяткового ділення радіуса і прийняв мільйонні частки радіуса як одиницю вимірювання синусоїди, що дозволило виражати синус цілими числами замість шістдесяткових дробів.

Разом з метричною системою у Франції, після Буржуазної революції кінця 18 ст., було введено вимірювання кута 1/100, яке ділить прямий кут на 100 градусів, 1 градус на 100 хвилин і 1 хвилину на 100 секунд. Для вимірювання кутів традиційно застосовується шістдесяткова система числення. За аналогією з поділом години як

інтервалу часу градус поділяють на 60 мінут (′), а мінуту — на 60 секунд (″). Для позначення мінут і секунд застосовують знаки штрихів.

Зараз же кутова мінута, або аркмінута рівна 1/60 градуса. Оскільки градус є 1/360 частиною повного кола, то одна мінута є 1/21600 кола. Кутова секунда або арксекунда складає 1/60 аркмінути, 1/3600 градуса, 1/1296000 кола. Ці одиниці виникли у Вавилонській астрономії.

У поєднанні з появою та розвитком теорії обмежень і математичного аналізу радіанні вимірювання дуг і кутів були введені в тригонометрію, щоб додати простого вигляду багатьом формулам. Термін «радіан» походить від латинського radius.

Єгиптяни, вавилоняни, китайці та індійці обчислювали об'єм зерносховищ і інших споруд у вигляді кубів, призм і колон шляхом множення площі основи на висоту. Стародавній Схід знав лише певні правила, здебільшого відкриті експериментально. Це використовувалось для визначення об'єму та площі фігур.

Кутом називається фігура, яка складається з точки і двох променів, які виходять із цієї точки і називаються сторонами кута. Кути позначаються символом ∠.

Одиницею вимірювання кутів є градус (позначається як 1°) є кут, що дорівнює 1/180 розгорнутого кута. Хвилини та секунди –малі одиниці вимірювання кутів.

Додатне число, яке вказує, скільки разів градус та його частини входять до певного кута, називається градусною мірою кута [3. с. 18].

Два кути називаються рівними, якщо вони накладаються і збігаються. Рівні кути мають однакові градусні міри і навпаки. Кути рівні, якщо рівні їх градусні міри.

Основні властивості вимірювання кутів

Аксіома вимірювання кутів

Усі кути мають градусну міру більше нуля. 180° – градусна міра розгорнутого кута.

Кут називається прямим, якщо він дорівнює 90°, гострим, якщо він менше 90°, тупим, якщо він більше 90° і менше 180°.

Кут називається розгорнутим, якщо його сторони утворюють одну пряму.

Бісектриса кута – це промінь, який виходить з вершини кута і ділить його навпіл.

Суміжні і вертикальні кути

Якщо два кута мають одну спільну сторону, а дві інші продовжують одна одну, то такі кути називаються *суміжними*. Сума суміжних кутів дорівнює 180°.

Два кути, сторона одного з яких є продовженням сторони другого кута, називаються *вертикальними*. Вертикальні кути рівні між собою [4, с. 15].

Одиниці вимірювання відрізків

Кожний відрізок має певну довжину, більшу за нуль. Довжина відрізка дорівнює сумі довжин частин, на які він розбивається будь-якою точкою, тобто якщо C – точка посеред відрізка AB, то $AB=AC+BC$.

Знаходження довжини відрізка засноване на порівнянні його з деяким відрізком, який приймається за одиницю вимірювання. Рівні відрізки мають однакову довжину і навпаки [2].

Серединою відрізка називається точка цього відрізка, яка ділить його навпіл.

На будь-якій напівпрямій від початкової точки можна відкласти лише один відрізок зазначеної довжини.

Одиниці вимірювання площ.

Площа – це величина, яка допомагає визначити розмір поверхні. Це робиться за допомогою відрізків , які є межами фігури, що виступає поверхнею. Квадратну одиницю вимірювання утворює множення величини на величину.

Властивості числового значення площі простої фігури

1. Рівні фігури мають однакову площу.
2. Якщо фігуру розбити на частини, кожна з яких є простою фігурою, то площа всієї фігури дорівнює сумі площ її частин.

3. Площа квадрата, сторони якого дорівнюють одиниці вимірювання, дорівнює одиниці.

Одиниці вимірювання площі поділяються на метричні, британські (або американські) та стародавні одиниці [6, с. 1].

Метричні одиниці

Квадратний кілометр, 1 км² = 1 000 000 м²;
Гектар, 1 га = 10 000 м²;
Ар (сотка), 1 ар = 100 м²;
Квадратний сантиметр, 1 см² = 0,0001 м²;
Квадратний міліметр, 1 мм² = 0,000 001 м².

Британські/американські одиниці

Квадратний дюйм, 1 in² = 0,000645 м²;
Квадратний фут, 1 ft² = 144 in² = 0,09 м²;
Квадратний ярд, 1 yr² = 9 ft² = 0,84 м²;
1 квадратна миля = 2589987,83 м² = 2,59 км².

Стародавні одиниці

Дуньом (Османська імперія), 1 дунам = 919,3 м²
Арура (Стародавній Єгипет), 1 арура = 2735,29 м²
Плефр (Візантія), 1 плефр = 1261,9 м²
Унція (Римська імперія), 1 унція = 209,91 м²
Югер (Римська імперія)), 1 югер = 12 унцій = 2519 м²
Центурія (Римська імперія), 1 центурія = 200 югерів = 503800 м².

Одиниці вимірювання об'єму фігури

Прийнятими одиницями вимірювання в системі СІ є кубічні метри, кубічні сантиметри, кубічні дециметри (літри) тощо.

Одиниця об'єму в СІ: кубічний метр (м3), а також: літр (л).

Одиниці виміру об'єму, що не входять в СІ

1 кубічний ярд (ярд^3) = 27 фут^3 = 46656 дюйм^3 = 0.7646 м^3
1 кубічний фут (фут3) = 1728 дюйм^3 = 28.32 дм^3
1 кубічний дюйм (дюйм^3) = 16.39 см^3
1 реєстрова тонна = 100 фут^3 = 2.832 м^3
1 бушель = 8 гал [Британія] = 36.37 дм^3
1 галон (гал) [Британія] = 4.546 дм^3
1 галон (гал) [США] = 3.785 дм^3

Об'єм твердих тіл неправильної форми можна виміряти за об'ємом витісненої рідини або вимірявши виштовхувальну силу, що діє на певну рідину [6, с. 2].

Запропонований матеріал охоплює теоретичні відомості геометрії, які зазначені у програмах шкільного курсу математики (5-6 класах). Може бути використаний при викладанні теми «Геометричні величини» в 5-6 класах, для зацікавлення учнів у вивченні цієї теми і розширення їхніх знань трохи поза межі стандартної шкільної програми

Література:

1. Величини, їх вимірювання і властивості. URL: http://www.edudirect.net/sopids-748-1.html
2. Підготовка до ЗНО з математики. Геометрія. URL: http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3002&chapterid=630
3. Методика вивчення геометричних величин в курсі геометрії середньої школи. URL: http://4ua.co.ua/pedagogics/zb3bd68a5c43a88421206d37_0.html
4. Кути та їх види. величина кута та її властивості. Суміжні і вертикальні кути. URL: http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=3005
5. Площа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Площа

6. Одиниці виміру об'єму. URL: https://formula.kr.ua/inshi-odinitsi-vimiru/odynytsi-vymiru-ob-iemu.html
7. Кутова мінута і секунда. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кутова_мінута_і_секунда

ВСТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ СТУДЕНТСЬКИМ САМОВРЯДУВАННЯМ І ГРОМАДОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ PR

Тавіфа Рекаід
студентка 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.

Студентське самоврядування – організація студентської активності всередині навчального закладу самими студентами. Такі організації існують не просто так. Молодь хоче впливати на громадськість, просувати свої ідеї. Їм дуже важливо бути почутими, особливо коли це стосується їхніх прав чи благ для всього суспільства.

Студентське самоврядування діє у вищих навчальних закладах та їх структурних підрозділах та є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів. Воно об'єднує всіх студентів вищого навчального закладу. Усі студенти, які навчаються у вищому навчальному закладі, мають рівні права та можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів та їх участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування здійснюється студентами безпосередньо і через органи студентського самоврядування, які обираються шляхом прямого таємного голосування студентів [1].

Самоврядування - один із режимів протікання спільної діяльності людей, поряд з керівництвом та управлінням. У режимі самоврядування взаємодіє спільність (колектив) людей, які спільно визначають мету, об'єкт, предмет своєї діяльності, що домовляються про засоби та способи її реалізації. У процесі їхньої спільної діяльності виникають особливі відносини які надають їх взаємодії характеру співробітництва, спільного буття (події) у просторі діяльності та спілкування. Згодом подібні стосунки стають безпосередньою основою подальшого розвитку, удосконалення діяльності. Більш того, як свідчать дослідження, розвиває їх як самобутні особистості, творчі індивідуальності.

На тлі соціально-економічних змін у суспільстві сформувалася потреба у фахівцях з активною життєвою позицією – ініціативних, сміливих, діяльних, здатних брати активну участь у перетвореннях на ринку праці. Проблема формування громадянської активності займає важливе місце невипадково і насамперед через необхідність підготовки конкурентоспроможних фахівців, відповідних сучасним вимогам роботодавця. Громадянська активність виступає як властивість особистості, як і результат соціально значимої діяльності.

Студентське самоврядування – важливий інститут формування самосвідомості та саморозвитку учнівської молоді. Реалізація потенціалу студентського самоврядування дозволяє підвищити ефективність виховного впливу: формування громадянської активності, самостійності та відповідальності учнів. Завдяки організації у навчальному закладі ради із студентського самоврядування вирішується проблема здійснення діалогу між педагогічним та студентським колективами.

Студентське самоврядування, як правило, розглядається з двох позицій: як інструмент професійної підготовки фахівця, і як одна з умов формування життєвих цінностей студента [6].

Самоврядування традиційно розуміється не як самостійна взаємодія студентів загалом колективі, а як адміністративно-командне керівництво ними у межах колективу. В цьому випадку порушується самостійність, творча ініціатива та активність студента. Це призводить до деформації соціального та правового становища молоді у суспільстві. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів вирішувати питання освіти та життя, захищати свої права та інтереси, брати участь в управлінні вищим навчальним закладом, це форма самоорганізації студентів, самостійної громадської діяльності, механізм представництва та захисту своїх прав, а головне, студентів Є можливість самореалізації як відкритої, цілеспрямованої та освіченої особистості. Організація студентського самоврядування у закладі вищої освіти в сучасних умовах – одна з проблем, яка чекає свого рішення.

У зв'язку з модернізацією освіти у вузах нині має велике значення пошук ефективної та дієвої системи виховання, заснованої на демократичних методах та засобах управління, педагогіці співробітництва та студентському самоврядуванні. Особливої актуальності набуває пошук шляхів формування особистості майбутнього спеціаліста за допомогою студентського колективу, процеси демократизації вузівського життя та розвитку студентського самоврядування.

Сучасний підхід до проблеми студентського самоврядування передбачає прийняття педагогічним співтовариством наступних його підстав [7].

Студентське самоврядування діє у вищих навчальних закладах та їх структурних підрозділах і є складовою частиною громадського самоврядування кожного навчального закладу. Він об'єднує всіх студентів вищих навчальних закладів. Усі студенти, які навчаються у закладах вищої освіти, мають рівні права бути обраними та обраними на роботу, консультування, вибори та інші органи студентського самоврядування.

Для просування студентської активності, її ідей, популяризації університету, факультетів та спеціальностей потрібен піар.

PR *(Public Relations)* – комплекс заходів, спрямованих на формування або підтримку певної репутації та громадської думки про конкретну кампанію, організацію чи особу [3].

Розробка технологій зв'язків з громадськістю має наступні етапи:

- етап теоретичний – визначає цілі та завдання, виявляє зв'язки і закономірності;
- етап методичний – характерний розробкою і деталізацією спеціальних заходів;
- етап процедурний – включає в себе практичну діяльність по досягненню поставлених завдань [8].

PR−технології діють у різних сферах просування, їх умовно, поділяються на 4 види: стратегічні комунікаційні технології, тактичні комунікаційні технології, зовнішні та внутрішні технології.

Цей поділ є відносним, так як технології підрозділяють за видами діяльності або за програмними цілями, які необхідно досягти у ході просування. Зовнішні технології орієнтують на роботу з громадськістю, яка є цільовою аудиторією, робота з ними необхідна для досягнення певних цілей, таких як просування товарів чи створення позитивного іміджу організації.

Внутрішні технології створені з метою забезпечення налагодженої комунікацію у фірмі, створення корпоративних цінностей, підтримка доброзичливих відносин, та привернення робітників до корпоративних цінностей.

PR-технології, і їх практичне застосування безпосередньо залежить від поставлених цілей. Наприклад, публічні виступи і відкриті повідомлення використовують для зв'язку з цільовою аудиторією, і, безпосередньо, для прямої передачі інформації.

Створення видавничих матеріалів: прес-релізів, репортажів, рекламних статей, буклетів, для наочної презентації послуг. Та створення спеціальних подій (виставки, спеціальні покази нової продукції, дні «відкритих дверей», і т.д), вони є ефективним

інструментом для підвищення іміджу фірми, та підвищення рівню обізнаності про послуги, які вона надає, чи товар, який вона пропонує. Спеціальні події влаштовують з метою порушити звичайний хід життя організації, та бути особливою подією для цільових груп. Їх застосування може бути комплексним.

При дослідженні поняття PR–технологій, її різновидів, форм, методів, класифікацій, було виявлено, що їх використання на сучасному ринці товарів та послуг – необхідно. З появою все більшої кількості методів просування, маркетингових стратегій, конкуренції, для бренду стає все складнішим привернути увагу до себе, створити сприятливий образ у суспільстві для подальшого розвитку. А PR, та його технології, мають змогу дати гучний старт фірми, чи підприємству, розповісти аудиторії про товар, послуги які вона надає, підвищити рівень обізнаності цільових груп про неї, та підвищити рівень лояльності. Багато науковців вже порушували ці питання, та надавали свої класифікації технологіям, наприклад як це зробив Сем Блек. При досліджені було виявлено, що для кожного бренду спочатку необхідно визначити ціль просування, та визначити яких ефектів він хоче досягти. Відповідно до цілей і обираються технології, створюється персональний комплекс найбільш відповідних методів для фірми, і для досягнення цілей [9].

Піар буває *різних видів* або інакше – кольорів. Найвідоміші з них це чорний та білий піар.

Чорний піар. Всім відома концепція чорного піару на сімейному рівні. Якщо ми розуміємо цю концепцію глибше, то вона є відображенням гострої конкуренції на ринку з метою дискредитації конкуруючих компаній, щоб отримати найприбутковішу позицію на ринку. Якщо у компанії не все йде добре, вона використовує методи чорного піару і може втратити клієнтів.

Солідні компанії стають жертвами атак чорного піару. Використовувані методи боротьби небезпечні: чорні піарники можуть не тільки знищити добре ім’я компанії, але й довести її до банкрутства або повного знищення. Виявляються всі можливі факти, які можуть підірвати авторитет опонента і завдати йому шкоди:

- подробиці особистого життя;
- помилки молодості;
- пікантні подробиці, пов’язані з просуванням по кар’єрних сходах.

Білий піар. Зовсім інакше виглядає білий піар, як зручна можливість налагодити зв’язок між учасниками піар-кампанії та їх цільовою аудиторією. У цьому випадку інформація є виключно позитивною, і тільки достовірна інформація стає надбанням громадськості.

Звісно, чорний PR не дуже корисний для студентських організацій, тому ми розглянемо білий.

PR-технології, які зазвичай використовують, це:

- усні повідомлення;
- репортажі;
- прес-релізи;
- буклети;
- рекламні статті;
- видавнича робота;
- спеціальні заходи.

Сьогодні ми розглянемо піар студентського самоврядування за допомогою *інноваційно-комунікаційних технологій*.

Найбільш поширений спосіб такого піару для навчальних закладів – це *створення власного сайту*. Сайт можуть створювати та редагувати як викладачі, так і студенти. Часто його пишуть, використовуючи різні мови програмування, наприклад, *html* або *Python*, але іноді також використовують конструктори сайтів типу *ukit.me* або *google сайти*.

На сайті зазвичай розміщується основна інформація про навчальний заклад та, в деяких випадках, випускається студентська газета. Студентська газета чудово справляється

із завданням сповіщати про студентське життя університету, нові події, життя студмістечка та поширювати ідеї студентської спільноти.

Для популяризації сайту використовують різні соціальні мережі, наприклад, *Instagram, Vk, Twitter* тощо. Більш ефективно цей спосіб розповсюдження працює, якщо співпрацювати з якимось великим рекламним агентством або популярним блогером, проте це досить витратно щодо фінансів.

Пошукове просування сайту – найефективніший інструмент просування своїх поглядів і ідей. Справа в тому, що в цій системі вам не потрібно докладати зусиль, щоб знайти цільову аудиторію. Вони природно інтерпретують запит у пошуковій системі, а розкрутка сайту направляє користувача на сайт [5].

Один із способів залучення відвідувачів – пошукова оптимізація. При цьому веб-майстер прагне, щоб сайт частіше виводився в пошуковій системі на верхніх рядках. Підбираються спеціальні ключові запити, які мають набирати користувачі пошукової системи. І потім залишається лише змусити пошукового робота думати, що саме цей ресурс найкращий. Пошукова оптимізація це, по суті, просто робота над сайтом. Ключові слова із запитів потрібно грамотно розставляти на сторінках сайту.

Різновидом пошукового просування є трафіку просування сайту. Уявіть собі запит, який люди введуть у пошукову систему менше 10 разів на місяць. Під такі запити можна написати статті для свого сайту, відвідувачі прийдуть саме на наш ресурс. Оскільки такі запити є низько конкурентними, сторінка легко виводиться в ТОП. Тобто чим більше сторінок, тим більший шанс, що додаткові відвідувачі прийдуть із пошукових систем [10].

Якщо студентство зацікавлене у поширенні свого впливу насамперед у місті, тоді можна розвішувати рекламні плакати по вулицях, проводити заходи, роздавати буклети на них, можливо, працювати з якимось видавництвом.

Отже, PR-технології – це чудовий спосіб дати друге життя студентському суспільству у сучасних реаліях та дозволити йому доносити свої думки та ідеї до суспільства.

Література:

1. Студентське самоврядування. URL: http://wiki.lp.edu.ua/wiki/Студентське_самоврядування

2. Студентське самоврядування – важливий фактор розвитку якісної освіти. URL: http://knukim.edu.ua/studentske-samovryaduvannya-vazhliviy-faktor-rozvitku-yakisnoyi-osviti/

3. Застосування PR-технологій в управлінні сучасною організацією. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/50086/1/Михайловська.pdf

4. Євтухова С.М. Паблік рилейшнз: Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Херсон, 2015. 151 с.

5. Популяризація сайту. URL: http://fishka-plus.com.ua/blog/populjaryzatsija-sajtu.html.

6. Студентське самоврядування у розвитку громадянської активності учнів. URL: studencheskoe_samoupravlenie_v_razvitii_grazhdanskoy_aktivnosti.pdf

7. Болонський процес та освітні інновації. URL: studencheskoe-samoupravlenie-innovatsionnyy-podhod.pdf

8. Технології PR. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Технології_PR

9. PR-технології як інструмент ефективного просування. URL: https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis09-17.html

10. Розкрутка, просування та популяризація сайту. URL: https://wpinsideblog.com/raznoye3/populyarizaciya-sajta/

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ХАРИЗМАТИЧНОГО ЛІДЕРА

Сергій Решетников
студент 4 курсу факультету управління адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.

Нині зросла увага до особистостей політичних лідерів, оскільки перебіг сучасного політичного процесу свідчить про значний вплив особистих якостей лідерів на формування та функціонування політичної влади. Механізм персоніфікації політичної влади означає зв'язок у масовій свідомості лідерства з конкретною особою та зростання ролі і значення такої якості лідера, як харизма. Аналіз джерел показує, що серед науковців немає загальної позиції щодо веберівської концепції харизми та можливості використання цього поняття в сучасних трактуваннях політичного лідерства та харизми.

Д. Г. Ротман вважає, що, розуміючи харизму політичного лідерства, необхідно виходити з дискусійної позиції в цій проблемі. Такі вчені, як О.Т. Гаспарашвілі, Х.Б. Джонс, А.З. Дибіров, Р. Ітвель, В.І. Кравченко, Б.І. Кретов, Л.Д. Мітєва, С.В. Туманов займаються дослідженням теоретико-методологічних питань, пов'язаних із концепцією дослідження виборчих процесів і феноменів політичного лідерства, а також концептуальними проблемами харизми політичних лідерів [2, с. 41].

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років на політичній сцені з'явилася велика кількість явних лідерів. У своїй більшості ці лідери висловлюють настрої проти тогочасного уряду. Нерівність, економічна невизначеність життя змушує людей вірити політикам та їхнім обіцянкам. Підвищена емоційність, ірраціональність населення, поєднання інертності і водночас стихійної нестриманості породжує політичних кумирів, яким люди, безсумнівно, вірять і наслідують. Особливо у важкі періоди життя на них покладають нездійсненні надії, що неминуче призводить до розчарування.

Харизматична залежність мас від політичних ідолів не дозволяє людям реалістично і критично оцінювати політику. Маніпуляція (приховане звернення до несвідомого, традиційних уявлень людей) може призвести до розриву масових очікувань і уявлень про політичну та економічну дійсність і призводить до недовіри людей до влади, активізації масового невдоволення.

Харизма лідерів може бути використана в повсякденній ефективній роботі на благо держави, адже вона сприяє згуртуванню населення та мобілізації для вирішення життєвих проблем. Щоб уникнути зловживання харизматичними технологіями, необхідно розрізняти харизму як природний дар і харизматичний імідж, сформований за допомогою ЗМІ.

Харизматичне лідерство є одним із найпоширеніших видів політичного лідерства в демократичному суспільстві. Специфіка прояву політичної харизми залежить від специфіки політичного розвитку країни, менталітету населення та ролі засобів масової інформації. Залежно від цих факторів типи харизматичних лідерів відрізняються один від одного.

Р. Хаус і його колеги, вивчаючи природні харизматичні риси політичних лідерів, класифікували американських президентів залежно від того, чи мають вони харизму по відношенню до членів своїх урядів. При цьому харизматичний лідер визначався як особа, здатна викликати у своїх послідовників високий ступінь лояльності та прихильності до лідера; прагнення ототожнитися з ним і його місією; бажання слідувати цінностям, цілям і поведінці лідера; духовне піднесення; почуття власної гідності від спілкування з керівником і виконання ним завдань; надзвичайно високий ступінь довіри до лідера і віри в правильність його поглядів.

У результаті дослідження зробили висновок про шість харизматичних і шістьох нехаризматичних президентів США. Цікаво, що всі харизматичні президенти (а серед експертів: Джефферсон, Джексон, Лінкольн, Теодор Рузвельт, Франклін Рузвельт і Кеннеді)

були або переобрані, або померли під час свого першого терміну. Лише один із нехаризматичних президентів був переобраний. Біографії всіх дванадцяти президентів і їхніх міністрів були піддані контент-аналізу, щоб виявити відмінності між харизматичними і нехаризматичними лідерами в силі їх впливу на послідовників. Інавгураційні промови президентів також були піддані контент-аналізу з метою виявлення в них мотивів успіху, влади та приналежності. Зауважу, що, як стверджує література, ця мотиваційна тріада є довгостроковим предметом роздумів зарубіжної політичної психології.

У біографіях міністрів у харизматичних президентів було виявлено вдвічі більше позитивних емоційних проявів, ніж у нехаризматичних. Крім того, історики оцінюють харизматичних президентів як тих, хто вирішує значніші та складніші завдання, має великий авторитет, активніший і гнучкіший, працює з більш кваліфікованим апаратом. Контент-аналіз інавгураційних промов наочно продемонстрував перевагу харизматичних президентів над нехаризматичними у висловленні потреби у продуктивності та владі.

Л.В. Карташова, Т.В. Ніконова, Т.О. Соломанідіна харизматичні якості лідера визначають як ореол особливої значущості, винятковості та магнетизму:

- ✓ практично повна впевненість у своїх судженнях та здібностях;
- ✓ вміння бачити перспективу краще, ніж інші;
- ✓ здатність захопити своєю ідеєю інших, вміло роз'яснюючи і переконуючи (таким чином, що багато хто починає ставитися до нової ідеї як до власної);
- ✓ відданість ідеї, готовність ризикувати та взяти на себе відповідальність;
- ✓ нетрадиційна поведінка, яка іноді не відповідає загальноприйнятим нормам (якщо така поведінка дозволяє досягати результату, то вона може викликати захоплення інших);
- ✓ вміння добре відчувати ситуацію та знаходити ресурси, необхідні для досягнення мети [3, с. 98].

Отже, можна назвати такі характеристики харизматичних лідерів:

1) високий енергетичний потенціал – ці люди ніби випромінюють енергію та заряджають нею оточуючих людей;

2) переконлива зовнішність – харизматичні лідери не обов'язково красиві, але завжди привабливі, мають хорошу поставу і добре поводяться;

3) незалежність характеру – ці люди слідують своїм мотивам та ідеям, а не чужій думці;

4) риторичні здібності – вони розвинені комунікативні навички і легко спілкуються;

5) здатність вловлювати захоплення своєю особистістю – харизматикам важливо відчувати позитивний емоційний відгук (наприклад, співчуття чи особливо захоплення) з боку оточуючих;

6) гідна та впевнена поведінка – виглядають зібраними та тримають ситуацію під контролем.

Наприклад, С. Московичі підкреслює «авторитет особистості», який «виходить повністю від особистості, яка зачаровує, тягне, надихає з першого слова, з першого жесту чи навіть своєї появи» [6, с. 154-156] .

Так що цілком імовірно, що одна з причин, що кореняться в харизмі такої незрозумілої чарівності його носіїв, криється в інтересах харизматичних лідерів, які є «смислотворцями». Вони справляються з реальністю дуже складної реальності та здатні малювати своїм послідовникам образи величезних можливостей і, отже, колосальної мотиваційної сили. При цьому вони вдаються до дуже тонких методів переконання: інтерпретують дійсність так, що навпаки пропонують своїм послідовникам образи майбутнього, просочені магічною привабливістю. До речі, саме так вплинули на маси вожді більшовиків в епоху громадянської війни, малюючи людям надихаючі картини світлого майбутнього у разі перемоги над «світовою контрреволюцією».

Отже, слід розуміти, що роль харизматичних лідерів багато в чому залежить від можливості обрання чи призначення на посаду. І інтерес до феномену харизматичного

лідерства в сучасному суспільстві не слабшає, це означає, що проблема можливості розвитку харизматичного лідерства у сучасних керівників намітить перспективні напрями її подальшого дослідження. Придбання харизми – це довгий і важкий шлях, але реальний для більшості керівників, які щиро прагнуть використати всі свої можливості та здібності, щоб чинити на підлеглих емоційний та інтелектуальний вплив.

Формування харизматичного лідерства в сучасних умовах неможливе без активної взаємодії лідера з населенням, засобами масової інформації, політичними партіями та громадськими об'єднаннями. У нових умовах успіх політичного лідера все більше залежить від його впливу на ЗМІ та взаємодії з регіональними відділеннями політичних партій. У той самий час проявляється прагнення регіональних лідерів активно проводити процес побудови партійної системи у державі. Стверджується, що роль засобів, у тому числі друкованих, у формуванні харизми лідера є значною, але медіа технології не абсолютні. Тільки з їх допомогою неможливо створити харизму лідера, якщо він не має реальних харизматичних якостей, і неможливо призвести до штучного руйнування харизми. Так, за допомогою технологій мас-медіа можна створити образ харизматичного лідера на основі його природних харизматичних якостей.

Література:

1.Вебер М. Покликання до політики. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. *Політика* / Пер. з нім. О. Погорілий. Київ : Основи, 1998. С. 173-191.

2.Корнєв М.Н., Слюсаревський М.М. Про історію політичної психології, її предмет та завдання на сучасному етапі суспільного розвитку. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держав*и. Київ, 1995. С. 40-42.

3.Кудряшова Е.В. Лидер и лидерство. Исследования лидерства в современной западной общественно-политической мысли. Архангельск : Поморского международ, пед. ун., 1996. 256 с.

4.Московічі С. Стратегії пропаганди і колективного навіювання. *Незалежний культурологічний часопис «Ї».* 2003. № 30. С. 54-62.

5.Найдьонова Л. Міжнародне товариство політичних психологів. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін., Київ : Парламентське видавництво, 2011. 452 с.

6.Траверсе Т. Психологія політична. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 614 с.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ СУБКУЛЬТУР МОЛОДІ

Валентина Ступакова
магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А. К.

Як зазначають російські вчені, на зміну субкультурам у класичному розумінні приходять нові підліткові та молодіжні спільноти. При цьому вони не завжди мають яскраво виражені зовнішні форми і більшою мірою пов'язані із соціальними уявленнями, особистісними цінностями та інтересами, вирізняються варіативністю та мобільністю. Провідна потреба молоді у спілкуванні сьогодні реалізується у змішаній реальності. Онлайн-простір дає молодим людям широкі можливості і дозволяє їм не обмежуватися рамками однієї субкультури. Спробуємо дати відповіді на запитання, які виникаються під час обговрення проблеми виникнення сучасних молодіжних субкультур.

1) Чим інтернет-спільноти відрізняються від звичних молодіжних субкультур, як різні об'єднання впливають на особистість підлітків і чому субкультури викликають великий інтерес у підлітків?

Інтерес до субкультур викликаний природною потребою в зарахуванні себе до певної спільноти. Це невід'ємна і важлива складова соціалізації. У підлітковому віці людина шукає себе, намагається зрозуміти, хто вона, що їй подобається. Вона хоче виділятися і бути цікавою для однолітків. У цей період друзі стають важливішими в житті підлітка, ніж батьки. Це є нормою, з точки зору дорослішання і становлення особистості. Підліток шукає підтримуюче оточення, людей, які розділятимуть його інтереси, прийматимуть його таким, яким він є [1, с. 9].

2) Які молодіжні групи з'явилися в Україні за останнє десятиліття?

Почувши термін «субкультури», багато хто уявляє собі похмурих готів, яскравих і депресивних емо, кримінальних скінхедів, рокерів, панків тощо, які пішли в минуле. Зараз теж можна зустріти окремих представників цих колись популярних молодіжних течій, але, найімовірніше, їхні послідовники вже самі стали батьками підлітків і в цих сім'ях підростають ґіки, халлю, веб-панкі, діґґери, шанувальники аніме і k-pop.

За наими спостереженнями, за останні роки в українському суспільстві значно збільшилася кількість молодіжних спільнот різної спрямованості. Поряд з абсолютно нешкідливими течіями існують і навколокримінальні субкультури, небезпечні заборонені спільноти. Серед різноманіття молодіжних об'єднань можна виділити такі [3, с. 94]:

- популярні корейський і японський напрями (халлю, k-pop, анімешники тощо);
- екстремальні та спортивні спільноти (дигери, сталкери, ЗСЖники);
- інтернет-спільноти і шанувальники комп'ютерних ігор (гіки, віско-герл, веб-панки, дід-інсайд);
- навколокримінальні та кримінальні спільноти (офники, скінхеди).

3) У чому особливості основних напрямів молодіжної культури? Яка поведінка характерна для представників субкультур?

Найчастіше зрозуміти, що підліток належить до тієї чи іншої субкультури, можна за зовнішніми ознаками (одяг, зачіска, аксесуари), музичними вподобаннями, специфічними термінами і словами, а також ціннісними настановами і стилем ведення особистих акаунтів у соціальних мережах.

Анімешників, наприклад, можна відрізнити за елементами косплею, коли вони використовують частини костюма улюбленого персонажа, носять значки з ієрогліфами, футболки та одяг із мультяшними героями. Офніки відомі тим, що приділяють велику увагу одягу: просять «пояснити за шмот», одягаються в брендові речі, нерідко в них можна побачити нашивку-компас (схожа на емблему марки Stone Island). Представники цієї субкультури можуть бути агресивними, брати участь у масових бійках, нерідко знімають відео бійок або принижень інших підлітків і викладають у соціальні мережі.

4) Які субкультури з'явилися в цифровому просторі?

У Мережі виникла VSCO girl («віско-герл») - субкультура, що об'єднує дівчат, які для всіх фотографій використовують один фільтр із застосунку VSCO, ходять із пляшкою для води і фотографуються на камеру «Полароїд» [2, с. 33].

«Тамблер-герл» (веб-панк) - інтернет-спільнота, що активно розвивається. Її представниці мають яскравий макіяж із блискітками, кольорове волосся з вплетеними в нього квітами і ланцюжками, роблять селфі в яскравому одязі з безліччю аксесуарів. Ця субкультура безпечна. Однак існує думка, що в цьому співтоваристві вітається худорба, у зв'язку з чим є ризик виникнення у підлітка розладу харчової поведінки.

В Інтернет-просторі також виникли і заборонені кримінальні спільноти, визнані екстремістськими. Окремі об'єднання футбольних фанатів (офники) на перший погляд не становлять небезпеки, але насправді пропагують агресію, конфліктний тип поведінки, застосування насильства.

5) Чим інтернет-спільноти відрізняються від субкультур, що виникли в реальному світі?

Зараз основне спілкування підлітків з однолітками відбувається в Мережі й абсолютно логічно, що субкультури формуються у віртуальному світі. Через це часто дорослі не знають про їхнє існування, поки вони не починають розвіртуалізуватися, виражатися в атрибутиці та зовнішньому вигляді підлітків. Раніше субкультури формувалися на вулиці, їх було видно практично відразу, вони залишали знаки, мали явні зовнішні маркери. Сьогодні тренди на інтернет-субкультури динамічні та змінюються досить швидко. Особливість субкультур в Інтернеті полягає в тому, що джерелом їх виникнення можуть бути зовсім неочевидні речі. Наприклад, геймерський мем, що став популярним, породив нову субкультуру «дід інсайд» (dead inside, «мертвий всередині»). Спільнота об'єднує депресивних підлітків, які захоплюються аніме та грою в Dota2.

6) Як субкультури впливають на формування особистості підлітка?

Залежно від типу субкультури, до якої себе зараховує підліток, можуть бути як позитивні, так і негативні наслідки. У теорії будь-яка підтримка і схвалення дій підлітка однолітками позитивно впливають на його соціалізацію. Дитина з широким колом спілкування більш впевнена в собі, рідше стає жертвою цькування, емоційно стабільніша, вчиться вибудовувати комунікацію з різними людьми. У колі однолітків зі схожими інтересами підліток безпечно може спробувати нові соціальні ролі, стати лідером якогось напрямку, навчитися брати відповідальність за організацію подій і навіть набути практичних навичок.

Наприклад, для зйомок ролика в TikTok необхідно освоїти кілька застосунків для оброблення фото та відео, а для підготовки костюмів до фестивалю косплею потрібно навчитися шити та в'язати. Існують позитивні об'єднання, які борються за збереження довкілля, розповідають про сортування сміття та очищають береги водойм. Такі спільноти формують у підлітка активну громадянську позицію. Але необхідно розуміти, наскільки підліток захоплений субкультурою, які культурні коди та соціальну поведінку несе об'єднання молоді. Важливо оцінити ступінь впливу однолітків на дитину. Жодна спільнота не повинна замінювати сім'ю.

7) Як батькам реагувати на залученість підлітка до будь-якої молодіжної субкультури? Що робити, якщо інтереси дитини призводять до негативних наслідків?

Головне правило – жодних різких, радикальних рішень і заборон, якщо того дійсно не вимагає ситуація. Саме в цей момент можна остаточно втратити довіру дитини, а можна, пройшовши цей досвід конструктивно, стати один одному ближче. Насамперед батькам необхідно вивчити доступну інформацію, оцінити ступінь залученості дитини в спільноту і рівень її небезпеки. Потрібно придивитися до підлітка: який він має вигляд, що змінилося, про що він говорить, з ким спілкується, куди ходить, яку музику слухає. Важливо розмовляти не про уроки та оцінки, а про інтереси, познайомитися заново зі своєю дитиною. Якщо субкультура не є деструктивною, то найкращим рішенням буде прийняти цю реальність, адже підлітку зараз це важливо. Необхідно проживати разом із ним цей період самоідентифікації та бунтарства. Цей процес не можна зупинити, але можна включитися в нього. Наприклад, разом зробити костюм у стилі улюбленого k-pop виконавця на фестиваль або разом обрати яскраво-рожеві кросівки на платформі в стилі веб-панк.

Більше уваги та праці знадобиться батькам дітей, залучених до деструктивних субкультур. У цьому випадку потрібна консультація психолога, щоб вивести дитину з-під впливу інших осіб. Підлітку дуже потрібна любов, допомога і турбота батьків, навіть якщо він уже вчинив якусь антигромадську дію. Важливо йти на співпрацю з фахівцями, не намагатися зам'яти проблему. Причин залучення до деструктивних спільнот може бути багато, і частина з них, на жаль, криється у сфері стосунків батьків і дітей.

Література

1. Вудмаска Т. М. Молодіжні субкультури: методико-бібліографічний матеріал. Черкаси. Черкаський методичний кабінет установ освіти. 2015. 21 с.
2. Дерев'янко С. П. Психологія молодіжних субкультур. Чернігів. НУЧК імені Т.Г. Шевченка. 2019. 76 с.
3. Фесун С. Є. Молодіжні субкультури: за і проти. Черкаси. Черкаський методичний кабінет установ освіти. 2015. 240 с

ВІРТУАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Роман Фльоштер
студент 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Яковенко О.І.

В сучасних умовах господарювання підприємства особливої актуальності набуває питання адоптації, від якої залежать основні показники діяльності, та вибір майбутнього напрямку віртуалізації бізнесу. При цьому управління діяльністю за допомогою традиційних теоретико-методологічних основ ведення віртуального бізнесу стає неможливим [2].

Як свідчатьподії, з початку 2020 року, більшість підприємств зазнали великих збитків у зв'язку з поширенням пандемії коронавірусу COVID-19, деякі опинилися на межі банкрутства, а деякі з підприємців малого бізнесу були змушені припинити свою діяльність. Тобто бізнесу не існує, тому щопідприємці не булиготові до такого сценарію діяльності. Однією з головних причин цієї кризи стала відсутність доступу споживачів до продуктів і послуг дистанційного виробництва та відсутність попиту під час самоізоляції [7].

Наголосимо, що функціональним призначенням віртуального підприємства є отримання та максимізація прибутку.

Необхідність створення даного типу структур у світовій практиці зумовлювалася такими об'єктивними обставинами, як глобалізація ринку, бажання вийти на світовий ринок, необхідність постійної адаптації до динамічного зовнішнього середовища тощо. Однак, хоча віртуальні підприємства мають ті самі можливості та потенціал, що й традиційні підприємства, вони не мають подібних інституційних та структурних меж.

Віртуальні ринки працюють безперервно в масштабі реального часу, охоплюють усю земну кулю та дозволяють різноманітні віртуальні транзакції, включаючи купівлю, продаж, освіту, банківську справу, віртуальні ярмарки та публікації.

Зазначимо, що ідея віртуалізації в бізнес-дизайні – це взаємозв'язок бізнес-процесів, спрямованих на організацію виробництва конкретного продукту або механізму надання послуг на віддаленому підприємстві в сферу основних компетенцій підприємств, співробітників і окремих осіб [4].

Слід зазначити, що стратегія віртуальної організації пов'язана з клієнто орієнтованістю, оскільки її основними характеристиками є швидкість виконання замовлень і повне задоволення вимог клієнта.

Сучасні економічні умови бізнесу характеризуються глобальною конкуренцією, значними та швидкими змінами, стрімким розвитком інформаційних технологій та методів роботи з мережами, прискоренням інформаційних та комунікаційних потоків, ускладненням бізнесу та інклюзивною глобалізацією. Новий етап розвитку економічних процесів – інформаційна економіка, основним ресурсом якої є не інформація, а знання та способи передачі (поширення). У цій ситуації підприємства поступово переходять від

традиційного підходу створення дизайну організаційної структури управління підприємством до застосування елементів віртуалізації бізнесу, що базуються на знаннях та інформації. Глобальною стратегічною метою всіх компаній, у тому числі віртуальних, є досягнення довгострокової конкурентоспроможності. А відтак умовах конкурентної боротьби перемагає виробник, який найбільш ефективно адаптує організацію до нових умов бізнес-середовища, сформованого інформаційним суспільством [6].

Отже, віртуальне підприємство – це організація реальних, територіально відокремлених агентів управління, які працюють над спільним проектом з використанням новітніх інформаційних технологій. Цей тип організації поєднує в собі три ключові чинники успішного бізнесу: «якість», «ціна» і «час». Це доведено як новий підхід до управління з точки зору методологій і технологій, які дозволяють йому досягти конкурентних переваг у якості продукції, бізнес-витратах, ефективності та якості процесів. Тому створення віртуальних підприємств є дуже перспективною та ефективною бізнес-моделлю [4].

Відмітимо, що Т. Подчаса розглядає віртуальне підприємство з двох позицій. По-перше, комп'ютерно-опосередкована організаційна структура, що складається з різнорідних компонентів, розташованих у різних місцях як мережа, створена шляхом інтеграції з організаційними та технічними ресурсами набору підприємств. використання комп'ютерних комп'ютерних мереж; По-друге – це спеціальна кооперативна мережа компаній (організацій) з певною здатністю найкраще проводити ринковий порядок на основі єдиної інформаційної системи [6].

Основною метою віртуальної компанії є створення гнучкого та географічно розпорошеного набору компаній-партнерів, які найкраще підходять для швидкого виведення нових продуктів і послуг на ринок, підвищення їх конкурентоспроможності та швидкого виведення на ринок. Учасники ринку, об'єднані у віртуальну компанію, розробляють спільні проекти в партнерствах, колабораціях, партнерствах. Найважливішою характеристикою віртуального підприємства є його гнучка та адаптована структура мережі.

З практичної точки зору, традиційно діючі компанії повинні мобілізувати значні ресурси для розробки нових продуктів і виведення їх на ринок. Навпаки, віртуальні підприємства шукають нових партнерів із ресурсами, навичками та знаннями, які відповідають потребам спільної організації та ринку для здійснення цієї діяльності. Водночас розглядаються ті партнери, які мають ключові ресурси для отримання конкурентної переваги на ринку. Як правило, партнерські відносини складаються на певний термін або до досягнення конкретного результату (виконання замовлення). Зрозуміло, що повністю віртуальне підприємство, тобто підприємство без виробничої структури, не може існувати. В рамках віртуального підприємства завдяки новим інформаційно-комунікаційним технологіям інтенсивно взаємодіють реальні фахівці та відділи різних підприємств, взаємодія яких спрямована на підвищення рівня кооперації та координації діяльності підприємств для досягнення конкурентоспроможності продукції, що випускається, і в кінцевому результаті – отримання прибутку. Ці компанії повністю орієнтовані на споживача, і їх основними характеристиками є швидкість виконання замовлення (мінімальний час виходу на ринок) і повне задоволення потреб клієнтів [2].

Акцентуємо увагу, що бізнес-проєктування за допомогою створення віртуального підприємства надає ряд позитивних можливостей, а саме:

– підвищення швидкості виконання бізнес-проєкту та його результативності;
– зниження витрат на реалізацію бізнес-проєкту;
– більш повне задоволення потреб цільових споживачів;
– швидку реакцію та адаптацію до змін зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування;
– зниження бар'єрів виходу на нові ринки .

Серед головних переваги віртуальних підприємств можна виділити:

– можливість обирати і використовувати найкращі ресурси (інформаційні, фінансові, матеріальні, інтелектуальні), які запропоновано світовим економічним простором,

– гнучкість та мобільність керування,

– скорочення часу виробничого циклу,

– скорочення розмірів стартового капіталу у разі започаткування власної справи, тому що більшість необхідних ресурсів буде задіяна у партнерів,

– використання електронних розрахункових систем та електронних грошей значно збільшує швидкість обороту оборотних засобів підприємства,

– скорочення витрат на утримання штату працівників за рахунок співпраці з тимчасовими працівниками або сторонніми компаніями,

– усунення впливу географічного фактора та співпраця з географічно віддаленими контрагентами,

– використання комунікаційних можливостей глобальних інформаційних мереж.

– Разом з тим, вважаємо доцільним звернути увагу на такі недоліки віртуалізації бізнесу, як:

– надмірна економічна залежність від партнерів, що пов’язане з вузькою спеціалізацією учасників підприємства ;

– практична відсутність соціального захисту і матеріальної підтримки партнерів (у ситуації взаємодії з фізичними особами) внаслідок відмови від класичних довгострокових договірних форм і звичайних трудових стосунків;

– небезпека надмірного ускладнення, яка витікає з різнорідності учасників підприємства, неясності щодо членства в ній, динаміки самоорганізації, невизначеності в плануванні для учасників;

– відсутня правова база регулювання електронної діяльності, тому віртуальні підприємства використовують на практиці умови взаємної довіри та мережеву етику учасників (партнерів) [1].

Отже, віртуальні компанії дозволяють створити гнучкий і просторово розпорошений набір компаній-партнерів, які найкраще підходять для швидкого запуску нових продуктів (послуг), швидкої доставки їх на ринок для підвищення конкурентоспроможності та максимального задоволення клієнтів (споживачів) тим самим підвищуючи ефективність реалізації тих чи інших бізнес-проєктів. Створення віртуальних підприємств для більш ефективного проєктування бізнесу стане додатковим поштовхом для інтелектуального виробництва, об’єднання ресурсів та ефективного розвитку віртуальних підприємств на внутрішньому ринку та у світовій економіці [3].

Література:

1. Буцька І.О. Віртуальнепідприємство як організація нового типу. *Управліннярозвитком*. Харків: ХНЕУ. 2006. № 7. С. 145-147.

2. Віртуальне підприємство. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki

3. Яковенко О.І. Актуальні питання управління діяльністю вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання. *Причорноморські економічні* студії. 2022. Випуск 76/2022. С. 163-167. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/76_2022/22.pdf.

4. Падерін І.Д., Романов О.В., Савельєв І.В. Віртуальне підприємство як резерв підвищення ефективності у нових умовах. *Вісникекономічної науки України*. 2014. № 3. С. 85-88.

5. Плескач В. Л., Затонацька Т. Г. Електроннакомерція: Підручник. Київ.: Знання, 2007. С. 35-37.

6. Подчасова П. Т. Віртуальні підприємства як сучасна форма організації виробництва Збірник наукових праць МННЦ ІТІС. 2009. Вип. 14. С. 24-45.

7. Яковенко О. І. Антикризове управління підприємством в умовах пандемії COVID-19. Причорноморські економічні студії. 2022. Випуск 74. С. 163-167. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/74_2022/26.pdf.

ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ВЕЛИЧИН ЧАСУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Елла Хмельниченко
студентка 3 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Івлієва О. М.

Величини часу що вивчаються в основній школі в п'ятих-шостих класах. Матеріал статті призначений для урізноманітнення уроків при вивченні часу, а також для зацікавленості учнів з цієї теми.

З давніх часів людині потрібно було вимірювати час, щоб робити точні розрахунки і будувати прогнози різних подій. Тому людство знайшло безліч способів та підходів для вимірювання часу. Хтось брав за основу цих вимірів час від світанку до заходу сонця, хтось спирався на цикл Місяця, хтось відштовхувався від сезонних змін [5, с. 216].

В Україні, як і в більшості сучасних країн, користуються літочисленням від умовного року народження Ісуса Христа. Це літочислення називається християнським, або нашою ерою. Іноді його ще називають новою ерою. У літочисленні до н. е. також користуємось віками, тисячоліттями. Вік до н. е. –- це також сто років, проте порядок відліку змінюється, тобто роки до н. е. на лінії часу розташовуються справа наліво, а роки н. е. – зліва направо. Наприклад, наступним за 33 р. до н. е. буде 32 р. до н. е. за 32 р. буде 31 р. і так далі [3].

Розв'яжіть хронологічну задачу:

У 612 р. до н. е. згорів палац царя однієї з держав Стародавнього Сходу. Проте книги з його бібліотеки збереглися, бо були глиняними. Скільки років пролежали недоторканними книги з царської бібліотеки, якщо залишки палацу були відкопані в 1854 р.?

Рішення:

Час до н. е. від 612р. до 0 та н. е. від 0 до 1854, то 612 + 1854 = 2466

Відповідь: 2466 років книги пролежали недоторканними.

Задача 2

Вавилон був узятий персами в 539 р. до н. е. Скільки років минуло від тієї події?

Рішення:

539 + 2022 = 2561

Відповідь: 2561 років минуло з тієї події

Задача на логіку:

У 1980р. Бену було 20 років, а в 1985 р. лише 15 років. Як це можливо?

Відповідь: справа була до нашої ери [5, с. 219].

Існують різні одиниці виміру часу, основною з них стала секунда, але найпоширеніші з них, що використовуються при вирішенні завдань у школі, – це:

1 рік = 12 місяців = 52 тижні

1 місяць = 4 тижні

1 тиждень = 7 діб

1 доба = 24 години = 1440 хвилин = 86400 секунд

1 год = 1/24 діб = 60 хвилин = 3600 секунд

1 хвилина = 1/1440 діб = 1/60 години = 60 секунд

1 секунда = 1000 мілісекунд [1, с. 125].

Як дізнатися час? Зараз відповідь на це запитання проста: у кожного під рукою годинник, причому у кількох примірниках.

Годинник – прилад для визначення поточного часу доби та вимірювання тривалості часових інтервалів. Існує безліч видів годинників:

• сонячний годинник;
• пісочний годинник;
• вогняний годинник;
• водяний годинник;
• механічний годинник;
• кварцовий годинник;
• електронний годинник[2, с. 103].

Цікавий факт:

Навіщо два століття тому спеціальні люди в Англії плювалися горохом у вікна будинків?

З початком промислової революції у другій половині XVIII століття багато городян отримали роботу на фабриках з жорстким графіком, проте далеко не всі могли дозволити собі мати годинник, щоб вчасно прокидатися. В Англії та Ірландії цю проблему вирішували так звані «будильники». Це були спеціальні люди, які за невелику плату щоранку проходили вулицями і будили своїх клієнтів стукотом палиць у двері доти, доки не переконувалися, що клієнт прокинувся. Якщо робітник жив на другому поверсі, його будили плюванням гороху з духової трубки у вікно.

А в Китаї здавна користувалися свічковим годинником, його використовували як годинник і будильник. Знаючи швидкість горіння свічки з певного матеріалу, її розмічали поділами, що відповідають одиницям виміру часу. Такий прилад легко перетворювався на будильник: для цього біля потрібного поділу вбивали гвоздик або підвішували металеву кульку, яка, падаючи, дзвонила. Існував також інший спосіб невізуального інформування про час, для чого в різні відрізки ґноту додавали різні пахучі трави [5, с. 220-221].

Завдання про час

1. Заняття у музичній школі тривають по 30 хвилин кожне, а перерви між ними – по 10 хвилин. О 14:00 розпочалося перше заняття. О котрій закінчиться третє заняття?

Рішення:

14:00+30+10=14:40 – розпочалося друге заняття.

14:40+30+10=15:20 – розпочалося третє заняття.

15:20 +30 = 15:50 - третє заняття закінчилося.

Відповідь: 15:50 [6].

2. Вік жінки завжди є таємницею. Мамі та доньці разом 28 років. Мама старша за дочку на 22 роки. Скільки років доньці?

Рішення:

Нехай вік мами – X, а вік доньки – Y, тоді:

$x+y=28$ та $x-y=22$

Вирішуємо систему рівнянь:

$x+y=28$

$x-y=22$

$2x = 50$

$x=25$ - стільки років мамі

$25-y=22$

$y=3$ - стільки років доньці

Відповідь: Доньці 3 роки [4, с.89].

3. Назвіть п’ять днів, не називаючи чисел (напр., 1, 2, 3,..) та назв днів (напр., понеділок, вівторок, середа...).

Відповідь: Позавчора, вчора, сьогодні, завтра, післязавтра.

4. Андрію позавчора було 10 років, а наступного року виповниться 13 років. Чи може бути таке?

Відповідь: може, якщо день народження 31 грудня [1, с. 124].

Ми розглянули прилади та одиниці виміру часу, познайомилися з історією обчислення часу стародавнього світу, дізналися кілька цікавих фактів, а також вирішили кілька життєвих задач. Ці знання знадобляться учням надалі, оскільки я вважаю, що вміння визначати і рахувати час - важлива навичка, яка дуже часто потрібна в житті. Вона допоможе зрозуміти, скільки часу залишилося до уроку або скільки потрібно вийти з дому, щоб встигнути на заняття або зустріч з друзями.

Література:

1. Мерзляк А. Г., В. Б. Полонський М. С. Якір. Математика: підручник для 5-го кл. Харків: «Гімназія» 2022. С. 123-125.
2. Істер О. С. Математика 6 клас. Київ: «Генеза» 2019. 103 с.
3. Лічба часу в історії стародавнього світу. URL: http://shukachiprugod. blogspot.com/2016/01/6.html
4. Тарасенкова Н. А., Богатирьова І. М.,. Коломієць О. М. Математика: підручник для 6-го кл. Київ: «Освіта» 2020. 89 с.
5. П. В. Мороз, І. В. Мороз. Досліджуємо історію і суспільство 6 клас. Київ: «Педагогічна думка». 2022. С. 216-221.
6. Задачі на визначення часу. *Мійклас.* URL: https://miyklas.com.ua/p/matematika-nush/3-klas/matematichni-zadachi-ta-doslidzhennia-372027/zadachi-na-viznachennia-chasu-pochatku-podiyi-trivalosti-podiyi-chasu-za_-329589/re-923b336a-ae4f-4af4-9076-ad5f6b13b8f6

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Лілія Челак
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О. Д.

Одне із завдань сучасної освіти - підготовка молоді до вибору професії та успішного здійснення професійної діяльності в дорослому житті. На кожному етапі освіти ця функція тісно пов’язана з іншими напрямами соціалізації учнівської молоді – навчанням і вихованням. Однак чомусь ефективність лише системи професійної освіти (вишів і коледжів) заміряють за якістю професійної підготовки та кількістю випускників, які працевлаштувалися за фахом у перший рік після закінчення навчального закладу. Школу, незважаючи на приписувану їй функцію профорієнтаційної роботи з учнями, не оцінюють за таким критерієм, як сформованість їхньої професійної орієнтації та готовність до професійного вибору.

Зрозуміло, що на сучасній школі і без того лежить величезний тягар важливих і важких завдань, відповідальності перед учнями, їхніми батьками, а також державою за якість підготовки. Проте ризики освітньої неуспішності, що визначаються неправильним вибором професії, пов’язані насамперед зі шкільним етапом освітньої траєкторії молодої людини. Їхні передумови формуються в школі, а реалізуються в системі професійної освіти та при виході на ринок праці. Це означає, що якість шкільної освіти пов’язана з успішністю професійного самовизначення учнів.

Дослідження показали, що діяльність Нової української школи з профорієнтації учнів сьогодні має низку суттєвих недоліків [2, с. 70]. Причини тому – надмірна завантаженість шкільних педагогів, відсутність сучасних підходів до профорієнтації, що

враховують ментальну та соціокультурну специфіку нового покоління молоді, дефіцит інформації про ринок праці та світ професій, неадекватний сучасним реаліям досвід батьків, вплив ЗМІ та багато інших чинників. У цих умовах для школи особливого значення набуває мережева взаємодія з іншими освітніми установами та трудовими організаціями, що дає змогу компенсувати недостатність і неефективність шкільної профорієнтаційної роботи.

Ми спробували розглянути нові підходи до професійної орієнтації в школі в умовах мінливого світу професій і ринку праці. Так, нами було здійснено аналіз документів – державних програм і національних проєктів, – спрямованих на розвиток вітчизняної системи освіти, у тому числі на посилення її профорієнтаційної складової. У травні 2022 р. реалізовано емпіричне дослідження проблеми освітньої неуспішності учнів шкіл і студентів коледжів та вишів Одеської області, зокрема проведено експертні інтерв'ю з представниками шкіл, коледжів і вишів із проблеми профорієнтації в системі шкільної освіти - вітчизняного та зарубіжного.

Профорієнтація була і залишається невіддільним елементом вітчизняної школи, хоча в 1990-ті рр. її основи були серйозно порушені. З радянських часів форми і методи шкільної профорієнтації оновилися, але кардинально не були модернізовані. В окремих школах країни збереглися ще радянські традиції – здебільшого завдяки педагогам-ентузіастам. Для більшості ж шкіл до останнього часу були характерні маловитратні підходи до організації цього процесу – тематичні класні години, консультації психологів, оформлення стендів, зустрічі з представниками професій, екскурсії на підприємства. Усі вони здійснювалися (і здійснюються) фрагментарно, у форматі окремих заходів, що реалізуються без системної методології. Додатковим негативним чинником можна вважати відсутність у школі фахівців, які професійно займаються профорієнтацією школярів.

Для посилення профорієнтаційної роботи у школах почали створювати профільні класи [1]. Однак подібна практика досі зустрічає критику з різних боків. Учні стикаються з проблемами адекватного вибору профілю та зростання навчального навантаження. У вчителів виникають кадрові питання та питання, пов'язані зі створенням подібних класів у сільських школах. З боку батьків висуваються претензії до встановлення шкільною адміністрацією критеріїв відбору та визначення набору профілів.

Оскільки держава відповідає за організацію ефективної профорієнтації в школі та організовує взаємодію між школою, школярем, коледжами, вишами та роботодавцем, то вона має створювати спеціальні структури й організації, що відповідають за профорієнтацію. Держава також відповідає за фінансове забезпечення цієї діяльності, розроблення нормативних актів, що її регулюють.

Сьогодні за допомогою механізмів стратегічного управління освітою зроблено спробу закріпити практику професійних проб - проведення практико-орієнтованих заходів, які дають змогу школярам зануритися в будь-яку професійну сферу. Завдання профспроби полягає в тому, щоб сформувати у школярів уявлення про професію або компетенцію. Тому діяльність у межах заходу прямо відповідає тій практиці, яка існує в тій чи іншій сфері роботи, без розважального чи ігрового змісту [3].

Однією з таких умов якраз і є ефективна профорієнтаційна робота в загальноосвітніх організаціях зі ступеня початкової школи. Йдеться про розширення ресурсної бази підготовки кадрів у закладах загальної та додаткової освіти, удосконалення педагогічних методик навчання та організаційних підходів до здійснення мережевої взаємодії між освітніми закладами.

Слід зазначити, що стандарт «Вчитель початкової ланки загальної середньої освіти» містить таку трудову функцію як «Рефлексія та професійний саморозвиток», яка включає низку дій та трудових операцій: усвідомлення власної ролі як вчителя початкової школи, системи цінностей, цілей і завдань професійної діяльності вчителя; аналіз професійної діяльності щодо досягнення поставлених цілей і завдань; виявлення сильних і слабких сторін педагогічної діяльності; самооцінювання результатів педагогічної діяльності.

Як бачимо, вчитель у Новій українській школі має володіти здатністю до самоспостереження та саморефлексії своєї практичної діяльності, в ході якої він має шукати відповіді на низку запитань: «Що я роблю? Як? Чому? Чого я намагаюся досягти? Яка користь для мене і моїх учнів? Що мені потрібно змінити у своїй професійній діяльності?». Як бачимо, відбувається самоконтроль дій, а це шлях до самоорганізації, самовдосконалення, самозміни. Приклад: вчителі часто скаржаться на брак часу на уроці, що призводить до того, що вони не встигають виконати цікаве завдання з учнями. Вихід з цієї ситуації може бути наступним: якщо вчитель, який готується до уроку і підбирає вправи, завдання для своїх учнів, візьме собі за звичку ставити запитання на кшталт: «Яка мета цього завдання?», «Чи доречне воно саме на цьому уроці?», «Чи сприятиме воно кращому розумінню, засвоєнню матеріалу учнями на цьому уроці?», то це, безумовно, підвищить якість уроку, адже час на нього буде витрачено ефективно і цілеспрямовано. А це, в свою чергу, є одним із кроків до самовдосконалення як професіонала.

Отже, якість шкільної освіти та освітня успішність школярів, а потім і студентів коледжів та вишів, безпосередньо пов'язані з можливостями їхньої професійної орієнтації. Орієнтація на конкретну сферу професійної діяльності формує в учнів цілеспрямовану мотивацію, усвідомлене ставлення до здобуття спочатку шкільної, а потім і професійної освіти, осмисленої побудови освітньої та професійної траєкторії.

На наш погляд, сучасні вітчизняні школи перебувають на самому початку процесу побудови нової ефективної системи профорієнтації. У них є багатий досвід подібної діяльності в минулому, є інституційна підтримка з боку держави, є запит з боку батьківської спільноти і самих школярів. На жаль, відсутнє поки що головне – концептуальні підходи до вибудовування цілей, змісту, механізмів, форм профорієнтації на системній основі. У зв'язку з цим потрібна серйозна і масштабна робота науково-педагогічного співтовариства з вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду, його адаптації до сучасного українського суспільства і ринку праці, до особливостей сучасного покоління школярів. Не менш важливою передумовою має стати організація підготовки фахівців у сфері шкільної та постшкільної профорієнтації та створення необхідних інституціональних умов для їхньої роботи з учнями.

Література:

1. Гриневич Л. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. Всеосвіта [Електронний ресурс]. URL: https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-roli-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html

2. Кравчук Л. В., Полякова О. В. Психологічні чинники впливу на готовність педагогів до професійної діяльності в умовах Нової української школи. *Профорієнтація: стан і перспективи розвитку*. Київ. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. С. 70-74.

3. Мазуркевич І. В., Микитюк Л. В., Суткова В. О., Багдасарова Л. В. Методичні рекомендації щодо проведення профорієнтаційної роботи у навчальних закладах у 2017/2018 н.р. КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти». URL: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/05/Metod_profor_2017.pdf.

4. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. Рідер для вчителів–учасників тренінгу. Київ. Координатор проектів ОБСЄ в Україні. 2016. 78 с.

ФОРМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Олександра Шатських
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.

Все найкраще, що є на нашій Землі, починається з сім'ї. Як говорить народна мудрість – «З сім'ї їде життя людини». В сім'ї дитина робить перші кроки свої, звідси вона виходить у великий світ. Тут вона вчиться любові та доброти.

Але нажаль, не всім дано таке щастя. Відсутність батьківського піклування, маминого тепла, казок на ніч, подарунків на свята – все це життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ці діти проживають в інтернатах, вони мають одяг та їжу, відпочивають в оздоровчих таборах, але єдиного чого їм не вистачає це те, що їх ніхто не чекає, ні кому не може поскаржитись чи сказати про успіхи у навчанні або змаганнях.

Життя дитини поза сімейним оточенням стає відразу важким, тому що бути щасливою без батьків неможливо. Діти мають зростати в свої біологічних сім'ях, але коли це не можливо, приходять на допомогу інші сім'ї. Саме тому наша держава підтримує створення сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей ПБП.

Необхідно зазначити, що і вітчизняних, і зарубіжних вчених турбує проблема забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей ПБП. Плідно працюють в цьому напрямку такі відомі науковці, як: А. Й. Капська, Н. М. Комарова, С. І. Мерецякова, І. В. Пеша та інші; відомі роботи вітчизняних теоретиків та практиків сфери захисту дитинства Л. Артюшкіної, Г. М. Бевз, Л. С. Волинець, О. Г. Карпенко, в яких розкриті питання щодо форм сімейного виховання.

Однією зі складових соціальної функції держави є захист прав та інтересів дітей-сиріт та дітей з живими батьками, але тих, хто залишився без їхнього піклування в різних випадках, наприклад, позбавлення прав, визнання батьків недієздатними тощо.

Розглянемо, які форми влаштування дітей-сиріт, та дітей, що залишились без піклування існують в Україні. Їх декілька: усиновлення (удочеріння), опіка (піклування), прийомні сім'я, дитячий будинок сімейного типу (ДБСТ), установи для дітей зазначеної категорії (дома дитини, дитячі будинки, школи-інтернати). Крім того, закони України не виключають й інші форми влаштування таких дітей. В даний час в різних регіонах країни існують такі інноваційні форми влаштування дітей, які дитячі села «SOS», приходські дитячі дома, патронатні сім'ї та ін.

Загальновизнаним є міжнародний досвід, який показує, що оптимальним для розвитку дитини шляхом її життєвлаштування є родина. Виховання у державній установі не задовольняє потреби дитини у батьківській любові і турботі. Випускники дитячих установ зовсім не підготовлені до самостійного життя повз колективу, їм не вистачає необхідних знань про структуру суспільства та оточуючого світу, у якому їм належить влаштовуватись Усі ці знання у повному обсязі можливо отримати тільки виховуючись в умовах родини, тому у теперішний час проголошується пріоритет сімейних форм виховання дітей.

Державними органами, які здійснюють захист прав та інтересів дітей, які опинилися в подібних ситуаціях, є органи опіки та піклування та служби у справах дітей, діяльність яких зводиться до таких напрямів:

- виявлення дітей, які залишилися без піклування батьків;
- облік дітей;
- забезпечення захисту їх прав та інтересів до вирішення питання про влаштування;

- вибір форми влаштування, яка підійде для дитини;
- наступний контроль за умовами їх утримання, виховання та освіти.

Крім того, при виборі форм влаштування дитини, мають враховуватися й такі показники, як етнічне походження, приналежність до певної релігії і культурі, рідна мова, можливість забезпечення наступності у навчанні і вихованні, також не допускається роз'єднання рідних братів і сестер. Необхідно пам'ятати, що усиновленню підлягають тільки неповнолітні віком до 18 років.

Необхідно сказати, що, наприклад, в деяких країнах Європи існують деякі норми щодо усиновлення: згода усиновлюваного, якщо йому 14 років і старше, щоб дитина могла оцінити власну користь (Німеччина, Швейцірія); В Італії особа не могла бути усиновлена раніше за 18 років, а у Франції – 21 рік. Такі умови з одного боку гарантували права і інтереси дітей, а з іншого – не дозволяли всиновлювати малолітніх, які саме і прагнули родинного тепла і затишку.

З всього переліку форм влаштування, саме усиновлення або удочеріння дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, було та буде залишатися пріоритетною формою влаштування дітей ПБП.

Усиновлення або удочеріння – є прийняття дитини у сім'ю на правах сина або доньки, на підставі рішення суду. Ця форма влаштування має наслідкок такий як - втрата дитиною статусу дитини-сироти або дитини ПБП [4]. Дитина може бути усиновлена з будь-якої форми влаштування: прийомна сім'я, опіка або піклування, ДБСТ, інтернатний заклад, якщо вона перебуває на обліку, як дитина, яку можна усиновити.

Якщо усиновити або удочерити одну і ту ж дитину мають бажання декілька осіб, переважне право на її усиновлення має громадянин України:

- який є дружиною батька дитини або чоловіком матері дитини, яку мають намір усиновити;
- в сім'ї якого виховується дитина;
- який доводиться родичем дитині;
- якщо усиновлювач усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами.

Окрім всього цього, перевагу на усиновлення дитини має подружжя. Саме усиновлення носить безстроковий характер і між усиновлювачем і усиновленим встановлюється правовий зв'язок, як і кровний зв'язок між батьками і дітьми. Отже, у особистісних майнових правах і обов'язках усиновлювачі і усиновлені прирівнюються до родичів за походженням. Але є й недоліки: усиновлена дитина, на відміну від сироти, втрачає право на додаткову соціальну підтримку держави (наприклад, отримання власного житла).

Опіка та піклування – встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування. Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною у віці від 14 до 18 років. Опіка, піклування над дитиною встановлюється органом опіки та піклування, а також судом у випадках, передбачених Цивільним кодексом України [3]. Опікун або піклувальник призначається з тих осіб, які є близькими для дитини, або з інших осіб, із врахуванням їхньої можливості виконувати опікунські обов'язки. При встановленні опіки також будуть враховуватися стосунки, які склалися між дитиною та хто пропонується в опікуни. Бажання самої дитини враховуються при досягненні нею 10 років.

Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла на спільне проживання та виховання від одного до чотирьох дітей – сиріт та дітей ПБП [3]. Прийомними батьками називають подружжя або особу, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання і виховання дітей-сиріт та дітей ПБП. У влаштованих дітей, зберігається статус та вони можуть бути усиновлені. Вихованці прийомної сім'ї, мають право підтримувати стосунки із своїми біологічними батьками та родичами, якщо це не буде негативно впливати на дитину.

Центри надання соціальних послуг та служби у справах дітей, здійснюють соціальний супровід ПС, який передбачає надання комплексу соціально-педагогічних, психологічних, соціально-медичних, соціально-економічних, правових та інформаційних послуг, які спрямовані для функціонування прийомної сім'ї з належними умовами.

ДБСТ – це створюється окрема сім'я, за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [3]. До ДБСТ влаштовуються діти в першу чергу, які перебувають між собою в родинних стосунках, за винятком випадків, коли за медичними показаннями або з інших причин, ці діти, не можуть виховуватися разом. Вихованцям ДБСТ, якщо це не буде впливати на дитину, дозволяється підтримувати стосунки із своїми біологічними батьками та родичами.

Патронатна сім'я – це тимчасовий догляд, реабілітація та виховання дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками СЖО [3]. Патронатним вихователем зветься людина, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, реабілітації та виховання дитини у своїй сім'ї. Перебувати дитина в патронатній сім'ї не може більше 3-х місяців. Дитина, яка влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має право підтримувати зв'язок або особисто контактувати з батьками або іншими її родичами, також у дитини зберігається право на пенсію, аліменти, інші соціальні виплати, відшкодування шкоди у зв'язку якщо втратили годувальника, які вона мала до влаштування в ПС.

Зазначимо, що постінтернатний патронат – форма виховання і надання соціальної допомоги дитині – сироті і дитині, що залишилась без піклування батьків; соціальний патронат передбачає таку форму надання патронатним вихователям необхідної допомоги дитині у випадку її визнання в установленому порядку тим, хто потребує державної підтримки.

Бажання виховувати дитину, яка була народжена іншими, є ознакою нашої культури і це виникає лише у тих людей які небайдужі до чужого горя, щирих і готових до самопожертви. Наша держава забезпечує пріоритетність сімейного виховання та створює умови для їх розвитку, надаючи сім'ям, які виховують дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, соціальну та матеріальну підтримку.

Можна зазначити, що станом на 1 жовтня 2010 року в Україні функціонувало 467 ДБСТ, в яких налічувалося 3122 дітей-сиріт та дітей ПБП та 2827 ПС, в яких налічувалося 4730 дітей [2].

В Україні ДБСТ дуже швидко розвиваються. Якщо у 2015 році, їх було приблизно 900. На 2020 рік – 1180 ДБСТ. І кількість дітей, які проживають у цих сім'ях, понад 8 тисяч. Якщо говорити про прийомні сім'ї, то їх приблизно 3200 і проживають у них 6 тис. дітей [1].

За даними Міністерства соціальної політики України на сьогодні майже 93% дітей-сиріт і дітей ПБП, влаштовані до різних форм сімейного виховання: прийомні сім'ї, ДБСТ, під опіку, піклування.

На 2021 рік в Україні майже 69 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених. З них понад 63,5 тисяч дітей зростають у сімейних формах виховання, близько 4 тисяч – проживають в інтернатах, а ще понад тисячу – навчаються у професійно-технічних навчальних закладах [4].

На утримання дітей-сиріт та дітей ПБП, встановлюється не менше прожиткового мінімуму для осіб відповідного віку, незалежно від того, де дитина перебуває на утриманні, вихованні. Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо: мінімального матеріального забезпечення та житлом, якщо не мають власного за наслідуванням, влаштування на роботу, разової мінімальної державної фінансової допомоги по закінченні навчального або виховного закладу, мінімальними щомісячними виплатами таких дітей за умови навчання їх у ВНЗ, медичного обслуговування, грошовими виплатами батьків-вихователів та прийомних батьків тощо

Кабінет Міністрів України може встановлювати інші мінімальні нормативи споживання, забезпечення та соціальні стандарти відповідно таких дітей.

В Україні на теперішній час триває реформування дитячих будинків. Все це частина реформи, яку Кабінет Міністрів затвердив декілька років тому, згідно якої дитині надана можливість зростати у комфортних умовах для розвитку з метою подарувати їй родину. Вже через сім років в країні повинні зникнути всі інтернати, а замість них з'явитися ДБСТ та паліативно-реабілітаційні центри.

У сучасному українському законодавстві передбачені також попередня опіка, яка застосовується у виключних випадках необхідності швидкого призначення опікуна на строк 6-8 місяців, а також тимчасова передача дитини на строк 3-6 місяців. Крім того останнім часом отримали розповсюдження й інші форми додаткового сімейного виховання, які поки ще не закріплені на законодавчому рівні, але й не суперечать його основам – наприклад, сім'я вихідного дня, гостьовий режим, наставництво. Однак зазначені форми влаштування дітей не можна розглядати як повноцінну альтернативу сімейного влаштування дітей.

Таким чином, сьогодні в Україні існують такі форми влаштування дітей-сиріт і дітей ПБП, кожна з яких має свої особливості, свої позитивні та негативні риси. Але, незважаючи на те, що найбільш бажаним є влаштування дитини, яка залишилася без батьківського піклування, в сім'ю, дуже часто сім'ї не мають економічних і фінансових можливостей утримувати таку дитину, навіть коли вони цього бажають.

Необхідно констатувати, що на сьогодні існує велика кількість проблем і недоліків у законодавстві про влаштування дітей-сиріт і осіб, що залишилися без батьківського піклування. Для їх вирішення необхідним є складання комплексу правових, соціальних і економічних заходів: формування системи підготовки потенціальних батьків до прийому дітей у заміщуючи родини; створення служб психолого-педагогічної допомоги сім'ї і дітям: створення гарантій гідного забезпечення даних категорій родин; створення технологій раннього виявлення випадків сімейного неблагополуччя; організація системи адаптації випускників інтернатних установ та ін.

Головне значення влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до сім'ї полягає у забезпеченні таких дітей сімейним піклуванням і турботою, належним вихованням, необхідними побутовими та матеріальними умовами, любов'ю та ніжністю. Таке влаштування є також способом задоволення природних потреб людини в материнстві та батьківстві, якщо з якихось причин жінка та чоловік не мають власних дітей. Для сім'ї, в якій немає дітей, – це до того ж і засіб до її зміцнення. Крім того, шляхом улаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, до сім'ї найефективніше здійснюється охорона та захист особистих і майнових прав зазначеної категорії дітей.

Література:

1. В Україні працює 1180 дитячих будинків сімейного типу. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3090985-v-ukraini-pracue-1180-ditacih-budinkiv-simejnogo-tipu.html

2. Проект Закону України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку національного усиновлення дітей в Україні «Кожній дитині - власну родину» на 2006 – 2016 роки».

3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. 2002. №21. Ст. 135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

4. Щороку в Україні сиротами стають приблизно 10 тисяч дітей. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/31448026.html

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МАТРИЧНИХ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТОВОГО ПОРТФЕЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ганна Шпаченко
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Л.М.

В умовах глобалізації світової економіки та динамічного розвитку середовища господарювання, як правило, посилюється конкурентна боротьба серед суб'єктів господарювання. Окрім зазначеного не менш важливим за значенням фактором є воєнні дії в Україні. Внаслідок таких дій значно скорочується платоспроможність громадян, що значно посилює боротьбу підприємців за споживачів. Отже, постає гостре питання пошуку такої маркетингової позиції на ринку, яка б забезпечила максимальне задоволення потреб споживачів, оскільки вони є основним чинником розвитку ринку, а також саме вони формують перелік товарів та послуг, що забезпечать суб'єкту господарювання необхідну фінансову стійкість і, як наслідок, рівень конкурентоспроможності. Тому формування ефективної товарної політики, зокрема товарного портфелю, набуває особливого значення серед першочергових задач суб'єктів підприємництва.

У економічній літературі вітчизняні науковці терміни «продуктовий портфель» та «асортимент продукції» використовують як синоніми та характеризують набір різних видів або сортів товарів, які об'єднані за споживчою, торгівельною чи виробничою властивістю та які виробляє/реалізує суб'єкт господарської діяльності.

У зарубіжній літературі поняття «product portfolio» (у перекладі з англійської «товарний/продуктовий портфель») дещо різниться та передбачає процес формування сукупності товарів суб'єкта господарювання за рівнем їх рентабельності, стадій життєвого циклу, ринкових позицій та перспектив розвитку [1].

Бізнес портфель є ефективним за умови узгодження сильних та слабких сторін підприємства із загрозами та можливостями з боку зовнішнього середовища господарювання. Використання сильних сторін спрямовується на подолання ринкових загроз, а можливості ринку використовуються з метою усунення слабких сторін підприємства [2, с. 259].

У процесі формування товарного портфелю підприємства необхідно дотримуватись певних принципів, таких як:

- принципу довгострокової стратегічної орієнтованості, який передбачає формування продуктового портфелю на засадах постійного інноваційного оновлення і оптимізації асортименту продукції задля забезпечення фінансової та ринкової стабільності бізнесу у мінливому зовнішньому середовищі на довгостроковий період;
- принципу синергетичного ефекту, який передбачає посилення та взаємне доповнення різних видів продукції/послуг у продуктовому портфелі суб'єкта господарювання з метою створення та розвитку фінансово-потенційного потенціалу оновлення асортименту продукції;
- принципу стратегічної гнучкості, що передбачає формування оптимальної структури продуктового портфелю, яка швидко реагує на зміни зовнішнього середовища. Тобто якнайкраще співвідношення продуктів різного рівня ризику, на різний стадіях життєвого циклу задля забезпечення стійкої позиції на ринку при невизначеності зовнішнього середовища діяльності підприємства [3].

Найпоширенішими методами аналізу продуктового портфелю є матричні методи, які характеризуються сукупністю прийомів дослідження та аналізу економічних явищ та процесів заснованих на побудові спеціальних таблиць, матриць, шкал тощо.

Як зазначає Балабанова Л.В.: «матриця господарського портфеля – це таблиця, у якій зіставляються стратегічні позиції кожного структурного підрозділу диверсифікованого підприємства» [4, с. 138].

Матриця може бути побудована спираючись на будь-яку пару показників, які характеризують стратегічні показники. Найбільш вагомі з них: темпи зростання галузі, частка ринку, довгострокова привабливість галузі, конкурентоспроможність та стадія розвитку ринку або продукту.

При аналізі господарського портфеля підприємства є недоцільним використання лише одного виду матриці. Кожна матриця має свої переваги і недоліки та надає різні дані про сильні й слабкі сторони продуктового портфеля суб'єкта господарювання. У випадку коли підприємство володіє всією необхідною інформацією, повинні бути побудовані різні матриці, оскільки це дасть можливість розгляду портфелю з різних боків.

До найпоширеніших матричних методів портфельного аналізу належать:

- матриця «продукт – ринок» І. Ансоффа (Ansoff Matrix);
- матриця BCG (Boston Consulting Group);
- матриця GE (General Electric)/McKinsey.

Матриця Ігоря Ансоффа– це матриця американського спеціаліста із стратегічного маркетингу, вперше була опублікована у «Harvard Business Review» в 1957 році у статті під назвою «Стратегія диверсифікації». Вона представляє собою матрицю 2×2 (рис. 1) та передбачає встановлення позиції на ринку та характеризую використання можливих стратегій в умовах розширення ринку [5; 2, с. 262-263].

	Існуючий продукт	Новий продукт
Існуючий ринок	Стратегія проникнення	Стратегія розвитку продукту
Новий ринок	Стратегія розвитку ринку	Стратегія диверсифікації

Рис. 1. Матриця Ансоффа

Кожна комірка матриці відповідає одній з чотирьох стратегій зростання.

1. Проникнення на ринок передбачає збільшення обсягів продажу існуючого продукту на існуючому ринку. Дана стратегія розвитку є найменш ризиковою порівняно з іншими. До основних інструментів, які можуть бути використані належать: підвищення якості продукту, підвищення ефективності бізнес-процесів, залучення нових клієнтів внаслідок посилення рекламних заходів.
2. Розвиток ринку передбачає продаж існуючого продукту на нових ринках. Для успішності впровадження такої стратегії необхідно переконатися в наявності на новому ринку потенційних споживачів даного продукту. До основних інструментів, які можуть бути використані належать: географічна експансія, використання нових каналів збуту, пошук нових споживачів тощо.
3. Розвиток продукту фокусується на виході нових продуктів на вже існуючий ринок. В межах даної концепції можливе впровадження на ринок принципово нових товарів (послуг), вдосконалення старих, розширення лінійки товарів.

4. Диверсифікація – концепція, яка передбачає вихід нових продуктів на абсолютно новий ринок. Така стратегія є найбільш ризиковою та витратною, але у разі успіху найбільш прибутковою [6].

Матриця BCG була розроблена Бостонською консалтинговою групою наприкінці 60-х років минулого століття. В основу даної матриці покладена модель життєвого циклу продукту, згідно якої продукт проходить 4 стадії: вихід на ринок («знаки питання»), зростання («зірки»), зрілість («дійні корови») та спад («собаки») (рис. 2) [7, с. 204; 2, с. 263-265].

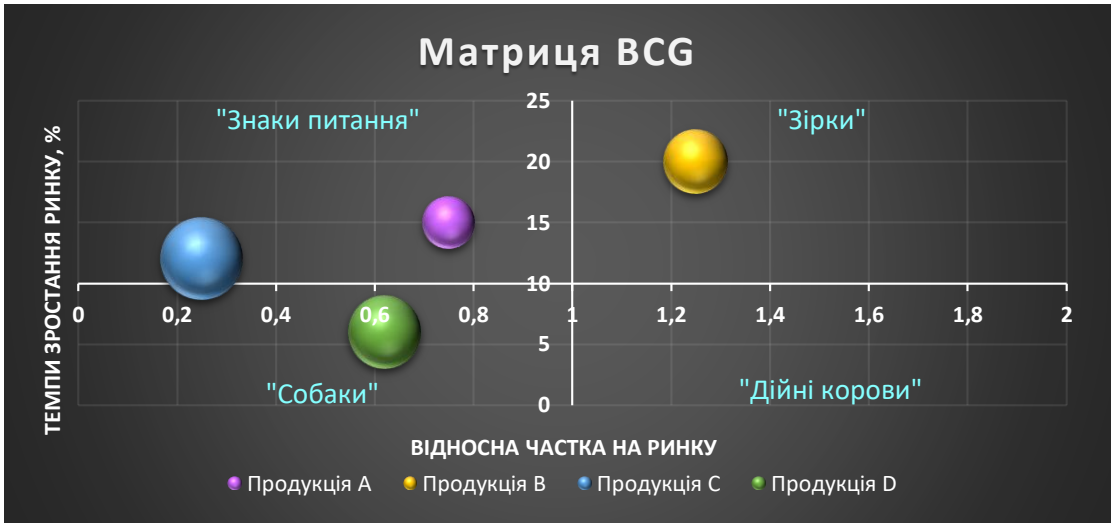

Рис. 2. Матриця BCG

«Знаки питання» («важкі діти»). Такі види продукції знаходяться на початковій стадії життєвого циклу. Вони функціонують на швидкозростаючому ринку, але займають його невелику частку. Відповідно головною метою «важких дітей» є збільшення частки ринку шляхом залучення великих інвестиції та наступальних стратегій. На такій стадії продукти вимагають більше фінансових ресурсів аніж приносять прибутку.

«Зірки». Продукти-лідери , які перебувають на стадії стрімкого зростання. Прибуток від такого типу продукції використовують з метою зміцнення конкурентних позицій на ринку. Даний тип продукції, як і попередній, вимагає значних фінансових інвестицій для стимулювання зростання.

«Дійні корови». Внаслідок високої частки ринку використовується ефект масштабу, що перетворює такі бізнес-одиниці у лідерів за витратами. «Дійні корови» приносять прибутку більше ніж їм необхідно для підтримки власних позицій через це вони слугують джерелами фінансування інших бізнес-одиниць.

«Собаки». Така позиція є найнебезпечнішою на ринку. Продукція, яка потрапила до такої категорії, перебуває на стадії насичення ринку та стагнації. Зазвичай, наявність такої продукції у продуктовому портфелі суб’єкта господарювання тягнуть за собою значні фінансові витрати, хоча мають незначні шанси на поліпшення ситуації. Тому, рекомендується, інвестувати прибуток, який ще «собаки» приносять, у розвиток продукції в категоріях «знаки питання» та «зірки».

Матриця McKinsey представляє собою розширений та більш деталізований варіант матриці BCG, розроблений у 1970-х роках компанією «General Electric» у співпраці із консалтинговою компанією «McKinsey». Вона представляє матрицю 3×3 (рис.3) та заснована нба оцінці довгострокової привабливості галузі та конкурентоспроможності продукції [2, с. 266].

Довгострокова привабливість галузі	Конкурентна позиція: Сильна	Середня	Слабка
Висока	Стратегія зростання / інвестування	Стратегія зростання / інвестування	Стратегія селективності / заробітку
Середня	Стратегія зростання / інвестування	Стратегія селективності / заробітку	Стратегія збору / виходу
Низька	Стратегія селективності / заробітку	Стратегія збору / виходу	Стратегія збору / виходу

Рис. 3. Матриця GE/McKinsey

Стратегія зростання/інвестування – найвигідніша позиція для компанії. Така позиція досягається за умови, що конкурентоспроможність та довгострокова привабливість галузі знаходяться на середньому та високому рівнях. У такої продукції є високий потенціал для зростання, однак, задля цього необхідні інвестиції. Метою фінансових вливань є нарощування виробничих потужностей, залучення нових споживачів за рахунок посилення рекламної кампанії, а також поліпшення споживчих характеристик за рахунок науково-дослідницьких заходів.

Стратегія селективності/заробітку. Суб'єкти господарювання такої позиції мають помірну конкурентоспроможність у привабливій галузі, або високу конкурентоспроможність, але у менш перспективній галузі. Вирішення питання про інвестування залежить від очікуваних прогнозів, посилення конкурентних позицій на ринку чи можливості переходу до іншої більш привабливої галузі. Якщо прийнято рішення залишитися у даній галузі, слід поліпшувати характеристика продукції з найбільшим потенціалом.

Стратегія збору/виходу. Підприємства такої позиції мають низьку, конкурентоспроможність, діють у непривабливій галузі, або поєднують ці два фактори. Такі суб'єкти господарювання не мають перспектив. Наступні дії можуть проходити по двом сценаріям: продаж компанії зацікавленій особі за розумною ціною або збір урожаю, що має на увазі «радіти малому». Останній сценарій є короткостроковим, що дає можливість «вижати» максимум прибутку та із подальшою ліквідацією підрозділу чи всього підприємства [8].

Отже, в умовах загострення конкурентної боротьби, формування продуктового портфелю підприємства є досить важливим елементом маркетингової діяльності будь-якого суб'єкта господарювання незалежно від розміру та сфери діяльності. Під час пошуку раціонального управлінського рішення щодо формування чи оптимізації господарського портфелю доцільним є використання матричних методів, найбільш використовуваними з яких є матриця матриця Ансоффа, матриця BCG, матриця GE/McKinsey.

Література:

1. Верба В. А., Ліщинська В. В. Оптимізація товарного портфеля як чинник підвищення економічної ефективності виробничого підприємства. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 262-268.
2. Бутко М.П., Дітковська М.Ю., Задорожна С.М. та ін. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. Бутка М.П. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 376 с.
3. Іщенко С.В. Дослідження методів формування товарної політики промислового підприємства. Ефективна економіка. 2012. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1209
4. Балабанова Л.В., Холод В.В., Балабанова І.В. Стратегічний маркетинг: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2012. 612 с.
5. The Ansoff Matrix. URL: https://www.mindtools.com/pages/article/newTMC_90.htm
6. Матриця Ансоффа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D0%90%D0%BD%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%84%D0%B0.
7. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П.Стратегічне управління: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
8. GE McKinsey Matrix: A Multifactorial Portfolio Analysisin Corporate Strategy. URL: https://www.business-to-you.com/ge-mckinsey-matrix/

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ

Юлія Яніогло
студентка 2 курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К.

Перехід до дієвої державної політики інноваційного розвитку України є одним із першочергових завдань державного управління. Стратегія втілення цієї політики має здійснюватися на системній і послідовній основі. Всі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавлені у поєднанні їх інтересів і зусиль у створенні і застосуванні нових знань та технологій з метою виходу на внутрішній і зовнішні ринки з високотехнологічною продукцією.

Водночас, в економіці України домінують низько технологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей:

- добувна і паливна – 0,8-1;
- харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%.

У цілому домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнича металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів.

Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7-1% [1, с. 255]. Проте низький рівень наукоємності вітчизняного виробництва визначається не тільки дефіцитом коштів та недостатністю стимулів і пільг, але й структурою економіки.

За умов збереження існуючої структури економіки навіть при збільшенні ВВП на 3-5% за рік неможливо досягти її реального розвитку, тому що при існуючій структурі економіки кожна одиниця зростання ВВП потребує ще більш зростаючих для цього витрат.

Для досягнення необхідних позитивних змін в масштабах і динаміці зростання ВВП необхідно перейти до інноваційної моделі структурної перебудови економіки [2].

Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12-14%, що менше в 3-4 рази, ніж в інноваційно-розвинутих економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень. Проте, таке становище обумовлено як недостатністю коштів, так і відсутністю дієвої державної системи стимулювання інноваційної діяльності.

На думку, І. Круп'як, оцінка стану інноваційної діяльності України дозволяє виділити фактори, які заважають підприємствам запроваджувати інновації, зокрема:

−недосконалість законодавчої бази;

−недостатня фінансова підтримка держави;

−недостатній обсяг власних коштів промислових підприємств;

−відсутність попиту на інноваційну продукцію;

−несприйнятливість підприємств до нововведень; великі витрати на нововведення;

−складність в налагодженні кооперації з іншими підприємствами й науковими організаціями;

−відсутність коштів у замовників; недостатня інформація про ринок збуту, нові технології;

−тривалий термін окупності інновацій; високий рівень економічного ризику; відсутність кваліфікованого персоналу [3, с. 31].

Важливим фактором інноваційного розвитку економіки є людський фактор, його сукупність знань, практичних навичок, творчих здібностей і активності. Водночас, сьогодні процес кадрового забезпечення інноваційного розвитку економіки пов'язаний з існуванням двох проблем:

1) недостатнім рівнем формування у працівників якісних рис, необхідних для створення інновацій та запровадження їх у життя;

2) відсутністю сприятливих умов (економічних, організаційних, правових) для ефективного використання наявного людського потенціалу в інноваційному процесі, а саме:

− неефективною системою стимулювання інноваційної активності на підприємствах;

− незатребуваністю творчої ініціативи;

− відсутністю сприятливих умов для впровадження інновацій;

− недосконалістю державної системи захисту прав на інтелектуальну власність.

Тому, у процесі формування якісної кадрової складової інноваційного розвитку підприємств не менш важливим чинником має бути створення системи управління знаннями як їх основного ресурсу. Це управління повинно бути пов'язане з накопиченням досвіду, розумінням процесів, методик і операцій організації та обміну досвідом і знаннями.

Нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні є фрагментарною, суперечливою і тому недосконалою. Виконання прийнятих законів в інноваційній сфері є незадовільним. Однак є визначені підходи і кількісні орієнтири щодо здійснення структурних змін в Стратегії розвитку України на період до 2030 року, де основною метою є підвищення впливу інновацій на економічне зростання України. Все це свідчить, що структура і принципи управління інноваційним розвитком в Україні потребують докорінних змін [2]. Ці зміни повинні бути спрямовані на вирішення основних проблем інноваційного розвитку економіки. Водночас, стратегія інноваційного розвитку

України на 2030 рр. та її регіонів, галузей і підприємств не декларує необхідність особливого інноваційного управління його процесами.

Управління інноваційним розвитком охоплює стратегічні й оперативні аспекти і має бути націленим, з одного боку, на створення або оперативне залучення таких інновацій, котрі забезпечуватимуть збереження та зміцнення ринкових позицій підприємства у тривалій перспективі, а з іншого – на систематичну і цілеспрямовану діяльність із вдосконалення існуючих технологій, прийомів та способів виконання роботи, завдяки яким життя інновацій подовжується. Процес управління інноваційним розвитком необхідно розглядати, насамперед, з позицій конкретного суб'єкта господарювання, що здійснює господарську діяльність у взаємодії з постачальниками сировини та матеріалів, конкурентами, торговими і збутовими посередниками, споживачами тощо у конкретних економічних, політичних, екологічних, правових та інших умовах. При цьому така взаємодія має ймовірнісний характер і не піддається однозначній оцінці.

Водночас, управління інноваційним розвитком підприємства слід розглядати також як процес цілеспрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від його інноваційного потенціалу й джерелом якої є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства. Результати інноваційного розвитку підприємства мають розглядатися як об'єкт планування та подальшого управління як на рівні самого підприємства, так і на рівні держави.

З огляду на те, що інноваційні процеси – це процеси, у ході яких інновації перетворюються з ідеї на конкретний продукт, технологію чи послугу та поширюються при практичному використанні, більшість підприємств зацікавлені в таких системах управління, які сприяли б здійсненню якісного контролю за перебігом інноваційних процесів, прийняттю ефективних управлінських рішень. В цьому контексті можна назвати інноваційний менеджмент, бізнес-планування інноваційних проектів та бюджетування інноваційних процесів. Зокрема, інноваційний менеджмент як підсистема управління інноваційними процесами широко застосовується в діяльності підприємств, для яких характерне: створення новітньої техніки, виробничих технологій та пов'язаної з їх використанням інфраструктури; модернізація технологічних процесів; вироблення нових принципів організації праці; наявність капіталу й трудового потенціалу із відповідним рівнем професійної компетентності.

Таким чином, для забезпечення ефективного інноваційного розвитку економіки доцільно створити фонд сприяння формуванню малих підприємств у науково-інноваційній сфері; запровадити мінімальні орендні ставки для малих інноваційних фірм; встановити квоти для малих інноваційних підприємств при формуванні держзамовлень на інноваційну продукцію; створити керовану інноваційну модель розвитку країни шляхом затвердження національних пріоритетів, на основі яких необхідно започаткувати стратегічні програми розвитку, які об'єднають власні наукові розробки, власний кадровий супровід, вітчизняний виробничий сектор і бізнес. Ці програми мають ґрунтуватися на ресурсному і трудовому потенціалах України та забезпечити сталий, високотехнологічний розвиток економіки країни.

Література:

1. Арутюнян С.С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 691. С. 253-257.

2.Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-р#Text

3. Круп'як Л.Б.. Круп'як І. Й. Проблеми та стратегічні напрями інноваційного розвитку економіки. *Інноваційна економіка*. 2012. № 12. С. 31-35.

НАУКОВИЙ ПОШУК СТУДЕНТА:
актуальні питання гуманітарних
та соціально-економічних наук

Збірник студентських наукових праць

Випуск 8

Упорядники: О.Є. Мартинчук

Верстка та дизайн: О.Є. Мартинчук

Матеріали доповідей подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст, технічні помилки, грамотність, достовірність інформації та точність викладених фактів несе автор та науковий керівник.
Зважаючи на свободу наукової творчості, редколегія бере до публікації статті й тих авторів, думки яких не в усьому поділяє.

Підписано до друку 22.12.2022. Формат 60х90/8.
Ум. друк. арк. 24,3.Тираж 300 прим. Зам. № 586

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Адреса: 68610, Одеська обл., м. Ізмаїл, вул. Рєпіна, 12, каб. 208
Тел.: (04841) 4-82-42
E-mail: nauka_idgu@ukr.net.